# INSTITUTIONUM POLITICARUM LIBRI DUO, CONSCRIPTI Â MARCO...

Marcus Zuerius Boxhorn, ...

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
24 A
37

S.
36
E. 4
S. E
O. 8
N. 41

14-5-e 21

Digitized by Google

# INSTITUTIONUM POLITICARUM

*LIBRI DUO,*

*Conſcripti*

*â*

MARCO ZVERIO BOXHORNIO.

*Acceſſit*

Explanatio ab eodem auctore profecta, nunc ab interitu vindicata.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*LIPSIAE,*

Typis & Sumtibus JOHANNIS WITTIGAU,

ANNO M. DC. LIX.

Digitized by Google

*CICERO*

*L. V. de Fin. ſect. 16.*

UT MEDICINA VALETUDINIS, NAVIGATIONIS GUBERNATIO, SIC VIVENDI ARS EST PRUDENTIA.

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE ROMANA VITTORIO EMANUELE

*PERILLUSTRIBUS ET*
*DOM*

DOMINO
# HEINRICO
LIBERO BARONI
à Frieſen/
DYNASTÆ IN Schönfeld / Putz-
kau & Jeſſen / SERENISSIMI AC
POTENTISSIMI ELECTORIS SA-
XONIÆ COMITI ET CONSI-
LIARIO INTIMO,

*DOMINIS MEIS*

Digitized by Google

*GENEROSISSIMIS*
*INIS*

DOMINO
# CAROLO
LIBERO BARONI
à Frieſen/
DYNASTÆ IN Röthau/ SERENISSIMI AC POTENTISSIMI ELECTORIS SAXONIÆ COMITI ET CONSILIARIO INTIMO, REDITUUMQVE PROVINCIALIUM DIRECTORI SUPREMO,

*GRATIOSISSIMIS.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

*NON QVOD BENE-*
*FICIIS,*
QVEIS ME JAM DIU OBSTRI-
CTUM AGNOSCO
MAXIMIS
*VICEM EXSOLVERE ALI-*
*QVAM POSSE SPE-*
*REM,*
SED UT
*PIETATI ET GRATITUDINI,*
QVA LICET
SATISFACIAM

Digitized by Google

*QVICQVID HEIC EST*
LABORIS ET INDUSTRIÆ
MEÆ
*DICO ATQVE CONSECRO*
INCLYTO
# FRISIORUM
NOMINI
*ÆTERNUM ADDICTUS*
CHRISTIAN-
FRIDERICUS
Franckenſtein.



Digitized by Google

# Benevolo Lectori Salutem.

VIr longè Clariſſimus MARCUS ZVERIUS BOXHORNIUS præfat. hiſtor Univerſal. *malum illorum morem accuſat, qui inconſulto ſe ac invito rudimenta illa qualiscunque curæ ſuæ, quæ cupidæ hiſtoriarum juventuti ante annos aliquot tradiderat, in lucem dare parabant, niſi ipſe manum operi admoveret. Hæc & ad illos pertinere accuſatio videri poteſt, qui olim Politicas ipſius inſtitutiones vulgaverunt, & ad me,*

*qui*

*qui jam earundem explanationem, ( quam ante hos XVII. annos in viciná Academiá agens à Nobiliſſimo juvene recens ex Belgio reduce nactus eram ) ſubjunxi. Sed mihi eadem illa parata opinor excuſatio eſt, quæ auctori rudimenta hiſtoriæ univerſal. publicanti. Facturi erant alii, quod ego impræſentiarum hortatu nõ unius ſuſcepi, nullâ in Nobiliſſimum virum injuriâ, quem fati neceſſitas rebus humanis prematurè exemit. Acceſſit benevolentia juvenis à genere pariter & ingenio commendandi* Johan Friderici Hanvvakeri Meinungâ-Franci, *qui exemplar ſuum nitidâ & eleganti manu deſcriptum hunc in uſum obtulit.*

*Unum monere velim, idque meo judicio admodum neceſſarium,* eſſe quædam in autore, quæ monarchomachorum hæreſin, *ut ita loquar,* non occultè ſapiant. *Scilicet in republicâ, quæ legitimi ſui Principis obſequiũ exuerat, (jure ne an injuriâ, disputare nec hujus loci nec fortaſſe mei muneris eſt) natus, atq; educatus & publico conductus ſtipendio ſentire forſan aliter poterat, ſcribere aliter vix poterat. Sed erit fortaſſe, ſi reſpicientem habuero & magis propitiam Vacunam, cum notis quibusdam adjectis, aut adductis uberioribus exemplis vel ſignabo dubia, vel illuſtrabo obſcura, (ut jamdum paucis quibusdam locis factum eſt) niſi quis alius hoc facere præoccupave-*

*rit,*

*rit, quod me non invito futurum eſt. Benè Vale. Scrib. Lipſ. finiente anno æræ vulgaris M. DC. LIIX.*

Chriſtian Fridericus
Franckenſtein.

INDEX

Digitized by Google

# INDEX CAPITUM LIBRI I.

*Prior numerus caput; poſterior paginam indicat.*

I. DE Politica, ejusque ſcientia & uſu 1
II. Quid Respubl. ſit, & quæ prima ejus origo 11
III. De prima origin. Magiſtratuum; de conſenſu Imperii ac obſequii 24
IV. Quid Majeſtas, quæ Imperantium & Reipubl. Majeſtas. Quæ lex Majeſtatis, Quomodo debeat conſervari Majeſtas? 36
V. De libertate, quid & quotuplex ſit; populi quam illa ſit diverſa, in quo maximè conſiſtat, quo modo denique illa ſit conſervanda 63

VI. De

VI. De Jure Dominationis, quid illud ſit? quomodo id ſalva æquitate ab æquitate ordinarii juris deflectat? qui denique ejus ſupremi termini & leges? 94
VII. De Religione, de ejus in Republ. uſu, de una & pluribus & quomodo admittendis 111
VIII. De minoribus magiſtratibus & geſtoribus publicorũ negotiorũ, qui ad ejꝰmodi dignitates ſint evehendi, quid in iis obſervandũ? quomodo denique eorum autoritas conſervetur maximè 152
IX. De legibus, earum origine, & diverſa in omni Republ. ratione, de earundem abrogatione & promulgatione. De tribuendis præmiis. Denique de pœnis juſtè & caute imponendis 165
X. De opibus Reipubl. acquirendis & conſervandis, de Vectigalium ac Tri-

Tributorum, Aerariorumque in Republ. catione. 196
XI. De fœderibus, eorumque diverſa ratione 226
XII. De jure belli, de bellorum recta atque cauta ratione 251
XII. De pactis, quæ nomine publico cum hoſtib9 ineuntur, præſertim Induciarum ac pacis, quibus tantum differuntur bella aut penitus tolluntur 294
XIV. De bellis civilibus, eorum cauſis, deque eorum præveniendorum & ſi exorta ſint componendorum ratione 312
XV. De Arcanis in Genere, de Arcanis Rerumpubl. de Arcanis Dominationis, de ſimulacris Imperii, denique de Arcanis conſiliorum 329
XVI. De Mutationibus ac Everſionibus Rerumpubl. ac præcipuis cauſis. 363

LIB.

Digitized by Google

## LIB. II.

I. DE Diverſis Rerumpubl. formis, de Theocratia ſeu Republ. Hebræorum 373
II. De Monarchia, de Principatu ac Dominatu, de Electione atque Succesſione 381
III. De Monarchici ſtatus arcanis ſeu interioribus conſiliis 394
IV. De Vitio Monarchici ſtatus, Tyrannide: De artibus, quibus ad Tyrannidem callide graſſantur & eam tandem crudeliter exercent principes: Quomodo item ſub Tyrannis & adverſum eos quisque ſe gerat. 424
V. De Polyarchia ſeu imperio plurium, imprimis de Ariſtocratia ſeu optimatum ſtatu, & diverſis ejus ſpeciebus 463
VI. De Arcanis ſeu interioribus conſiliis, quibus Ariſtocraticus ſtatus,



Digitized by Google

ille imprimis, in quo patricii ſoli Reip. præſunt, adverſus totius plebis conjurationem & patriciorum ſingulorum ambitionem confirmatur 485

VII. De Vitiis Ariſtocratici ſtatus Oligarchia & Tyrannide & ejusdem everſione ſive in Monarchicum aut Democraticum ſtatum converſione 505

VIII. De Democratia ſive Imperio Populari & genuina ejus conſtitutione 508

IX. De Arcanis ſive Interioribus conſiliis, quibus Democraticus ſtatus maximè continetur & conſervatur 514

X. De vitiis Democratici ſtatus Ochlocratia, ſive Imperio infimæ & corruptæ multitudinis & Anarchia ſive nullo Imperio. 525

MARCI

Digitized by Google

# MARCI ZUERII BOXHORNII INSTITUTIONUM POLITICARUM LIBER PRIMUS.

## CAPUT I.

### *De Politica, ejusq; Scientia & Uſu.*

§. I.

POLITICA, Scientia eſt, quæ conſtituendæ, conſervandæ, augendæque Reipublicæ curam ac rationem tradit.

§. 2. Quæ quidem dupliciter nobis venit conſideranda, & quatenus ab uſu ſeparata eſt, & quatenus ad eum refertur.

§. 3. Uſus & ſcientia inter ſe ut plurimum diverſa & diſtincta ſunt, ita



BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

tamen cognata, ut, quin hæc ad alterius præſidium plurimùm conferat, dubitari non poſſit, adeò ut ſcientia ab uſu divellenda non ſit, & illa huic optimo conſilio præmittatur.

§. 4. Scientiæ fundamenta ſunt ratio æqui & boni, & res Imperiorum generatim conſideratæ.

§. 5. Uſus fundamenta ſunt, Prudentia, & res Imperiorum ſingulares.

§. 6. Scientia facit, ne in ratione, cujus perpetuus in Rep. uſus eſt; Uſus, ne in hanc, aut iſtam Rempublicam, & hæc aut iſta ejus negotia, peccemus.

§. 7. Scientia denique, quamvis Rempublicam, & ejus bonum; Uſus Reſpublicas ſingulas, & ſingula alia, ac propria earum commoda, pro hominum, rerum, ac temporum varietate, conſiderat.

*EXPLANATIO.*

NObilis hæc ſcientia Politices perpetua eſt, quia perpetuam Reipubl. conſervandæ curam atque artem tradit. Per-

Perpetua eſt, quanquam rebus præpoſita diverſisſimis & ea ſit, cujus principia ſunt diverſisſima.

Scientia hæc ita eſt uſui juncta, ut vana ſit ſine illo, & uſus vanus ſine ſcientia.

Differunt nihilominus eadem. Nam ſcientia ex ratione & exemplis conſtat. Uſus verò quando & quomodo, & cui ea ſint *applicanda docet.*

Uſus autem ita ſe habere in Republ. debet, prout ſe habent ingenia eorum, in quos imperia exercentur. Quod quàm ſit difficile vel ipſa oſtendit *ingeniorum diverſitas.* Unde fit, ut ſæpè malis ingeniis optimæ ſcientiæ regulæ peſſimæ videantur, & optimæ virtutes fugienda maximè vitia.

Habet hujus rei exemplum Tacitus *lib. 2. Annal. cap. 2. §. 6.* ubi de Vonone Parthorum Rege ait: *Prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum majoribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.* Apparet ergò ex hâc diverſitate, non eſſe certa omninò præcepta uſus. Et ſæpè generalia Præcepta ſcientiæ in particularibus falſa exiſtunt. Scientia v.g. ſemper æqvum præſcribit, uſus quoque affectat, ſed ſæpe æqui regulas ſervare non poteſt, vel ingeniis, vel temporibus, vel locis non conce-

dentibus. Verè itaque dixit Tacitus *lib.14. Annal. cap. 44.§.7.* Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publicâ rependitur. Atque ex his impedimentis illud profluxit, quod tot diverſæ imperandi rationes, tot diverſæ leges enatæ fuerint. Ita apud Orientales populos Principes ferè legum vinculo liberi, quod innatus dictat genius, pro libitu, pro imperio cuncta faciunt, prout ipſos vel voluptatis illecebræ rapiunt, vel rationis impetus ducit; Scilicet ſervilia illa ingenia jugo aſſueta tyrannidem facilius etiam quàm liberioris animi fructus ferunt. Aliter agitur apud Septentrionales, qui amantes libertatis legibus Reges ſuos aſtrinxerunt, & omne illis imperium animorum, imò & corporum quidam abſtulerunt. Libera nempe & gravia gentis ingenia modum regnantium vitiis impoſuêre.

Ex hac quoque ingeniorum & circumſtantiarum diverſitate illud eſt, quòd una eademque res ſæpe alio atque alio nomine, prout uſurpata fuit, nominetur. E.g. Inquiſitioni Hiſpanicæ quidam Tyrannidem, quidam prudentiam ineſſe exiſtimant, & utrumque verum. Nam quia eâ uſi Hiſpani in Belgarum gente in libertate & ad libertatem natâ, meritò Tyrannidem dixerunt. At

At prudentiæ uſus apparuit in regno Neapolitano expugnando atque retinendo: Quod conſtitui non potuiſſet, niſi inquiſitio fuiſſet adhibita. (*Eſt ea quidem primum adverſus Mauros & Judæos introducta in Caſtellæ regno, an. C. 1478. cum multi ex iis ſe Chriſtianos ſimularent, verùm à Papâ Paulo IV. titulo ſanctiſſimi officii adverſus Chriſtianos à Pontificiâ Eccleſiâ diſſentientes adhibita. Vid.* Calviſ. in ann. 1478. & 1559.) Atque hinc videre eſt, quàm peccatum ſit ab Hiſpanis, quòd non conſideratâ gentium diverſitate, uno eodemque modo cum Belgis atque Italis egerint. Nam quemadmodum aliter in Italia, aliter in Septentrione morbi curantur & corpora malè affecta; Sic adæquè ad Reipubl. membrorum medelam, quorum animi ſæpe corporis vitio laborant, oportet ſemper ad ingenia & mores incolarum attendere. Ex hâc porrò diverſitate ingeniorum, diverſæ quoque Leges municipales ortæ, ita in Italia contractus non valent, niſi omnia ſolemnia fuerint adhibita, ob gentis nimirum indolem, quæ non faciliùs contrahit, quàm fallit, teſtibus corruptis & repudiatis. Aliter in Belgio, ubi etiam inter pocula contractus initi valent, & cautũ eſt, ne contractus illi valerent, vel eorum poſtularetur executio ſequentis diei matutino

tempore elapſo. Apparet itaque, quanta difficultas ſit in uſu ingeniis rectè accommodando, ut non immeritò dixerit Seneca: *Nullum animal difficilius rectorem ferre, quàm quod omnia domat.* Quod optimè Reſpub. Romana animadvertit, hinc regiones ſubjugatæ quantò ſublimiores erant, tantò magis legibus aſtringebantur, cum cœteris liberius actum; adeò ut quaſdam gentes timere ſe effecerit propter ingeniorum illorum ferociam, quaſdam obſervare authoritatem populi Romani docuerit, quod mitioribus eſſent ingeniis.

Diximus etiam in textu, ſcientiam & uſum longè eſſe res diverſas, Ita quod in ſcientia bonum eſt, in uſu malum eſſe poteſt, imò quod in uſu alibi bonum eſt, alibi malum eſſe poteſt. Nec omne bonum in omni Republica bonum eſt, & quod ab unâ colitur, ab alterâ rejicitur & condemnatur. Ita Typographia apud nos approbatur, à Turcis nullo pacto admittitur, nec ſine ingenti Reipubl. incommodo admitti poteſt, cùm infinitæ hominum in illa ſint myriades deſtinatæ libris deſcribendis, atque eo pacto vitæ alimenta promerentes, quæ introductâ excuſoriâ arte, aut fame perirent, aut in turpem mitterentur mendicitatem; [ *Reddit.*

*dit rationem aliam* Busbeq. epiſt. 3. de leg. Turc. p. 213. edit. Lugd. Bat. 1633.] Et fortè ad hoc evitandum, commota reſp. eſt, cum quidam vitri ductilis faciendi rationem inveniſſet, quod & alliſum terræ non rumpebatur, & componi ac minore ſpatio concludi, iterumque explicari poterat. Quippe motus in urbe graviſſimus excitatus, quod vitriariorum officinæ præripi ſibi quæſtum conquererentur, nec antè ſedatus fuit, quàm deleta ductilis vitri officinâ. [*Fortean hæc vera cauſa fuit, cur Tiberius vitri ducendi artificem interemerit, & nequaquam invidia, ut vult* Dio l. 57. non longè à fine.] Et domeſtica nobis ſunt hâc in re exempla. In hâc urbe [*Lugd. Batavorum*] ante hos viginti circiter annos inſtrumentum quidam invenerunt textorium, quo ſolus quis plus panni & faciliùs cõficere poterat, quàm plures æquali tempore. Hinc turbæ ortæ & querelæ textorum, tandemque uſus hujus inſtrumenti à magiſtratu prohibitus eſt.

Diverſitas præterea uſus eminentiſſima & evidentiſſima, ex diverſis in eandẽ rem allatis ſententiis apparet. Mirũ enim eſt, quod altera bona, altera mala videantur, quę ex utraq; tamẽ parte recta juſtaq; ratio videatur ſuadere. Sic ubi graviſſimus urbis Senatus conſulta-

ret, an Carthago æmula Reipubl. Romanæ exſcindenda eſſet, exſcindendam eſſe ſtatuebant alii, quod periculum patriæ imminerer, potentem eam Rempubl., quæ factis famaque illuſtris, reparatis viribus, apto tempore facilè ad ſe imperium transferret, prætendebant. Alii non exſcindendam ſuadebant, ut ex eâ Romanæ juventuti, relinqueretur metus, ne vitiis mollibus debilitaretur, & per otium torpeſceret. Utriusque partis recta maximique momenti videntur argumenta (*Nec minus magni auctores. Quippe illam Cato, hanc defendebat Scipio Naſica Vid.* Plin. l. 15. N. H. cap. 18. *Conf.* Freinsh. ſuppl. in Liv. l. 49.) illa tamen ſententia prævaluit, quæ exſcindendam probavit, quia majoris uſus, quàm alia erat. Nam ſecuritati potius, quam moribus proſpiciendum erat, & juventuti aliter proſpectum eſſe potuit, bello aliò translato.

Ita ex ſcientiæ Politices præcepto rationes omnes examinentur, ex uſus verò præcepto maximè profuturæ admittantur. Atque ex hac uſus præſcriptione & illud eſt, quod ſæpè utile ſit tolerare malum in Repub. quod probè obſervatum à Tiberio, (*Tacit. Annal. 3. c. 52. §. 4. & c. 58. §. 2.*) Nam qvum de legibus ſumptuariis jam contemtis revocandis agere-

ageretur, non revocandas cenſuit. Sciebat enim, indecorum attrectare, quod non obtinetur, & labi principis authoritatem, qui aggreditur tollere vitia, quæ majora jam ſuis remediis exiſtunt: Quin & creſcere tanto magis ſolent vitia, ubi imparem ſibi Reipub. authoritatem, quæ coërceat, ſentiunt.

Ex hoc etiam *uſus* præcepto illud eſt, quod bonum ſæpè ſit, bonis exemplis non uti in Republ. Cujus rei exemplum habemus apud Tacitum: *Annal. 3. c. 73.* §. 1. Tacfarinas tunc pacem conceſſione agrorum redimi voluit, Tiberius tamen id ei minimè conceſſit, & reſpondit, *Rempublicam Romanam in tantum faſtigium eſſe evectam, ut nihil ipſi ad orbis Imperium deeſſe videatur, neq; id futurum* ex dignitate populi Romani, ſi redimere bella cum damno ſuo velit. (*Et poterant tamen adduci prioris (& ſubſequentis) ævi exempla, ubi tale quid cum fructu factum.*) Atque ita ſæpe generalia præcepta in Republ. mutari debent. E. gr. Generale illud dictum eſt: *Ante factum conſulto opus eſt*; At ubi conſulueris maturè facto: At ex uſu Reip. longè aliud viſum Britannis fuit, qui, juxta *Tacitum in vit. Agric. c. 15.* §. 10. dicunt, ubi ſe mutuò ad defectionem cohortantur, *periculoſius eſſe deliberare*, *quam au-*

*dere:* Quia metuebant, ne occaſio belli gerendi ipſis elaberetur. Ita quoque unum ejusdemque rei exemplum ſæpiùs probatum & improbatum. Sic de Britannia invadenda diſſentiebant Cæſarum ſententiæ. Auguſtus non tangendam eam putavit nondum firmatà domi poteſtate; itemque Tiberius, quia infirma adhuc tum Principis Majeſtas erat. Alii Imperatores aggrediendam conſultum putabant, quia firmata domi Majeſtas ad externa quoque otium dabat. Prout itaque ingenia, & tempora patiuntur, ita in uſu ſcientia mutari debet; In ingeniis reſpiciendum, ut volentibus imperia imponantur & illa quæ efficere poſſint: In tempore maximè ad futura reſpiciendum. Quâ arte excelluit Philippus II. Hiſpaniarum Rex, qui omnia ſua conſilia ad futurum tempus dirigebat. Hinc quidam Senator Hiſpanus interrogatus, quid ipſi de ejus actionibus videretur, reſpondit: Quoties Philippi actiones inſpicio, toties firmam concipio ſpem eum lætius poſt mortem imperaturum, quàm in vita imperat. Quæ conjectura veriſſima fuit, ita enim ille ſua diſpoſuerat Conſilia, ut iis inſtructo filio non difficile fuerit regnum paternum propagare.

*CAP.*

Digitized by Google

## CAPUT II.

### *Quid Reſpublica ſit, & quæ prima ejus origo?*

§. 1.

RESpublica eſt corpus multorum, ad agnoſcendam ejusdem Imperii Majeſtatem, iisdem legibus, omnium & ſingulorum utilitatis cauſa, imbutum.

§. 2. Imperia verò & dominationes ſenſim atque gradatim provenerunt.

§. 3. Primum quidem Imperium ex jure naturæ profluxit. Eſtque quod parentum in liberos & nepotes, & ex his genitos appellamus. Eſtque Reſpublica hæc quaſi ſeniorum cognatorum, quod Imperium humani generis exordio, cùm longævi & fœcundi eſſent mortales, uſum habuit.

§. 4. Vis ac anima ejus Imperii conſiſtit in pietate; Uſus autem in nume-

numeroſæ familiæ regimine atque conſervatione.

§. 5. Secundum imperium ex jure gentium prognatum eſt, eſtque, quo gentes omnes eidem rationi, & unanimi conſenſu receptis Inſtitutis, ſe, velut legi, ſubjecerunt. Eſtque illa univerſalis Reſpublica omnium omninò hominum.

§. 6. Vis hujus imperii conſiſtit in ratione; Uſus autem in totius generis humani conſervatione & incolumitate.

§. 7. Tertium imperium eſt, quod ex ſingularum gentium utilitate, neceſſitate, & proprio, ſeu civili jure, peculiare, & à cæteris diverſum, manavit, eſtque Reſpublica ſingularum nationum.

§. 8. Vis ejus conſiſtit in peculiari civili ratione; uſus autem non tam omnium hominum, vel populorum, quàm quorundam commodis ac ſaluti eſt adæquatus.

§. 9. Nam

§. 9. Nam auctis numero hominibus, iis in Oriente locis, quæ primò habitata ſunt, cùm omnibus ſuſtentandis patria ditio impar eſſet, alii alias atque alias ſedes quærere & inhabitare neceſſe habuerunt.

§. 10. Acceſsére ad ea domeſticæ diſſenſiones & injuriæ, quibus diviſi in factiones mortales, agros tandem & dominia diviſere.

§. 11. Atque ita diſtinctis in Oriente, & alibi dominiis, diſtinctæ & ſuæ ſingulis jurisdictiones & Reſpublicæ, vel ejusdem, vel diverſæ formæ, placuere.

§. 12. Quæ Reſpublicæ & Imperia initio modicæ extiterunt, dum neceſſitatis tantùm ſuæ & ſuorum, non autem ambitionis, in conſtituendis ſibi limitibus, quisque habuit rationem.

§. 13. At verò, natis interim, & creſcentibus injuriis, quibus populi diviſi, & potentia jam, opibus ac mul-

titudine hominum, inæquales, in mutuum exitium ferebantur, plures vicinæ gentes, & Reſpublicæ modicæ tandem ſeſe conjunxerunt, & iisdem Principibus, Magiſtratibus & legibus, juri & Imperio ſe permiſerunt, mutui auxilii ferendi causâ, & ut tantò promptiùs injurias, quas alii inferebant, aut illaturi erant, quibus prohibendis ſingulæ impares exiſtebant, poſſent propulſare.

§. 14. Hinc majora tandem illa & ampliſſima Imperia exſtiterunt, quæ, per juſta aut injuſta bella, proximis populis ſubjugatis, per matrimonia etiam Principum, ac ſucceſſionis, emtionis, vel ſimili jure, aliorum Principum poſſeſſionib9, ac ſubditis, ad alios devolutis, majora indies, qualia in plerisque videmus hodie, incrementa acceperunt.

§. 15. Atque ita quidem primò à ſe invicem diviſæ, mox cum aliis conjunctæ

junctæ gentes, Imperio, pro ſitûs, inclinationis, ingeniorum, exercitio, & diverſæ neceſſitatis ratione, diverſa inſtituta, Leges, & formas imperandi, alias atque alias prætulerunt.

### *EXPLANATIO.*

Reſpublica qvam hic definimus pro qvovis imperio uſurpatur, etiam pro eo, cui unus præeſt, ſi modo ille ſaluti obedientium conſulat. At quia ſæpè is aut publica privatis poſtponit, aut illecebris voluptatum rapitur, aut ad tyrannidem inclinans tantò plus infert damni, quantò potentior eſt, obtinuit, ut Respubl. Monarchiæ ferè opponatur, quod ipſi *Tacito* placuit. *lib. 1. Annal. c. 3. §. 9. Quotusqvisque*, inquit, *qui rempubl. vidiſſet? Igitur verſo civitatis ſtatu, nihil usquam priſci & antiqui moris, omnes exutâ æqualitate juſſa Principis ſpectare.*

*Rempubl.* hanc *corpus multorum* diximus: Quamvis antiquis temporibus etiam paucorum corpus Rempubl. conſtituerit, & plerumque ſingulis Provinciis, ſinguli Principes eſſent; Quod apparet ex illa querela Britannorum in *Taciti Agricola, cap. 15. Singulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi,*

Lega-

Legatum nempe & Procuratorem. Longior apud Batavos, quàm Britannos etiam antiquitùs ordo: Unde medio tempore tot hîc Principes & Comites, qui cum diſcordiis agitarentur, & illi ſuperiores eſſent, qui bello valebant, cæteri imperiis magis, quam nominibus exuti ſunt.

Diximus quoque *Rempubl. ad agnoſcendam ejusdem imperii majeſtatem congregatam eſſe.* Corpus enim Respublica eſt, hujus anima, teſte Ariſtotele, eſt Majeſtas. Ut ergò corpus ſine anima ſubſiſtere non poteſt, ita & Respubl. ſine Majeſtate. Ut verò agnoſcere poſſimus, quid Majeſtas ſit in qualibet Republica, quæ ejus cauſæ, quæve principia habeantur, videndum ubi populi aut optimatum, aut unius regat Majeſtas. Sciendumque Majeſtatem penes eum ordinem eſſe, ex quo in reliquos derivatur autoritas. Sic in Republ. Romana apparet, populi imprimis fuiſſe Majeſtatem, quia ille leges ferebat, Magiſtratus eligebat, bella indicebat.

Dictum porrò eſt: Utilitatis causâ Remp. congregatam. Utilitas enim omnium non eſt poſtrema cauſa originis imperiorũ. Cum enim ſinguli non eſſent pares ſuis commodis, & plurima utilia eis deſiderarentur, congregati in pluribus inveniebant utilitatem,

quam

Digitized by Google

quam in ſe ſinguli non habebant, quivé diviſi ante, injuriis plurium facilè patebant, congregati easdem facilè vi repellebant. Quod in alio argumento in Britannis *Tacit. in Agric. c.* 12. declaravit: *Rarus duabus tribusq́, civitatibus ad propulſandum commune periculum conſenſus: Ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.*

Denique iisdem legibus velut nervis conſtrictam & colligatam Rempubl. eſſe debere diximus. Leges autem imperantis obſequium exigunt, & Majeſtas obſequio juncta eſſe debet, nec enim Majeſtas eſſe poteſt, ubi obſequium non eſt. Vera quoque Majeſtas ex eo elucet, quia non tam legibus quam imperanti obſequium defertur. Legibus obſequium præſtatur, quando præſcripta jura ſequimur. Imperanti verò quando aliquid agimus ideò, quia præcepit. Quam rationem Majeſtatis optimè Terentius eques Romanus ad Tiberium oratione expreſſit apud *Tacit. 6. Annal. c. 8. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium Dii dederunt, nobis obſequii gloria relicta eſt.* Vis autem hujus Majeſtatis eſt in Imperantibus; ut origo ejusdem eſt in Obſequentibus. Nec enim Majeſtas eſt, niſi agnoſcatur. Qua-

propter

dentibus. Verè itaque dixit Tacitus *lib. 14. Annal. cap. 44. §. 7.* Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publicâ rependitur. Atque ex his impedimentis illud profluxit, quod tot diverſæ imperandi rationes, tot diverſæ leges enatæ fuerint. Ita apud Orientales populos Principes ferè legum vinculo liberi, quod innatus dictat genius, pro libitu, pro imperio cuncta faciunt, prout ipſos vel voluptatis illecebræ rapiunt, vel rationis impetus ducit; Scilicet ſervilia illa ingenia jugo aſſueta tyrannidem facilius etiam quàm liberioris animi fructus ferunt. Aliter agitur apud Septentrionales, qui amantes libertatis legibus Reges ſuos aſtrinxerunt, & omne illis imperium animorum, imò & corporum quidam abſtulerunt. Libera nempe & gravia gentis ingenia modum regnantium vitiis impoſuêre.

Ex hac quoque ingeniorum & circumſtantiarum diverſitate illud eſt, quòd una eademque res ſæpe alio atque alio nomine, prout uſurpata fuit, nominetur. E.g. Inquiſitioni Hiſpanicæ quidam Tyrannidem, quidam prudentiam ineſſe exiſtimant, & utrumque verum. Nam quia eâ uſi Hiſpani in Belgarum gente in libertate & ad libertatem natâ, meritò Tyrannidem dixerunt. At

At prudentiæ uſus apparuit in regno Neapolitano expugnando atque retinendo: Quod conſtitui non potuiſſet, niſi inquiſitio fuiſſet adhibita. (*Eſt ea quidem primum adverſus Mauros & Judæos introducta in Caſtellæ regno, an. C. 1478. cum multi ex iis ſe Chriſtianos ſimularent, verùm à Papâ Paulo IV. titulo ſanctiſſimi officii adverſus Chriſtianos à Pontificiâ Eccleſiâ diſſentientes adhibita. Vid.* Calviſ. in ann. 1478. & 1559.) Atque hinc videre eſt, quàm peccatum ſit ab Hiſpanis, quòd non conſideratâ gentium diverſitate, uno eodemque modo cum Belgis atque Italis egerint. Nam quemadmodum aliter in Italia, aliter in Septentrione morbi curantur & corpora malè affecta; Sic adæquè ad Reipubl. membrorum medeſam, quorum animi ſæpe corporis vitio laborant, oportet ſemper ad ingenia & mores incolarum attendere. Ex hâc porrò diverſitate ingeniorum, diverſæ quoque Leges municipales ortæ, ita in Italia contractus non valent, niſi omnia ſolemnia fuerint adhibita, ob gentis nimirum indolem, quæ non faciliùs contrahit, quàm fallit, teſtibus corruptis & repudiatis. Aliter in Belgio, ubi etiam inter pocula contractus initi valent, & cautū eſt, ne contractus illi valerent, vel eorum poſtularetur executio ſequentis diei matutino

tempore elapſo. Apparet itaque, quanta difficultas ſit in uſu ingeniis rectè accommodando, ut non immeritò dixerit Seneca: *Nullum animal difficilius rectorem ferre, quàm quod omnia domat.* Quod optimè Respub. Romana animadvertit, hinc regiones ſubjugatæ quantò ſublimiores erant, tantò magis legibus aſtringebantur, cum cœteris liberius actum; adeò ut quasdam gentes timere ſe effecerit propter ingeniorum illorum ferociam, quasdam obſervare authoritatem populi Romani docuerit, quod mitioribus eſſent ingeniis.

Diximus etiam in textu, ſcientiam & uſum longè eſſe res diverſas, Ita quod in ſcientia bonum eſt, in uſu malum eſſe poteſt, imò quod in uſu alibi bonum eſt, alibi malum eſſe poteſt. Nec omne bonum in omni Republica bonum eſt, & quod ab unâ colitur, ab alterâ rejicitur & condemnatur. Ita Typographia apud nos approbatur, à Turcis nullo pacto admittitur, nec ſine ingenti Reipubl. incommodo admitti poteſt, cùm infinitæ hominum in illa ſint myriades deſtinatæ libris deſcribendis, atque eo pacto vitæ alimenta promerentes, quæ introductâ excuſoriâ arte, aut fame perirent, aut in turpem mitterentur mendicitatem; [*Reddit.*

*dit rationem aliam* Busbeq. epiſt. 3. de leg. Turc. p. 213. edit. Lugd. Bat. 1633.] Et fortè ad hoc evitandum, commota reſp. eſt, cum quidam vitri ductilis faciendi rationem inveniſſet, quod & alliſum terræ non rumpebatur, & componi ac minore ſpatio concludi, iterumque explicari poterat. Quippe motus in urbe gravisſimus excitatus, quod vitruriorum officinæ præripi ſibi quæſtum conquererentur, nec antè ſedatus fuit, quàm deleta ductilis vitri officinâ. [ *Fortean hæc vera cauſa fuit, cur Tiberius vitri ducendi artificem interemerit, & nequaquam invidia, ut vult* Dio l. 57. non longè à fine.] Et domeſtica nobis ſunt hâc in re exempla. In hâc urbe [*Lugd. Batavorum*] ante hos viginti circiter annos inſtrumentum quidam invenerunt textorium, quo ſolus quis plus panni & faciliùs cõficere poterat, quàm plures æquali tempore. Hinc turbæ ortæ & querelæ textorum, tandemque uſus hujus inſtrumenti à magiſtratu prohibitus eſt.

Diverſitas prætereà uſus eminentiſſima & evidentiſſima, ex diverſis in eandē rem allatis ſententiis apparet. Mirū enim eſt, quod altera bona, altera mala videantur, quę ex utraq; tamē parte recta juſtaq; ratio videatur ſuadere. Sic ubi graviſſimus urbis Senatus conſulta-

ret, an Carthago æmula Reipubl. Romanæ exſcindenda eſſet, exſcindendam eſſe ſtatuebant alii, quod periculum patriæ immineret, potentem eam Rempubl., quæ factis famaque illuſtris, reparatis viribus, apto tempore facilè ad ſe imperium transferret, prætendebant. Alii non exſcindendam ſuadebant, ut ex eâ Romanæ juventuti, relinqueretur metus, ne vitiis mollibus debilitaretur, & per otium torpeſceret. Utriusque partis recta maximique momenti videntur argumenta (*Nec minus magni auctores. Quippe illam Cato, hanc defendebat Scipio Naica Vid.* Plin. l. 15. N. H. cap. 18. *Conf.* Freinsh. ſuppl. in Liv. l. 49.) illa tamen ſententia prævaluit, quæ exſcindendam probavit, quia majoris uſus, quàm alia erat. Nam ſecuritati potius, quam moribus proſpiciendum erat, & juventuti aliter proſpectum eſſe potuit, bello aliò translato.

Ita ex ſcientiæ Politices præcepto rationes omnes examinentur, ex uſus verò præcepto maximè profuturæ admittantur. Atque ex hac uſus præſcriptione & illud eſt, quod ſæpè utile ſit tolerare malum in Repub. quod probè obſervatum à Tiberio, (*Tacit. Annal. 3. c. 52. §. 4. & c. 58. §. 2.*) Nam qvum de legibus ſumptuariis jam contemtis revocandis agere-

ageretur, non revocandas cenſuit. Sciebat enim, indecorum attrectare, quod non obtinetur, & labi principis authoritatem, qui aggreditur tollere vitia, quæ majora jam ſuis remediis exiſtunt: Quin & creſcere tanto magis ſolent vitia, ubi imparem ſibi Reipub. authoritatem, quæ coërceat, ſentiunt.

Ex hoc etiam *uſus* præcepto illud eſt, quod bonum ſæpè ſit, bonis exemplis non uti in Republ. Cujus rei exemplum habemus apud Tacitum: *Annal. 3. c. 73. §. 1.* Tacfarinas tunc pacem conceſſione agrorum redimi voluit, Tiberius tamen id ei minimè conceſſit, & reſpondit, *Rempublicam Romanam in tantum faſtigium eſſe evectam, ut nihil ipſi ad orbis Imperium deeſſe videatur, neq; id futurum* ex dignitate populi Romani, ſi redimere bella cum damno ſuo velit. (*Et poterant tamen adduci prioris (& ſubſequentis) ævi exempla, ubi tale quid cum fructu factum.*) Atque ita ſæpe generalia præcepta in Republ. mutari debent. E. gr. Generale illud dictum eſt: *Ante factum conſulto opus eſt;* At ubi conſulueris maturè facto: At ex uſu Reip. longè aliud viſum Britannis fuit, qui, juxta *Tacitum in vit. Agric. c. 15.* §.10. dicunt, ubi ſe mutuò ad defectionem cohortantur, *periculoſius eſſe deliberare, quam au-*

*dere:* Quia metuebant, ne occaſio belli gerendi ipſis elaberetur. Ita quoque unum ejusdemque rei exemplum ſæpiùs probatum & improbatum. Sic de Britannia invadenda diſſentiebant Cæſarum ſententiæ. Auguſtus non tangendam eam putavit nondum firmatâ domi poteſtate; itemque Tiberius, quia infirma adhuc tum Principis Majeſtas erat. Alii Imperatores aggrediendam conſultum putabant, quia firmata domi Majeſtas ad externa quoque otium dabat. Prout itaque ingenia, & tempora patiuntur, ita in uſu ſcientia mutari debet; In ingeniis reſpiciendum, ut volentibus imperia imponantur & illa quæ efficere poſſint: In tempore maximè ad futura reſpiciendum. Quâ arte excelluit Philippus II. Hiſpaniarum Rex, qui omnia ſua conſilia ad futurum tempus dirigebat. Hinc quidam Senator Hiſpanus interrogatus, quid ipſi de ejus actionibus videretur, reſpondit: Quoties Philippi actiones inſpicio, toties firmam concipio ſpem eum lætius poſt mortem imperaturum, quàm in vita imperat. Quæ conjectura veriſſima fuit, ita enim ille ſua diſpoſuerat Conſilia, ut iis inſtructo filio non difficile fuerit regnum paternum propagare.

*CAP.*

Digitized by Google

## CAPUT II.
### *Quid Reſpublica ſit, & quæ prima ejus origo?*

§. 1.

RESpublica eſt corpus multorum, ad agnoſcendam ejusdem Imperii Majeſtatem, iisdem legibus, omnium & ſingulorum utilitatis cauſa, imbutum.

§. 2. Imperia verò & dominationes ſenſim atque gradatim provenerunt.

§. 3. Primum quidem Imperium ex jure naturæ profluxit. Eſtque quod parentum in liberos & nepotes, & ex his genitos appellamus. Eſtque Reſpublica hæc quaſi ſeniorum cognatorum, quod Imperium humani generis exordio, cùm longævi & fœcundi eſſent mortales, uſum habuit.

§. 4. Vis ac anima ejus Imperii conſiſtit in pietate; Uſus autem innume-

numeroſæ familiæ regimine atque conſervatione.

§. 5. Secundum imperium ex jure gentium prognatum eſt, eſtque, quo gentes omnes eidem rationi, & unanimi conſenſu receptis Inſtitutis, ſe, velut legi, ſubjecerunt. Eſtque illa univerſalis Reſpublica omnium omninò hominum.

§. 6. Vis hujus imperii conſiſtit in ratione; Uſus autem in totius generis humani conſervatione & incolumitate.

§. 7. Tertium imperium eſt, quod ex ſingularum gentium utilitate, neceſſitate, & proprio, ſeu civili jure, peculiare, & à cæteris diverſum, manavit, eſtque Reſpublica ſingularum nationum.

§. 8. Vis ejus conſiſtit in peculiari civili ratione; uſus autem non tam omnium hominum, vel populorum, quàm quorundam commodis ac ſaluti eſt adæquatus.

§. 9. Nam

§. 9. Nam auctis numero hominibus, iis in Oriente locis, quæ primò habitata ſunt, cùm omnibus ſuſtentandis patria ditio impar eſſet, alii alias atque alias ſedes quærere & inhabitare neceſſe habuerunt.

§. 10. Acceſsére ad ea domeſticæ diſſenſiones & injuriæ, quibus diviſi in factiones mortales, agros tandem & dominia diviſere.

§. 11. Atque ita diſtinctis in Oriente, & alibi dominiis, diſtinctæ & ſuæ ſingulis jurisdictiones & Reſpublicæ, vel ejusdem, vel diverſæ formæ, placuere.

§. 12. Quæ Reſpublicæ & Imperia initio modicæ extiterunt, dum neceſſitatis tantùm ſuæ & ſuorum, non autem ambitionis, in conſtituendis ſibi limitibus, quisque habuit rationem.

§. 13. At verò, natis interim, & creſcentibus injuriis, quibus populi diviſi, & potentia jam, opibus ac multitu-

titudine hominum, inæquales, in mutuum exitium ferebantur, plures vicinæ gentes, & Respublicæ modicæ tandem ſeſe conjunxerunt, & iisdem Principibus, Magiſtratibus & legibus, juri & Imperio ſe permiſerunt, mutui auxilii ferendi causâ, & ut tantò promptiùs injurias, quas alii inferebant, aut illaturi erant, quibus prohibendis ſingulæ impares exiſtebant, poſſent propulſare.

ſ. 14. Hinc majora tandem illa & ampliſſima Imperia exſtiterunt, quæ, per juſta aut injuſta bella, proximis populis ſubjugatis, per matrimonia etiam Principum, ac ſucceſſionis, emtionis, vel ſimili jure, aliorum Principum poſſeſſionib9, ac ſubditis, ad alios devolutis, majora indies, qualia in plerisque videmus hodie, incrementa acceperunt.

ſ. 15. Atque ita quidem primò à ſe invicem diviſæ, mox cum aliis conjunctæ

junctæ gentes, Imperio, pro ſitûs, inclinationis, ingeniorum, exercitio, & diverſæ neceſſitatis ratione, diverſa inſtituta, Leges, & formas imperandi, alias atque alias prætulerunt.

## *EXPLANATIO.*

RESpublica qvam hic definimus pro qvovis imperio uſurpatur, etiam pro eo, cui unus præeſt, ſi modo ille ſaluti obedientium conſulat. At quia ſæpè is aut publica privatis poſtponit, aut illecebris voluptatum rapitur, aut ad tyrannidem inclinans tantò plus infert damni, quantò potentior eſt, obtinuit, ut Respubl. Monarchiæ ferè opponatur, quod ipſi *Tacito* placuit. *lib. 1. Annal. c. 3. §. 9. Quotusqvisque*, inquit, *qui rempubl. vidiſſet? Igitur verſo civitatis ſtatu, nihil usquam priſci & antiqui moris, omnes exutâ æqualitate juſſa Principis ſpectare.*

*Rempubl.* hanc *corpus multorum* diximus: Quamvis antiquis temporibus etiam paucorum corpus Rempubl. conſtituerit, & plerumque ſingulis Provinciis, ſinguli Principes eſſent; Quod apparet ex illa querela Britannorum in *Taciti Agricola, cap. 15. Singulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi,* Lega-

Legatum nempe & Procuratorem. Longior apud Batavos, quàm Britannos etiam antiquitùs ordo: Unde medio tempore tot hîc Principes & Comites, qui cum diſcordiis agitarentur, & illi ſuperiores eſſent, qui bello valebant, cæteri imperiis magis, quam nominibus exuti ſunt.

Diximus quoque *Rempubl. ad agnoſcendam ejusdem imperii majeſtatem congregatam eſſe*. Corpus enim Reſpublica eſt, hujus anima, teſte Ariſtotele, eſt Majeſtas. Ut ergò corpus ſine anima ſubſiſtere non poteſt, ita & Reſpubl. ſine Majeſtate. Ut verò agnoſcere poſſimus, quid Majeſtas ſit in qualibet Republica, quæ ejus cauſæ, quæve principia habeantur, videndum ubi populi aut optimatum, aut unius regat Majeſtas. Sciendúmque Majeſtatem penes eum ordinem eſſe, ex quo in reliquos derivatur autoritas. Sic in Republ. Romana apparet, populi imprimis fuiſſe Majeſtatem, quia ille leges ferebat, Magiſtratus eligebat, bella indicebat.

Dictum porrò eſt: Utilitatis causâ Remp. congregatam. Utilitas enim omnium non eſt poſtrema cauſa originis imperiorũ. Cum enim ſinguli non eſſent pares ſuis commodis, & plurima utilia eis deſiderarentur, congregati in pluribus inveniebant utilitatem,

quam

quam in ſe ſinguli non habebant, quivé diviſi ante, injuriis plurium facilè patebant, congregati easdem facilè vi repellebant. Quod in alio argumento in Britannis *Tacit. in Agric. c.* 12. declaravit: *Rarus duabus tribusq; civitatibus ad propulſandum commune periculum conſenſus: Ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.*

Denique iisdem legibus velut nervis conſtrictam & colligatam Rempubl. eſſe debere diximus. Leges autem imperantis obſequium exigunt, & Majeſtas obſequio juncta eſſe debet, nec enim Majeſtas eſſe poteſt, ubi obſequium non eſt. Vera quoque Majeſtas ex eo elucet, quia non tam legibus quam imperanti obſequium defertur. Legibus obſequium præſtatur, quando præſcripta jura ſequimur. Imperanti verò quando aliquid agimus ideò, quia præcepit. Quam rationem Majeſtatis optimè Terentius eques Romanus ad Tiberium oratione expreſſit apud *Tacit. 6. Annal. c. 8. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium Dii dederunt, nobis obſequii gloria relicta eſt.* Vis autem hujus Majeſtatis eſt in Imperantibus; ut origo ejusdem eſt in Obſequentibus. Nec enim Majeſtas eſt, niſi agnoſcatur. Quapropter

propter Arragonii dum Magiſtratus ſuos conſtituunt, formulâ quadam ad eos utuntur, cujus hæc eſt ſententia: *Nos qui ſumus æquè boni ac vos, vobis in nos imperium deferimus, ut noſtro conſenſu electi nos regatis.*

Imperia ſenſim ac gradatim prodiiſſe dicebamus: Primis enim temporibus ſingulæ familiæ, pro Rebuspublicis erant. Quod mirum videri non debet, nam primi & priſci illi longævi maximè erant atq; ſimul fœcundi, ut etiã quidam concubinas haberent. Itaque in vita ſua plurimos penes ſe filios, nepotes & reliquos deſcendentes habebant, qui quia plures erant, ſpeciem quandam Reipubl. conſtituebant. Quod ideò maximè obſervandum, quia hæ familiæ omnis dominationis ſemen complexæ ſunt, quod notavit *Ariſtoteles* in *Politicis*, *1. Pol. 12. 8. Ethic. 12. 3. Polit. 14.* ubi ex familiæ conſtitutione formas Rerumpublicarum deducit, atque Monarchiam aſſimilare imperio Parentum in liberos; Ariſtocratiæ ſimilitudinem exhibere Mariti & uxoris in domo imperium; Politiæ verò ſeu Democratiæ fratres.

Secundum verò imperium ex jure gentium profluxit, Cum enim creſcentibus familiis locus, qui ab initio commodus paucioribus erat, plures non caperet, poſſeſſio-

nes

nes diſtinctæ fuerunt, ad quas conſervandas legibus quoque opus fuit. Atque Auguſtinus de Civitate Dei, gentium Rempublicam eſſe dixit, quæ omnes homines complectitur, cujus Princeps ratio, quæ tàm latè imperat, quam gentes ſunt porrectæ.

Ex hoc verò Imperio peculiares Respublicæ ortæ, quarum cauſæ plurimæ, ut:

1. *Bella*. Cum læſo Jure Gentium nonnulli eſſent, contumaces, & factionibus freti bellum aliis moviſſent, locus ad bella gerenda diſtinctus ab hoſtibus electus, & ſic diverſæ jam Respublicæ exinde evenerunt, Imperatores quoque bellorum electi, qui poſtea plerumque in Reges evaſère.

2. *Ingeniorum diverſitas*. Quod cùm diverſa loca, ſic ingenia, alios mores & leges reperirent, ſub uno & uno in loco non poterant regi.

Politicæ quoque cauſæ accedunt. Quia nempe vulgi natura mobilis debuit unius imperio conſtringi: Quia privati non ſuam rem tantùm, ſed & communitatem ſpectare debent, cujus major cura, ubi major ſocietas eſt: Quia ſuis etiam rebus privati malè utuntur, interfuit ſocietatis humanæ, ut à quibusdam modus ipſis rebus propriis utendi præſcriberetur, quippe intereſt Reip.

ut

ut JCti loqvuntur, *ne quis rebus ſuis malè utatur.* §. *1. Inſtit. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt.*

Ut autem diviſæ gentes propter bella, ita conjunctæ per neceſſitatem uſus civilis; Cum enim omnes omnia non poſſimus, & tamen omnibus indigeamus, opus eſt Congregatione quadam multorum, ut quod ipſi non habemus, aliorum fortunæ nobis elargiantur. Uniuscujusque ita hominis interfuit, ut omnes homines vel plures convenirent. Vinculum verò conjunctionis gentium, Religio fuit, cujus maxima autoritas &timor inter antiquos. Hinc Principes quoq; Sacerdotes ſimul erant. Pares enim omnes homines à naturâ editi ſunt, quæ in ordinatis Rebuspubl. ſervari paritas non poterat, ubi aliis parendum eſt, aliis imperandum. Hominum autem autoritate exuere hanc æqualitatem homines cogi non poterant, itaque divinitatis quædam opinio Principibus affingenda erat. Hinc *Virgil. lib. 3. Æneid. v. 80.* canit:

*Rex Anius, rex idem hominum Phœbiq; Sacerdos.*

Germani quoque ut ex teſtimonio *Taciti de mor. Germ. c. 9. ſeqq.* colligere licet, comitia quædam ſua in locis ſacris, qui eorum templa erant, celebrabant. Sed & Legislatores

tores antiqui Deorum ſe uti Conſiliis fingebant, quod & obſervavit *Liv. lib. 1. Hiſtor. de Numâ, cap. 19.* Tantumque ejus fictio hæc profuit Reipubl. ut *Auguſtinus* dicat, *Romulum urbis, Numam Reipubl. Romanæ Conditorem* extitiſſe. Quæri verò meritò poteſt, quare religioni tantùm apud veteres autoritatis? Reſpondendum, quod Religio potiſſimum in metu conſtiterit. Cum enim Imperatores & Magiſtratus provocarent ad Deos ab inobedientibus ſubditis, illi pœnam metuentes obſequio ſuo præveniebant querelas eorum, tum quod crederent, divina quoq; ad inſtar humanarum rerum circumagi, ideò *Seneca in fragm. libri de otio ſapientis cap. 31. duas eſſe reſpublicas* ait, *Magnam alteram & Publicam*, quâ Dii & homines continentur, *parvamq; aliam*, quæ propria hominum eſt.

Diximus deniq; diverſa loca, ingenia, exercitia, diverſa inſtituta & mores invexiſſe. Diverſitas autem horum eſt:

*1.* NATURA. Nam quædam gentes ſunt, quæ nec totam libertatē, nec totā ſervitutem ferre poſſunt; quædam quæ totā libertatē, & nullam ſervitutē patiuntur; quædam quæ à magnitudine animi defecti nō poſſunt ad imperiū reliquorum aut ſuam eluctari libertatē. Hinc eſt, quod quoſdam *Ariſtotel.* eſſe dicat

à na-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

à naturâ ſervos *l.1.Polit.3.* quod contra JCtos eſſe videtur, qui omnem ſervitutem juris gentium eſſe volunt, §. 2. *Inſt.* & *l. 4. §. 1. ff. de Stat. hom.* ſed de ſervilibus ſolummodò ingeniis illo loco loquitur Ariſtoteles, non de ſervitute corporum. Ad hanc igitur conſtitutionem ingeniorum à natura in fundandis & adminiſtrandis Rebusp. maximè attendendum. Accuratiùs hâc in parte Agricola, qui maximè ſibi propoſuerat, *noſcere omnia & noſci omnibus*, quod quia à prædeceſſore ejus intermiſſum erat, Britannia ferè ab imperio Romano receſſit, ille enim mitius eas gentes tractabat, quàm eorum ferocia ingenia poſtulabant. *Tacit.c.8.Vit.Agric.*

2. Ab EDUCATIONE, cujus quantæ ſint vires, ille optimè intellexiſſe videtur, qui eam alteram vocavit naturam.

3. Ab INGENIO PRINCIPUM; Sequi enim plerumque vulgus ſolet Imperantium mores: Quod cum ſcirent callidi Principes, ſæpè ad voluntatem ſuam mutabant gentes. Sic Auguſtus duobus præcipuè plebem detinuit, *Pane & Spectaculis.* Vid. *Tac. l. 1. A. c. 2. Juven. Sat. 10. v. 80.* Interim eo ipſo libertatem occupabat. Ita nempe ſoliti Principes levibus permiſſis graviſſimorum ipſi uſurpare Majeſtatem. Idque etiam adver-

verſus externos reges uſitatum Romanis. *Tacit. Agricol. c 14. Donatæ*, inquit, *quædam civitates Cogiduno regi, Veteri & jampridem receptâ populi Romani conſuetudine, ut haberent inſtrumenta ſervitutis etiam reges.*

4. Ab EXERCITIIS DIVERSIS IPSARUM GENTIUM. Cum enim privatæ utilitates conſtituant publicam, neceſſe eſt, quomodo ſe habent privati actus, ita ſe habere publicas conſtitutiones. At quia illi ſæpe diverſi invicem, inſtituta quoque & formas rerumpublicarum diverſas eſſe, quæ illis præſint, oportet.

5. A SITU LOCI. Pro loci enim diverſitate, diverſa ſunt ingenia, at pro diverſitate ingeniorum alia atque alia imperia eſſe neceſſum eſt. Maximè itaque ad ſitum loci in fundandis imperiis attendi debet, quod probè obſervavit Gallicus quidam Scriptor, qui Helvetios & Batavos confert, dicitque eos eſſe brachia imperii Romani, atq; utrosque oportunisſimè ſitos. Munimentum Helvetiis montium juga, Batavis tot flumina, tot aquas & aquarum parentem Oceanum præſtare. Atque inde deducit tamdiu tutas & ſtabiles has Respubl. futuras, donec natura montes non ſuſtulerit, & Oceanus in ſuo manſerit alveo.

CAP.

## CAPUT III.

### *De primâ origine Magiſtratuum; de conſenſu Imperii atque obſequii.*

§. 1.

DUæ igitur cujusvis Reipublicæ partes ſunt: Imperium & obſequium. Duplices igitur perſonæ, imperantes & ſubditi.

§. 2. Magiſtratus ſunt, qui, ex rationum publicæ utilitatis, & Legum præſcripto, imperium in inferiores diffundunt.

§. 3. Illi primitùs aut electi, & vocati ſunt, aut imperium in alios, licèt invitos, & reluctantes, occupârunt.

§. 4. *Electio* eſt, quâ omnium conſenſu, uni aut pluribus, ut magnitudine virtutis, & conſiliorum, eminentibus, ſuper cæteros imperium delatum eſt.

§. 5. *Occupatio* hîc eſt, quâ unus vel

vel plures, potentiâ cæteris majores, rapere & invadere imperium, quàm expectare, maluerunt.

§. 6. *Electio* populi fuit, *occupatio* Principum in populum, aut optimatum.

§. 7. Ac proinde in *occupationibus* plurimum poteſtatis derivatum eſt in unum, aut plures, imperia occupantes. In *electione* autem, plus remanſit penes populum, ſeu ſubditos, libertatis.

§. 8. Ex *occupationibus* aut *electionibus* nata eſt ſucceſſio.

§. 9. Nam ſucceſſio ordine naturæ poſterior eſt electione, & occupatione, ex qua profluxit.

§. 10. Ex *electione*, ubi ea lege Principem elegit populus, ut & ejus poſteri, poſt deceſſum ejus, imperio potirentur.

§. 11. Ex *occupatione*, ubi Principes vel ſemel partam dominationem,



Digitized by Google

& eandem confirmatam, ſubditis vel fruſtra obſtantibus, vel conniventibus, vel volentibus tandem, ad liberos, velut patrimonium, & hæreditatem, transmiſerunt.

§. 12. Subditi ſunt, quibus obſequii gloria relicta eſt *Tac. 6. A. c. 8.*

§. 13. Illi autem duorum generum ſunt, vel enim reguntur, ut promiſcua multitudo civium: vel regunt, & reguntur, ut inferiores, quos ſubalternos vocant, Magiſtratus.

§. 14. Nam, cum habeant, aut accipiant, à ſupremis rerum arbitris, limites mandatorum, in eorundem executionibus tam obſequium ſuperioribus deferre, quam in inferiores diffundere imperium videntur.

§. 15. Jam verò, cùm contra naturam, & primævam hominum libertatem ſit, alteri ſubeſſe, *nullumque*, ut Seneca loquitur, *animal, moroſius rectorem ferat, quàm qui cætera domat,*

omni-

omnino nexum ſtatuendum eſſe oportet, quo Imperantes & ſubditi, non tantùm arctiſſimè, ſed & libentiſſimè ſibi invicem devinciantur.

§. 16. Nexus ille, & ſuprema Imperii omnis vis & anima, in Imperantium ac ſubditorum mutuo, invictoque conſenſu, conſiſtit.

§. 17. Conſenſus ille decem rationibus potiſſimùm non obtinetur tantùm, ſed & conſervatur.

§. 18. (I.) Si utilitatis publicæ, & communis omnium cura perpetua, ſtudiumque, ſit penes Magiſtratum.

§. 19. (II.) Si quodvis, quod in ſubditos derivatur, imperium, cum rationibus & immotæ obſervationis legibus, quæ ex ratione natæ ſunt, & receptæ, ſit conjunctum.

§. 20. (III.) Si, ubi id per admiſſam imperii formam licet, pars aliqua publicæ curæ omnibus Reipublicæ membris permittatur.

propter Arragonii dum Magiſtratus ſuos conſtituunt, formulâ quadam ad eos utuntur, cujus hæc eſt ſententia: *Nos qui ſumus æquè boni ac vos, vobis in nos imperium deferimus, ut noſtro conſenſu electi nos regatis.*

Imperia ſenſim ac gradatim prodiiſſe dicebamus: Primis enim temporibus ſingulæ familiæ, pro Rebuspublicis erant. Quod mirum videri non debet, nam primi & priſci illi longævi maximè erant atq; ſimul fœcundi, ut etiã quidam concubinas haberent. Itaque in vita ſua plurimos penes ſe filios, nepotes & reliquos deſcendentes habebant, qui quia plures erant, ſpeciem quandamReipubl. conſtituebant. Quod ideò maximè obſervandum, quia hæ familiæ omnis dominationis ſemen complexæ ſunt, quod notavit *Ariſtoteles* in *Politicis*, *1.Pol.12. 8.Ethic. 12. 3.Polit. 14.* ubi ex familiæ conſtitutione formas Rerumpublicarum deducit, atque Monarchiam aſſimilare imperio Parentum in liberos; Ariſtocratiæ ſimilitudinem exhibere Mariti &uxoris in domo imperium; Politiæ verò ſeu Democratiæ fratres.

Secundum verò imperium ex jure gentium profluxit, Cum enim creſcentibus familiis locus, qui ab initio commodus paucioribus erat, plures non caperet, poſſeſſio

nes

nes diſtinctæ fuerunt, ad quas conſervandas legibus quoque opus fuit. Atque Auguſtinus de Civitate Dei, gentium Rempublicam eſſe dixit, quæ omnes homines complectitur, cujus Princeps ratio, quæ tàm latè imperat, quam gentes ſunt porrectæ.

Ex hoc verò Imperio peculiares Respublicæ ortæ, quarum cauſæ plurimæ, ut:

1. *Bella.* Cum læſo Jure Gentium nonnulli eſſent, contumaces, & factionibus freti bellum aliis moviſſent, locus ad bella gerenda diſtinctus ab hoſtibus electus, & ſic diverſæ jam Respublicæ exinde evenerunt, Imperatores quoque bellorum electi, qui poſtea plerumque in Reges evaſere.

2. *Ingeniorum diverſitas.* Quod cùm diverſa loca, ſic ingenia, alios mores & leges reperirent, ſub uno & uno in loco non poterant regi.

Politicæ quoque cauſæ accedunt. Quia nempe vulgi natura mobilis debuit unius imperio conſtringi: Quia privati non ſuam rem tantùm, ſed & communitatem ſpectare debent, cujus major cura, ubi major ſocietas eſt: Quia ſuis etiam rebus privati malè utuntur, interfuit ſocietatis humanæ, ut à quibusdam modus ipſis rebus propriis utendi præſcriberetur, quippe intereſt Reip.

ut

ut JCti loqvuntur, *ne quis rebus ſuis malè utatur.* §. 2. *Inſtit. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt.*

Ut autem diviſæ gentes propter bella, ita conjunctæ per neceſſitatem uſus civilis; Cum enim omnes omnia non poſſimus, & tamen omnibus indigeamus, opus eſt Congregatione quadam multorum, ut quod ipſi non habemus, aliorum fortunæ nobis elargiantur. Uniuscujusque ita hominis interfuit, ut omnes homines vel plures convenirent. Vinculum verò conjunctionis gentium, Religio fuit, cujus maxima autoritas & timor inter antiquos. Hinc Principes quoq; Sacerdotes ſimul erant. Pares enim omnes homines à naturâ editi ſunt, quæ in ordinatis Rebuspubl. ſervari paritas non poterat, ubi aliis parendum eſt, aliis imperandum. Hominum autem autoritate exuere hanc æqualitatem homines cogi non poterant, itaque divinitatis quædam opinio Principibus affingenda erat. Hinc *Virgil. lib. 3. Æneid. v. 80.* canit:

*Rex Anius, rex idem hominum Phœbiq; Sacerdos.*

Germani quoque ut ex teſtimonio *Taciti de mor. Germ. c. 9. ſeqq.* colligere licet, comitia quædam ſua in locis ſacris, qui eorum templa erant, celebrabant. Sed & Legislatores

tores antiqui Deorum ſe uti Conſiliis fingebant, quod & obſervavit *Liv. lib. 1. Hiſtor. de Numâ, cap. 19.* Tantumque ejus fictio hæc profuit Reipubl. ut *Auguſtinus* dicat, *Romulum urbis, Numam Reipubl. Romanæ Conditorem* extitiſſe. Quæri verò meritò poteſt, quare religioni tantùm apud veteres autoritatis? Reſpondendum, quod Religio potiſſimum in metu conſtiterit. Cum enim Imperatores & Magiſtratus provocarent ad Deos ab inobedientibus ſubditis, illi pœnam metuentes obſequio ſuo præveniebant querelas eorum, tum quod crederent, divina quoq; ad inſtar humanarum rerum circumagi, ideò *Seneca in fragm. libri de otio ſapientis cap. 31. duas eſſe reſpublicas* ait, *Magnam alteram & Publicam*, quâ Dii & homines continentur, *parvamq; aliam*, quæ propria hominum eſt.

Diximus deniq; diverſa loca, ingenia, exercitia, diverſa inſtituta & mores invexiſſe. Diverſitas autem horum eſt:

*1.* NATURA. Nam quædam gentes ſunt, quæ nec totam libertatē, nec totā ſervitutem ferre poſſunt; quædam quæ totā libertatē, & nullam ſervitutē patiuntur; quædam quæ à magnitudine animi defecti nō poſſunt ad imperiū reliquorum aut ſuam eluctari libertatē. Hinc eſt, quod quoſdam *Ariſtotel.* eſſe dicat

à na-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

à naturâ ſervos *l.1.Polit.3.* quod contra JCtos eſſe videtur, qui omnem ſervitutem juris gentium eſſe volunt, §. 2. *Inſt.* & *l.* 4. §. 1. *ff. de Stat. hom.* ſed de ſervilibus ſolummodò ingeniis illo loco loquitur Ariſtoteles, non de ſervitute corporum. Ad hanc igitur conſtitutionem ingeniorum à natura in fundandis & adminiſtrandis Rebusp. maximè attendendum. Accuratiùs hâc in parte Agricola, qui maximè ſibi propoſuerat, *noſcere omnia & noſci omnibus*, quod quia à prædeceſſore ejus intermiſſum erat, Britannia ferè ab imperio Romano receſſit, ille enim mitius eas gentes tractabat, quàm eorum ferocia ingenia poſtulabant. *Tacit.c.8.Vit.Agric.*

2. Ab EDUCATIONE, cujus quantæ ſint vires, ille optimè intellexiſſe videtur, qui eam alteram vocavit naturam.

3. Ab INGENIO PRINCIPUM; Sequi enim plerumque vulgus ſolet Imperantium mores: Quod cum ſcirent callidi Principes, ſæpè ad voluntatem ſuam mutabant gentes. Sic Auguſtus duobus præcipuè plebem detinuit, *Pane & Spectaculis*. Vid. *Tac. l. 1. A. c. 2. Juven. Sat. 10. v. 80.* Interim eo ipſo libertatem occupabat. Ita nempe ſoliti Principes levibus permiſſis graviſſimorum ipſi uſurpare Majeſtatem. Idque etiam adver-

verſus externos reges uſitatum Romanis. *Tacit. Agricol. c 14. Donatæ*, inquit, *quædam civitates Cogiduno regi, Veteri & jampridem receptâ populi Romani conſuetudine, ut haberent inſtrumenta ſervitutis etiam reges.*

4. Ab EXERCITIIS DIVERSIS IPSARUM GENTIUM. Cum enim privatæ utilitates conſtituant publicam, neceſſe eſt, quomodo ſe habent privati actus, ita ſe habere publicas conſtitutiones. At quia illi ſæpe diverſi invicem, inſtituta quoque & formas rerumpublicarum diverſas eſſe, quæ illis præſint, oportet.

5. A SITU LOCI. Pro loci enim diverſitate, diverſa ſunt ingenia, at pro diverſitate ingeniorum alia atque alia imperia eſſe neceſſum eſt. Maximè itaque ad ſitum loci in fundandis imperiis attendi debet, quod probè obſervavit Gallicus quidam Scriptor, qui Helvetios & Batavos confert, dicitque eos eſſe brachia imperii Romani, atq; utrosque oportuniſſimè ſitos. Munimentum Helvetiis montium juga, Batavis tot flumina, tot aquas & aquarum parentem Oceanum præſtare. Atque inde deducit tamdiu tutas & ſtabiles has Respubl. futuras, donec natura montes non ſuſtulerit, & Oceanus in ſuo manſerit alveo.

CAP.

## CAPUT III.

### *De primâ origine Magiſtratuum; de conſenſu Imperii atque obſequii.*

ſ. 1.

DUæ igitur cujusvis Reipublicæ partes ſunt: Imperium & obſequium. Duplices igitur perſonæ, imperantes & ſubditi.

ſ. 2. Magiſtratus ſunt, qui, ex rationum publicæ utilitatis, & Legum præſcripto, imperium in inferiores diffundunt.

ſ. 3. Illi primitùs aut electi, & vocati ſunt, aut imperium in alios, licèt invitos, & reluctantes, occupârunt.

ſ. 4. *Electio* eſt, quâ omnium conſenſu, uni aut pluribus, ut magnitudine virtutis, & conſiliorum, eminentibus, ſuper cæteros imperium delatum eſt.

ſ. 5. *Occupatio* hîc eſt, quâ unus vel

vel plures, potentiâ cæteris majores, rapere & invadere imperium, quàm expectare, maluerunt.

§. 6. *Electio* populi fuit, *occupatio* Principum in populum, aut optimatum.

§. 7. Ac proinde in *occupationibus* plurimum poteſtatis derivatum eſt in unum, aut plures, imperia occupantes. In *electione* autem, plus remanſit penes populum, ſeu ſubditos, libertatis.

§. 8. Ex *occupationibus* aut *electionibus* nata eſt ſucceſſio.

§. 9. Nam ſucceſſio ordine naturæ poſterior eſt electione, & occupatione, ex qua profluxit.

§. 10. Ex *electione*, ubi ea lege Principem elegit populus, ut & ejus poſteri, poſt deceſſum ejus, imperio potirentur.

§. 11. Ex *occupatione*, ubi Principes vel ſemel partam dominationem,

omnino nexum ſtatuendum eſſe oportet, quo Imperantes & ſubditi, non tantùm arctiſſimè, ſed & libentiſſimè ſibi invicem devinciantur.

§. 16. Nexus ille, & ſuprema Imperii omnis vis & anima, in Imperantium ac ſubditorum mutuo, invictoque conſenſu, conſiſtit.

§. 17. Conſenſus ille decem rationibus potiſſimùm non obtinetur tantùm, ſed & conſervatur.

§. 18. (I.) Si utilitatis publicæ, & communis omnium cura perpetua, ſtudiumque, ſit penes Magiſtratum.

§. 19. (II.) Si quodvis, quod in ſubditos derivatur, imperium, cum rationibus & immotæ obſervationis legibus, quæ ex ratione natæ ſunt, & receptæ, ſit conjunctum.

§. 20. (III.) Si, ubi id per admiſſam imperii formam licet, pars aliqua publicæ curæ omnibus Reipublicæ membris permittatur.



Digitized by Google

§. 21. (IV.) Si ſua officia accuratè expleant ſupremi Magiſtratus.

§. 22. (V.) Si maximè ad animum & curam revocent publica & privata incommodis ſuorum, ſive in iis præveniendis, ſive in iis, quæ exorta ſunt, tollendis, ſive denique iis, aliâ felicitate aut liberalitate publicâ, minuendis.

§. 23. (VI.) Si civilia imperantium ſint ingenia, adeò, ut in iis ſubditi ipſi ſibi quaſi imperare videantur, dum quævis juſtiſſima eorum deſideria explentur ab Imperantibus.

§. 24. (VII.) Si ſuo exemplo præeant omnibus, in iis, quæ dura & gravia, & tamen neceſſaria, populo imperantur.

§. 25. (VIII.) Si pietas & religionis cultus exquiſitus quibusvis in Imperantium conſiliis conſpiciatur.

§. 26. (IX.) Si concordes inter ſe agant, quotquot ſunt Magiſtratus.

§. 27.

§. 27. (X.) Si in novis, & mutatis imperiis, ea ſtatim tollantur mala, & avertantur, ob quæ priorem imperii formam ſubditi meritò mutatam voluerunt.

§. 28. Ubi iſthæc omnia curaturi ſunt vel primi, vel novi Magiſtratus, nihil unquam in ſubditis obſequii, nihil debitæ ſibi reverentiæ, nihil denique ad pacem Imperii factum deſiderabunt, & æternitatem.

*EXPLANATIO.*

MAgiſtratus diximus eſſe eos, qui ex rationum publicæ utilitatis præſcripto imperium in alios diffundunt.

Hoc verò loco definimus illos, penes quos ſumma rerum eſt & Imperii. Nam minores collati ad ſuperiores magiſtratus ſubditi ſunt, & quam poteſtatem habent, illa commodata eſt à ſuperioribus. Apud Romanos Conſules & Tribuni plebis tales Magiſtratus erant, quales hîc definimus, quorum illi decernendo; hi intercedendo maximam ſuam declarabant poteſtatem. Ideoque Cæſares Romani horum tantùm duorum

magiſtratuum nomina accepére & poteſtatem: Quia ſciebant cæteros magiſtratus aliquid in conſiliis, hos omnia in rerum ſumma poſſe.

Porrò duabus rationibus Magiſtratus inſtitutos diximus, Electione & Occupatione. Ubi nullam ſucceſſionis facimus mentionem, quia hîc de origine & primordiis Magiſtratuum nobis res eſt, & qui ſuccedit, alteri ſuccedit, & ita non eſt primus. Adeoque ſucceſſio ex occupatione vel electione profluxit.

Electio obtinuit inter illas gentes in quibus omnes pares erant; itaque ſi unus reliquis major fuiſſet, regiam inſtituiſſet dominationem. Si pauci, exinde optimatum regimen exortum fuiſſet.

Occupatio omnis, quâ ad imperium pervenitur, illicita non fuit. Cum enim vagi & expertes legum homines agerent, interfuit totius generis humani, iis vel invitis neceſſitatem parendi imponi. Talis verò occupatio antiquis temporibus frequentior, quàm electio fuit. Hinc eſt, quod vetuſtiora imperia vel regia, vel Ariſtocratica fuiſſe legamus. Democratia poſterioribus tantùm temporibus orta, poſtquam ſe populus ab imperio Optimatum aut Regum in libertatem vindicâſſet.

In

In occupatione plus imperii, in electione verò plus libertatis ineſſe aſſeruimus, idq; veriſſimè. Ubi enim quis nullas leges libidini ſuæ poſitas habet, ſed legibus ſuā præfert poteſtatem, quales in occupatione Magiſtratus, parum libertatis obſequentibus relictum eſt. Sanè in unius imperio ſatis id ſubditi experiuntur. Ideò *Tacitus in Agric. c. 3.* dicit: *Trajanum res olim inſociabiles miſcuiſſe, principatum & libertatem.* De Optimatum quoque imperio idem ſenſiſſe videtur idem *Tacitus l. 6. Annal. c. 42. Populi imperium*, inquit, *juxta libertatem; paucorum dominatio regiæ libidini propior eſt.* In electione contra plus eſt libertatis, quia nemo libertatē quā habet, aliò ſine lege tradit.

Præterea vim imperii in conſenſu ſubditorum & imperantium mutuo dicebamus. Cum enim omnes nati ad libertatem ſint, nullo modo ſubmitti poſſunt aliis, niſi conſenſus eorum ipſorum acceſſerit. Quem conſenſum Plato Harmoniā & numeros appellavit. Quod quemadmodum ex diverſis concentibus Harmonia, quemadmodum ex diverſis numeris ſumma provenit; Ita hic conſenſus diverſorum hominum unum tantùm ſcopum intendentium conſtet concordiâ. Conſenſum autem hunc decem ra-

tionibus obtineri diximus; ex quibus de prioribus tribus pauca dicemus. Erat autem prima: *Si utilitatis publicæ rationem habet magiſtratus*. Cum enim ſuprema lex, cui obtemperaret magiſtratus, ſalus populi eſſet, non tam ſe difficiles populi ad accipiendum imperium præbebant; Amant ſiquidem omnes & ſeqvuntur libenter id, ex quo vident, utilitatem ſibi derivari. Philoſophus hinc non immeritò rempubl. concordiam & diſcordiam appellavit. Concordia enim eſt, quando & Magiſtratus & populus ad utilitatem publicam promovendam conſpirant.

Diſcordia verò quando diverſitatem ſtatuum inter Magiſtratum & ſubditos conſideramus. Quam concordiam & diſcordiam ipſa natura imitatur. Elementa enim ſibi contraria ſunt, & tamen ex his univerſum harmonicum conſtat; Nec poſſibile eſt, ubi hæc Elementa diſſoluta ſunt, univerſum conſiſtere, ut nec Reſpublica manere integra poteſt, ubi hæc concordia discors rupta fuerit.

Secundùm modum obtinendi conſenſus dixi, *ſi ſit Imperium cum ratione conjunctum*. Eò me ducit dictum Philoſophi, *qui omnia ſubjicere cupit, ſeipſum imprimis rationi ſubjiciat*.

*diat.* Nam cum populus paret Magiſtratui ſecundum rationem imperanti, rationi ſe parere putat, non magiſtratui; At cum rationi defert obſequium, putat ſe ſibi deferre, quia ipſe quoque rationem habet. Ut ergò Magiſtratus conſenſum obſequiumque habeat, rationis potius in imperando, quàm propriæ libidinis rationem habere debet.

Odioſæ itaque illæ formulæ Imperii: Factum eſt Imperator, quod voluiſti. (*Tac. l.* 1. *Ann. cap.* 6. & in eum locum *Lipſius in comm.* item *Briſſon. l.* 4. *de form. & ſolennibus P. R. verbis p.* 348.) Odioſa & Hiſpanorum Regum ſuperbia, qui in omnibus edictis tantum: Ego Rex, crepant, nullo reſpectu rationis. Optimæ verò formulæ libertatis, qualis illa: Factum eſt, quia è Republ. viſum ita. Cum autem ratio non omnibus nota ſit, perſuaderi ignorantibus debet. Ideoque Plato Eloquentiam civilem & publicam commendat. De quâ commentum eſt Poëtarum, quod Orpheus lapides & bruta ſono Muſicæ allexerit, quo ſignificatum voluerunt, eloquentiam homines & lapideos & barbaros ad rationis uſum revocare poſſe. *Ovid. l.* 11. *Metamorph. fab.* 1. *Horat. de arte Poeticâ v.* 391. Sanè nihil plus fructus Romanæ Reipubl, attulit, quam exercitium

hujus eloquentiæ. Unde tot in roſtris orationes, tot in Senatu conciones, quibus id obtentum ſæpe fuit, quod nullis edictis extorqueri potuiſſet. In caſtris etiam Imperatores, quoties acies committenda, quoties ſeditio orta, toties ad militum animos loqui ſolebant.

Tertium modū conſenſus obtinendi diximus, ſi omnibus membris pars aliqua reip. concedatur. Itaq; in Regno Optimatū & Populi; in Optimatū regimine Populi; in Democratia Optimatum habenda ratio eſt; atque indè pacatiſſimæ ſunt Respublicæ, in quibus & minores Magiſtratus curam Reipublicæ ad ſe pertinere ſentiunt. In Belgio ſanè nullus ſtatus excluſum ſe à Republica queri poteſt. Comitia enim conſtituunt Nobiles & Civitatum delegati, qui poſteriores ſunt quaſi Optimates è populo, atque indè faciliмè conſenſus vel in graviſſimis rebus impetratur. Nam ſi delegati conſentiant in Tributa, populus id non poteſt impedire, quia omnem ſui conſenſus vim in eos transfudit. Ita & Respubl. Romana turbata mirificè fuit, antequam plebs ad Reipubl. munia admiſſa fuiſſet. Tribunis verò plebis conſtitutis Respub. à turbis quievit; quietiſſimaque tunc temporis fuit Respublica, quan-

quando illa formula uſitata, S. P. Q. R. Nota hæc ars Imperatoribus Romanis fuit, ideoque plebejos ad nobilium quoque honores admisêre, ut tantò magis devinctum populum haberent. Meritò itaque hâc in parte *Claudius Sincellus Gallus* Venetam Rempubl. peccare, alioquin prudentiſſimam notat: ille dicit, in hâc republ. vitia quædam eſſe, quæ hactenus quidem nullas excitarunt turbas, ſed aliquando maximorum motuum cauſæ exiſtere poſſunt; Præcipua verò illa eſſe, quod Nobilium tantùm in Magiſtratuum dignitatibus mandandis habeatur ratio. Et meritò id, inquam, reprehendit *Sincellus*. Nam cum plebs magnam vim ex multitudine habeat & ambitioſa plerumque ſit, nobiles quoq; ad imperium nati videantur, metuendum ne aliquando adjunctis viribus & conſiliis omnem ad ſe deferant ex Republ. diſponendi libertatem & poteſtatem, quando illis nunc nulla conceditur. Poſſunt autem hâc in parte à ſuperioribus Magiſtratibus artes uſurpari; ita ſunt in Republ. magna nomina, quorum vis nulla aut exigua, at verò contenti ſolent eſſe nobiles & cæteri cives ſolâ pompâ honorum. Hæc ergò eis concedenda, quæ licet in indignos quandoque incidant, minus tamen da-

rum malè adminiſtrata dabunt. Accuratè hâc in re actum à Tiberio, qui volebat quidem omnem cæterorum è Republ. imperandi excludere poteſtatem, ſed non planè omnibus magnas perſonas privare honoribus, quò ſecurior eſſet.

Ideoque plerumque ſacris honoribus tales ornavit, quorum magna quidem dignitas fuit, ſed nulla in Republ. adminiſtranda vis & autoritas. Atque ita probè illud *Platonis l. 3. de Republ.* intellexiſſe videtur, ubi præcipit, affectuum omnium in Republ. debere rationem haberi, præcipuè autem eorum, ex quibus turbæ oriri poſſunt. At verò talis maximè eſt ambitio, & ideò ejus cura non eſt contemnenda.

## CAPUT IV.

### *Quid Majeſtas. Quæ Imperantium & Reip. Majeſtas. Quæ lex Majeſtatis. Quomodo debeat conſervari Majeſtas.*

§. I.

Cum cæteris præſint ſupremi Magiſtratus, à cæteris diſtinguuntur, & in cæteros valent Majeſtate.

§. 2. Du-

§. 2. Dupliciter autem venit conſideranda Majeſtas, quia vel ex imperantibus, vel ex obſequentibus vim habet.

§. 3. Majeſtas quæ vim ex Imperantibus habet, eſt inſita quædam animi vis ac magnitudo, qua, qui ſupra cæteros excellunt, cæteris debent imperare.

§. 4. Majeſtas, quæ vim ex obſequentibus habet, eſt nihil aliud, quàm ſanctum, conſtans, & immotum judicium ſubditorum, quo ſibi omninò perſuadent, illos, qui præſunt Reipublicæ, jure ac meritò præeſſe, & poſſe, & debere.

§. 5. Quod judicium ſubditorum, ſic etiam confirmatur, ſi imbuti ſint certâ illâ opinione, à Deo, & cælitùs inſtitutos eſſe Magiſtatus, quò illud breve Tertulliani ad Scapulam c. 2. facit: *Colimus Imperatorem ſic, quomodo & nobis licet, & ipſi expedit, ho-*

*minem à Deo ſecundum, & quicquid eſt, à Deo conſecutum, ſolo tantum Deo minorem.*

§. 6. Adeò, ut Majeſtas hæc ſit poteſtas prima ordine & ſumma, quam, qui præſunt Reipublicæ, obtinent & exercent in ſubditos.

§. 7. Hæc autem in unius imperio elucet maximè, in populi autem & optimatum ſtatu, univerſis quidem illa, ſed non ſingulis, tribuitur.

§ 8. Omnis illa imperantium Majeſtas, legibus Majeſtatis, rectoque ejus uſu, ſtabilitur & conſervatur.

§. 9. Lex Majeſtatis eſt, quâ animadvertitur, & ultima ſupplicia, nec remittẽda, decernuntur in eos, à quibus in ſupremos Magiſtratus, cum inſigni quodam omnium & totius Reipublicæ detrimento, peccatur.

§. 10. Quæ lex, cùm certum munimentum ſit Majeſtatis, in nullam ejus partem impunè unquam debet impingi.

§. 11.

Digitized by Google

§.11. Rectus uſus Majeſtatis eſt, quo & conſervatur, cùm impenditur, ubi, & quandocunque & inter qvoscunque neceſſe eſt, quem inter hæc præcepta cohibemus.

§. 12 (I.) Qui ſuam lædi nolunt, aut violari Majeſtatem, in aliis eandem lædere non præſumant, ne dent, & tandem accipiant ipſi, ſibi, & Reipublicæ, nociturum exemplum.

§. 13. (II.) Intereſt conſervandæ Majeſtatis, nunquam vacuum relinquere caput rerum, vel ſedem Imperii, aut uni alicui ſubditorum id committere, in quo præcipuum robur eſt Majeſtatis.

§. 14. (III.) Majeſtatis eſt, & ad famam attendere, & ſæpè glorioſa utilibus præferre.

§. 15. (IV.) Quæ Majeſtatis ſunt, non ſunt transfundenda, niſi in dignos, & pares repræſentandæ Majeſtati; ſed & providendum ſeriò, ne, ad

Digitized by Google

ad repræſentandam Majeſtatem expediundis publicis negotiis impoſitus, ſpecie obſequii, ipſam invadat.

§. 16. (V.) Majeſtatis etiam hujus eſt, aſtringi legibus Majeſtatis, non autem ita neceſſariò legibus, ab iis, quorum Majeſtas eſt, profectis; etiam ejusdem Majeſtatis eſt, omnino adſtrictam legibus Gentium, & naturæ, ſe profiteri. Conf. *l.4. C. de LL.*

§. 17. (VI.) Ad vim quoque facit Majeſtatis, non, niſi in extremis & maximè dubiis rebus, quibus inferiorum Magiſtratuum autoritas impar fuit, impendere præſentiam, & totam vim Majeſtatis.

§. 18. (VII.) Huc quoque facit, in extremis periculis, in quibus ſumma Reipublicæ laborat, non alio uti jure, quantumvis moribus & inſtitutis receptis adverſo, quàm ſolo illo Majeſtatis.

§. 19. (VIII.) Ad Majeſtatem conſer-

Digitized by Google

ſervandam confert plurimùm, eam in prædeceſſoribus atque actis eorum, ex Majeſtate profectis, perpetuò obſervare & tueri, & pœnam læſæ in prædeceſſoribus Majeſtatis, pro munimento habere ſuæ Majeſtatis.

§. 20. Atque hæc quidem Imperantium Majeſtas eſt, cujus generatim jus eſt, ut habeat potiùs ſubditos & obſequium, quam mereatur, & ubique & inter omnes inferiores, pares, & ſuperiores, tanta, quanta eſt, & quomodo oportet, cognoſcatur.

§. 21. Eſt & alia quædam ipſius Reipublicæ Majeſtas, quæ non tàm vim Imperantium & perſonam, quàm vim, ſtatum, ſive formam, ſeu incolumitatem Reipublicæ, concernit.

§. 22. Illa vel domi adverſum Imperantes & ſubditos, vel foris adverſum exteros Principes, & populos, facit.

§. 23. Adverſus domi Imperantes

&

& ſubditos, definitur illa, immotâ obſervatione formæ, ordiniſque Imperii ſemel recepti, legumque, quæ pro eâ repertæ ſunt, & vulgò fundamentales appellantur.

§. 24. Adverſum cæteros definitur ſui penitus juris, neque alteri cuiquam, vel populo vel Principi obnoxio Imperio, tàm reſpectu eorum, qui imperant, quàm qui obſeqvuntur.

§. 25. Majeſtas illa Reipublicæ conſervatur, ſi minima etiam quæque, ad conſtitutum Imperii ordinem, & illud ſupremum Imperium conſervandum, facientia, domi ac foris conſtantiſſimè ſemper, ac quavis ratione tueamur.

§. 26. Neque enim hic quicquam cuiquam indulgendum eſt, cùm his neglectis, & læſis, totam tandem Rempublicam mutari, aut alterius Dominationem ſubire, neceſſum ſit.

§. 27.

§. 27. Sed & hic quoque locum habet Majeſtatis lex, qua animadvertitur, & extrema, nec remittenda ſupplicia, decernuntur in eos, qui in formam, ſummam, & ea, ex quibus incolumitas Reipublicæ maximè dependet, ſunt peccaturi.

*EXPLANATIO.*

CUm hactenus dictum de ſupremis Magiſtratibus, extare aliquid debet, quod excitet in animis ſubditorũ reverentiam quandam erga Magiſtratus, quo credant eos tales eſſe & eſſe debere, atque hoc eſt ipſa Majeſtas, quam traducem cœli *Auguſtinus* appellavit. Primis temporibus ignotum Majeſtatis nomen veteribus fuit, & loco ejus erat divinitatis opinio, qvam ſemper prætendebant, ubi quid extorquendum erat, cujus in locum ſucceſſit non malè Majeſtas. Nam, ut *Plato* docet, id ſunt in ſubditis Magiſtratus, quod in aliis Deus. Inde imperare & obſequi divinitatem æmulari eſſe, idem dixit. *Tullius l. 2. de Orat. ſect. 164. & in partit. orator, ſect. 106. edit. Dion. Gothofr. in 4to.* Majeſtatem amplitudinem & poteſtatem definivit.

*Maje-*

*Majeſtatem quoad obſequium* diximus eſſe *immotum judicium ſubditorum, quo ſibi perſuadent eos qui præſunt, præeſſe debere.* Quod judicium quantum debeat eſſe conſtituendæ majeſtatis causâ, nemo melius *Plinio in Paneg. cap. 72.* expreſſit: Dicit enim ad Trajanum, non eſſe opus, ut ſeparatim pro illo, pro republ. pro ſe ipſis vota ferant, ſed obſecramus, inquit, Deos ut uni tibi faveant, quia in te & tute ipſe & respub. & nos ſumus. Quæ quidem majeſtas *in maximis in minimis* & *quâvis fortunâ* debet obſervari. *In Maximis*, quia in talibus vi maximâ opus, qualis eſt Majeſtas; *In Minimis*, quia ubi ſemel in minimis laboravit majeſtas, in magnis quoque vim & autoritatem amiſit. Aliter enim cum Majeſtate, quam cum aliis rebus comparatum eſt; Nam aliæ res ſi cum vilibus comparantur, ipſæ quoq; vileſcere ſolent; Cæterùm Majeſtas etiam in vilibus monſtrata, plus ad maxima poteſt & valoris adquirit. Inde axioma hoc obſervandum: *Nihil modicum vel in modicis admitti contra Majeſtatem debere ab illis, qui propriam habent Majeſtatem*, aut commiſſam gerunt. Quâ in parte peccavit Vitellius, quem *Tacitus* adeò incurioſum Majeſtatis fuiſſe ſcribit, ut oblitus fortè fuiſſet ſe

eſſe-

eſſe principem, niſi id ei à ſuis revocaretur. *l.3.H.cap.63.* *In quavis* etiam *fortuna* Majeſtatis ratio habenda, quia viri principes non debent tranſmittere aliis inviti ſuam majeſtatem. Quod benè obſervatum à Maroboduo, qui pulſus regno à ſuis in Italiam cum profugiſſet, ſcripſit Tiberio non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoria prioris fortunæ; teſte *Tacito l. 2. Annal. cap. 63.* Imò noſtro quoque ævo uſitatum principibus in malâ fortunâ conſtitutis, ut licet res eorum aliis transſcriptæ ſint, titulos tamen mordicùs retineant. Ita, quia Pontifex Romanus in Orientales etiam Eccleſias jus prætendit, licet illæ ab alio occupatæ ſint, illé tamē nomina poteſtatis & titulos retinet. Hinc videas etiam hâc tempeſtate Romæ & per Italiam Epiſcopos Corinthi, Philippenſes.

Diximus quoque *aliam eſſe majeſtatem imperantium*, *aliam reipubl.* quæ diſtinctio notoria eſt, quia lædi Majeſtas Imperantium poteſt, ſalvâ manente Reipublicæ Majeſtate. Reipublicæ Majeſtas eſt, quæ ſui juris eſt, nec cujusquam agnoſcit imperium; Quam Majeſtatem, *Tacitus Annal.3. cap.* 6. abſolutè Rempublicam appellavit in oratione Tiberii, ubi ait: *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe.*

Defi-

Definitionem accuratam *Majeſtatis Imperantium* habet *Tacitus lib. 13. Annal. cap. 56. Id Diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios judices, quam ſeipſos paterentur.* Ex hac porrò Majeſtate natæ ſunt illæ formulæ, quibus Principes, quique adeò præſunt liberis rebuspublicis, ſcribunt: DEI GRATIA ſe tales vel tales Principes eſſe. **Wir von Gottes Gnaden.** Licet quidam etiam Principes, qui ſub alieno ſunt imperio, hâc formulâ utantur. Sed diſtinguendum hîc eſt inter formulas *pietatis & authoritatis.* Formulâ *Pietatis* utuntur, qui aliquẽ ſuperiorem habent; *Authoritatis* verò qui nullum majorem agnoſcunt. Talem porrò Majeſtatem *quodvis imperium, cujuscunq; ſit formæ, habere* dicimus, *quod ſui juris ſeu liberum, alteriq; in terris non ſubjectum eſt.* Nempe Majeſtatis vocabulum licet frequentiſſimè ſoleat unius imperio attribui, quia in uno clarius apparet, tamen in cæteris formis imperiorum eadem eſt. Non enim in paucitate perſonarum conſiſtit Majeſtas, ſed in jure ſummi imperii. Atque ex hâc Majeſtate facilè dignoſci formæ rerumpubl. poſſunt, ſi ſolummodo attendatur ad illum ordinem, in quo Majeſtas

eſt,

eſt, & quanquam videantur mixtæ eſſe respublicæ, unus tamen ordo eſſe ſolet, in quo vis majeſtatis præcipuè elucet.

Diximus porrò, *majeſtatem imperantium eſſe eorum, qui reipub. nullius imperio obnoxiæ præponuntur.* Ex hâc definitione diſcimus:

1. Non de omni imperio aut Magiſtratu nos hîc loqui, ſed de ſummorum Majeſtate; Et, ſi ea inferioribus tribuatur, de commodatâ intelligendam eſſe.

2. Ubi pauci vel plures regnant, non apud unũ, ſed omnes conjunctim eſſe Majeſtatẽ, niſi fortè ad unum per omnes delata fuerit.

Eſt itaque *Majeſtas magnitudo credita à ſubditis imperantibus ineſſe.* Ad quam credulitatem conciliandam non tantùm magnitudine animi in Imperantibus opus eſt, ſed etiam externâ quadam pompâ & magnificentiâ.

Hinc Veteres in eligendis Principibus ad formam quoque externam attendebant. Sic multùm Ritus externi in publicis nonnunquam valent, licet ſæpè ridiculi ſint, ſed quia plebs externis plurimùm movetur. Quanta verò ſit Majeſtas Oris & formæ, apparuit in Auguſto, qui ſolo aſpectu terruit Actiacas legiones. *Tac. 1. An. c. 42.* Idem cum aliquando præteriret militẽ gregarium, & ab illo caput

put atq; oculos demittente quæſiſſet, cur id faceret, reſpondit: Majeſtatē ejus humiles oculos ferre nō poſſe, *ut innuit locus Sueton. in Aug. c. 79.* Ad Marium quoq; interficiendum ſervus miſſus majeſtate viri deterritus intactū fugâ deſeruit. *Vellei. l. 2. c. 19.* Indè à forma quidam laudes Principis poſuerunt. *Vetus Panegyriſta* ait: *Auguſta tua forma eſt, Auguſte Imperator.* Et credibile eſt naturam magnis animis egregia domicilia attribuiſſe, (in quam ſententiam & *Pacatus in Panegyr. c. 6.* ait: *Auguſtiſſima quaque ſpecies plurimùm creditur trahere de cœlo Conf. Freinsh. in Curt. l. 6. cap. 5. §. 29. Schönborn. lib. 2. Polit. c. 26.*) Ita interim horum externorum bonorum habenda ratio eſt, ut ſemper *ſpecies* Majeſtatis ab ipſa *Majeſtate* diſtinguatur. Sciendumque *ſpeciem in authoritate, Majeſtatem in imperio* verſari, quæ ita diſtinxi, quia à *Livio* etiam diſtincta ſunt, ubi Evandrum dicit authoritate magis, quam imperio loca Latii quædam rexiſſe *lib. 1. cap. 7.* Dux Venetus quoque ſpeciem ſaltem habet Majeſtatis, quia ea tantùm exequitur, quæ Senatus juſſit; Hinc Itali proverbio eum Ducem vinctum & captivum appellant, quòd vix aliquid poſſit ſuâ authoritate, & ferè nihil aliud ſit, quàm aliis in regionibus imperator & dux exercitus.

Legem

*Legem majeſtatis* diximus eſſe, *qua animadvertitur in peccantes adverſum majeſtatem*. Atque hinc apparet, quantum differat crimen læſæ Majeſtatis à cœteris criminibus. Omnibus quidem Reſpublica læditur, quia in partes ejus committuntur, ſed reliqua paucis, aut uni in præjudicium cedunt; Crimen verò Majeſtatis omnes afficit. Quod intellexit *Tacitus Annal. 3. c. 38.* qui crimen Majeſtatis complementum eſſe ait accuſationum, quod ſcil. hoc in ſe omnia reliqua complecti cenſeatur. Hæc lex Majeſtatis ſemper accuratè exercita in Republ. Romana, ſed aliter & aliter. In quam rem *Tacit. lib. 1. Annal. cap. 72.* nomen Patris patriæ, ait, Tiberius repudiavit. Non tamen ideò faciebat fidem civilis animi. Nam legem Majeſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in judicium veniebant; ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique malè geſtâ republ. majeſtatem populi minuiſſet; facta arguebantur, dicta impunè erant. Quæri verò poteſt, *an ad verba etiam in crimine Majeſtatis attendendum ſit*. Sanè Tiberio ſic viſum. Hinc Cordus Cremutius fuit poſtulatus, quod Caſſium ultimum Romanorum dixiſſet, ideò in defenſione ait: Verba mea P.C. arguuntur, adeò factorum innocens ſum. *Tac. l. 4. A. c. 34.*



Digitized by Google

Sed diſtinguendum eſt inter verba, quod alia ſint *verba loquentis*, alia *facturi*: Hæc inter crimina Majeſtatis computari poſſunt; non autem illa, quia quantò magis loquendi & audiendi tollitur commercium, eò vehementiùs de publicis rebus privatorum judicia gliſcere ſolent. Facturi verò verba ſunt, ſi quis dicat, quod vel facere inſtituit, vel contra publicam Majeſtatem apertè aliquid dicat. Ita Lugduni Batavorum ante annos circiter XVI. quidam Eccleſiaſtici ordinis incarceratus, quod cum penes eum quædam ſcripta inventa fuiſſent, quibus ipſi in bona, quæ ab Ordinibus jã occupata erant, ab Apoſtolico Vicario poteſtas tributa erat, rogatus quomodo ea occupatur⁹ eſſet, reſpondit: Meliori fortunâ ſuorũ. Cum quid id ſibi velit, quæreretur, mutatis temporibus reſpõdit: Cùm id quoq; explicare juſſus fuiſſet, dixit: Tum temporis quando Rex Hiſp. has provincias ſub Imperium redegerit. Et ob hoc adeò audax dictum carceri incluſus, pòſt urbe proſcriptus, & bona ej9, quæ Daventriæ habebat, cõfiſcata. Nimis verò nonnunquã ad verba attendi, vel ex illo, quod in Anglia contigit, apparet, ubi cũ quidã mercator officinã ſub inſigni regio haberet, & ſæpè filio præciperet, ut navaret operã ſtudiis, & ita regiãCoronã aſſecuturum, id verbum exitio miſero mercatori fuit.

Digitized by Google

fuit. Tiberius quoq; maximoperè ad verba attēdere ſolitus, (*Suet. in Tib. c. 61.*) quia vacillans adhuc erat ejus majeſtas; at tantò ſolēt magis minima attendere Tyranni, quantò magis res eorum in dubio ſunt. (Talem idem *Sueton.* Caligulam pingit *c. 50.* & Domitianum *c. 10.* quod & *Plin.* facit *in Panegyr. c. 33.*)

Diximus *varia* eſſe *uſus præcepta.* Ex quib⁹ *primum*, quod *qui tueri majeſtatem volunt, in aliis eam lædere ne præſumant.* Lædere enim in aliis eſt dare exemplum ejus rei, quæ poſteà nobis nocitura eſt. Si itaq; Rex Regem captivum interfecerit, oſtendit Reges quoque occidi poſſe. Inde vehementer Eliſabetha Angliæ Regina peccâſſe putatur, quod Mariam Scoticam ſupplicio affecerit, & hoc argumento uſus eſt Orator Gallicus ad diſſuadendam ejus mortem. Extat Epitaphium apud *Cambdenum* ejus Reginæ, quod hanc in rem facit: *Maria Scotorum Regina regis Filia, regis Gallorum vidua, Reginæ Angliæ agnata & hæres prima, virtutibus regiis & animo regio ornata, jure regio fruſtrà ſæpius implorato, barbarâ ac tyrannicâ crudelitate ornamentum noſtri ſeculi & verè regium lumen extinguitur. Eodemque nefario judicio & Maria Scotorum regina morte naturali, & omnes ſuperſtites Reges plebeji facti civili morte mulctantur. Novum & inauditum tumuli*

*genus, in quo cum vivis mortui includuntur*, hîc extat: *Cum ſacris enim divæ Mariæ cineribus omnium regum atq; principum violatam ac proſtratam majeſtatem hîc jacere ſcito; & quia tacitum regale ſatis ſuperq; reges ſui officii monet, plura non addo, viator. part.3. hiſtor. Eliſab. in anno 1587. p. 494.*

Deinde intereſt Majeſtatis, nunquam vacuum relinquere caput, aut ſedem aut robur Majeſtatis. Quod benè à Tiberio obſervatū, cui ut *Tacit. l.1. Ann. c.47.* ait: *immotum fixumq; erat, non omittere caput rerum, neq; ſe Remq; publicam in caſum dare.* Vacua namq; facillimè fiunt occupātis, at tùm plures erant, qui occupare imperium geſtiebant. Quòd verò de ſede Majeſtatis diximus, id & de aliis magnis in republ. locis accipiendum. Prudenter ergò Auguſtus apud *Tacitum l.2. Ann. c. 60.* inter alia *dominationis arcana* vetitis niſi permiſſu ingredi Senatoribus aut Equitibus Romanis illuſtribus *ſepoſuit Ægyptum.* Qui enim hanc provinciam occupâſſet, fame urgere Italiam poterat, ex quo motæ fuiſſent ſeditiones plebis, quam ille in ſuas partes pertrahere potuiſſet benignitate annonæ. Locorum ergò talium vel ab ipſis imperatoribus, vel per fidos eosque breves miniſtros adminiſtratio exequenda. Hinc Hiſpani tribus tantùm annis aliquem locis munitis

præ-

præſidere patiuntur. Imò & aliâ arte hac in re utuntur, denegant talibus locis neceſſaria vitæ, licet inibi optimè poſſint per naturam colligi. Ita in India Orientali non patiuntur oleas plantari, aut ſegetes ſeri, licet id genus illæ terræ ferant, ne ſcil. Luſitani & Indi nihil deſiderantes ex Hiſpan. ejus exuant imperiū.

Tertium majeſtatis præceptum eſt *ad famam attendere.* Idque maximè principibus obſervandum docuit Tiberius apud *Tacit. 4. Annal. c. 40.* *Cæteris,* inquit, *mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent; Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda*, ſcil. ante omnia imperii ratio haberi debet. At optimè habebitur, ubi vires ejus majores, quàm reverà ſunt, omnibus perſvadebuntur.

Noſtri tamen ævi quidam Principes utilitatem Majeſtati præponunt, quod in Hiſpanis fœderibus præcipuè obſervandum. Sic duodecennales illæ cum Belgis induciæ erant contra Hiſpaniæ Regis Majeſtatem, quia in eis rebelles quos vocabat pro liberis, & imperio ſuo ſolutis agnoſcebantur. At utilitatis gratia id factum, quæ hinc duplex:

1. Quòd hîc cōſcripto milite &, aliis in locis nimis bello occupatus, cū hîc bellum gerere nō poſſet, victoriarū ſaltem curſum inhibuit.

2. Quod diſcordiæ hoc tempore in pace

inter Confœderatos ortæ ſunt, quas ille procul dubio prævidebat futuras. Veneti quoq; quoties iis imparatis ingruit Turca, toties pretio & pecuniâ redimere ſolent bellandi neceſſitatem. Aliter Populus Romanus Majeſtatis habuit rationem, putavitq; plus in poſterum ex famâ commodi, quam in præſens ex utilitate percipi, & ſanè, quod *Plutarchus* dicit, Plura famâ Pop. Rom. quàm præſenti uſus vi ſibi ſubjecit & ſubjugavit.

Quartò *Majeſtatem non transfundere niſi in dignos; & pares gerendæ Majeſtati* convenit. Transfunditur verò Majeſtas vel in inferiores Magiſtratus; vel in Legatos & Oratores apud exteros. Non debet autem transfundi in indignos, quia tanti fiunt ſupremi Magiſtratus, quanti illi ſunt, in quos transfunditur eorum autoritas. Quod ab Agricola probè obſervatum, qui nihil publici per ſervos aut libertos exequebatur. *Tacit. in Vit. Agric. c. 19.* Sæpè etenim ex Perſonis tantùm eſt actionibus publicis authoritas; Si ergò illæ ſunt viles, nulla quoque actionibus eorum autoritas erit. Peſſimè ergò Claudius, qui omnem ſuam poteſtatem in libertos transſcripſerat, *Tac. l. 12. A. c. 60. Sveton. in Claud. c. 28. & 29.* ut è contrario prudenter Tiberius, qui ad turbatas legiones filios proprios miſit, in quibus nō tantùm ſpecies, ſed

& ex-

& expectatio majeſtatis fuit, *Tac.l.1.A.c.47.* Nec facilè etiam peregrini Majeſtate ſunt ornandi. Unde reprehenduntur à quibuſdam Veneti, quod ſoleant externos duces copiis præficere, quod periculoſum eſt. Nam qui exercitum habet, vim & animam Majeſtatis obtinere creditur. Ratio tamen hujus eorum inſtituti eſt, quòd cum ſint omnes pares, metuant ne uni commiſſo in exercitum imperio ille major cœteris evadat. Interim ne Princeps exercitûs abutatur ſuâ vi, addunt ei ſemper unum pluresve ex medio ſui, quos Proviſores vocant.

Diximus etiam *cavendum ne miniſtri majeſtatis, ſpecie obſequii invadant majeſtatem*: Quod ſæpiùs factum legimus. Luculentius exemplum, quam Sejani eſſe non poteſt. Hic ſpecie utiliſſimi obſequii invaſit Tiberii majeſtatem; Perſuaſit enim ei, ſecuritatem principis requirere, ut diſperſos per urbis ſtationes prætorianos milites caſtris prætoriis extra urbē contineret, quia noverat, ſe præfectum eſſe his caſtris, atq; ita omnia in poteſtate habiturum. *Tac.l.4. A.c.2.* De Annio quoq; Baſſo non diſſimile exemplum *Tac.l.3. Hiſt.c.50.* habet: Ducebat undecimam legionem Poppæus Sylvanus Conſularis: Vis Conſiliorum penes Annium Baſſum legionis legatum. Is Sylvanum ſecordem bello & dies

rerum verbis terentem ſpecie obſequii regebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quietâ cum induſtriâ aderat. Julius quoque Cæſar ſpecie obſequii bellum ſcilicet in Galliis pro republ. gerens imperium occupavit, ut colligere licet ex *Sueton. Jul. c. 22.* Non ignoratum verò Romanis, quantum periculum ſit à miniſtris majeſtatis, ideoq; ſemper ferè collegas eis dederunt, & quidem præcipuè æmulos, ut unus alterius refrænaret cupiditatem: Unde idem quoque in præfecto prætorii obſervari ſvadet Mœcenas *apud Dion. l. 52. p. 479.* Quod uſitatum Henrico Magno Galliarum regi à quibuſdam annotatum eſt.

Porrò *Majeſtatis eſt adſtringi legibus non à Majeſtate profectis, itemq; aſtringi legibus gentium & naturæ.*

Duplices nempe leges ſunt in Republica: 1. *Leges Majeſtatis*: Quæ non à Majeſtate proficiſcuntur, in quas jurare initio Principatus Principes ſolent, quarum meminit *Tac. l. 3. Annal. cap. 26.* Præcipuè inquit, Servius Tullius ſanctor legum fuit, quibus etiam Reges obtemperarent.

2. *A Majeſtate* verò *profectæ leges* ſunt, quas ipſi Principes Imperii jam potentes tulerunt. Illis legibus tenentur Principes; his non item.

Tenen-

Tenentur quoq; legibus naturæ & gentium, quia naturæ & rationis ſummum eſt ubique imperium. Aſtringi verò illos juri naturæ vel ex illo Dionyſii Tyranni apparet, qui à Matre cujus jam præterierat ad nubendum ætas, ut marito jungeretur, rogatus reſpondit: *Longè aliud eſſe ſolvere jura naturæ, & ſolvere jura civitatis*, & hoc quidem à ſe præſtari poſſe, illud minimè *Plutarch. in Apophthegm. Rom. t. 2. p. 175. c. 21.* Quo jure etiam aſtringi Reges Canutus Anglorum & Danorum Rex ſuo oſtendit exemplo, cui cum ab adulatoribus perſuaderetur, omnia ad nutum Regis & vultum converti, ſedile ſuum in littore maris, cum aſcenderet, ſtatui juſſit. Dixit autem mari adſcendenti, tu meæ ditionis es, & terra, in qua ſedeo, mea eſt, nec fuit, qui impune meo reſiſteret regno: Impero ergò tibi, ne in terram meam aſcendas, nec veſtes nec membra Dominatoris tui madefacias; Mare verò aſcendens pedes regis ſine reverentia madefecit. Ille igitur reſiliens ait: Sciant omnes habitantes orbem, vanam & frivolam eſſe Regum poteſtatem, nec Regis nomine quempiam dignum, præter eum, cujus nutui cœlum, mare, terra, legibus obediunt æternis. Quod exemplum ſic refert *Cambdenus in Britannia ſua, in provinc. Hant-*



Digitized by Google

*ſhire, pag. 191.* Atque ex ante dictis quæſtio ſolvitur illa inter Politicos celebris: *An Princeps ſit ſolutus legibus?* Dicimus ſolutum legibus à Majeſtate profectis, non ſolutum legibus Majeſtatis, legibus Naturæ & Gentiū.

Sextum præceptum uſûs diximus, non niſi *in extremis & difficilibus, ſummam Majeſtatis impendere, aliàs partem.* Sic v.g. ſeditione in urbe vel exercitu ortâ non eſt conſultum totã opponere Majeſtatem, quia ſi à ſucceſſu deſtituatur, non eſt relictum aliud remedium; ſed partes majeſtatis, quibus ſpretis demum integra opponenda. Senſit id Tiberius, ideoque ad tumultuantes in Germaniâ & Pannoniâ legiones, non ipſe ivit, ſed filios, in quibus pars majeſtatis erat, miſit, & cum id vulgi ſermonibus laceraretur, ut obſtinatus nihilominus Romæ maneret, hæc ipſum ratio impulit. Hinc dicit apud *Tacit. l. 1. Annal. c. 47.* Reſiſtentes Germanico aut Druſo poſſe à ſe mitigari & infringi, quod aliud ſubſidium ſi Imperatorem ſpreviſſent?

Septimum præceptum uſûs diximus, *In extremis, in quibus ſumma Reipubl. laborat alio omni jure non uti, quam ſolo jure Majeſtatis: e. g.*

Si quis perduellis eſſe deprehendatur, & adverſus Rempubl. conjuraſſe, poteſt ſummus Magiſtratus deflectere ab ordinaria actione & proceſſu adverſus reum, quia Rei-

publ.

publ. major eſt habenda ratio, quàm legum, & non punitum confeſtim gliſceret amplius malum; & dum formulæ legum invocantur, leges perirent. (Exemplum vide ap. *Sueton. in Tito c.6.* Noſtra ætas ſimilia habuit ſed ambiguæ æſtimationis: Ut v. g. Mareſchalli Ancræi cædem de quâ *Gramond. lib.2. hiſtor. Gall. p.156. ſeqq.*) Sanè ſi furem & latronem, ubi Magiſtratus copia non datur, privato cuilibet interficere licet, ſi adultero vitam adimere, longè magis Principi in ambiguis caſibus ſine reſpectu legum procedere licebit. Atque eò referendum illud *Cicer.* quando dicit: Leges aliquando non fuiſſe, ut ſemper leges eſſent, i.e. Majeſtatem ante leges fuiſſe, & per hanc ſolutam legibus leges conſtitutas & conſervatas eſſe. Multæ itaque extraordinariæ Principum actiones ex hoc reſpectu ſunt excuſandæ, quæ injuſtæ aliàs videbantur. Dicet verò quis, quomodo ergò culpandus Rex Hiſpanorum, quod propter motus in Belgio ortos deflexerit ab inſtitutis & legibus harum provinciarum. Reſpondeo: Non poteſt hoc reſpectu excuſari. Diximus enim ſuprà *§.16.* alias leges eſſe Majeſtatis; alias à Majeſtate profectas, & Principē illis legibus obſtringi, neq; eas eſſe violandas, quia omnia inde ſunt, etiam inſtitutio Majeſtatis. Hoc verò loco dicimus de legibus à Ma-

j eſtate profectis, quæ mutari poſſunt. At verò Rex Hiſpanorum in leges Majeſtatis peccavit, dum frangere juramentum præſumſit, quo libertatem huic Reipub. promiſerat, ideoque hoc præceptum ipſum excuſare non poteſt, quod negligendas leges dicit in caſu neceſſitatis, ſed non leges Majeſtatis.

Deniq; *Majeſtatis eſt eam in Prædeceſſoribus tueri & pœnam læſæ in aliis habere pro robore ſuæ Majeſtatis.*

Tanti enim fiunt, quanti faciunt eos, quibus ſuccedunt. Quod obſervavit Tiberius, qui omnia Auguſti mordicus ſibi ſervanda exiſtimavit, & quot conſilia ejus erant, tot oracula ſibi reddita credidit. *Tac.l. 1. A.c.77.* Ita Alexander nullam antiquiorem imperii Curam habuit, quã necem Philippi Parentis vindicare. *ſuppl. Curt. l.1. c.10. n.18.* Prudenter Vitellius quod percuſſores Galbæ puniverit, de quo *Tacit.l. 1.Hiſt.1.c.44.* Plures quam 120. libellos præmia expõſcentium ob aliquã notabilẽ illa die, quâ Galba interfect9, operã Vitellius poſtea invenit, omnesq; conquiri & interfici juſſit, non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more, munimentum ad præſens, impoſterum ultionem. Nimirum rectè idem *Tacit.* ubi de exitu Galbæ loquitur, *c.14.* ait: Perpetratum tum ſcelus, cujus ultor eſt, quis-

quisquis ſuccesſit. *Herodianus* illorum vitam Principum deſcripſit, qui prætorianorum manibus plerique & tantum non omnes vitam & imperium amiſere, quod ideò eis accidit, quia occiſi imperatoris præcedentis ſcelus hactenus impunitum reliquerant, donec ipſi experirentur eundem vitæ exitum.

*Ejuſdem Majeſtatis eſt habere potius ſubditos & obſeqvium, quam mereri.*

Meretur ſubditos & obſequium, qui domi gratiam illorum aucupatur. Peccatum eſt ab Imperatoribus Romanis hac in parte, quod, cum non poſſent alio pacto ſubditos habere, domi promerebantur. De Auguſto *Tacit. lib. 1. An. c. 2.* dicit, eum populum annona, militem donis pellexiſſe. Et de Vitellio *idem. lib. 3. Hiſt. c. 86.* Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putat, meruit magis, quàm habuit. Inſtabiles verò maximè tales amicitiæ, & tamdiu durant, quàm dona manent & memoria eorum non evaneſcit. Quod Galba intellexit, adeoque honeſta Reipubl. ſed ſibi ancipiti voce dicere ſolebat: Legi à ſe militem non emi. *l. 1. Hiſt. Tac. c. 5.*

*Sed & hæc vis ac hoc jus Majeſtatis eſt, ubiq; inter omnes ſuperiores pares & inferiores agnoſci.*

Ab *inferioribus* agnoſci debet, ut olim certâ formulâ comiter Reipubl. Romanæ majeſtatem obſervare juſſi ejus fœderati, de quâ *Briſſon. l. 4. p. 361.* *A Paribus* quoque debet obſervari: idq; præcipuè Legatis obſervandū, ne alteri cedendo, Regis ſui in ſe corrumpant Majeſtatem. Hinc tot quovis in conſeſſu inter Legatum Galliæ Regis, & Regis Hiſpanorum de primatu loci Controverſiæ, quas componi optimè hac ratione exiſtimat nonnemo: cū uterque ſit Pontificius & Pontifici Maximo ſubjiciatur, cumq; illius jure Eccleſiaſtici præcèdant Seculares, ita faciendum eſt, ut quoties Rex Galliarū mittit Secularē, toties Rex Hiſpaniæ mittat Eccleſiaſticum & contra. Et licet tum præcedat Eccleſiaſticus, tamen alterius nihil decedet Majeſtati, quia hoc non datur ei, quod Major ſit, ſed quod ordo hic excellentiam ſibi debitam habeat: Sic nec conventus diſſolvetur, nec Majeſtati præjudicium creabitur. *A Superioribus* quoq; maximè debet agnoſci. Hinc confœderati Belgæ nunquam ad tractatus cum Rege Hiſpanorum deſcendunt, niſi ei conſenſum expreſſerint, acturum eum tanquam cum liberis, *Meteran. hiſt. Belg. tom. 2. l. 27. p. 408. Grot. de induc. belli Belgici.* licet id multi aulæ Hiſpanicæ eludant, dicantque

par-

particulam tanquam non eſſe adſeverantis libertatem, ſed tantùm ſimilitudinis. Vid. *Nicoclis Cathol. prop. II. de quæſt. an continuandæ duodecennes induciæ.*

## CAPUT V.

### *De Libertate, quid, & quotuplex ſit, populi, quàm illa ſit diverſa, in quo maximè conſiſtat, quomodo deniq; illa ſit conſervanda.*

§. 1.

UT Majeſtas, ad vim eorum facit, qui imperant, ita libertas, ad vim & ſecuritatem eorum, qui obſeqvuntur.

§. 2. Dicitur verò libertas, & quatenus exterorum, & quatenus ſuorum dominationem ſpectat; hanc libertatem obſequii, illam libertatem Imperii non incommodè appellamus.

§. 3. Libertas imperii, & quà cæteros

ros concernit, eſt poteſtas omninò ſumma, habens in ſemetipsâ, & intra ſemetipſam, plenum, & perfectum jus imperandi, adeò, ut non niſi ſoli Deo obnoxia, neque propter ſe parem, neque ſupra ſe quempiam ſuperiorem agnoſcat.

§. 4. Sic populum liberum deſcribit Proculus JCtus *in l. Non dubito, §. 1. ff. de capt. & poſtlim. &c. Liber,* inquit, *populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus, ſive is fœderatus eſt, ſive æquo fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere comprehenſum eſt, ut is populus alterius populi Majeſtatem comiter obſervaret.*

§. 5. Adeo, ut illa libertas nihil ſit aliud, quam ea Majeſtas, quã Reipublicæ eſſe, & dici, ſuperius demonſtratum eſt *cap.* 4. itaque de ea non eſt hîc iterum agendi locus.

§. 6. Libertas obſequii, & qua imperantium ſibi reſpicit dominationem,

nem, eſt poteſtas omnino ſumma, & maxima populi, quam indiſſolubili nexu aſtringit ſibi, & obſtrictos habet perpetuo Imperantes, ad ea omnia, in quantum licet, agenda, quæ promovendæ ſaluti publicæ, conſervandæq; Imperii Majeſtati faciunt, & explenda, quæ certis legibus & conditionibus, in quas ſub initia Imperii, id adjuratum eſt, definiuntur, & Imperaturis præſcribuntur.

§. 7. Eſtque id, quod in omnium gentium, quavis ætate, votis, ſcriptis, & ore celebratiſſimum, dulce bonum libertatis eſt nomen, quam in ſupremos Magiſtratus, velut Imperium, exercent obſequentes, imò & eos ex communi omnium gentium jure Imperio exuunt, niſi obſequantur.

§. 8. Duplex autem vis & anima eſt omnis hujuſmodi libertatis, nimirum vel Tacita, vel expreſſa.

§. 9. Tacita, quæ in deferendo Imperio,

perio, licet non expreſſa, tamen ſemper expreſſa exiſtimatur. Eſt ea autem *Salus populi*, ut verbo dicam, ad quam conſervandam, promovendam & augendam, ſolo titulo accepti Imperii aſtringitur, quiſquis Imperium accepit.

§. 10. Expreſſa eſt, quæ verſatur circa ſingulares & certas quaſdam leges, ac conditiones, diſertim propoſitas, quas ſanctè ſe, & perpetuò obſervaturos, Imperaturi, ante Imperium, ſolenni juramento teſtantur; quibus, aut Imperantium libidine quædam exemta, arbitrio ſubditorum relinquuntur integra, aut Imperantibus ea ſingulatim mandantur, quæ omnino præſtare tenentur, ac privilegia & immunitates à Majoribus accepta, rata habentur & confirmantur, aut denique quæ ſub præcedentium Imperio gravis aut nimia autoritas fuit, quantum expedit, coërcetur.

§. 11. Ta-

§. 11. Tacita illa in omnium omnino gentium, quamvis barbararum, judicio invenitur, ac proinde earum etiam, quæ unius ſummo Imperio, nullis legibus aſtricto, ſe crediderunt.

§. 12. Nam populus in deferendo Imperio, & obſequio, non poteſt non præſumi, etſi non expreſſerit, intendiſſe publicam utilitatem, adeò, ut ex JCtorum præceptis, illud huc traxerim, quod ſibi debitum, quod jus ſuum, inutiliter ſibi quis ſtipuletur §. 2. I. de Inut. ſtip.

§. 13. Jure autem gentiũ Salus populi imperantibus ſuprema lex data eſt.

§. 14. Sed cum ſub unius ſummo Imperio ſingulatim non eluceat ſubditorum libertas, ejuſmodi Principatus, & libertas, apud Autores fere opponuntur. Et cum plerumque iniqua ſint ita arbitria Imperantium, ut Tacitus loquitur res, olim diſſociabiles, libertas, & principatus, rarò conjunguntur. *in Agric. c. 3.* §. 15. Ni-

Digitized by Google

§. 15. Nihilominus meritò indignum judicare eum Imperio, ejuſque dominationi ſubtrahere ſe poteſt, qui libertatis populi, in ſalute publicâ curandâ, non habet rationem.

§.16. Expreſſa illa, nec inter omnes nationes, nec inter quas recepta eſt, uniformis aut eadem reperitur, dum, pro diverſo gentium ingenio, quædam totam (ſi tacitam libertatem exceperis) ſervitutem, quædam totam libertatem, aliæ nec totam libertatem, nec totam ſervitutem, amplectuntur. Itaque alibi plùs, alibi minùs, populus ſibi ſervavit, aut Imperantibus permiſit, alibi pluribus pro libertate ſubditorum facientibus legibus, autoritas Imperantium coërcetur.

§.17. Inter libertatis gloriam æſtimantes præ cæteris gentes, leges illæ ad tria capita ferè revocata ſunt.

§ 18. (I) *Ad ſummam Reipublicæ*: Ne ſcilicet Principibus rerum bellum

lum indicere, pacem, & fœdera inire, & ejus momenti alia, facere liceat, ſine populi, & eum referentium ordinum, conſenſu.

§. 19. (II.) *Ad opes ſubditorum.* Ne ſcilicet iisdem liceat vectigalia, & tributa indicere, exigere, his nolentibus & invitis. Ad hæc alibi certus deſcriptus eſt fiſco modus, quo ex utilitate publicâ placuit, non omnia, etiam ob crimen læſæ Majeſtatis, bona damnatorum, ei inferre, ſed certam tantum & modicam eorum partem. Quin & plerunque Imperantes, Regalia, quæ ſic vocant, aliaque omnia, in quibus vis & opes Reipublicæ ſitæ ſunt, donare, vendere, & alienare alio aliquo titulo, ſine expreſſo populi conſenſu, prohibentur.

§. 20. (III.) *Ad Magiſtratus inferiores.* Ut ſcilicet eos aut nominandi, aut eligendi, ſuâ in urbe, ſuoque in diſtrictu, quævis civium multitudo

habe-

habeat poteſtatem, ut ne peregrini ad publicos honores promoveantur, ſed &, quod majus, ne Principes movere unquam loco poſſint eos Magiſtratus, quorum curæ commiſſum eſt, providere & inter multa Principum odia, ne libertas populi ullatenus lædatur & minuatur.

§. 21. Nam in iis quidem tribus, omnium maximum momentum eſt, ad conſervandam libertatem; ſic enim fit, ut Principes rerum, nec cum diſcrimine exponant libertatem, nec invadant opes ſubditorum, nervos tuendæ libertatis, nec denique metuere ſibi neceſſe habeant illi, qui adverſum Imperantium multiplices machinationes, ac inſidias, conſtanter tuentur libertatem.

§. 22. Ejuſmodi, & ſimilia bona libertatis iſtius, vel initio primo Rerumpublicarum ſervarunt ſibi gentes, quæ ſuos ſibi Principes iis conditionibus

bus ac legibus, elegerunt, vel mutata, ut nonnunquam fit, Rerumpublicarum forma, ac priorum Principum domo, ſubditi ſibi ſtipulati ſunt, vel ab Imperantibus, quorum facilia & ſuorum potius libertatis, quâm propriæ potentiæ augendæ, prona erant ingenia, precibus aut gratis obſequiis obtinuerunt, aut denique ab egentibus Principibus pecuniario ſibi pretio nonnunquam redemerunt, ex eorum inter privatos innominatorum contractuum formula in quibus eſt: *Do, ut facias.*

§. 23. Itaque libertatis revocandæ, retinendæ, vel augendæ cupidis gentibus, nunquam negligendæ ſunt ejuſmodi occaſiones, nam & rarò offeruntur.

§. 24. His verò contractibus, quo Imperantes ſubditis, & hi viciſſim illis, obligantur, ſanctam, ſtrictam & immotam fidem illi jubent, neq; quicquam



Digitized by Google

quam illis contraponere licitum eſt: Liberè à Principe quidem ineuntur, illicitè autem à ſolo illo ſolvuntur, quanquã enim nõ obnoxiꝰ videtur civilibus legibus; rationis tamẽ tenetur, &, ut ut major legibus credatur, non eſt major contractibus, & mutuis pactionibus, quas iniit cum ſubjectis, quibuſque ſe ſubmiſit.

§. 25. Quin &, ſi verum fatemur, in iis, ad inſtar privatæ perſonæ ſe habet; & ſubditus, cum quo conventum eſt, jus ſibi acquirit æqualitatis, contractus enim non ineuntur, niſi inter æquales. Et ſanè, quemadmodum jurato Principi obſequio jure deeſſe non poſſunt ſubditi, ita Princeps ſatisfacere cogitur, quæcunque, ejus obſequii, & ſui Imperii obtinendi cauſa, ſolenni ritu ſubditis addixit: & cùm omnes, maxime hîc Principes tenentur, quorũ cum verba ſingula, vim legis habere debeant, & conſtantiam, nemo ambi-

gat,

gat, plus fiduciæ in contractibus cum iis ritè initis, ſubditos meritò poſſe collocare.

§. 26. Cæterum huic libertati quovis ſeculo, noſtro inprimis, Tria ſe opponunt maximè.

§. 27. (I.) Ambitio Principum, & non tam latius, quàm acrius, ſive, ut Tac. Hiſt. 4. c. 8. 1. loquitur, *ſine fine dominandi libido.* Cùm tamen excelſum illud Principis vocabulum, nomen ſit, non uſurpandæ cujuſvis, ſed delatæ, adſtrictæ legibus, & ſubditis profuturæ, poteſtatis; *Si libet, licet*, Juliæ conſiliũ eſt, datũ olim Antonino ap. Spart. c. 10 melius & ſanctius illud juris gẽtium; Non licere Principi, quod adverſatur illis, de quibus inter Principem & ſubditos convenit.

§. 28. (II.) Adulatio eorum, qui non jam clam, ſed palam, vulgatiſque, ingenii, dicam, an nequitiæ, monumentis, Imperantium aures obſtre-

punt, docentes, Principes poſſe mutare leges, conſuetudines, privilegia ſubjectarum ſibi gentium, pro alia atque alia temporis ratione, & oblatorum negotiorum diverſitate. Neque eſſe Principū, fidei datæ, legibus, juratiſq; aſtringi, neque enim aliàs futurum inter illos, & ſubditos diſcrimen; Leges infra Principes, non illas ſupra hos eſſe.

§. 29. Sunt denique qui tradunt, non urgente neceſſitate tantùm, quam facile ſit fingere, ſed nec illa oblata, pro arbitrio integrum eſſe Imperanti ſequi, abnuere, mutare à ſubditis præſcriptas, à Majoribus acceptas Leges, & obſervatas, iiſque adverſas edicere & promulgare.

§. 30. Placet pleriſque his rationibus innixum conſilium, & adeò, tanquam augendæ dominationi profuturum, ſequuntur. Tamen eo ipſo non tam plus potentiæ ſibi conciliant, quàm

Digitized by Google

quàm minus ſecuritatis, & novam ſibi fingunt Imperii formam, quâ ipſius faciunt Imperii jacturam. Seu, quod ſentio, dicam. Illa exacta & ſumma poteſtas in victoribus Principibus quidem culpanda non fuerit, ſed ſoli Principi adſcribi non debet; aliud enim longè eſt victoris, aliud Principis manu, Rempublicam moderari. Victori quidvis licet, niſi quod ipſi licet nihil, quo jus gentium violatur. Principi autem tantummodo licet, quantum ei populus voluit licere, itaque id non licet, quo libertas Reipublicæ, legibus certis deſcripta, & jurejurando confirmata, violatur.

§. 31. (III.) Libido Principum, qui accepto, in diverſas ſitu, ac inſtitutis, gentes, Imperio, ſub unâ eâdemquè maximâ, acerrimâ dominatione, omnes cupiunt continere. Et nihil hoc aliud eſt, quàm ea, quæ diverſæ magnitudinis ſunt, ejuſdem ſpacii an-



Digitized by Google

guſtiis velle includere, id quod cum ipſa etiam pugnat natura, ut diverſa non ſint vel maneant, quæ tamen diverſiſſima ſunt.

§. 32. Mutant ſæpe Reſpublicæ Principes, ſed cum Principibus, quantumvis latè exporrecta ſint alia eorum Imperia, non mutant libertatem; ſed à Principe non accipiunt aliarum, illi ſubjectarum, gentium leges, ſed ſuas præ ſe ferunt, easq; non commendant tantum Principi, ſed jure & autoritate publicæ libertatis, eas neceſſariò ſequendas, etiam præſcribunt.

§. 33. Verùm cum pleriſque Principum corrupta hæc, & iniqua manent, & adulantium potiꝰ nequitiam, quã juſta ſubditorũ deſideria ſeqvuntur, proin ſingulari quadam, in tuendâ libertate, curâ eſt opus, quam omnem triplici hoc præcepto includimus.

§. 34. (I.) Concors & pertinax inferiorum Magiſtratuum libertas, in tem-

tempeſtive præveniendis, & magnitudine idoneâ, tam animi, quàm oris refutandis, omnibus, quibus aliquid decedere poſſit populi libertati. Maximum hujus eſt munimentum, atq; huc vocaverim illam Annal. 13. c. 49. à Tacito laudatam, cujuſque egere Romanam Rempublicam, dicebat Pætus Thraſea, cujuſque in tanta ſervientium patientia, totque malas Principum artes, totius jam orbis Imperia egent, Senatoriam libertatem.

§. 35. (II.) Nunquam Principi, etiam optimo, quicquam, etiam minimum, concedatur, quod libertati adverſetur; neque enim minimum videri debet, quod facilis, quod Principibus magis indies blandientis, quod denique in majoribus maxime nocituri exempli; ſi tamen contrà urgeat ſubinde neceſſitas, adverſum quam nulla conſilia reperta ſunt, aut Leges, neceſſitate expreſſum peſſimum exemplum, eâ

remotâ, damnetur ſtatim, & tollatur.

§ 36. (III.) Vis ſemper diſtinguenda eſt ab umbrâ libertatis, hâc enim maxime libertatem gentium invadunt Principes. Umbra verò libertatis eſt illa, primo aſpectu pulcherrima matrona, quæ tamen in ſinu ſerpentem tegit, quâ Imperantes vim ſubditis negant, ac ſpeciem tantum, & nomen relinquunt libertatis, in qua ſunt illa Tiberiana ſub fin. Annal. 1. Tacito memorata, ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola, quæ, quanto majore libertatis imagine teguntur, tanto ad infenſius ſervitium tandē erumpunt. Neque fallet umbra libertatis, ſi in iis, quæcunq; petunt, aguntve Principes, ſeriò attendatur, quantum è Republicâ, & ejus libertate, ut alibi loquitur Tacitus l.4. A.c.53. petatur aut agatur.

*EX-*

## EXPLANATIO.

QUam dedimus §. 3. definitio libertatis vera & genuina eſt primævæ illius imperiorum Majeſtatis & libertatis. Cum enim imperia aut primæva ſint, aut ab his deducta & derivata; Nos de primævis potisſimum hoc locò agimus, quæ potisſimum occupationibus conſtituta. At verò quia qui occupat, non aliena, ſed vacua occupat, ideò ſuperiorem habere non poteſt, quia nemo eſt, qui in eum jus prætendere poteſt. Mutata tamen poſthæc libertas imperiorum primò vi, quando bellis ſubacti ſunt, qui vacua occuparunt. Atque ita cuncta ſunt plerumq; imperia, ita Romani multis libertatem hanc eripuerunt, ut imperiũ ſuũ dilatarent. Deinde poſtquàm Reges potentiores Principes ſibi confines fœderibꝰ, conjugiis & cœteris juſtis & injuſtis titulis, & modis regno ſuo cum principatibus cõjungere cœperunt. Sic Hiſpania in plurima parva regna diviſa fuit, quibus ſinguli Principes præerant, nunc variis modis quæſita unius ſubeſt imperio. Veneti ſoli ferè ſunt, qui hanc libertatem à condita Republ. ad hoc uſque tempus integram ſe habuiſſe jactent verè, cujus libertatis eorum, ut & cœterorum Imperiorum, duo ſunt fundamenta. Primum eſt in terri-

ritorio poſitum, quia cum occupaviſſent illa, quæ nullius, ſed vacua erant, nemo in eos prætendere jus poteſt. Alterum, quod Legati, Præfecti exercituum, Urbani, & omnes reliqui Magiſtratus præſtitutas habent prudentisſimas leges, ſecundum quas non ſecundum arbitrium ſuum cùm agant, vix ita impingere poſſunt, ut libertati præjudicium inde quæratur.

Diximus ex libertate obſequii populum obſtrictos habere imperantes, ad agenda hæc vel illa, idque ſub certis legibus, quia pro diverſitate ingeniorum, diverſas eſſe rerumpubl. formas docuimus cap. 2. §. 15. Et quia hæc libertas maximè in imperiis per electionem conſtitutis valet, ut Imperantium in occupatis.

Quæ totam adeoq; integram libertatē amplectuntur gentes, ut §. 16. dictū, obſeqvūtur ei ſemper, cui volunt, ſummæ rerum præficiunt, quos cupiunt, atque eos ſummâ rerum dejiciunt, quibus non volunt amplius parere. Hæc libertas facilè in licentiam flectit, dum in arbitrio omnium verſatur. Talis libertas in ſolo Democratico ſtatu reperitur. Hinc ab *Ariſt. l. 6. Polit. cap. 2.* duo ſigna, ex quibus de populari ſtatu judicandum, proponun-

Digitized by Google

ponuntur : Quando omnes viciſſim imperant & obſeqvuntur, quod non ita accipiendum eſt, quaſi turba quædam ſit imperantium in hoc ſtatu, ſed quod omnibus aditus ad imperium pateat. Ut ergò quælibet forma habet fundamentum ſuum; ita Democratia habet jus æqualitatis. 2. Arbitrium & licentia vivendi ex cujusq; voluntate. Quia enim ſervitus eſt ex alterius vivere ſententia, ſummam eſſe libertatem apparet, ubi vivitur, prout cuique placet, atque hinc naſcitur æqualitas libertatis, ſed hæc libertas facilè in licentiam abit. Hinc nulla forma Reipubl. Democratiâ eſt inferior, dum enim omnes pares ſunt, obſequium ab imperantium poteſtate vix diſtinctum eſt. Hinc confuſionem & poſt turbas ac diſſenſiones naſci oportet. Præterea nullum fixum fundamentum Democratia habet, quia pro hujus vel illius adimoti imperio & conſilio variè agitatur. Inter hanc ergò libertatem & illam, quæ cæteris Reipubl. formis ineſt, hoc intereſt, quod inter navem gubernaculo carentem fluctibus permiſſam, & illam, quæ gubernatorem quoque habet.

Huic autem malo evitando reſtricta eſt à pleriſque gentibus, & coarctata libertas, ſed ab aliis plus, ab aliis minus ut eodem 16.

D 5 §. ex-

§. extat: ita ut jam quidem non habeant poteſtatem agendi, quæ volunt,ſed poteſtatem illam ſponte ſuâ alteri transſcripſerint & manciparint. E.g. In primordiis Reip.Romanæ omnes, qui ad Aſylum confugerent pari libertate gaudebant, ſed hæc poſtea reſtricta fuit, poſtquam eam Romulo transſcripſerunt. Talis libertas populi eſt in Monarchico & Ariſtocratico regimine, ubi non poſſunt omnes agere quod volunt, ſed poterant agere quod vellent, antequam ſummam rerum uni aut paucis detuliſſent.

Libertas tamen vocatur, quia ſponte aliis conceſſerunt poteſtatem, licet tenuis valdè ſit & exigua. Hinc *Tacit. lib. 1. Ann.cap. 1. Regnum & libertatem* opponit : *Urbem Romam à principio Reges habuere,libertatem & conſulatum L. Brutus inſtituit.* Quod dictum de ſumma Majeſtate intelligendum, quia etiam ſub Regibus conſtitit Romanis ſua libertas, licet cum hac vix comparanda. Maxima ergò appellari reſtricta libertas debet,non qvod maxima,ſed qvod optimè collocata. (*Vid.Dion. l. 44. init.*) Idq; ipſum fit nō uno modo. I. Cum arbitrio Imperantium tantum committitur. Hoc eſt quod totam

ſer-

ſervitutem (tacita libertas ſemper excipitur:) quibusdam gentibus placuiſſe dicebamus. In Regno ſcilic. etiam eſt libertas, ſed potius reſpectu Originis, quia transſcripta eſt Regi, quæ antea populi fuerat, quàm uſus. Quia principes non tam cogitant ſe eam accepiſſe, ut non audeant conceſsâ eâ poteſtate abuti. Ita nempè hîc fit, atque cum ſeipſum quis vendit in ſervitutem. Talis in ipſo puncto vendendi oſtendit habere ſe libertatem, quia de ſeipſo diſponit; At ubi ſe vendidit, totus cum ſua libertate venit in Domini poteſtatem, qui ſæpe nihil curat id, quod antea liber fuerit. Itaque libertas reſtricta libidine imperantium perire ſolet. Hinc *Tacit. in Agric. cap. 3. res diſſociabiles* vocat *principatum & libertatem.* Ratio, tamen libertatis poteſt etiam ſub principe obtineri, cui ſuprema lex Reipubl. ſalus eſt, licet enim & tum ſequenda juſſa & auctoritas principis, libertas tamen non minui videtur, quando ejus cura quoquo modo habetur, quod Reipubl. bonum promovet. Sic de Veſpaſiano *Tacit. 3. Annal. cap. 55.* notat: *Præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuq;: Obſequium inde in Principē & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus.* Ta-

lis verò reſtrictio, de qua nunc loquimur, maximè in Imperantibus apparuit: Exemplum in Tiberio eſt, quem *Tac. l.2. An.c.21.* Lætatũ ait, cum inter filios ejus & leges ſenatus diſceptaret, & poſt addit victam eſſe legem, nempe favore filiorum Principis, qui Principes quoque expectabantur.

Secundo modo reſtringitur, quando potentia partim legibus, partim Imperantium arbitrio permittitur. Atque hæc libertatis ratio in plerisque Europæ regnis obtinet, præcipuè autem in Gallia, ubi aliquid commiſſum legibus ad tuendam libertatem, aliquid etiam Regibus, ad tuendam Majeſtatem. Parlamentum apud illos eſt ſuprem m de rebus judicium, in quo optimates de reipubl. rebus omnibus ex legibus conſultant: ſed id celebrari niſi à Regé indictum, non pot ſt, & quicquid ab illis conſtitutum, Rex approbare debet.

Tertio modo reſtringitur libertas, quando pro libertate ſubditorum facientibus legibus auctoritas imperantium cohercetur, adeóque tota legibus tantum permittitur, quæ leges Fundamentales à Politicis vocantur, quæ ab ævo ſemper inter omnes gẽtes fuere, per quas factum, ut omnibus ſua conſtaret æqualis libertas, licet regerent alii, alii

alii obſequerentur. Cùm enim libertas illa in illo conſtaret, quod ſolis & ſuis parerent legibus, & neque Magiſtratus quid præter has præciperet, utut obſequium contra illas deferretur, nihil in præjudicium libertatis cedebat. Item quia legibus his parere libertatis erat, & parere eis tam Imperantes, quam obſequentes debebant, par libertas utrorumque fuit. Veneti ita totam Rempubl. ſuam legibus permiſerunt, nihilque permisſum in effectum dare, niſi quod legibus prius deciſum fuit. Idque Germanis quoque antiquis uſitatum, qui habebant Reges, ſed tales, qui legibus obtemperarent, aut ſi leges non eſſent, ſaltem conſenſui populi. Quod ex formulis loquendi, quibus Tacit. de German. utitur, apparet, c. 7 de M. G. Regibus apud ipſos nō eſt infinita aut libera poteſtas. Et cap. 11. Præſunt illis Principes auctoritate ſuadendi magis, quam jubendi poteſtate. Batavi quoque ſuos habuere Reges. (Hinc Tacit. Civi. Regiæ ſtirpis ait 4 H c. 13.) ſed non minus legibus obligatos, quàm Germa. (Vid. Grot. de antiq. reip. Batav.) Imo poſterioribus temporibus ſub Comitibus eandem libertatem obtinuere, ita, ut ſi etiam tributa ab iis Comites exigere vellent, tributorum nomine abſtinerent, & nomine precum

precum uterentur. Hinc in plurimis inſtrumentis vox Beten (preces) reperitur, quæ tributa ſignificat. Hiſpani verò ex Hiſpanorum ingeniis de Belgis quoque idem judicantes peccarunt, ignorantes ejusdem Regis ſubditos diverſo modo tractandos eſſe.

Ut autem perſeveret hæc reſtricta libertas, conſtantia harum legum maximè propugnanda, ne unâ læsâ omnium autoritas & reſpectus labefactetur. Cujus rei accuratiſſimè à Venetis habetur ratio, atque ex his tribus expoſitis modis plurimum libertatis habet, quem poſtremo loco expoſuimus. Interim prudenter mihi videntur inſtitutæ illæ respubl. quæ principem & leges ſimul habent, ut in illo ſpecies, in his vis Majeſtatis conſervetur.

*Quæ* porrò *imperantium arbitrio permiſſa eſt libertas, manet & cuſtoditur, cum æqualitatem arbitrii quaſi reddit illis qui tradiderunt.* In æquitate itaque cuſtodia & conſervatio legis conſiſtit, quæ æquitatis ratio optimè conſervatur, ubi admotus imperio non *Dominum* ſe, ſed *principem* meminit. Quod de *Trajano* dixit *Plinius*, adeoque Dominum & principem ſemper opponit, *Panegyr. c. 55. & 88.* Sed dicat quis; vanam eſſe hanc aut nullam libertatis conſervatio-

nem,

nem, cùm nihil ſit, quod ad arbitrii æquitatem cogere poſſit eum, qui omniũ rerum arbitriũ accepit? Reſpondemus frænum tamen aliquod injectum eſſe Imperatoribus, quod metum appellavit *Ariſtoteles*, qui oritur ex eo, quod metuant, ne pertæſi ſubditi injuſtorum imperantium, ne juſta quidem velint ferre, & tum facilè dejiciant de ſumma rerum, quemadmodum liberè libertatem ſuam iis mancipavere. Atque hinc apparet, veriſſimum eſſe illud dictum, *boni cauſam ſæpè eſſe metum mali.* Attendendum autem maximè eſt ſubditis ad hanc rem, ut odium iniqui præ ſe ferant, & ſic Principi neceſſitatem imponant parendi æquitati, quod maximè & optimè fiet remota adulatione. Per adulationem autem (de cujus pernicie etiam *th.* 28. dictum eſt,) aufertur metus Principibus, quo ſublato aufertur quoque cura æqui arbitrii. In Rep. Romanâ quam primùm ad adulationes deventum, quod præcipuè Tiberianis temporibus factum, ſtatim concidit omnis Reipubl. libertas; quod mirum eſt, non intellexiſſe populum Romanum, cum ipſe Tiberius intellexerit, qui quoties curiâ egrederetur, eloqui ſolitus eſt: *O homines ad ſervitutem paratos. Tac. l.* 3. *A. c.* 65. Hinc idem *l.* 6.

*An*

*An. in fin* hoc de Tiberio fert judicium. *Morum tempora illi diverſa: Egregius vitâ famâque, quoad privatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: Occultus ac ſubdolus fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaque mixtus incolumi matre: inteſtabilis ſævitiâ; ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit timuitve. Poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu ſuo tantùm ingenio utebatur.*

Sed *Legib9 permiſſa libertas cuſtoditur duplici modo: 1. Pertinaci legum Conſtantia.* Cum enim leges ſint libertatis, non debent vacillare, ne ipſa qvoq; avcillet libertas. Quod maximè eſt Magiſtratibus obſervandum. Legis enim ipſius natura id reqvirit, cùm talis eſſe debeat cuſtos legis, qualis ipſa lex, atq; verè ille dixit legem eſſe Magiſtratum ſine affectu. Reſpiciendum itaq; eſt Magiſtratibus, ne cujusquam reſpectu legis tenorem mutari patiantur. Tam accuratè autem hæc conſtantia legum obſervanda, ut præſtet in perſonam aliquam privatam peccare, quam vel minimam pati legis immutationem, qvod non ita multis abhinc annis Venetiis factum. Senatoris nempe cujusdam amanuenſis poſtqvam probè manum

Domi-

Domini imitari didiciſſet Romam à Domino fugit, tum ab inimicis illius Domini conductus literas ſcribit ad Hiſpanum & cæteros Itadiæ Principes, qvibus Senator ille promittere videbatur, ſe partem libertatis Venetæ proditurum. Factum pòſt conſulto, ut hæ literæ interciperentur à Venetis, qvi poſtqvam eas inter ſe communicaſſent, vocari ſenatorem jubent, oſtenſa ſola nominis ſubſcriptione, num ejus manus ſubſcripta ſit, qværunt? Affirmantem rapi & ex aureo patibulo in foro D. Marci ſuſpendi curant. Patefacta poſtmodum fraus, & cadaver ejus erutum honorificentisſimè ſepultum eſt. Merito itaq; tanta cura & cuſtodia eſſe debet Legum iſtarum, cùm maximum ſit beneficium legum in Remp. quæ qvamdiu integræ ſunt in Rep. tamdiu libertatem ejus aggredi vix audent, qui everſam aut occupatam volunt. *Tac. l. 1. An. c. 2.* dicit prius *legum auxilium vi, ambitu, pecunia* turbatum, & tum demum *Auguſtum munia Magiſtratuum, Senatus, LEGUM*, in ſe traxiſſe. Ultimum ergò ſubditis maximè cauendum, ubi Magiſtratus legum munia in ſe trahunt. Munia verò legum in ſe trahere duo ſignificat *1. loco legum, arbitrio ſuo uti, 2. Novas leges ferre, quibus conſilia ſua confirmentur,*

*Vete-*

Digitized by Google

*Veteres verò & approbatæ leges infirmæ reddantur.* Tiberius poſteriori præcipuè modo munia legum in ſe traxit, qui cum ſciret lege cautum, ne ex ſervo in Domini caput qværeretur, juſſit ſervos actori publico emancipari, quia ſciebat, multum ſuæ ſecuritati acceſſurum, ſi per ſervos & occulta & privata Dominorum arcana expiſcaretur. Hinc eum *Tacitus Novi juris repertorem* vocat *l. 2. A. c. 30.*

*II. Cuſtoditur libertas legibus permiſſa cenſoriis Magiſtratibus introductis*, qvi ſunt Magiſtratus in Magiſtratus conſtituti, qvi inqvirunt rationes Magiſtratuum & ſi qvos legi libertatiq; adverſari deprehenderint, ad eos, qvorum intereſt deferunt, ſic ut hoc pacto ratio quaſi geſti imperii à ſummis etiā Magiſtratibus exigatur; qvod maximè à *Cicerone* laudatur, qvi rationem geſti imperii reddere, optimam rationem conſervandi imperii dicit. Ad id ap. *Lacedemonios* accuratè attendebatur, & omnes Magiſtratus ad rationem geſti imperii reddendam aſtringebantur. Ap. *Romanos* etiam licebat *Tribunis plebis* Conſuli diem ad populum dicere, poſtquam imperio abiiſſet, ut imperii geſti rationem redderet populo.

Dictum eſt §. ult. *Cavendum vel maximè ſubditis & imperantibus, ne umbra liber-*

*libertatis fallantur. Umbra autem libertatis eſt, ubi Imperantes negata ſi libertatis, nomen ejus ſubditis tantum relinqvunt, qvamvis & umbra libertatis ſit, ubi ſubditi ficto aut falſo nomine Imperantibus vim inferunt prætextu libertatis.*

Nempe apud ſubditos ut pictis crepundiis pueri, ita umbra rerum vulgus facilè decipitur. Qvod conſiderare licet in Rep. Romana ſub Cæſaribus ab initio, in qva omnes, cùm eſſent in ſervitute, liberos tamen ſe exiſtimabant. Atqve hac umbra potisſimum eos decepit Auguſtus, qvem *Tac.* ait Veterem ſemper prætuliſſe Remp. quia eadem Magiſtratuum nomina ac vocabula reliquit, cum vim tamen omnē & poteſtatem retineret. Nomine qvòq; Principis uſus, ne videretur nimis præ cœteris eminere, ſed in ſenatorio ſolo ordine eſſe, Princeps verò primarius Senator dicebatur *l. 1. A. c. 1. 2. & 9.* Belgæ qvoqve ſpecie hac & umbra libertatis ab initio decepti ab Hiſpano. Licet enim Hiſpani præponerentur illis Magiſtratib9, qvorum maxima vis in Rep. erat, Belgis tamen tribuebantur Magiſtratus, qvorum licet non tanta vis, nomina tamen non minus honorifica erant. In Legationes etiam primarias Belgæ ad exteros miſſi, ut & abeſſent, dum Reip. libertas occupatur, & ſumptibus exhau-

exhauſti, minus potentiæ ad reſiſtendum haberent; eodemq; conſilio ex Nobilibus Comites facti, ut auctis titulis, nec auctis opibus, tantò facilius ad paupertatem reciderent.

Et tamen Principibus qvoq; cavendum, ne umbra libertatis decipiantur: ſæpè enim rebelles libertatis nomẽ rebellioni prætendere ſolent. Qua de re *Tac. l. 11. Ann. c. 17.* Falſo libertatis vocabulum obtenditur ab iis, qvi privatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei niſi per diſcordias habent. Vetus ſc. arcanum eſt ſpecioſa nomina peſſimis rebus indere. Et Turbamenta vulgi ſunt libertatem & ſpecioſa nomina prætexere, apud eund. *l. 4. H. c. 73. f.*

*Umbra libertatis nec Imperantes nec ſubditos deceptura eſt, ſi in ſingulis imperantium & ſubditorum poſtulatis & actis ad id unum attendatur ſemper, nimirum quantum quis è Rep. petat aut agat.*

Ad hanc Regulam probe attendebat Tiberius, qvi in omnibus reſpiciebat ut omnia quæ fiebant, facerent ad ſuæ Majeſtatis augmentum: Ita cùm Agrippina ſibi maritum dari poſtulaſſet, negavit Tiberius, non ignarus, qvantum è Rep. peteretur, *Tac. l. 4. A. c. 53.* Norma ergò omnium actionũ in Rep. ipſa Reſp. eſſe debet.

Aliàs

Aliàs malæ ſunt omnes actiones & reprehendendæ, malè quoq; cum Rep. agitur. Hinc Julius Cæſar cum videret non attendi ad Remp. in deferendis dignitatibus, Remp. ſine capite eſſe dixit. Qvomodo autem libertas imperantium detegi poſſit *Tac. l. 1. An. c. 74.* in Piſone oſtendit: Dixerat Tiberius qvadam in cauſa ſententiam dicturum; introſpexit in id Piſo, & vidit eo tendere, ut eo prius dicente omnes ejus ſententiæ aſſentirentur. *Manebant*, inquit *Tac. etiam tum veſtigia morientis libertatis Igitur Cn. Piſo: quo, inquit, loco cenſebis, Cæſar? ſi primus, habebo, quod ſequar, ſi poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam.* Maxima autem libertatis umbra eſt, differre libertatis uſum. Nam penitus eam negare Tyrannidis eſſet, qvod maximè eſt cavendum Principibus præcipuè ab initio Principatus, ubi ſvavia ad alliciendos vulgi animos uſurpanda. Hac umbra deluſi Belgæ ab Hiſpanis. Cùm enim illi per ſupplices libellos uſum privilegiorum expoſcerent, in Hiſpania nunqvam negatus fuit, ſed in Belgio nunqvam conceſſus. Ne autem tali umbra ſubditi decipiantur, ab initio ſtatim huic rei occurrere debent. Difficile enim & ſero ſemel amiſſa libertas revocatur, non tantum reſpectu imperantium, qui ubi ſemel

ſemel eam occupavere, mordicq; apud ſe retinent; Sed & ſubditorum, qvorũ animi aſſveti ſervituti, minus ſunt libertatis curioſi. Quod *Tac. 1. An. c. 2.* notavit, np. *Auguſtum omnia in ſe traxiſſe nullo adverſante; cum ferociſſimi per acies aut proſcriptione cecidiſſent. Cæteri nobilium, quanto quis ſervitio promtior, opibus & honoribus extollerentur: ac novis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa mallent.*

## CAPUT VI.

### *De jure dominationis, quid illud ſit? Quomodo id ſalva æquitate, ab æquitate ordinarii juris deflectat? qui deniq; ejus ſupremi termini & leges?*

§. 1.

SIcut pro populo facit libertas, pro Imperantibus Majeſtas; ita hæc adnexum ſibi habet jus dominationis. Quod licet ab ordinario privatoque jure nonnunquam deflectat, libertatem ſuam eo lædi, aut minùs

curæ

curæ Imperantibus eam eſſe, ſubditi non debent arbitrari.

§. 2. Nam ſicut in rerum Imperiique adminiſtratione, non licet ſemper, ſui privatim commodi, ſibique jure debiti, habere rationem, quæ tamen vitio Magiſtratuum offecit ſemper, officietque publicis negotiis, (dicente Tacito *l. c.*) ita ſubditis, ſi rectè ſentire velint, fas non fuerit de Magiſtratibꝰ jure dominationis, ſubinde publica privatis præferentibus, quicquam ſeciùs judicare. Itaque quid, quantumque eo liceat, nunc dicendum eſt, niſi quod ante omnia ſcienda illorum ſententia veniat, qui nullum admittunt jus dominationis.

§. 3. Ajunt illi: Aut ſtatuit aliquid Magiſtratus ſummus contra leges divinas, & naturales, vel contra jura contractûs, & pacta Reipublicæ, inter eum & ſubditos inita, & iniquè, nec jure id facit; aut nihil facit con-

tra

tra leges prædictas, & jura, ſeu pacta, & dubium non eſt, quin, vi ſummi Imperii, id facere poſſit. Addunt, quod ſi igitur ſummus Magiſtratus aliquid decernat, jubeat, vel conſtituat, quod legibus naturæ ac divinis & conventis Reipublicæ non adverſatur, quis non credat id omne jure Magiſtratûs & ſummi Imperii ab eo fieri poſſe, nec opus eſſe peculiari jure dominationis?

§. 4. At verò, ut à ſummis Magiſtratibus nihil naturæ, nihil gentium juri, nihil pactis, in quæ ſingulatim conventum eſt, derogari poſſe judicamus; ita ab aliis civilibus legibus, ubi Reipublicæ ratio id flagitat, deflectere eos poſſe, arbitramur, idque eorum jus eſt dominationis, & vis Principis, ut 5. *Annal. c.5. Tacitus* loquitur.

§. 5. Eſtque tàm neceſſarium & receptum inter gnaros Rerumpublicarum ſapientes id nomen, quàm ne-

ceſſa-

ceſſarius, & receptus eſt uſus. Cùm enim civile jus, & proprium ſingularum Rerumpublicarum, pro anguſtiis ſuis, omnibus non poſſit temporibus accommodari, ac primi ejus autores, ſuorum potiùs, quàm ſeqvẽtium temporum, habuerint rationem, nec habere potuerint, ob alios atque alios, qui inexpectati quotidie afferuntur, caſus, quos ubi receptâ non licet, quâvis utili in publicum ratione diſpellere, eſt neceſſum: Jus illud dominationis ab omni retrò ævo, & omnes inter gentes laudatum eſt liberrimas.

§. 6 Sicut igitur jus naturæ corrigitur à jure gentium, jus gentium à jure militari, jus militare à jure legationis, legationis à jure civili; ita hoc jus civile, corrigitur, & quaſi frenum ſibi injici patitur, à jure dominationis, ut rectisſimè *lib. 4. c. 1 Clapmarius* eſt locutus, niſi qvod parem aſſenſum non mereatur id, quod adjicit, juri do-

E mi

minationis omnia cedere jura; cedũt enim civilia & communia tantum, non divina, non gentium, non illa, quæ ſibi ſemper integra, nulloq; modo violanda, populus ſervavit.

§.7. Arctius definit, & rectè, jus dominationis eſſe ſupremum quoddam jus, ſive privilegium Imperantium, bono publico introductum, contra jus ordinarium, ſeu commune c. 2.

§. 8. Æquitas ejus, non ex privatis, ſed publicis rationibus, non ex ordinario jure, ſed, ſi iſto non liceat uti, aut ex ejus uſu incommodi aliquid acceptura ſit Reſpublica, extraordinario neceſſarioque jure, quo & mala meliùs, qvàm ordinario præveniri, aut longe majora commoda in Rempublicam derivari poſſint, metienda eſt. Quod à populo, & ejus fautoribus, non ſatis diſtinguitur, qui jus dominationis, ad privati juris ratio

tiones exigunt, ideoq; ut iniqvum & tyrannicum, averſantur.

§. 9. Privatæ rationes ſunt, quæ Titii aut Mævii; publicæ ſunt, quæ non tàm ipſorum, quàm omnium potiùs, & ſæpè cum privatorum iſtorum damno, reſpiciunt utilitatem.

§. 10. Privatas rationes accuratè obſervant judices, publicas autem, privatis poſtpoſitis, ubi aliter fieri non poteſt, ſupremi Magiſtratûs, qui, ſi boni ſunt, privatas nunquam negligunt, ſi pariter publicis poſſit ſatisfieri: Publicas autem, ſi prudentes ſint, ſemper præferunt, ubi non, niſi privatis rejectis, Reſpublica poteſt juvari. Adeò, ut jure, ſive arbitrio dominationis, æquisſimum ſit, quod ordinario & privato jure iniqvum eſt, ac hujus reſpectu, aliquid ex iniquo illud trahere, à *Tacito l. 14. A. c. 44.* eſt affirmatum.

§. 11. Non tamen idcirco, cum *Clapmario c. 2.* legitimam Tyranni-

dem appellandam cenſeo, neq; enim Tyrannis legitima dici poteſt, neque idem ſunt, Tyrannis, & jus dominationis, cùm hoc ad conſervandam, illa ad ſubvertendam ſit comparata Rempublicam. Neque interim abnuerim, in Tyrannidem facilè illud poſſe deflectere, ſi quis facile ſequatur, à *Clapmario*, & aliis, in medium introducta exempla, in quorum nonnullis, flagitium potiùs agnoſco, quã jus dominationis.

§. 12. Certi tandem limites definiendi ſunt nobis, intra quos omnis æquitas neceſſario ſe conſtringit. Sunt autem iſti fines imprimis, (I.) Salus & ſecuritas totius Reipublicæ. (II.) Maximè urgens neceſſitas. (III.) Rei, in quo jus dominationis uſurpatur, magnitudo.

§. 13. Salus Reipublicæ facit, ut jus dominationis juſtum ſit, non quod hactenus & ordinario jure receptum

eſt,

eſt, ſed quod maximè Reipublicæ in præſens eſt ſalutare, & lex, ac agendi ratio, quantumvis nova, & vetere ſubvertat, & quibusdam privatis noxia ſit, tantò minùs imò eo ipſo nihil iniquitatis habet, quanto in commune plus utilitatis confert. Salus enim populi ſuprema lex eſto. Itaque poſt eam ſunt receptæ ordinariæ leges. Si iis Respubl. non poſſit juvari, expedit etiam omnia potius in ſingulos agi, quàm omnes in periculum adduci, & omnium ſalutem, ſingulorum anteponi. Nam quicquid hîc in ſingulos peccatur, reſpectu juris ordinarii, & privati, utilitate in publicum rependitur, quam ſic impendit & promovet, nec aliter obtinere poteſt jus dominationis.

§. 14. Neceſſitas, præſcribit ſæpè novas potiùs inducendas Leges, novasque agendi rationes, quàm veteres & receptas ſequendas, ſi novis illis

Reſpublica magis juvari, aut ſolis illis, incumbentia mala poſſint averti. Namque illam neceſſitatem hîc intelligimus quæ nulla ratione poteſt declinari, ac ita præſentem rerum faciem mutat, ut, niſi totius Reipublicæ jacturam facere velimus, mutatione opus ſit veterum quorundam inſtitutorum.

§. 15. Magnitudo rerum facit, ut juri dominationis non ſit locus, contra jus ordinarium, niſi iis in rebus tantisque, ex quibus, uſurpato jure dominationis, longè plus commodi eſt, quàm, ex rejecto ordinario jure, incommodi in ſingulos quosdam, & privatos, poteſt derivari. Proportio quippe inſtituenda eſt, inter malum, quod, poſtpoſito jure ordinario, quibusdam privatis infertur, & bonum, quod, illo dominationis ſuffecto, in Republica obtinetur: hoc autem, ut maximum ſit, neceſſum

eſt

eſt, & hanc ob cauſam omne ex jure dominationis profectum magnum exemplum appellare *Tacitum* crediderim *l. 14. Ann. c. 44. §. 7. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum. Magnum exemplum*: quia in rebus maximis tantùm occupatur; *ex iniquo*; ſi ad rationes privatas expendatur, non ſi ad publicas, quod jam dictum.

§. 16. Ex quibus omnibus certò colligitur, quæ cenſenda ſint flagitia dominationis, quæ juri dominationis opponuntur, & *Arruntius* vim dominationis apud *Tacitum l. 6. c. 48.* appellavit, eaq; convulſum mutatumq; Tiberium arguit; cum enim ſupremi Magiſtratus ab æquitate ordinarii juris decedunt, non urgente ſalute publicâ, neceſſitate, & magnitudine rei; cum in eo privatæ ſuæ, & ſuorum, non verò publicæ, habent rationem; cum ſolius crudelitatis & libidinis explen-

dæ cauſâ id faciunt, cum denique divinum *Numen*, pudorem, fidem, (quæ frena ſunt juris dominationis) negligunt & poſtponunt, pro laudato jure, iniquisſima admittunt & exercent flagitia dominationis.

*EXPLANATIO.*

QUum arbitrio quorundam reſp. relicta ſit, de æquitate ejus dicere opus eſt. Nimirum cum juſtum & injuſtum imperium cõveniant in eo, quod unius in utroq; ſit arbitrium, differunt tamen æquitate arbitrii, quod diſcrimen benè in *vita Agricolæ Tac.* deſcripſit, ubi de diverſitate Imperii Domitiani ac Trajani agit *initio & fine libri.*

Diximus jus dominationis eſſe ſupremum quoddam jus §. 7. Quod acutè & eleganter *Clapmar.* expresſiſſe ſe putavit, dum legitimã tyrannidem appellavit. Tyrannidẽ, quia in unius arbitrio verſatur, legitimam tamẽ, quia jure hoc arbitrium introductum ſit. Rectiùs cum *Alciat.* apud eund. juris communis quædam relaxatio ſive correctio dici poteſt, & ceu imperantis privilegium. Nam quemadmodum quibusdam civib9 privilegia dantur.

tur, quæ in unius aut alterius commodum cedunt, ita hoc publicum eſt privilegium, quia omnium bonum procurat atq; utilitatem. Verum itaq; quod addebamus §. *10.* licet quid jure privato iniqvum ſit, jure dominationis æqvum videri poſſe. Aliæ enim fori ſunt, aliæ Regis actiones; aliæ juris, aliæ judicis. Et id ideo obſervandum, ne ex privatorum actionibus de Principum conſiliis judicetur. Ut enim duæ diverſæ magnitudines uno vaſe uni harum accommodato comprehendi non poſſunt, ita nec privatus ingenio ſuo utrumque hoc privatorum & Principum agendi conſilium comprehendere poteſt. Unde videmus, graviſſime illos impingere omnes, qui quaſi Cenſores Principum eſſe volunt. Nam quemadmodum aviculæ captæ, quo magis erumpere cupiunt, eo ſe magis involvunt, ita qui tales ſunt, quo propius arcana Principum contemplari ſtudent, eo minus ea noſcere poſſunt.

Differentia porro inter jus privatum & publicum hæc eſt, quod illud unius, e. g. Titii aut Mævii, hoc omnium utilitati proſpiciat, quod poſtremum non minus neceſſarium eſt quam illud; quia enim jus naturæ, gentium, & civile non omnes definivit caſus & controverſias, propter incidentes quoq;

 coti-

cotidie novas neceſſe eſt, talia arbitrio judicis permitti. Idem fit in jure Dominationis. *Tac. l. 1. An. c. 38.* hæc duo benè diſtinxit: *At in Chaucis*, inquit, *cœptavere ſeditionem (præſidium agitantes vexillarii diſcordium Legionum) & præſenti duorum militum ſupplicio repreſſi paululum ſunt. Juſſerat id Mennius Caſtrorum Præfectus*, bono *magis* exemplo *quam* conceſſo jure. Per *jus* enim *conceſſum* communia jura, per *bonum exemplum* jus Dominationis expreſſit. (Nimirum ordinario jure poteſtatem animadvertendi capitali ſupplicio in militem præfectus caſtrorum non habebat. Vid. *Lipſ. comm. in h. l.*)

Ut autem varia ſunt jura, ita Dominationis jus illa omnia complectitur, exceptis tamen, quæ §. 6. nominantur, ideoq; quod de iis disponit, ſæpè fit, ut quod de aliis juribus permiſſum eſt, hoc prohibeatur, & quod illis prohibetur, hoc permittatur. Exemplum hujus habemus in raptu Sabinarum à Romulo Raptus illicitus eſt, at hic à Politicis & Hiſtoricis non improbatur, quia jure Dominationis factus, neceſſitate Reip. hoc requirente, cujus inſtar & in ſacris habemus *Judic. 21. v. 19. ſeqq.* Civem prodere quoq; hoſti capitale apud omnes gentes fuit, licet

tamen

tamen id jure dominationis, hinc toties deditos hoſtibus cives legimus etiam innocentiſſimos, ut tantum bellum cum potentiori hoſte redimeretur. Tàm latè autem ſe hoc Dominationis jus extendit, ut ſæpe etiam contra Divinū jus forenſe diſponat: ſic jure Divino fur liberatur, ſi quadruplum reſtituat. In Anglia verò licet vel maximè furtum compenſare poſſit, ſuſpenditur, quia id jus Dominationis requirit, gente illa in furta adeò pronâ, ut alio modo vix coerceri poſſit. Ex hoc jure etiam æqvum eſt, iniqvum ſæpè in Rep. tolerare, ne majus exitium inde ſequatur. Contra qvod graviter à *Pompejo* peccatum, de quo *Tac. 3. An. c. 28. Cn. Pompejus corrigendis moribus delectus & gravior remediis, quàm delicta erant, ſuarumq́ legum ipſe autor ac ſubverſor, quæ armis tuebatur, armis amiſit.* Unde apparet, quibus in periculis verſentur, qui non accuratè hoc jus obſervant.

Diximus §. 12. æqvum juris Dominationis conſiſtere in tribus, I. in ſalute, ſecuritate ac utilitate Reip. adeò ut minimum illa lex iniquitatis habere cenſenda ſit, quæ plurimum habet utilitatis. Quæ iniquitas tamen plerumq; in ſingulis apparet; Utilitas autem in omnibus, ideo ſæpe illorum non eſt ha-

benda ratio,cum ſuprema lex ſit ſalus populi. Hinc illa formula ap.Romanos,qua ſumma Imperii libertas Magiſtratibus tribuebatur. *Videant COSS. ne quid detrimenti Resp. capiat.* (Vid. *Briſſon. l. 2. de form. pag. 211.*) Nimirum licet Resp. non ſingulorum ſit,ſed omnium,qvo ipſo à familia differt; Anima tamen ejus eſt,ut ſinguli in ejus utilitatem conſpirent. Inde ſæpe innocentibus ea imponuntur, quæ nocẽtes pati æqvum eſt,quia ſic publica requirit utilitas: Ita Lacedæmonios legimus exhauſtos bellis cum Achæis XXIV. innocentium civium deditione pacem redemiſſe. Hinc quoq; jusDecimationis. Cum enim auctores ſceleris ignorarentur, quod etiam omnes puniri non poſſent, & tamen intereſſet illud non dimitti impunitum, ſorte decimus quisq; ad mortem lectus, ubi ſæpè etiam innocens peribat. Sæpè enim innocentibus non eſt parcendum, quia plures nocentes eſſe præſumuntur,qvod iniqviſſimum jure privato videtur. Sed de his omnibus ita eſt judicandum,ut de Dei & naturæ actionibus.Sæpè Deus malè cum ſuis bonis agere videtur, eo fine,ut malos & ſui ignorantes lucrifaciat. Naturam quoq; benignam dicimus, licet ſævas nonnunquam immittat tempeſtates. Dices verò non facien-

cienda mala ut eveniant bona. Sed non mala ea putanda, quæ in Reip. ſalutem cedunt, ac emolumentum.

II. In quo æqvum dominationis conſiſtit, eſt *neceſſitas*, quam merito quidam *maximum Deum* in Rep. vocavit. Hæc cùm dare non accipere legem ſoleat juxta illud: Neceſſitas non habet legem; hoc quoq; jus Dominationis ſæpè in Remp. invehit.

III. Deniq; eſt magnitudo rerum, ex quâ hoc jure licet, quod in minoribus non liceret. Cum enim plura ei occurrant agenda, qui circa magna verſatur, eaq; longè difficiliora, quàm qui in parvis occupatur, ratio ipſa poſtulat, ut ille plus licentiæ in agendo obtineat. Sic in ſeditionibus id jus optimè obtinet, quia ubi intricata ſunt negotia, iniqvum committendum eſt, ut æqvum ſequatur. Quo facit dictum illud *Tac.* §. 15. altegatum, nullum magnum exemplum ſine iniquitate. 14. *Ann. c.* 44. Occiderat ſervus Dominum, ex jure Veteri omnes ſervi ſupplicio affici debebant, id quidam ut ſævum diſſuadebant; ſvaſit C. Caſſius in qua ſententiâ adſtruendâ dicit: *At quidam inſontes peribunt? Num & ex fuſo exercitu, cum decimus quisq; fuſte feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne ma-*

terminos, qui ſi negligantur, oritur ſine fine imperium, quod obtinere velle malorum eſt, dicente *Tac. 4. Hiſt. c. 8. quomodo peſſimis imperatoribus ſine fine Dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere.*

## Caput VII.

### *De Religione, de ejus in Republica uſu, de unâ, & pluribus, & quomodo admittendis.*

§. I.

EA, quæ Magiſtratus ſubditis, & hi vicisſim illis debent, non alia ratione, aut ſanctiora fiunt, aut facilius obtineri poſſunt, quàm ſi ſupremam aliquam poteſtatem, illâ ſupremorum Magiſtratuum majorem, eſſe agnoſcant, & Imperantes & obſequentes, cujus ſcilicet juſſu Imperia ſint conſtituta, injectoque metu gravisſimæ pœnæ, in eos, qui aut malè imperatu-

raturi, aut debitum obſequium detrectaturi ſunt.

§. 2. Id autem, cum tantum & introducto publico Numinis cultu, & divinorum oraculorum autoritate, & ſacrorum doctrinâ ac profesſione, ac eorum Antiſtitum concionibus, monitis ac hortatu, judiciis horum posſit perſuaderi, dubium non eſt, quin Religio nexus ſit & vinculum Rerumpublicarum. Itaq; de ea agamus hîc, neq; alio fine conſideranda eſt.

§. 3. Eſt verò Religio, de Deo & divino cultu ejus & voluntate ea fides in animis hominum excitata, quâ fit, ut jusſis ejus ac inſtitutis refragari ſummum ſcelus, & expiandum cujusvis magnitudinis pœnâ; ſicut &, iisdem obtemperare, factum optimum, & divino favore dignum, publicè & privatim æſtimandum eſſe, certò creditur ac docetur.

§. 4. E-

§. 4. Enimverò in Imperii admi-niſtratione, & deferendo obſequio, nihil eorum intermiſſuri ſunt facilè Magiſtratus & ſubditi, quæ divinâ autoritate injuncta ſibi eſſe acceperunt ac mandata. Quare inter alias Magiſtratus curas prima ſemper exiſtere illa de religione debet, quâ & fundata prima, & deinde conſervata eſſe omnia Imperia obſervamus.

§. 5. Maxima enim ſunt, quæ ex religione in Rempublicam derivantur commoda, & quidem iſta imprimis: (I.) Summa, & quanta excogitari poteſt, ſubditorum in Magiſtratus veneratio, nam eorum autoritas tantò majoris fit, quantò creditur eſſe ſanctior, neq; poteſt ſanctior videri, quàm ſi perſuaſum populo ſit, à Deo eam eſſe inſtitutam & approbatam, quo fit, ut, cum Magiſtratui obtemperat, Deo ipſi ſe offerre obſequium arbitretur; imo tanto promtius Magiſtra-

metu ultoris Dei, qvi perjurio fallentes non dimiſſurus ſit impunitos.

§. 9. (V.) Summa concordia & pax ſubditorum, inter eos præſertim, qui eadem ſacra, ejusdemque cultum religionis profesſi ſunt. Neque enim non poſſunt non idem velle & nolle, qui ejusdem ſibi Numinis præſcribunt publicè & privatim ſequendam voluntatem; Sed & inter eos, qui diverſi ſunt inſtituti, ſi ſuæ nimirum ſingulis conſcientiæ, & in ſacrorum ſuorum profesſione integra libertas relinquatur. Neque enim diſplicere poſſunt eorum Imperia, ſub quibus religio, potisſimum animi humani bonum, ejusque cultus non prohibetur.

§. 10. (VI.) Impulſus publicarum privatarumque virtutum, neq; enim ulla tam à veritate aliena eſt profesſio ſacrorum, quæ non docet, manere eos præmia, qui vitam recte degunt, & di-

& divina ſupplicia, qui in ſcelera delabuntur.

§. 11. Adeò, ut ex iis quidem omnibus manifeſtum ſit, ſine religione eſſe non poſſe benè conſtitutam Rempublicam, præſtareque falſam & vanisſimam ſuperſtitionem eſſe, quàm nullam... Denique in nullâ Republicâ tolerandos eſſe, qui aut Deum negant, aut tam novam introductam cupiunt religionem, quam omnem ſubverſam, aut de Deo non ſentiunt pro Reipublicæ uſu.

§. 12. At verò, cum diverſisſimarum ferax ſit religionum omnis, & præſertim noſtra illa novandi adeò cupida ætas, magnâ profectò in rectè ſciendis & admittendis prudentiâ eſt opus, neq; eadem hîc omnibus conſilia placuerunt.

§. 13. Equidem una tantum religio vera eſſe poteſt, & una Deo placere; ſed interim Magiſtratui placere plures

plures poſſunt religiones cum plures, quantumvis falſæ, Rempublicam poſſint juvare ; neque illa tolerantia adverſa eſt aut divinis , aut gentium inſtitutis.

§. 14. Itaque ſi fieri poſſit & in eâ abunde proſpectum ſit Reipublicæ, Una : ſin aliter expediat ad Reipublicæ augmentum, non tantum una, nec tamen omnis tolerari debet.

§. 15. Neqve verò, utut cæteræ tolerandæ ſint, ea admittenda videatur, quæ ad negandam aut imminuendam imperantium autoritatem eſt comparata, qualis hodie eſt illa Anabaptiſtarum, qui iniqvum eſſe exiſtimant ac docent, gerere Magiſtratus, bellum adminiſtrare, aliaq; ejusmodi, ſine quibus nec eſſe Reſpublica poteſt, nec conſervari.

§. 16. Ex unâ religione admiſſa diffiteri non licet, quin ſumma reſultet concordia animorum ; ſed & inter diver-

verſas, omnium uſu admiſſo, facile concordia excitatur. Nec audienda itaque *Odoardi VVeſtonii* verba, quæ lib. 3. c. 14. de Chriſt. hom. officio iſta ſunt: Inter omnes minùs tutus „ videtur Princeps, nec ſane bene ſe- „ curus, qui arbitrarias in Republica „ permittit religiones; nam aut in al- „ teram partem propendet, vel in me- „ dio, & quaſi in æquilibrio ſuspenſus „ conſtitit; ſi aliquo inclinat, adverſa- „ ria factio eum pro hoſte habebit; ſi „ neutro vergat, ab omnibus pro A- „ theo habebitur. Neque proinde „ Principis ſalus pati poteſt contra- „ rios cultus religionum.

§. 17. Verùm enim verò non validum ſatis eſt iſtud ejus argumentum. Tertium eſt, quod hîc agere Princeps poteſt, & licere Principi exiſtimamus, nimirum omnium, quæ haud noxiæ ſint Reipublicæ, religionum cultum, pariter omnibus câdem libertate in-

dultâ

temere mutetur, ſi inutilibus & haud neceſſariis quæſtionibus, de religionis controverſiis vulgi ingenia non committantur, ſi neceſſaria tantum vulgo offerantur, ſi denique ſuo exemplo, ſuâ pietate, & gratiâ, eam, quæ promovenda potiſſimum videbitur, religionem tueatur ac ornet Princeps.

## EXPLANATIO.

DIximus religionem eſſe vinculum ac nexum adeoque fundamentum reip. Quia 1 unumquodque imperium eſt imitatio Dei 2. quia metu continentur Resp. Religio autem metum injicit animis hominum, nihilq; facilius Magiſtratui, quàm metum ex hac in populum derivari, idq; ex eo, quod omnium animis exiſtimatio religionis ſit innata. Unde etiam Religio à religando dicta, quod Reip. corpus religet.

Diximus porrò § 5. Subditorum venerationem erga magiſtratum religione promoveri. Quantum enim poſſit religio ad obſequium extorquendum, exemplum Druſi

notum fecit, qui cum tumultuarentur Legiones atq; forte fortuna Luna defeciſſet; caſum in prudentiam vertit,& perculſos metu Divino animos facilè ſedavit apud *Tac. l.1. A. c.28.* Eadem arte uſus Columbus in Indorum ſeu Americanorum animis ſibi devinciendis. Cum enim captus ab iisdem detineretur, poſtquam prævidiſſet Eclipſin, Indis eam paulo ante variis notis linguæ ignarus indicavit, quæ cùm contigiſſet, Divinitatis apud illos opinionem atque promtisſimum obſequium eſt conſecutus. Quæ Divinarum rerum autoritas cum tanta ſit, prudenter cautum à Romanis, ne Regi ſacrorum verba ad populum facere liceret, ne ſcil. Religionis argumento uſus populo perſvaderet, quod Magiſtratus fieri nollet. Oracula etiam conſuli de eventibus bellorum præcipuè ſolebant, ut ſi proſperum futurum dixiſſent, omnes tantò acrius operam ſuam ad illa conferrent. Sed & aliis publicis rebus Divinitatis opinionem conciliat religio, quod maximè fuit expetendum, quia quanti fit religio, tanti fit id, quod eſt religioſum. Ideo Principes ſacerdotes ſimul fuere, ut eo reverentius haberentur. Sacra mœnia, ne quis violaret: ſacræ aquilæ, ſigna,&c. Ut moneretur miles, ſe pro ſa-

cris pugnare, nec unquam relinqueret. Ad loca etiam tracta opinio Divinitatis, ut major autoritas eis, quæ ibi fiebant accederet; ſic ſacrum capitolium, ſacra templa, in quibus Senatus haberi conſueverat, ut & ſenatusconſulta ſancta putarentur.

Naſcuntur juxta §. 7. inde promtæ rerum actiones. Cujus rei rationes ſunt 1. quia quæ ex Divinitatis autoritate fiunt, quilibet libenter exequitur. 2. quia proſperum eventum exſpectat, qui ex eâdem religione agit. Ut autem uſum huj9 præcepti intelligamus, inſpicienda eſt Reſp. Romana, in quâ tot auſpicia, tot oracula uſurpata, ut Divinitatis autoritate & opinione excitatâ in ſubditis, illos ad omnia quæ vellent Magiſtratus excitarent. Hinc conſtitutum apud eos, ne quid niſi auſpicatò ageretur. Quod complexus eſt *Plinius* in *initio Panegyrici*: *Benè ac ſapienter,* inquit, *Majores noſtri inſtituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi principium à precationibus ſumere.* Obſervanda verò hac in re eſt ars Sacerdotum Romanorum. Cum enim Imperantes aliquid populum facere vellent, in quod populus graviter deduci poterat, Sacerdotes interrogati bonū id ac placitum Diis referebant. Si vero plebs aliquid ageret, quod eam Magiſtra-

 tus

tus agere nollet, tum iidem infauſta atque triſtia extra iramq; Dei renunciabant.

Porro §. 8. diximus, religione confirmari fidem mutuam inter imperantes & obſequentes: Cùm enim ſine juramento vix ſit aliquid inter homines fidei, juramenta verò per Deos concipiantur, apparet Religionem hanc fidem cumprimis cōfirmare & ſtabilire.

Præterea religione conſolidatur concordia animorum. Contrarium tamen probari poſſe videtur, quia propter religionem graviſſimi ſæpe motus inter cives orti. Ita in Ægypto cum quidam Apin in ſpecie bovis & ob id ipſum bovem celebrarēt, quidam verò tanquam ſimplex animal riderent, graviſſima orta ſunt diſſidia, & ex his excidia gentium. Sed ſciendum eſt nos hic loqui de una religione in Rep. vel de pluribus quidem, ſed quorum uſus æq; ſit permiſſus. In Religione verò diverſa in Rep. facilè oriri poſſe diſcordias concedimus.

Poſtremò incitamenta ad virtutem à religione proveniunt. Cum enim perſvaderent ſacerdotes, eos heroes in cœlis futuros, qui in terris de Rep. benè meriti fuiſſent, omnes ad benè merendū excitabantur. Quo etiam argumento Scipio Africanus Major Scipionem Æmilianum ad magna adhortatur, ut in

in *ſomnio Scipion. Tulliꝰ* refert. Ob hanc etiam cauſam Heroes poſt mortem inter Deos relati. Talia quoque ſacra quæ ad virtutem excitarent, tolerari *Plato* in Rep. voluit, cum illa excluderet, quibus (ut pleraque Poetarum) de pœnis infernalibus agebatur, qua ratione metus mortis in hominibus excitabatur.

Addebamꝰ §. 14. unam religionem in rep. ſi fieri poſſit, ferendam, ſi verò aliter expediat, etiam plures admitti poſſe. Nempe ut diverſa ſunt hominum ingenia, ita diverſi mores, quæ diverſitas præſertim in ſacris Veterum apparet, qui nullum fundamentum ſacrorum ſuorum, niſi opinionem propriam habebant. Unde rectè dicitur à quodam, omnem ætatem fœcundam eſſe religionis; ſterilem verò pietatis. Ex hac ergò religionum multitudine anſa quæſtioni data, an una an plures in Rep. tolerandæ? Quam ſolvimꝰ dicendo, quod, ſi poſſibile ſit, una tantum debeat tolerari, qvia hoc modo parata eſt concordia; unam etiam Sanctus Populus Iſraeliticus admiſit. Sed tamen aliter de hoc, aliter de aliis gentibus eſt judicandum. Cùm enim tres ſint Rerump. ſpecies Monarchia, Ariſtocratia, Democratia; ad nullam harum ſtatus Judaicus

nos perſecutiones; qvia ſibi perſvaſerant, eam eſſe religionem, quæ imperio officiat; audiebant enim eos contemnere auguria atq; oracula, quæ ſtabiliebant eorum imperia. Sic etiam initio Belgicorum motuum Anabaptiſtæ maximè exoſi erant, quia jus gladii Magiſtratui denegabant.

Ita tamen plures ſunt habendæ ut peregrinæ non temerè, nec niſi autoritate publica admittantur juxta §. 18. Magnum enim periculum eſt diſſidiorum. In admittendis ergo Religionibus habenda eſt ratio majoris partis plebis, an illa eam admitti velit: Et magnæ utilitatis; Axioma enim Politicum eſt, non facilè ea admitti oportere, ex quibus facilè mala oriri poſſent, niſi certò conſtet, certisſima bona ex admiſſis ſecutura. Sic Athenienſes Socratem necarunt quod πολυθεΐαν culparet, quod verum quidem erat, ſed religio hæc nullum commodum afferre Reip. videbatur. A Romanis etiam ab initio nullæ admiſſæ religiones peregrinæ.

Multo autem minus permittendum, ut privati uſum novæ religionis habeant. Religio enim pars eſt imperii, ideoque prudens illa lex Romana, *ne quis privatim habeſſit DEos.* Præterea occaſione Privatæ Religio-

nis haberi poſſunt conventicula atq; conſilia adverſus Remp.

Diximus § 19. etiam, ubi diverſæ ſunt religiones, expedire unam prædominari, ne diverſæ religionis hominibus rerum ſummæ admotis quilibet eorum ad ſua trahat & diſtrahat Remp. quod incommodum regnum Poloniæ experitur: quia enim diverſarum Religionum Nobiles ad comitia conveniunt, frequentes exiſtunt diſſenſiones. Sed hoc eſt fundamentum Reip. ut libertas agendi in conventibus publicis omnibus hominibus ex nobilitate æqualis ſit. Præſtat autem in omnes alias leges qvàm in fundamentales peccari.

Cæterùm in omni cum Religione proceſſu ita agendum eſt, ut omnis vis abſit, ſicuti dictum eſt §. 20. nec cogenda eſt Religio aut aliquis ad religionem, quia Deus ſibi ipſi hoc reſervavit, ut imperium in conſcientias obtineret. Quod Tiberius intellexit, coram quo cum quidam Rubrius accuſatus eſſet, quod juraſſet per nomen Augusti, & poſt fefelliſſet, reſpondit: Deorum injurias Diis curæ eſſe oportere *Tac. l. 1. A. c. 73.* Inquiſitione itaque nihil pejus inveniri poteſt, quâ tamen quàm parum proficiatur, expresſit *Tac. in Agr. c. 2.* dum

dicit

dicit à Tyrannis conſcientiam generis humani aboleri non poſſe, & licet per inquiſitiones adimatur loquendi audiendiq́; commercium, memoriam tamen non perire, quia non tam in noſtrâ poteſtate eſt obliviſci, quàm tacere.

Eodē §. diximꝰ, in negotio religionis jus dominationis cedere debere juri divino, quod ſolum imperiū in conſcientias habet; itemq; juri uniuscujꝰq; privati, quod eſt ipſa conſcientia. Spontaneus nempe cultus religionis eſt, ideoq; alterius neceſſitatem & coactionē pati non vult. Et ſane ſi jure civili nemo poteſt cogi ad ſuam rem vendendam, multo minus cogi debet, ut ſuam conſcientiam alteri transſcribat religioni. Quanquam itaq; in aliis negotiis jus Dominationis diſponere poſſit, in negotio Religionis non poteſt. At objici poſſet; Ex diverſis inſtitutis Religionum diſſenſionem & poſt turbas in Rep. naſci, ad quas coercendas pœnis agendum eſt. Solvimus id cùm addimus: ubi Resp. prætextu Religionis turbatur, animadvertendum quidem eſſe, ſed Reip. non Religionis nomine, quod neceſſarium imprimis eſt præceptum. Religio enim, ut quidam Politicus dicit, inſtar puellæ eſt, quæ fuco or-

nari ſolet, non tàm ſacrorum quàm imperii cauſa. Cùm autem Religionis nomen in pœnis turbulentis imponendis inviſum & odioſum ſit, non religionis ſed turbati imperii adverſus eos agendum eſt. Rectè ergò Trajanus Plinio ſcripſit, ut in Chriſtianos non prius animadverteret, quàm ubi eos aliquid contra Imperium moliri cognoviſſet *l. 10. ep. 97. & 98.* quod præſumebat de iis, qui obſtinate thura diis & Imperatori adolere recuſabant. Videbis ab ipſo quoque Trajano Remp. & religionem eſſe diſtinctam. Judæi ipſi Servatorem noſtrum apud Pilatum non Religionis, ſed Reip. læſæ poſtularunt, nempe quod ſe Regē Judæorum dixerit & populum commoverit. Judæa enim tunc ſub Romanis fuit, ideò læſæ crimen Majeſtatis erat, eorum imperium ſibi vendicare. Si hoc obſervetur, tum & ſecuritati publicæ erit conſultum, & ſine odio vulgi, ſi nimirum religio à prætextu, ſacra à turbis diſcernantur, ſeditioſi poterunt puniri.

Ultimo §. diximꝰ etiā nihil temerè in ſacris eſſe mutandū, qvia quicquid novū cum mutatione Veterū & ſæpè Reip. conjunctum eſt, quæ interdū ex minimis oritur, ut teſtatur experientia. Recens hujꝰ exemplum habe-

habemus in Anglia. Dum enim ArchiEpiſcopus Cantuarienſis quædam in Religione mutare voluit, Scoti & Angli tantum non commiſſi ſunt inter ſe. Imò tempora procedentia oſtenderunt, inde & Epiſcopo mortem illatam, & pòſt occiſo rege Remp. eſſe mutatam. Nec etiam non necesſariis quæſtionibus vulgi ingenia ſunt committenda: in quam rem inſtitutum eſt Pontificiorum. Pontifex enim Romanus, ubi ſunt inter Doctores ſublimiores quædam ortæ ſententiæ, eas quidem decidit, ſed vetat eas in Vulgus nimis notas fieri, ne plebs factionibus & pòſt hæreſibus laboret, quasdam imò etiam indeciſas relinquit, & attrectare non audet, ut conſtat ex nobilisſimâ illâ de immaculatâ conceptione B. Mariæ ſemper Virginis controverſiâ. Propterea etiam, ut Magiſtratus Politici disſidia occultanda ſunt coram plebe, ne ejus labatur autoritas, ita & ſacerdotum diſcordias ignorare populus debet. Ideo Romani nullum ex plebe libros rituales legere pasſi ſunt, quod inde deprehendere tot diverſas de ſacris opiniones Sacerdotum poterant.

Imperatores, aut in provinciis ut præfecti, & procuratores occupantur, in quos vim & autoritatem ſuam transferunt, qui ſupremum in omnibus Imperium acceperunt, quibuſque ea propter non aliter, ac his, obſequium defertur. Hi enim, ſi in abſentiam majoribus illis ſuccedunt, & eorum autoritate ac nomine in negotiis publicis occupantur, quoad vim ſaltem rerum pro majoribus æſtimantur.

§. 3. Horum igitur quanta cura eſſe debet, prudentia, induſtria, & fides, tantâ profectò in iis eligendis cautione eſt opus. Nam publicæ (ut Symmachus, vetus Scriptor eleganter loquitur) famæ, illi ſunt cuſtodes, & proſpera omnis, & adverſa rerum publicarum fortuna ex eorum fere vitiis aut virtutibus reſultat, quibus conſilia, autoritas, judicia, negotia publica, bella, provinciæ, legationes, & alia ejuſcemodi mandantur;

tur;

tur; neque innocentiam tantum in iis, quemadmodum in cæteris privatis, ſed ſingularem prudentiam quandam neceſſe eſt eſſe, atque idcirco, qui potisſimum, & quando deligendi ſint, ad publicas dignitates gerendas, ſicut & quo pacto illis muneris ratio ac autoritas conſtare posſit, jam dicendum.

§. 4. Et ante omnia placuerit quidem, nunquam vilioribus aut contemtis in judiciis ſubditorum, nunquam peregrinis, niſi in bello forſan, credi publicos honores. Nam tanti fere eſt, & fit vis omnis dignitatis, quanti eſt & fit ille, qui accepit: adeò ut ſi contemtus ſit, autoritas etiam ejus deficiat & flocci pendatur. In peregrinis autem minor peritia earum rerum atque ingeniorum, quibus adminiſtrandis, aut regundis imponuntur, aliquando etiam minor

fides,

fides, cum vel minor, vel nullus eſt in iis amor ſubditorum.

§. 5. Via igitur ad honores munienda eſt inquilinis, & iis quidem inter cæteros ſpectatis, in quibus tamen non tam generis, quàm virtutis: non tam meritorum, quæ majores olim contulêre, quàm eorum, qui iſta merita referre poſſunt & augere; denique non tàm opum, quàm animi & induſtriæ expedit habere rationem.

§. 6. Intereſt enim omnium, ut omnibus bonis aditus pateat ad dignitates. Nam eo quidem fit, ut omnes Rempublicam magis ament, ut plus inter omnes concordiæ ſit, ut in omnibus majus excitetur ſtudium virtutis, & denique in quosvis Magiſtratus promptiora ſint obſequia ſubditorum. Non enim non vult privatus in publicis honoribus conſtitutos revereri, qui iisdem ſe aliquando ornandum eſſe poteſt & audet ſperare.

§. 7. Ni-

§. 7. Nihilominus tamen, cum inter omnes pares jure, conſequentes dignitates, multi impares ſint virtute & fortunæ conditione, interponendũ diſcrimen, & optimus quisque fidelisſimus putandus eſt. Si ſimul optimi ſint, generoſi & nobiles, plebejis propter autoritatem, divites egenis propter potentiam, ſenes juvenibus propter experientiam præponendi ſunt. Sed & pacis publicæ causâ; imprimis cum genere, opibus & ætate majores minoribus ferè nolint ſubeſſe, aut inviti ſubſint, & queruli.

§. 8. Optimi autem cenſendi ſunt, in quibus non tantum elucent omnes illæ virtutes, quæ in cujusvis publici negotii adminiſtratione neceſſariò requiruntur, ut, integritas, induſtria & fides: Sed vel maximè etiam illæ, ſine quibus ſingula negotia, quibus admoventur non poſſunt expediri, curentur, ut in Judice ſcientia Le-

gum

gum, in Senatore experientia, in Quæſtore peritia ponendorum calculorum; Sed & imprimis qui grati illis ſunt & accepti, quos imperio complectuntur, ne pro obſequio dedignatio parendi, & pro gratia obfractus ſubditorum animus reportetur.

§. 9. Porro cum longe plurima ſint quæ curam publicam merito requirunt, ſingulis ſui ac peculiares & idoneo numero imponi debent Magiſtratûs aut curatores, etiam minimis quibusque, quibus malè aut benè habentibus totius populi multitudo plurimum vel atteri poteſt, vel juvari, ut viæ publicæ, annona, pondera, menſuræ, bona pupillaria, & alia ejusmodi, quæ numerare longum eſſet, quique ex diverſo uniuscujusque Reipublicæ uſu & ſtatu inſtituendi ſunt curatores.

§. 10. Idoneus autem numerus non tàm præceptis, quàm magnitudine

curæ & Reipublicæ poteſt definiri. Interim id generatim affirmaverim, in modico numero, ſi modo ſufficiat, plus & concordiæ eſſe, & autoritatis Magiſtratibus conciliari. Nam viliora ferè habentur, quæ cum pluribus communicantur. Neque etiam receptus numerus facilè augendus eſt, aliàs enim latisſima, & in poſterum vix occludenda, via ambitioni aperitur.

§. 11. Delectis jam ita ſingulis, limites curæ & mandati præſcribendi ſunt, quos nec excedere debeant, nec declinare. Illos autem corrigere, immutare, augere, reſtringere aliquando utile eſt, prout experiendo cognitum eſt, hoc vel illud magis vel minus Reipublicæ expedire.

§. 12. Eſt verò illorum limitum fere duplex argumentum, quorum altero contineri debet, quanta cuique vis tribuatur & poteſtas, altero quem ordi-

ordinem & modum ſequi debeat, in crediti ſibi muneris adminiſtratione. Neque enim quicquam arbitrio minorum Magiſtratuum relinquendum eſt, niſi quod in uſu rerum, pro circumſtantiarum multiplici diverſitate, aliter atque aliter ſe poteſt habere.

§. 13. Atque huc retulerim illa præclara *Platonis lib. 4. de Rep.* ubi peculiari & novo nomine Magiſtratus miniſtros legum appellavit, non innovandi, ut loquitur, cupiditatę vocabuli inductus, ſed quod illam ſalvam Rempublicam demum intelligeret, in qua lex domina eſt Magiſtratus.

§. 14. Atque ſic quidem limitibus mandatorum deſcriptis, mandatario publico in uſu rerum diligenter iis inhærendum eſt, cum ex ſolis illis peti ſoleant & reddi tantum poſſint, eorum, quæ geſta ſunt, rationes. Si verò quid,

quid grave nec definitum incidat, u
ſit ſæpiſſimè, prudentius & tutius eſ
conſulere ſupremum Magiſtratum, ſ
eam moram patiatur indoles oblat
negotii, quam ex propria aliqui
ſtatuere autoritate; hanc enim in
reddendis rationibus ſupremis Ma-
giſtratibus difficulter admodum pro
bamus.

§. 15. Ex iis quidem dignitatibus
aliæ perpetuæ ſunt, quarum nimirum
continuus in Republica eſt uſus, ut
Conſulatus: Aliæ ad tempus urgen-
te ejus neceſſitate inſtituuntur, & eâ
ſublatâ diutius non extant, ut Dicta-
tura & Decem-viratus apud Roma-
nos. Novi enim inſtituendi Magi-
ſtratus ſunt, pro diverſa, quæ ſe in
Imperio offert, occaſione.

§. 16. Quæ verò perpetuæ ſunt,
continuantur, vel non continuantur
iis, qui gerunt: Quorum quid maxime
expediat, in dubio eſt apud hujus di-
ſcipli-

ſciplinæ autores, quid tamen ſtatuendum ſit, & ratio, & ipſe Reipublicæ uſus ambigere nos haud ſinit.

§. 17. Continuandi igitur Magiſtratus illi ſunt, in qvibus plus curæ eſt quàm Imperii, neque enim in iis expedit, gnaris rerum & exercitis identidem ſubmittere ignaros & inexpertos. Non continuandi ſunt illi, in quibus plus autoritatis eſt & mperii. Facile quippe diuturnitate ejus ad invadendã Rempublicam abutuntur. Adeò quidem, ut temporis modus iis imponendus ſit quibus imperii imponi nõ poteſt; neque quisquã in eodem Imperio diu habendus eſt, ne dediſcat tandem ſuperioribus obtemperare.

§. 18. Si tamen ob alias cauſas expediat, aut mos jubeat, perpetuas eſſe ejusmodi dignitates, ad Reipublicæ & ſupremorum Principum ſecuritatem multum facit, ſi in plures illæ diſtribuantur. Singulorum enim conatus,

tus, ſi forſan adverſi futuri ſint Reipublicæ, plurium, qui fere idem non ſentiunt, collegio & ſocietate, facillime infringuntur.

§. 19. Sed & hîc id cavendum, ne ſanguinis gradu propiùs ſe invicem tangentes collegæ adſciſcantur, nam haud plures, ſed quaſi iidem videntur, qui, quanquam numero plures, pietatis impulſu & ſanguinis arctisſiſima conjunctione, in ferendis ſuffragiis à ſe invicem vix volunt aut poſſunt diſſentire.

§. 20. Ubi igitur plures gerunt non continuandas dignitates, ex uſu rerum fuerit, ſi non pariter eæ ab omnibus deponantur. Sed tempore diverſo, quo novi ſuffecti, rerum, quæ antea geſtæ ſunt & decretæ, aut nondum omnino confectæ, peritiores per quosdam eorum fiant, qui iis interfuerunt.

§. 21. Sed & hîc cavendum, ne exu-

enti

uentibus geſtos honores proximi ſuccedant. Nam quaſi in iisdem continuari videntur Magiſtratus, qui in proximos continuò transferuntur.

§. 22. Ad iſta Annales etiam Leges, quibus definita ſit eorum ætas, qui geſturi Magiſtratus ſunt, Romanorum exemplo utile fuerit & habere & obſervare, per quas fiat ut juvenibus permittantur dignitates, in quibus plus eſt laboris, in quibus etiam ſi peccetur, quod in ea ætate pronum eſt, ſumma tamen Reipublicæ non lædatur. In ſumma tamen Reip. adminiſtranda, Juvenes non fiant pares ſenioribus, aut illis, in quibus plus eſt momenti.

§. 23. Quemadmodum ex ejusdem gentis exemplo laudamus certos præſcriptosque honorum gradus, per quos à minoribus ſenſim ad majores, & ex inferioribus ad altiores proximos perveniatur. Majoribus enim

is

is demum dignus eſt, qui in minoribus occupatus, majoribus parem ſe eſſe jam oſtendit, & ſimilitudinem minoris curæ, majori proximæ, optime nos paramus.

§. 24 Ex quibus, ſicut ex iis, quæ jam dicta, ſatis apparet, Magiſtratus vendi pretio & exponi non oportere, nam vendunt fere munia, & cum iis fidem, qui emerunt.

§. 25. Ne verò vel in publicas, vel in privatorum opes graſſentur Magiſtratus, aut publicorum negotiorum geſtores ſtipendia iis debentur. Ea autem ex ærario publico ſolvenda iis ſunt, qui iis impoſiti ſunt muniis, quibus in univerſum Reſpublica juvatur. A privatis autem ſolvenda ſunt illis, quorum operâ quotidie uti privati habent neceſſe ſic enim ærarium ſublevatur Quod autem à privatis ſolvendum eſt, legibus definiri

expe-

bent, aut incerta. Incerta ubi merita non poſſunt; Certa, ubi merita poſſunt numerari, adeò ut majus aut minus ſtipēdium ſit, prout plura aut pauciora horum aut illorum, in muneris ſui executione, merita extitere. Nam & ſic Reſpublica juvatur, dum ſpe majoris præmii, pro magnitudine meritorum reportandi, animati, curam & induſtriam ſuam maximè intendunt.

§. 27. Cæterùm, cùm inferioribus Magiſtratibus vi quâdam opus ſit, in iis curandis, quæ curæ ſuæ habent mandata; intereſt Reipublicæ, & ſupremorum Magiſtratuum, ut idonea ac pari negotiis, ac valida autoritate ſint inſtructi, quod ut fiat, ſitum eſt in manu Principum & Magiſtratuum ſupremorum.

§. 28. Non facilè igitur admittere debent illi, ſubditorū, de minoribꝰ Magiſtratibꝰ, & publicarū rerum geſtoribꝰ,

querelas, neque ab iis facta, conſul
ta, & inſtituta temerè reſcinden
ſunt, aliâs licentia populi in ſumman
rerum irrepet, & nulla vis tandem eri
illorum Magiſtratuum, ſine quibu
ſupremi rectè non poſſunt Imperiun
adminiſtrare.

§. 29. Ex adverſo graviſſimæ pœ
næ conſtituendæ, nec remittendæ i
eos, qui vel verbo, vel facto læſerint
ſtiterint, vel impedierint minores Ma
giſtratus. Nunquam igitur patien
dum eſt Majoribus, ut in minoribu
autoritas negligatur, quod *l. 10. ep. 1*
etiam voluit *Symmachus*, cùm ſcribi
ad Theodoſium, optimum Imperato
rem: *Honores minorum Magiſtratu
um, auctoribus ſuis debere eſſe com
mendatos.* Et *ep. 16. Principes in iis
quorum miniſterio utuntur, factum
ſuumque conſilium perpetuò juvar
oportere.*

§. 30. Interim etiam non planè ex
clu

cludendæ ſunt ſubjectorum aut læſorum querelæ, ſed provocatio à minoribus Magiſtratibus ad majores, ab his ad eum vel eos, penes qvem vel quos eſt ſumma reip. concedenda, quippe quæ & utilis eſt, & neceſſaria.

§. 31. Hinc Magiſtratus, qvâ adhuc talis, ſeu quamdiu titulum muneris publici ſuſtinet, accuſari quidem, (etſi juxta § 28. non temerè) poteſt, puniri non poteſt aut debet.

§. 32. Tenetur autem magiſtratus quisque malè geſtæ reipubl. non autem conſilii aut ſententiæ ſive ſuffragii quod in commune contulit: quod unicuiq; liberum eſſe debet; qvamvis in rebus maximis ut imperia omnium, ſic & conſilia conſentientia probemus.

*EXPLANATIO.*

DIximus §. 3. *maximam curam eſſe in eligendis magiſtratibꝰ debere.* Pro magnitudine nempe curæ magnitudo perſo-

-næ eſſe debet. Grave autem eſt onus imp-
rii, diligenter itaq; ad perſonas Magiſtratu
attendendum, ut huic oneri pares ſint.

Adjecimus §.5. *viam* ad magiſtratus *mun-
endam virtuti potius quam generi*; quia ſæp
heroum filii ſunt noxæ: *induſtriæ quam fo
tunæ*; quia cœca ſunt judicia fortunæ;
Rep. verò oculatum eſſe vel maximè con
venit.

*Nemo* etiam *à Magiſtratu excludendus*, ju
ta §. 6. quia quod commune omnium eſt, ſin
gulis non debet denegari. Accedit quod ho
faciat: 1. ad Reip. amorem majorem in
mnibus excitandum: quippe ſic oſtenditu
& magnitudo libertatis, quæ in viciſiſitudi
parendi & imperandi conſiſtit, & reprimitu
Inſolentia Magiſtratuum. Dum enim co
gitant, ex paribus ſe electos, & aliquanc
alios futuros, qui ipſis æq; atque illi moc
aliis imperent, non parum libido eoru
refrænatur. 2. ad firmandam hoc vincu
concordiam Reip. Ubi enim qui impar
ſunt gerendo reipſa imperio, pares tam
ſunt aliis ſpe gerendi imperii, leviùs feru
alios ſibi imperare, licet ipſi vel nunquam a
imperium deveniant. Hinc Reſp. Rom
na pacatiſſima fuit, ubi plebs quoq; ad m
gnos honores & magiſtratus admitti cœp

eſ

eſt, & eo tempore Furius Camillus ædem Concordiæ condidit. 3. ad excitandam virtutem: ſublatis enim aut ablatis honoribus virtus contemnitur. 4. ad æſtimationem Magiſtratus, & præſtationē promtam obedientiæ: cum enim quis ſperat ſe eodem loco futurum, ne in ſe quoque eo tempore laboret obſequium, reverentius habet præſentes Magiſtratus.

Ita tamen ratio omnium habenda, ut *ſervi aut viliores contemtiq;* (juxta §. 4.) *ad magiſtratus non admittantur*, quod diligenter à Romanis obſervatum, qui, ut neque in bellis amitterent aliquid Majeſtatis, ſervos bella ſectari noluerunt. Agricolam etiam cōmendat *Tac. c. 19. §. 3.* quod *nihil publicæ rei per ſervos egerit.* Cujus rei ratio 1. Quia contra Majeſtatē eſt, ſervos Majeſtatem præferre. 2. quia abjecta plerumq; & ad obſequium nata eorum ſunt ingenia. Dicat autem quis, Cæſares etiam callidiſſimos, & Auguſtum & Tiberium aditum vilioribus etiam perſonis ad dignitates feciſſe; ſed id exemplum in argumento hoc non ſequendum. Agimus enim de commodo totius Reip. non de Cæſarum aut Principum libertate. In his verò Cæſares magis ſibi quam Reip. proſpiciebant.

Ars enim hæc & arcanum illorum erat. Quippe, cùm Patriciis honores tribue rent,putabant,eos ſibi deferri, qvia ſangui nis nobilitati debebantur. At humiles igno bilitatis ſuæ ſibi conſcii integram gratiam Cæſaribus debebant. Deinde quod Con ſulum ac Senatorū autoritatem contemtam volebant,quò ſuam augerent,indignos in eo rum numerum cooptabant, ut illorum quo que dignitates corruerent.

Neq; *peregrinos* facilè *ad Magiſtratus ad mittendos aſſeruimus*,eodem §. 4. Idque ob has rationes. 1. Quia hoc facit contra de cus imperii. De ſe enim ac ſuis dubitare vi detur, qui extraneos in partem imperii vo cat. 2. Quia peregrinorum amor tantus non eſt in Remp. quam incolarum. 3. Quia pere grini ignari plerumq; ſunt morum atque ingeniorum eorum,quibus imperare debent. At verò hæ ſunt primæ & neceſſariæ artes imperii, iſta noſcere. Expertus id eſt Hi ſpanus, cujus imperio nihil magis apud Bel gas offecit,quàm quod Hiſpanis Belgicorum morum ignaris Magiſtratus & imperia in Belgas mandaret: Refert tamen *Tac.* Clau dium Gallos & alios peregrinos in Senatum adſciviſſe,extatq; Oratio Claudij *l. 11. Annal. c. 24.* qua id defendit, dicitq; ad concordi-

am

am cum exteris facturum; ſed alia eſt ratio Romanæ Reip. quam aliarum; quia poſtquam Roma ad ſummum Imperium eluctata fuit, tanquam communis omnium gentium patria habebatur. Præterea Cæſares Romani peregrinis ſe commendare cupiebant, quia ſuis erant inviſi. Sed nec omnibus id Claudii factum probatum fuit. Certè *Seneca* etiam civitatem tàm largè & ſine diſcrimine datam non salsè magis quam acerb perſtringit *in ludo de morte Claudii Cæſaris non longè à principio*, ne dum ut Senatoriam dignitatem promiſcuè collatam æquo animo ferat.

Diximus etiam, quod inter omnes habendum diſcrimen, & optimus quisque fidelisſimus putandus §. 7. Cùm enim pares omnes ſint ad imperium, & tamen ex imperandi & parendi ratione impares eſſe debeant, Reip. intereſt hanc tollere imparitatem, ſed ita, ut ad Magiſtratus optimus maximè idoneus putetur. Atque inde controverſiam decidimus, quâ quæritur: Generoſi ſintne plebejis, divites pauperibus, ſenes juvenibus vel contra in Magiſtratu eligendo præferendi? Nempe quod optimi omnibus anteponendi. Quo diſcrimine nulla injuria fit reliquis, quia beneficium ad omnes redit: intereſt

itaque plebejorum, ut à generoſis regantur, idq; propter autoritatem, quia plebeji non ita æſtimantur. De hac prærogativa nobilium CASSIODORUS in quadam epiſtola ad Nobilem ait: *In te quot geniti, tot probati;* qvo loco duo dixit 1. Quidem Majeſtatem majorem eſſe in generoſis 2. Veterum virtutem eos maximè ſervare, qui ſuam ei quoque addunt. Atque ex hac ratione ab initio Romani Imperii contemti plebeji & ſolis Patriciis imperia delata, quamvis id poſtea mutatum, ut diximꝰ paulò ante. Intereſt quoque egenorum, ut à Divitibus regantur, quia Divites majorem vim & opes ad defendendos egenos conferre poſſunt. Id uſitatum eſt Belgis habentque rationes: 1. Quia nulla ferè apud illos ſtipendia magiſtratibus dantur. 2. Quia divites non adeo Remp. expilant, qui ſufficientes jam opes habent, quod PLATO obſervavit. 3. Quia magis curant Remp. qui ſua quoque in illa eſſe & quidem non modica norunt. Fit hoc ea ratione, quemadmodum cum mercatoriis navibus, ubi ſua bona in exteras oras ablegantes adigunt nautas rerum quoque propriarum aliquid imponere, ut tanto fideliores ſint in nave cuſtodienda. 4. Quia ad pompam dignitatis, quæ in Magiſtratu

eſſ

eſſe debet, opes faciunt. Ideò in Rep. Romana nemo ad Senatum admiſſus, niſi qui Senatorium cenſum haberet. Demum intereſt Juvenum, ut à Senibus regantur, quia penes ſenes major eſt autoritas & experientia rerum.

Diximus & *idoneo numero præponendos* (§. *9. & 10.*) i.e. quotquot partes & curæ Reip. tot Magiſtrat9 eſſe debere. Et ratio eſt, qvia ſi ſingulis rebus non ſint ſui Magiſtratus, ſummi Magiſtrat9 aut ſumma tantùm curabūt, quia hæc talia ac tanta, ut eos integros ſibi vendicent, & ſic negliguntur minora; aut ſumma & infima ſimul tractabunt, & ſic ſummorum dignitas vileſcit. In eo prudentes fuere Romani, qui nec tenuiſſimam rem vacuam eſſe voluerunt. Quæri verò ſolet, quantus Magiſtratuum numerus eſſe ſoleat? Varii variè definiunt, ſed nihil generaliter definiri poteſt, ſed conſiderandæ Reip. partes, diſcernendumque inter illos, in quibus plus eſt autoritatis & Imperii quàm curæ; & in quibus plus eſt curæ quàm autoritatis. In illis pauciores eſſe oportet magiſtratus, quia paucitas ad autoritatem facit. Hinc Cæſares Romani duos tantùm in provinciis habuerunt, Legatum & Procuratorem, quorum ille imperium exercebat; hic de reditibus

itaque plebejorum, ut à generoſis regantur, idq; propter autoritatem, quia plebeji non ita æſtimantur. De hac prærogativa nobilium CASSIODORUS in quadam epiſtola ad Nobilem ait: *In te quot geniti, tot probati*, qvo loco duo dixit 1. Quidem Majeſtatem majorem eſſe in generoſis 2. Veterum virtutem eos maximè ſervare, qui ſuam ei quoque addunt. Atque ex hac ratione ab initio Romani Imperii contemti plebeji & ſolis Patriciis imperia delata, quamvis id poſtea mutatum, ut diximꝰ paulò ante. Intereſt quoque egenorum, ut à Divitibus regantur, quia Divites majorem vim & opes ad defendendos egenos conferre poſſunt. Id uſitatum eſt Belgis habentque rationes: 1. Quia nulla ferè apud illos ſtipendia magiſtratibus dantur. 2. Quia divites non adeo Remp. expilant, qui ſufficientes jam opes habent, quod PLATO obſervavit. 3. Quia magis curant Remp. qui ſua quoque in illa eſſe & quidem non modica norunt. Fit hoc ea ratione, quemadmodum cum mercatoriis navibus, ubi ſua bona in exteras oras ablegantes adigunt nautas rerum quoque propriarum aliquid imponere, ut tanto fideliores ſint in nave cuſtodienda. 4. Quia ad pompam dignitatis, quæ in Magiſtratu

eſſe

eſſe debet, opes faciunt. Ideò in Rep. Romana nemo ad Senatum admiſſus, niſi qui Senatorium cenſum haberet. Demum intereſt Juvenum, ut à Senibus regantur, quia penes ſenes major eſt autoritas & experientia rerum.

Diximus & *idoneo numero præponendos* (§. *9.* & *10.*) i.e. quotquot partes & curæ Reip. tot Magiſtrat9 eſſe debere. Et ratio eſt, qvia ſi ſingulis rebus non ſint ſui Magiſtratus, ſummi Magiſtrat9 aut ſumma tantùm curabũt, quia hæc talia ac tanta, ut eos integros ſibi vendicent, & ſic negliguntur minora; aut ſumma & infima ſimul tractabunt, & ſic ſummorum dignitas vileſcit. In eo prudentes fuere Romani, qui nec tenuisſimam rem vacuam eſſe voluerunt. Quæri verò ſolet, quantus Magiſtratuum numerus eſſe ſoleat? Varii variè definiunt, ſed nihil generaliter definiri poteſt, ſed conſiderandæ Reip. partes, diſcernendumque inter illos, in quibus plus eſt autoritatis & Imperii quàm curæ; & in quibus plus eſt curæ quàm autoritatis. In illis pauciores eſſe oportet magiſtratus, quia paucitas ad autoritatem facit. Hinc Cæſares Romani duos tantùm in provinciis habuerunt, Legatum & Procuratorem, quorum ille imperium exercebat; hic de reditibus

ſollicitus erat. Sed ubi plus curæ eſt quàm autoritatis,ibi plures eſſe debent. Ubi operæ plus eſt,plures;ubi imperii,pauciores deſiderantur. Ideò apud Romanos Conſules duo tantùm : Prætorum à duobus plures ſemper & plures inſtituti.

Dictum eſt §.15.nonnunquam *pro diverſâ*, quæ ſe in imperio offert, *occaſione novos magiſtratûs* eſſe *creandos*. Idq; præcipuè in extremis temporibus etiam extra ordinem fieri oportet. Sic apud Romanos, ubi parùm in cæteris Magiſtratibus habebatur auxilii, Dictator creatus eſt, cujus tamen,licet ſummum, quibusdam ceremoniis circumſcriptum imperium,ſc. noctu creabatur, ac ſi libertas Romana non poſſet aſpicere tam potentem magiſtratum. Non licebat ei,niſi prius ad populum tuliſſet,eqvo vehi, ne tanto elatior eſſet. Non licebat egredi Italiam, ut in oculis Populi verſaretur. Summus autem talis Magiſtratus eſſe debet, ut non ſolum in populum, ſed & in reliquos magiſtratus, qui in dubiis rebus diſſentire & tumultuari ſolent, obtineat imperium.

Ubi de *continuatione magiſtratuum* egimus, (§.*ſcil.16.17.ſeqq.*)diſtinximꝰ itidem inter illos, in qvibus plus eſt curæ qvam im-

imperii,& in illos ubi plus eſt imperii. In illis,ubi plus eſt curæ,cōtinuandæ ſunt dignitates, quia in his ſcientia rerū maximè deſideratur, quæ optimè experientiâ addiſcitur. Si verò ſæpius mutantur Magiſtratus ejusmodi,quilibet incipit diſcere,& amovebitur antequam adipiſcitur id, quo in gerenda dignitate opus habet. Non continuandæ verò in quibus plus eſt imperii, ne longo abutantur imperio. Sic Julius Cæſar. quia ipſi ad tempus dictatura conceſſa fuit,ultra uſitatum tempus perpetuò eam retinuit, ne jam dicamus, quod ex continuato cum conſulatu exercitûs Gallici imperio cui rurſus parabat conjungere ſecundum conſulatum ad opprimendam libertatem proceſſerit. Tiberius tamen omnes Magiſtratus continuare ſolebat,de quo Tac. *l.* 1.*An. c.*80. *Morum Tiberii fuit continuare imperia & pleroſq; ad finem vitæ in iisdem exercitibus aut jurisdictionibus habere. Cauſæ variæ traduntur: alii tædio novæ curæ ſemel placita pro æternis ſervaviſſe; quidam invidia neplures fruerentur. Sunt qui exiſtimant, ut callidum ejus ingenium, ita anxium judicium. Neq; enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat: ex optimis periculum ſibi,ex peſſimis dedecus publicum metuebat.* Sed æquè

id periculoſum eſt in regio ſtatu, ubi penes Principem eſt omnis Majeſtas, quàm in cæteris Rerump. formis.

Diximus etiam §. 22. leges annales in rep. habendas & obſervandas eſſe, præcipuè quales conditæ ſunt à Pop. Romano, quibus certa ætas in homine requirebatur, antequã ad dignitatem admitteretur. Vid. LIV. *l. 40. c. 43.* Ita Conſul nemo ante 44. aut 42. annum creari poterat. Leges autem has judicium naturæ videtur poſtulare; Juvenes enim mobilibus & fluxis ſunt ingeniis: Itemque judicium Reip. qvia intereſt, ordinem aliquem in petendis magiſtratibus obſervari: Et judicium rerum agendarum, plus enim effectum dare poteſt ſenilis prudentia. Nonnunquam tamen & Juvenes ſenibus æquiparantur rerum cognitione. Ideo in Veteri Rep. Romana vix reſpectus ætatis habebatur ut ait TACIT. *l. 11. An. c. 22. §. 3.* Si itaq; juvenem excellentem virum eſſe contingat, qui poſſit eſſe inter Magiſtratus, non violato legis tenore, à principe ſibi veniam ætatis impetrare poteſt.

Diximus qvoque §. 23. *modum, ex quo* rectè quis *ad Magiſtratum gerendum* admittitur, eſtq; is; ſi ex minoribus ad majores magiſtratus promoveantur petitores. Senſim enim

enim ad magna, non uno ſaltu perveniendum. Dignus majoribus ille demum eſt, qui in minoribꝰ ſe dignum majoribus oſtendit. Minores autem dignitates voco, 1. ex qvarum adminiſtratione minꝰ boni, minusque mali in remp. redundat. Tales ergo primùm deferēdæ, quia admiſſi primùm ad remp. cum diſcant, ſæpe errant; cavendum itaq; ne cum detrimento Reip. errent: ſic in Rep. Romana Ædilitia poteſtas ac Qvæſtura rudimenta erant reliqvorum magiſtratuum, & qvoddam qvaſi indolis ſpectamen: 2. in qvibus plus laboris quam gloriæ. Tales qvoqve ideo concedendi, qvia *inſoleſcunt præmaturis honoribus juvenum animi*, qvod Tiberius apud TAC. dicit, ubi de tributis honoribus Germanici liberis conqueritur *l. 4. An. c. 17. §. 3.* Eo verò modo quem monſtravimus, inſtruxit Agricolam Cerialis; *Primo ei modo labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat. Sæpe parvo exercitui in experimentum, aliquando majoribus copiis ex eventu præfecit.* TAC. *Agr. c. 8. §. 3.* Forſan tamen etiam conduxerit, ſi ex umbra ficti Magiſtratus ad verum traducantur. Umbras verò intelligo exercitia Magiſtratus ante uſum & adminiſtrationem Magiſtratus præmiſſa. Et qvemadmodum in militiâ um-

umbratica certamina bello præmittuntur, ita in Rep. hæc exercitia præmitti debent. In Rep. Romana Scholæ erant in domibus Principum, ubi ad Reip. curas per umbratica & ficta conſilia juventus exercebatur. Auguſtus qvoqve Tiberium ante Imperium Imperii curis aſſvefecit. Hinc ipſe Tiberius apud TAC. *l.* 1. *An. c.* 11. ſe *in partem curarum à D. Auguſto vocatum* dicit, *experiundo didiciſſe, quam ſubjectum fortunæ regendi cuncta onus.* In Venetorum qvoqve Rep. aliqvot Principes exercent juvenes, finguntur-qve perſonæ, Legationes, omnes conſilia conferunt, Senator verò præſes ea colligit, & qvia maritimum eſt eorum imperium, navibus publicis juvenes circa littora devehuntur, ut portus, ſinus &c. noſcere diſcant. Sed & maximè utile eſt, ſi aliorum judiciis ante Magiſtratus exponantur. Hinc apud Romanos, qvi petebant, Candidati petere Magiſtratus debebant, ut omnibus conſtaret eos petere, & ſic quilibet de moribus & vitâ eorum ſciſcitaretur: tum etiam omnes prehenſare debebant, qui juſtus ambitus habebatur. Et talem etiam probationem apud Athenienſes teſtantur fuiſſe Hiſtorici. Et ne vel per tot experimenta probati degenerent, ubi poteſtatem acceperunt, cen-

ſura

ſura inſtituenda eſt in eos, qvi magiſtratum qvemcunqve gerunt, ſed ita, ne eo ipſo ponatur rebus ab hoc vel illo magiſtratu gerendis impedimentum. Cenſura nimirum ideo opus eſt, ne qvis pro libidine ſua aburatur poteſtate. Obtinetur verò id vel conſtitutis cenſoriis Magiſtratibus, vel necesſitate impoſita reddendi geſti imperii rationem, quæ in ſtatis legibus tantùm obſervatur, non item in rebus aliis: quæ enim ex autoritate geſta ſunt, eorum ratio non reddenda, ne ratio imperii corrumpatur. Ubi enim quærere ſingulis licet, corrumpitur imperium, nec ej9 ratio conſtat, ſi promiſcuè cuivis reddatur inqvit TAC. *l.1.A.c.6.§.7.* Ratio verò hæc geſti imperii publicè, & earũ rerum, quæ magni momenti ſunt, reddēda eſt. Sic in quibusdam Belgij fœderati provinciis & civitatibus ratio adminiſtrati imperii reddi ſolet. Cenſura tamen ita exerceri debet, ne ſit impedimentum Magiſtratuum, qvod fit, qvando ſummum & præcipuum Magiſtratus imperium per eam reſtringitur. Sic in Rep. Rom. Tribuni plebis omnibus actionibus conſulum intercedere poterant. Hoc autem vel ſimili impedimento & impeditur, & impediti Magiſtratus autoritas labefactatur.

Dixi-

Diximus porro §. 24. *Pretio exponi Magiſtratus haut debere, ne qui emerint pretio munia, vendant eorundem exercitia.* Id ideò 1. Qvia dignitates virtutum, non opum, præmium eſſe debent. 2. Avaritia Magiſtratuum non debet intendi; intenditur autem hoc pacto, qvia qvicqvid expoſuerunt, recuperare nituntur. Apud Romanos non niſi poſtremis temporibus Magiſtratus venales fuere. Hinc TAC. *l. 11. An. c. 22.* conqveritur de Dolabella: iisdem, inqvit, Conſulibus P. Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qvi qvæſturam adipiſcerentur. Apud Majores virtutis id præmium fuerat, cunctisqve civium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere Magiſtratus. Et infra: qvæſtura tamen ex facilitate tribuentium aut dignitate Candidatorum gratuito concedebatur, donec ſententia Dolabellæ velut venundaretur. In Gallia tamen etiam nunc dignitates venduntur. Sed qvanta incommoda oriantur, præſentia teſtantur tempora. Hinc ubi jurisdictio, ibi jus quoqve venditur. Præterea applicari hic jocus MARTIALIS poteſt, qui dicit, civem qvendam omnia vendidiſſe & emiſſe. Vultis, inqvit, ſcire, qvare omnia

ven-

vendat, qvia omnia emit. Nec ignotum eſt illud de Alex. VI. P. M. diſtichon:

Vendit Alexander ſacra cuncta, altaria, cœlum,
Emerat ille prius, vendere jure poteſt.

Idem enim fit in Magiſtratu, qvi emta nititur dignitate. Veneti tamē itidem nonnunquam vendere Magiſtratuum dignitates ſolent, ubi ad bellum nummis deſtituuntur, ſed tamen id cautiſſimè. Si enim pro vacua dignitate hic offerat 1000. alter 2000. aureorum, ſi iſte accommodatior videtur ad Magiſtratum, præfertur etiam plura porrigenti, eaq; conditione venduntur, ut ſi liberatâ Rep. metu belli pecunia iis refundatur, cedere cogantur magiſtratu emtores.

Objiciat verò aliqvis, hoc pacto opes Reip. augeri. Verum id quidem, ſed poteſt honeſtius compendium ex Magiſtratu qværi, ſc. ſi uſitata ſtipendia Magiſtratuum imminuantur ad tempus, & qvæ inde corradun- tur in Reip. uſus convertantur.

Dictum eſt §. 28. & 29. *Nunquam patiendū majoribus magiſtratibus, ut in minoribꝯ autoritas negligatur.* Qvicquid enim in Rep. in minimis cōmittitur, ad ſūma facile ſerpit. Præterea nihil modicum in Magiſtratu cenſendum, cujus vis omnis in opinione conſiſtit, ideo

ideo ſæpè maximæ pœnæ apud Romanos inflictæ iis,qui minores magiſtratus læſiſſent.

*Provocationem utilẽ eſſe & neceſſariã* diximus §.30. Neceſſaria quidẽ,quia intereſt Reip. ne unius ordinis Magiſtratuum odio aut gratiæ expoſiti ſint ſubditi, ne ab illo ſolo dependeant. Utilis etiam quia 1. Beneficio provocationis res expenditur. Hinc Plato Provocationem communicationem totius Reip. conſiliorum appellavit. 2. Cautiores fiunt Magiſtratus & juſtiores, qvia ſciunt rationem reddendam ſuperioribns, qvomodo judicaverint, aut adminiſtraverint.

Diximus porro §. 31. *Magiſtratui, qua talis eſt,& quandiu talis eſt, ob peccatum in Rempub. accuſationem quidem intentari, non autem pœnam inſligi poſſe.* Idque eam ob cauſam, ne pœna inflicta uni totus ordo amittat & æſtimationem. Ideoque apud Romanos, niſi ejurato aut depoſito Magiſtratu in reos tales non animadvertebatur, ideoque apud Tacit. l. 13. *Ann.* c. 44. §. 7. Tribunus plebis poſtulatus à Patre interfectæ, poſtquam Tribunatu abjecerat, Sententiâ patrum & lege Cornelia de Sicariis condemnatur. Ita Cicero P. Lentulum Prætorem con-

conjurationis adverſus remp. manifeſtum & Catilinæ ſocium, poſtqvam præturâ ſe abdicaſſet, capitali ſupplicio affecit juxta SALL. *in Catil. c. 47.* Id hodie inter Eccleſiaſticos Pontificios obſervatur, qui accuſantur qvidem ſed non puniuntur, niſi ſolemniter officio ejurato; quod inter alia ex notisſimâ cremati Joh. Husſi hiſtoria omnium obverſatur memoriæ, quæ tomo ejus ſecundo ſubjecta eſt.

Diximus poſtremò *Magiſtratus male geſtæ Reip. non conſilii aut ſententiæ teneri,* h.e. Ubi Senator ſententiam ſuam exponit, licet mala aliis videatur, id tamen ei fraudi eſſe non debet, ſed id ſolum, ſi geſſerit malè Rempub. qvia in malè geſta Rep. voluntate aut inſcitia non opinione peccatur. Voluntas autem loco facti reputatur, & inſcitia magnum vitium in magiſtratu, adeoque Auguſtus tales Senatu movit. Cum enim ignorantia juris privati non excuſet peccantem, multò minùs magiſtratum publici ignorantia excuſabit. Illi verò non ſunt damnandi, qui diverſas in Rep. ab aliis habent ſententias. Aliud enim eſt opinione errare, aliud voluntate disſidere. Monuit id Mecœnas Auguſtum apud DIONEM, *l. 52.*

ſva-

ſvaſitque linquendam eſſe cuilibet ſuadendi potentiam. Malè ergo conſultum Regno Perſarum, ubi capitale fuit dixiſſe, quod Principi diſpliceret. Debet tamen modus in dictis ab unoquoque ſententiis defendendis teneri. Nam nimiâ obſtinatione ad ſeditiones quoque res deducetur, dum Conſilii quoque tenetur, qui conſilium inivit. Sic itaq; in ſententiis agendum eſt, ut dicit PLINIUS in *Ep. ad Ariſton. l. 5. c. 3.* In ſcriptis Doctorum, primo *qui recitat, acrius ſcriptis ſuis auditorum reverentiâ intendit:* deinde *de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit.* Nimirum primo ſententiam ſuam tueri debet, poſt ubi alios in meliorem concedere videt, aſſenſum ſuum non negare. Per quam occaſionem attigimus eam, quæ hîc oritur, Quæſtionem: *Pluriumne an omnium ſtandum ſententiis in rebus decernendis?* Nempe in rebus minoribus ſecundum pluralitatem votorum eſt decernendum, ne ob impetrandum omnium conſenſum tempus elabatur. Non verò in maximis negotiis, in quibus omnium requiritur conſenſus. Libertatis autem uniuscujusque defendere, ac tueri ſua conſilia, quæ ad Reip. ſalutem

lutem putat pertinere, quæ tanto acrius defendenda, qvò certius conſtat nos quoque Rep. contineri. Hæc ratio decernendi optimè in Hollandia obſervatur. In rebus enim minoribus ad plurium ſuffragia attenditur, ſed ubi de capitibus rerum, de Tributis, fœderibus &c. agitur; omnium conſenſus requiritur, adeò, ut ſi una vel minima civitas diſſentiat, nihil concludi poſſit; quo fit ut omnium libertati conſulatur, nec potentiorum decretis imbecilliores opprimantur.

## CAPUT IX.

### *De legibus, earum origine, & diverſa in omni Republica ratione, de earundem abrogatione & promulgatione. De tribuendis præmiis. Denique de pœnis juſtè & cautè imponendis.*

§. 1.

CUm non ſufficiat in Republica eſſe ſupremos & ſubalternos Magiſtratus, iisque ſubditos eſſe devin-

ctı

ctos, niſi hi etiam intelligant, quid iſti velint, quidque facere debeant, & cavere; neceſſaria *Lex* fuit, quam proinde *civitatis publicam Linguam*, non ſine cauſa, veterum quidam appellavit.

§. 2. Ante leges, ratio ſubditorum & autoritas Principum pro lege fuere, ſed poſt oblivionem rationis, & contemptum autoritatis in ſubditis, hujuſque in Magiſtratibus abuſum, natæ ſunt Leges.

*§. 3. Lex autem ratio quædam eſt, quæ ſupremorum Magiſtratuum autoritate, vel communi conſenſu civitatis definita, aut jubet quid, & quomodo quidque agendum ſit, aut quod non agendum vetat, boni omnium obtinendi, aut declinandi mali cauſa, conſtans quidam, & ſine affectu, ſine gratia, & odio,* ut Tullius alicubi loquitur, *Magiſtratus.*

§. 4. Le-

§. 4. Leges autem aliæ atque aliæ ſunt, ſunt enim quæ Imperii & Imperantium majeſtatem, libertatem populi, inſtitutionem, ordinem, vim Magiſtratus, & ſummam Reipublicæ concernunt, & fundamentales fere dicuntur, de quibus in præcedentibus agebamus alibi.

§. 5. Hæ à majoribus acceptæ, & ſanctiſſime ſemper obſervatæ tam debent eſſe æternæ, quam ad obtinendam Reipublicæ æternitatem ſunt comparatæ: ut verò æternæ maneant, nec cum mutatis Magiſtratibus ſubinde mutentur, omnino cõdendæ ſunt leges quædam earum cuſtodes, quibus ſeveriſſimæ in eos conſtituantur pœnæ, qui de iis mutandis aut abrogandis vel aliquid in medium tantum ſunt allaturi.

§. 6. Neque cuſtodiendæ ſolum iſtæ, ſed novæ ſubinde ſuperaddendæ ſunt, quibus nec veteres ullatenus infrin-

infringantur, & quarum perpetuus, ſemperque ſalutaris in republica uſus futurus providetur.

§. 7. Sunt & quæ privatorum inter ſe lites & controverſias, perſonas, res ſpectant, & actiones civiles: & forenſes ferè appellantur. Illæ à majoribus itidem traditæ & ſingularum ingenio gentium adæquatæ, non obſervari tantum religiosè debent, ſed augeri, ſi quæ fortè lites ſeſe offerant, quæ à majoribus non ſint definitæ. Sed etiam corrigi oportet, ſi quas duritie veterum conſtitutas & primis iſtis, rudibusq; temporibus accommodatas, ſimul cum his expediat mutari. Quin etiam interpretandæ & illuſtrandæ ſunt, ſi quæ aut ambiguè, aut obſcurè ſe habeant, aut ad præſentis temporis malas artes, calliditateſque profligandas non ſatis comparatæ.

§. 8. Novis hîc ſubinde legibus eſt opus, cum novæ quotidie cauſæ offeran-

rantur, nam *arbitrio Judicum non eſt permittendum, qvod legibus poteſt defi- niri.* Cùm, ut Juſtinianus loquitur, longè rectiùs, multoque utilius ſit, ſi lites non hominum voluntate, ſed Legum autoritate dirimantur.

§. 9. Mutatis ſubinde ac correctis legibus hîc opus. Nam cum tempore ſæpè Reſpublica mutatur, ideoque receptæ leges mutandæ; neque enim Reſpublica eſt propter Leges, ſed propter Rempublicam ſunt Leges inſtitutæ. Neque leges artis cujusdam & diſciplinæ ſunt, quæ mutari non poteſt, ſed prudentiæ, quæ diverſa probat, pro diverſa rerum & temporum conditione.

§. 10. Denique mutatis ſæpe & illuſtratis veteribus Legibus eſt opus. Nam creſcente hominum calliditate, pariterque malignitate, creſcere etiam debet aſtutia legum, quarum vetus ſimplicitas doloſa interpreta-

tione facilè aliàs poſſet everti.

§. 11. Sunt poſtremo etiam leges quædam, quæ ſpectant totius Reipublicæ diſciplinam; hæ, quid cuique agendum, quid non agendum, præſcribunt, & non agenti, vel contrà agenti indicunt pœnam, & rectiſſimo nomine cenſoriæ poſſunt appellari.

§. 12. Quicquid ad ornatum, augmentum, & pacem Reipublicæ augendam vel minuendam facit, harum legum eſt argumentum. Quæ mala jam facta judicant, ne talia in poſterum fiant impune, quæ his ſimilia facilè fieri poſſent, ut præveniantur, quæ hactenus facta non ſunt bona, & fieri neceſſe eſt, ut fiant, isque finis harum legum eſt & inſtitutum. Quæ quidem Leges, cum ſæpè fieri non posſint, ſine aliqva privatorum quorundam noxa, horum causâ, ſi modò cæteræ multitudini utiles futuræ ſint, differ-

differri non debent. Præſtat enim in Republica paucis quibusdam nocere, & reliquis omnibus prodeſſe, quàm paucorum quorundam causâ omnibus nocere.

§. 13. Cæterum iſtæ quidem leges, cum non verſentur circa malum & bonum, quod ſemper tale eſt, & morale vulgò in ſcholis appellatur, ſed circa illud, quod ſemper tale non eſt, ſed tale tantum æſtimatur ex judicio legum, & politicum dicere rectè posſimus, perpetuæ ut ſint, non eſt neceſſe. Quæ enim jam bona ſunt, mala, quæ jam mala, bona aliquando poſſunt videri, pro diverſo temporum uſu, necesſitatisque ratione. Laudanda autem eſt mutatio priorum iſtiusmodi legum, ſi ſublata ſit earum cauſa, ſi manente ea, modus, qui iis definitus eſt, melior ſeſe offerat, quo ad finem legis posſit perveniri. Si denique neque præcipitis judicii ſit,

quoad Magiſtratus, neque, quoad ſubditos, improviſa.

§. 14. Denique autoritas ac vis legum eſt à legis latoribus, à publica promulgatione, à ſententia earum aperta, conſummata, à ſententiæ ratione, confirmata 1. ab eo, quod poſſit fieri, 2. quod fieri debeat, 3. ab eo, quod fieri expediat, à mutuo auxilio legum à conſtanti & æquali in eas obſequio, ab ipſa earum, quanta obtineri poteſt, conſtantia, denique à metu injecto ex decreta in eos pœnæ ſeveritate, qvi non obſeqvuntur. Neque enim ulla Lex valida eſt ſine pœna, cùm eâ nolentes etiam & inviti ad obſervationem legis conſtringantur. Qui enim ratione non poſſunt, terrore corriguntur.

§. 15. Neq; tamen per vim ferendæ leges ſunt; quippe cum adverſus vim latæ ſint; neque imperio utendum eſt, ubi legibus agi poteſt.

§. 16. De

§. 16. De pœnis cum loquimur, præmiorum non obliviſcendum eſt. Nam utrisque Reſpublica continetur. In his ergò obſervari debet diſtributionis æquitas, cum remp. lædat, damnoq; afficiat, qui præmia in non merentes exponit.

§. 17. Ornantur verò præmiis magnæ virtutes, & impelluntur homines, ut reipublicæ causâ iis incumbere, & ad ejus ſalutem convertere velint; Deferendaq; adeò viventibus & mortuis ſunt ob facta atq; merita. Quâ in re ad duo potisſimum attendendum, I. ut ea præmia conſtituantur, quæ ſint honorifica accipientibus, ſed ærario non damnoſa, aut reip. nocua. II. Ut tantùm magna merentibus & rarò deferantur.

§. 18. Porrò autem de pœnis generatim ita ſtatuendum eſt, veluti Rempublicam, & ſe, punire eum Magiſtratum, qui nimius eſt in exigendis pœ-

ſvaſitque linquendam eſſe cuilibet ſuadendi potentiam. Malè ergo conſultum Regno Perſarum, ubi capitale fuit dixiſſe, quod Principi diſpliceret. Debet tamen modus in dictis ab unoquoque ſententiis defendendis teneri. Nam nimiâ obſtinatione ad ſeditiones quoque res deducetur, dum Conſilii quoque tenetur, qui conſilium inivit. Sic itaq; in ſententiis agendum eſt, ut dicit PLINIUS in *Ep. ad Ariſton. l. 5. c. 3.* In ſcriptis Doctorum, primo *qui recitat, acrius ſcriptis ſuis auditorum reverentiâ intendit*: deinde *de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit.* Nimirum primo ſententiam ſuam tueri debet, poſt ubi alios in meliorem concedere videt, aſſenſum ſuum non negare. Per quam occaſionem attigimus eam, quæ hîc oritur, Quæſtionem: *Pluriumne an omnium ſtandum ſententiis in rebus decernendis?* Nempe in rebus minoribus ſecundum pluralitatem votorum eſt decernendum, ne ob impetrandum omnium conſenſum tempus elabatur. Non verò in maximis negotiis, in quibus omnium requiritur conſenſus. Libertatis autem unius cujusque defendere, ac tueri ſua conſilia, quæ ad Reip. ſalutem

lutem putat pertinere, quæ tanto acrius defendenda, qvò certius conſtat nos quoque Rep. contineri. Hæc ratio decernendi optimè in Hollandia obſervatur. In rebus enim minoribus ad plurium ſuffragia attenditur, ſed ubi de capitibus rerum, de Tributis, fœderibus &c. agitur, omnium conſenſus requiritur, adeò, ut ſi una vel minima civitas diſſentiat, nihil concludi poſſit; quo fit ut omnium libertati conſulatur, nec potentiorum decretis imbecilliores opprimantur.

## Caput IX.

### *De legibus, earum origine, & diverſa in omni Republica ratione, de earundem abrogatione & promulgatione. De tribuendis præmiis. Denique de pœnis juſtè & cautè imponendis.*

§. I.

Cum non ſufficiat in Republica eſſe ſupremos & ſubalternos Magiſtratus, iisque ſubditos eſſe devin-

ctı

ctos, niſi hi etiam intelligant, quid iſti velint, quidque facere debeant, & cavere; neceſſaria *Lex* fuit, quam proinde *civitatis publicam Linguam*, non ſine cauſa, veterum quidam appellavit.

§. 2. Ante leges, ratio ſubditorum & autoritas Principum pro lege fuere, ſed poſt oblivionem rationis, & contemptum autoritatis in ſubditis, hujuſque in Magiſtratibus abuſum, natæ ſunt Leges.

*§. 3. Lex autem ratio quædam eſt, quæ ſupremorum Magiſtratuum autoritate, vel communi conſenſu civitatis definita, aut jubet quid, & quomodo quidque agendum ſit, aut quod non agendum vetat, boni omnium obtinendi, aut declinandi mali cauſa, conſtans quidam, & ſine affectu, ſine gratia, & odio,* ut Tullius alicubi loquitur, *Magiſtratus.*

§. 4. Le-

§. 4. Leges autem aliæ atque aliæ ſunt, ſunt enim quæ Imperii & Imperantium majeſtatem, libertatem populi, inſtitutionem, ordinem, vim Magiſtratus, & ſummam Reipublicæ concernunt, & fundamentales fere dicuntur, de quibus in præcedentibus agebamus alibi.

§. 5. Hæ à majoribus acceptæ, & ſanctisſime ſemper obſervatæ tam debent eſſe æternæ, quam ad obtinendam Reipublicæ æternitatem ſunt comparatæ: ut verò æternæ maneant, nec cum mutatis Magiſtratibus ſubinde mutentur, omnino cōdendæ ſunt leges quædam earum cuſtodes, quibus ſeverisſimæ in eos conſtituantur pœnæ, qui de iis mutandis aut abrogandis vel aliquid in medium tantum ſunt allaturi.

§. 6. Neque cuſtodiendæ ſolum iſtæ, ſed novæ ſubinde ſuperaddendæ ſunt, quibus nec veteres ullatenus infrin-

infringantur, & quarum perpetuus, ſemperque ſalutaris in republica uſus futurus providetur.

§. 7. Sunt & quæ privatorum inter ſe lites & controverſias, perſonas, res ſpectant, & actiones civiles: & forenſes ferè appellantur. Illæ à majoribus itidem traditæ & ſingularum ingenio gentium adæquatæ, non obſervari tantum religiosè debent, ſed augeri, ſi quæ fortè lites ſeſe offerant, quæ à majoribus non ſint definitæ. Sed etiam corrigi oportet, ſi quas duritie veterum conſtitutas & primis iſtis, rudibusq; temporibus accommodatas, ſimul cum his expediat mutari. Quin etiam interpretandæ & illuſtrandæ ſunt, ſi quæ aut ambiguè, aut obſcurè ſe habeant, aut ad præſentis temporis malas artes, calliditateſque profligandas non ſatis comparatæ.

§. 8. Novis hîc ſubinde legibus eſt opus, cum novæ quotidie cauſæ offeran-

rantur, nam *arbitrio Judicum non eſt permittendum, qvod legibus poteſt defi-niri.* Cùm, ut Juſtinianus loquitur, longè rectiùs, multoque utilius ſit, ſi lites non hominum voluntate, ſed Legum autoritate dirimantur.

§. 9. Mutatis ſubinde ac correctis legibus hîc opus. Nam cum tempore ſæpè Reſpublica mutatur, ideoque receptæ leges mutandæ; neque enim Reſpublica eſt propter Leges, ſed propter Rempublicam ſunt Leges inſtitutæ. Neque leges artis cujusdam & diſciplinæ ſunt, quæ mutari non poteſt, ſed prudentiæ, quæ diverſa probat, pro diverſa rerum & temporum conditione.

§. 10. Denique mutatis ſæpe & illuſtratis veteribus Legibus eſt opus. Nam creſcente hominum calliditate, pariterque malignitate, creſcere etiam debet aſtutia legum, quarum vetus ſimplicitas doloſa interpreta-

 tio-

tione facilè aliàs poſſet everti.

§. 11. Sunt poſtremo etiam leges quædam, quæ ſpectant totius Reipublicæ diſciplinam; hæ, quid cuique agendum, quid non agendum, præſcribunt, & non agenti, vel contrà agenti indicunt pœnam, & rectiſſimo nomine cenſoriæ poſſunt appellari.

§. 12. Quicquid ad ornatum, augmentum, & pacem Reipublicæ augendam vel minuendam facit, harum legum eſt argumentum. Quæ mala jam facta judicant, ne talia in poſterum fiant impune, quæ his ſimilia facilè fieri poſſent, ut præveniantur, quæ hactenus facta non ſunt bona, & fieri neceſſe eſt, ut fiant, isque finis harum legum eſt & inſtitutum. Quæ quidem Leges, cum ſæpè fieri non poſſint, ſine aliqva privatorum quorundam noxa, horum causâ, ſi modò cæteræ multitudini utiles futuræ ſint, differ-

differri non debent. Præſtat enim in Republica paucis quibusdam nocere, & reliquis omnibus prodeſſe, quàm paucorum quorundam causâ omnibus nocere.

§. 13. Cæterum iſtæ quidem leges, cum non verſentur circa malum & bonum, quod ſemper tale eſt, & morale vulgò in ſcholis appellatur, ſed circa illud, quod ſemper tale non eſt, ſed tale tantum æſtimatur ex judicio legum, & politicum dicere rectè posſimus, perpetuæ ut ſint, non eſt neceſſe. Quæ enim jam bona ſunt, mala, quæ jam mala, bona aliquando poſſunt videri, pro diverſo temporum uſu, necesſitatisque ratione. Laudanda autem eſt mutatio priorum iſtiusmodi legum, ſi ſublata ſit earum cauſa, ſi manente ea, modus, qui iis definitus eſt, melior ſeſe offerat, quo ad finem legis posſit perveniri. Si denique neque præcipitis judicii ſit,

§. 16. De pœnis cum loquimur, præmiorum non obliviſcendum eſt. Nam utrisque Respublica continetur. In his ergò obſervari debet diſtributionis æquitas, cum remp. lædat, damnoq; afficiat, qui præmia in non merentes exponit.

§. 17. Ornantur verò præmiis magnæ virtutes, & impelluntur homines, ut reipublicæ causâ iis incumbere, & ad ejus ſalutem convertere velint: Deferendaq; adeò viventibus & mortuis ſunt ob facta atq; merita. Quâ in re ad duo potisſimum attendendum, I. ut ea præmia conſtituantur, quæ ſint honorifica accipientibus, ſed ærario non damnoſa, aut reip. nocua. II. Ut tantùm magna merentibus & rarò deferantur.

§. 18. Porrò autem de pœnis generatim ita ſtatuendum eſt, veluti Rempublicam, & ſe, punire eum Magiſtratum, qui nimius eſt in exigendis pœ-

nis, qui non punit, quo oportet, tempore, loco & modo, qui denique in puniendis nocentibus eſt crudelis, & ſic odium populi, veluti pœnam quandam derivat. Neque enim ſufficit, æquas eſſe pœnas, niſi etiam prudenter, & cùm uſui Reipublicæ ſunt, imponantur. Speciatim verò ea, quæ ſeqvuntur, accuratè obſervanda ſunt.

(I.) Præſtare pœnam legibus definiri, quàm arbitrio Magiſtratus relinqui, ita enim fiet, ut non ex odio aliquo, aut adfectu privato, ſed præſcripto legis pœnam exercuiſſe videatur.

(II.) Graviores pœnæ per leges indicantur, quàm, poſtquam peccatum eſt, exigantur. Ita enim accuratius leges obſervabuntur, quanto major ex iis terror erit injectus.

(III.) Circumſtantiæ temporum, rerum, ordinis, ætatis, aliaque ejusmodi,

modi, ob quæ quis immunis à pœna, aut mitiùs puniendus videri poſſit, non inſerantur legibus, ſed arbitrio & judicio Magiſtratus relinquantur. Sic enim minùs peccabitur, & quisque teneri ſeſe ad legis obſervationem, aut ad pœnam, exiſtimabit.

(IV.) Ceſſet ſubinde potiùs pœna, quam ſi exacta, redundatura ſit, in eos, qui exigunt, neq; interim credendum eſt, pœnâ legis ceſſante, legem etiam ceſſare.

(V.) Ne à quibusvis Magiſtratibus inferioribus remiſsâ pœnâ, diſſolvatur autoritas legum, utile fuerit, ita ſtatuere, ut remittere pœnam non ſit inferiorum Magiſtratuum, ſed tantum ſupremorum.

(VI.) Pœnæ omnes crimina imitentur, ſic enim criminum gravior non eſt futura pœna, & quod æquitas

(IX.) Ubi à pluribus commiſſum flagitium eſt, nec agnoſci, ac deprehendi poſſunt autores, nec flagitium manere debet impunitum, paucis, ſorte lectis, pœna imponatur, nam ſupplicium in paucos validum eſt ad terrorem cæterorum, *multorum ſupplicium clades eſt, non medicina*, ut *Germanicus* apud *Tacitum* loquitur. *l. 1. A. c. 49. §. 3.*

(X.) Ubi à multitudine peccatum eſt, & deprehendi poſſunt autores, parcendum multitudini, non autoribus, quippe *ne pœna ſit latrocinium*, optimè, plures ubi peccavère, in uno aut paucis autoribus puniuntur, dum & iidem ſuum delictum eſſe intelligunt, propter quod unus, aut pauci puniuntur, & ideo unius aut paucorum ſupplicio corriguntur, *licet pœnæ exempti, tamen pœnitentiæ ſervati.*

(X I.) Prudentiæ etiam eſt, ad præveniendos graviores motus, ſi ita ſeſe inter flagitioſos ſubinde gerant Magiſtratus, ut videri potiùs poſſint inveniſſe bonos, qui mali ſunt, quàm eos, qui peccarunt, pœnis bonos facere voluiſſe.

(XII.) Sed & ſæpius pœnitentia, quàm pœna, oportet eſſe contentum.

(XIII. Quin & Reipublicæ expedit omnia ſcire, ſed non omnia exequi Magiſtratum.

(XIV.) Cavendum inprimis illi, qui punit, ne pœnis delectari, ne perſonam, quàm flagitium potius punire videatur, ne etiam veterum ſuppliciorum, auctis iis aut novis additis, atrocitatem intendat.

(XV.) Lento remedio pœnarum op9 eſt; contra mala, quæ jam omninò ſunt inveterata & fœcunda, non ut ſtatim deſinant, ſed ne ulterius progre-

grediantur, mox ut decreſcant, tandem ut tota extirpentur. Nam *naturâ*, ut *Taci*. loquitur, *infirmitatis humanæ tardiora ſunt remedia quàm mala.* in *Agric. c. 3. §. 1.*

(XVI.) Ubi ab omnibus peccatum eſt, unius ſaltem & alterius, illuſtrioris inter cæteros, ſupplicio contentus eſſe Magiſtratus poteſt. Quantò enim quis ſplendidior majori mole prociderit, tantò in cæteros diſpergitur plus terroris.

(XVII.) Supplicio noxii, non lapſi, afficiantur.

(XVIII.) Supplicio denique omni ſuus ſit oportet modꝰ, nõ tàm rei cauſa, quàm ſeculi & Imperantis. Quippe, ut æqvitatis eſt punire eos, qui peccarunt, ita æqvum eſt, deflectere ſubinde à ſtricta æqvitate, nec minùs prudentiæ lex eſt, ut clementes ſint Magiſtratus.

§. 19. Clementiæ autem duæ ſunt partes, aut remittere pariter crimen & pœnam, aut non remittere, ſed tantùm mitigare.

§. 20. Remitti omninò poſſunt crimen & pœna, ubi & rei ſervati non nocituri creduntur Reipublicæ, aut privatis; & puniti cæteris exemplo non ſunt profuturi. Servati interim prodeſſe poſſunt, clementiæ Magiſtratus auctâ famâ, ubi ſe ita res habet, profectò miſericordia melior privatis eſt, quàm principibus rerum, adfectus.

§. 21. Non verò remitti, ſed tantùm mitigari debet pœna, ubi & intereſt Reipublicæ, isque ſe offert reus, idque crimen, in quo expediat judicem ſeverum pariter videri ac miſericordem.

*EXPLA-*

## EXPLANATIO.

DIximus §. 2. *ante leges rationem & auctoritatem pro legibus fuiſſe*: poſt oblivionem verò rationis & contemtum aut abuſum auctoritatis leges ſecutas eſſe. Quibus verbis origo omnium legum exprimitur. Ratio nimir. ante leges fuit. Rationis præſcriptum veteres ſecuti, etiam cùm nullæ leges exiſterent. Cum enim propiores origini ſuæ ad bonum ſponte ferrentur (Unde aurei ſeculi vel ætatis hunc ceu characterem ſignat *Poeta*,

—— —— —— quod vindice nullo
ſponte ſuâ ſine lege fidem rectumq; colebat.

*lib. 1. Metamorph. verſ. 80.*) impelli legibus non debebant. Exempla itaque & mores pro legibus eſſe cœperunt. Fuit quoque ante leges Auctoritas imperantium, nempe qvi pro lubitu quidvis ſine præſcripto legum impetrabant. Contemni tamen poſtea cœpit ob has potiſſimum cauſas & rationes. 1. Quia ſubditi mortales eſſe Principes videbant, iisq; extinctis extinguebantur obſequia quoq;. 2. Qvia varii erant affectus Principum, quibus non delectati ſubditi. 3. Quia diverſa imperantium, inter ſe imperia & vo-

& voluntates, ac ſæpè ſequentes priorum acta reſcindebant, adeoq; datum exemplum obſequentibus, contemni poſſe eorum auctoritatem. Cum itaque in oblivionem veniret ratio, cōtemni cœpiſſet auctoritas, aut eâ abuti Principes, ad tria hæc mala præveniendа leges ſunt latæ. Plura vid. ap. TAC. *l.3. An. c.25. 26. 27. 28.*

Porrò §. 3. definivimus legem, quæ definitio deſumta eſt ex procemio *Rhetor.* ARIST. *ad Alexandr.* Rationem eam vocamus, quia fundamentum ejus eſt in ratione, & ubi ratio exulat, ibi non lex ſed corruptela eſt ac Tyrannis. Quia verò ratio univerſalis eſt, ſingularibus Rebuspubl. non poteſt applicari, aſtringimus eam communi civitatis bono. Cum enim omnium eadem ſit ratio; non autem eadem ſit omnis Reſpublica, pro diverſitate ingeniorum ſubditorum, ratio hæc pro cujusvis reip. ſalute ac utilitate ordinari ac reſtringi debet. Hinc fit, ut diverſæ res ac inſtituta Reip. eandem tamen habeant pro fundamento rationem. Ita quidam ad imperium utrumque admittunt ſexum, quidam tantùm Maſculinū, qvia hoc aut illud magis conducere Reip. putant.

Et in hâc ipsâ definitione diximus lege juberi quæpiam, ſcil. bona, aut vetari, nempe

mala.

mala. Quibus verbis omnis legum natura eſt expreſſa. Ex totidem enim vitiis hominum totidem legum partes ortæ ſunt: ubi itaque defecit rationis vis, præſcriptum legibus bonum, ad quod ſua ſponte homines non poterant eluctari, vel qvia ſocordes adeò eſſent, ut virtutem non ſectarentur absq; præmio, legibus præmia talibus præpoſita: Aut quia vis rationi inferebatur, quod puniri debebat, aut quia deniq; prudens Magiſtratus metuebat, ne quis exemplo aliorum peccaret.

Diximus §. 4. *& ſeqq.* Duplices eſſe leges, nempe Magiſtratuum & Subditorum. Cum enim nimium liberis populis videretur, omnem Magiſtratui tribuere Majeſtatis auctoritatem, niſi eſſet aliqua auctoritas ſuperior, qua teneretur aut obligaretur Magiſtratus, leges ipſis præſcriptæ ſunt, quæ fundamentales appellari ſolent, qualis in Gallia eſt *lex Salica*, in Germania *aurea bulla* Caroli IV. atq; in aliis Regnis præcipuè illæ leges, quæ de electione ac ſucceſſione Magiſtratuum ſummorum agunt. Tales autem leges ſummè neceſſariæ ſunt tàm reſpectu imperantium, quia cum in admovendis ſucceſſoribus gravisſimi motus oriantur, interfuit illorum legibus omnes decidi contro-

ver-

verſias; qvàm reſpectu ſubditorum, qvia debuit arbitrium Principum reſtringi; unde ſequitur æternas eſſe oportere eas. Et certè tantùm faciunt ad præſidium libertatis, ut augeri plerumq; ſoleant, novisq; Principibus electis novæ addantur, quod à Belgis, dum ſub Comitibus agerent, accuratè obſervatum eſt. Ut autem hæ Magiſtratus leges ſunt æternæ, ita ſubditorum commodo à Magiſtratu latæ mutari poſſunt. Cùm n. aut tēpora, aut res, quæ mutari poſſunt, reſpiciant, objecto mutato, lex quoq; ipſa mutatur. Suntque iſtæ duorum generum, Divinæ ſc. & Humanæ. Divinæ ſunt, quibus religio aut ſacra aut æſtimatio ſacrorum præſcribitur. Iſtæ primæ ſunt, quia vinculum ſunt Rerumpubl. & nonnulla cauſa. Primæ quoq; reſpectu ſecundarum. Vix enim valituræ ſunt humanæ, niſi illæ præceſſerint. Ideo uſitatum legislatoribus eſt in principio atque exordio legum primo hanc ponere legem: Colendum eſſe Deum, quod vel ex ipſo C 1 c. *de LL.* apparet. Quo conſilio 1. Magiſtratus Autoritas firmabatur. 2. cùm audirent Deos eſſe purè colendos, ad omne ſtudium virtutis excitabantur. Sed de his plura diximus *c. 7*. De humanis autem ſufficienter egimus *§. 7. ſeqq.*

Dixi.

Diximus etiam §. 14. *cauſas, ex quibus omnis vis legibus eſt atq; autoritas.* Eſt autem illis vis ſua I. *à Legislatore*, qualis enim lator eſt, talis etiam lex ipſa: Ut autem autoritate ſua legem commendet, duo ipſi agenda: 1. Tam procul ab affectu, quàm prope rationē eſſe debet. Ideo potisſimum Gracchi & ceterorum Agrariæ leges nunquam in Rep. Rom. obtinuerunt, quia ab affectu profectæ videbantur, nempe qvod hos, aut illos demereri volebant. 2. ut ipſe non tam cauſa & anima ſed etiam exemplum ſit legis in ſe ac ſuis. Meritò ergo laudat TACITUS Agricolam, qvod à domo ſua exorſus fuerit diſciplinam *c. 19. §. 2.*

Sua vis ac autoritas con- ſtabit legibus ſi *earum ratio confirmetur I. ab eo quod fieri posſit.* Dupliciter id intelligendum.

(1) *Reſpectu Magiſtratuum*, ne ferant leges, qvarum obſeqvium non posſint extorquere, & ſic amittant autoritatem. Maximè id attendendum, ubi de corrigendis in Rep. malis agitur. Cùm enim ſæpe validius ſit remedio malum, contemnitur autoritas obſequio non repleto. Nunqvam itaq; ſe impares legibus ſuis extorquendis debent oſtendere magiſtratus. Quod intellexit Tiberius, qui ideò quæſtionem de legibus

ſum-

ſumtuariis revocandis omittendam cenſuit, quod malum potentius remedio eſſe videbatur. Tac. *l.3. An. c.52.* (2) Reſpectu ſubditorum. Non enim immodica parentibus debent imponi,ut poſſint exequi. Qua in parte peccatum à Romanis, qvi nimia provincialibus imponere ſolebant, ex quo frequentes ſecutæ defectiones. Ab Hiſpano quoq; deficiendi & hæc cauſa Belgis fuit, quod nimia ejus imperia ferre non poſſent. Nimirum nihil eorum agere ſubditi volunt,quæ poſſunt, ubi vel unum à Magiſtratu imperatur,quod exequi poſſe ſe deſperant. Summè à Tiberio id obſervatum, ideo civium ac provincialium onera ſæpius remiſit.

II. *Ab eo quod ſieri debet.* In non neceſſariis non occupandi ſubditi,cùm ad neceſſaria vix ſint ſufficientes. Nec in adiaphoris ac indifferentibus ſubditorum patientia eſt abutendum ac obedientia. Atq; ita peccavit Claudius,qui teſte *Svetonio c. 16* multas leges promulgavit, una die, quarum nulla planè erat neceſſitas. Hoc vero præceptum obſervandum in iis potiſſimum legibus quibus oneri ſunt ſubditis Magiſtratus, ut nimirum,quando tributa imponuntur,ſumma ſit eorũ neceſſitas, quæ præcipuè à juſtis bellis dependet. Quam in rem Tac. *l. 4.*

*Hiſt.*

*Hiſt. c. 74. §. 2. Neque quies gentium ſine armis, neq; arma ſine ſtipendiis, neq; ſtipendia ſine tributis haberi qveunt.* Sic & centeſimam rerum venalium edixit Tiberius deprecante populo, militare ærarium eo ſubſidio niti cauſatus, apud eund. *l. 1. A. c. 78. §. 2.*

*III. Ab eo quod fieri expedit* ſeu utilitate. Qvàm n. libẽter quisq; utilitatẽ amplectitur, ita quoq; legẽ, quam utilitatis cauſa eſſe novit. Quia autem non ſemper poteſt tanta eſſe utilitas, præferri tamẽ debet in ſpeciem: qvam ſpeciem obſervavit Nero, qui remiſit vectigal emptoribus, ſed à venditoribus illud exegit, quod idem fuit; Nam vendebantur tanto carius omnia. TAC. *l. 13. A. c. 31. §. 3.* Utilitas autem legis in eo conſiſtit, ut publicum quidem præferatur commodum, ſed ea quoq; ſinguli juventur.

Accipiunt etiam leges robur *à mutuo invicem auxilio.* Quando nimirum una lex gravis lata, altera ferri debet, quæ priorem juvet. Quod in Gallia à Cardinali Richelieu obſervatum; cùm enim nimia imponerentur vectigalia & ob hoc motus præcipue in Normannia orirentur, lata eſt lex ſumptuaria, ne veſtes auro ornarentur, quo pacto demta parte ſumptuum ſufficientis oneribus magis efficiebantur. Obſeqvium ita-

itaque unius legis alterius commodum præſtitit.

Nec non *à conſtanti & æquali omnium obſequio.* Non enim delectus perſonarum habendus eſt, ubi omnibus lex fertur, neque patiendum, ut leges perturbentur, ambitu, vi, pecunia, quod ante Auguſtum & inſtitutum ab eo principatum factum in rep. Rom. dicit TAC *l. 1. An. c. 2. §. 4.*

*Ab ipſarum legum conſtantia* accedit eis non parùm autoritatis. Non enim ita ſæpe leges ſunt mutandæ, nam hoc multùm demit legi & legislatori autoritatis. Quia enim 1. fluctuantis & incerti animi eſt indicium, quæ ante tuleris, in nihilum redigere. 2. minus obſequii ſperandum, ubi ſæpius diſſolvitur obſeqvium. 3. Unica lege ſublata populus etiam in intactis ſequitur exemplum. (Cùm enim putet eas ſublatas eſſe, qvia incertæ erant, has quoque credit auferendas, qvia æquè incertas exiſtimat. Pertinet huc querimonia GRAMOND. *l. 1. hiſt. Gall. p. 76.*) Ideo aut non ferendæ ſunt leges, aut ubi latæ ſunt, non temerè mutandæ. Non imprudens itaque ille mos Locrenſium aut Thuriorum (nam de utrisq; traditur) fuit, apud quos ſi quis ad diſſvadendum leges procede-

cederet, collo ejus laqueus circumponebatur, ut ſi Senatoribus & populo legis diſſvaſio non probaretur, laqueo vitam finiret. (Vid. RITTERSHUS. *orat.* comm. in Inſt. præmiſſam *p. 15. & 16.*)

Maximam denique vim leges habent ab injecto pœnæ metu, cujus intuitu complures à transgreſſione earum ſibi ſollicitè cavēt, non facturi ſi ille abſit. Nimirum aderunt peccare mali formidine pœnæ.

Addimus poſtea *non per vim eſſe ferendas leges.* Talium enim legum non poteſt obſeqvium obſervari, qvia amota vi quoque amoverentur. Quod exemplo Pompeji notum fecit TAC. *l. 3. An. c. 28. §. 1.* qui gravior remediis quàm delicta erant, ſuarumque legum autor idem & ſubverſor, *quæ armis tuebatur, armis amiſit.*

*Nec imperio utendum* diximus, *ubi legibus agi poteſt.* Quia imperium perſonæ eſt & ideo inviſum, quia vis eſt. Lex autem rationis, quam qvisque amat, quia ea imbutus eſt, qua imprimis opus eſt ad imperantium autoritatem, quæ tantò major eſt, quantò facilius ſubditi ſine imperio legibus obſeqvuntur. Hinc quidam principum maluerunt ſeipſos novis legibus obſtringere ad fa[illegible]rem populi aucupandum. Notandum h[illegible] in

pa[illegible]

parte *Tiberii* apud TAC. *l. 3. An. c. 69. §. 3.* dictum : *Ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. Satis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ : Minui jura, quoties gliſcat poteſtas ; nec utendum imperio, ubi legibus agi posſit.*

Egimus §. 16. de *præmiis*. Tanta autem eſt in Rep. præmiorum utilitas ac necesſitas, ut ſi benè Reip. debeat eſſe, neceſſariò tribui debeant merentibus. Licet enim Stoicorum ex ſententia, virtus ſibi ipſi ſit præmium, & ſemper pulcherrima merces, tamen ſive ſocordia ſive ambitione humani ingenii factum eſt, ut virtus ex præmiis æſtimetur. Nemo quippe gratis bonus eſſe vult, ideo præmiis debent ad virtutem animari, quod JUVENALIS amplexus eſt dum dicit, Sat.10.v.141.

— *Quis enim virtutem amplectitur ipſam,*
*Præmia ſi tollas.*

Quod fundamentum præmiorum innititur PLATONI, qui duplex eſſe animi generoſi certamen ſtatuit. 1. Quando cum virtute contendit, quod ſolius virtutis conſequendæ cauſâ ſuſcipitur. 2. Alterum cum gloria, quando poſt primum virtutis exercitium præmio reportato ac gloria majores ad virtu-

tes

tes accenditur, ut majorem gloriam adipiſcatur.

Præmia autem juxta §. 17. non tantum vivis, qvod factum à Romanis, poſitis etiam viventibus ſtatuis, ut ad cætera alacriores fierent, ſed defunctis quoq; debent exhiberi: idque ob exemplum. Aſpectu enim & conſideratione præmiorum ac monumentorum quilibet ad gloriæ contentionem impellebatur. Hinc apud Romanos ſtatuis cæterisque monumentis addi formula ſolebat: POSTERI VIRTUTEM IMITANTOR. Et omninò ideò monumenta publicè expoſita, ut ab omnibus ſpectari poſſent.

Diximus in Diſtributione præmiorum ad duo eſſe attendendum. 1. *ut ſint honorifica accipienti*, ſed *ærario publico non damnoſa*. Quæ regula illi innititur politico axiomati; ita promovendum privatorum bonum, ut publici ſemper major ratio habeatur. Honorifica autem & tamen non damnoſa Reip. præmia ſunt, quæ non magni quidem pretii ſunt reſpectu præmii, ſed maximi reſpectu virtutis, quia hæc ſola illa capiat. Romani levibus impenſis præmia decernebant. Hinc Coronæ illæ obſidionales, civicæ, ex gramine quidem aut frondibus, ſed tamen

magni

magni æſtimatæ, quia virtuti dabantur. Ad remunerandam quoque virtutem præmium ſine diſpendio publico inventum eſt jus Nobilitatis,itemq; Eqvitum ordines, nec non inſignia gentilitia, quæ notæ quædam ſunt, quibus nonnunquam expreſſum eſt,quam ob rationem tributa ſint. Ideo in Vetuſtiorum familiarum inſignibus Lunas, Acinaces, Capita Turcica eſt videre, quia illis Temporibus frequentes in terram ſacram adverſus Turcas expeditiones. Illuſtria verò ingenia magis ad nomen quàm ad lucrum attendunt. Ideoque Respub. non habet opus ſeipſam eorum cauſa exhaurire.

2. *Ut merentibus tantùm, & raro tribuantur.* Cum enim per ſe vilia ſint præmia, magna fieri debent exiſtimatione virtutis; promiſcuo autem eorum uſu dec9 perit. Magna itaque tantum merentibus honor tribui præmiorum debet. Inferiori gradu qvi conſtitit, laudem meretur,non præmium. Deinde ad id quod quis ex magnitudine virtutis, aut amore in Remp. agit, attendendum & hinc præmia decernenda, quæ PLATONIS ſententia eſt. Hoc à Romanis accuratè obſervatum, ſub Cæſaribus tandem collapſum eſt.

Cum de pœnis egimus, §. 18. etiam circa illas

illas obſervanda nonnulla monuim9. Omninò quidē, præſtat, ſi fieri poſſit, pœnas nō erogare; Præſtat habere nō peccaturos quàm punire eos, qui peccant. Quia juſtæ etiam pœnæ famam crudelitatis poſſunt cōciliare, ut benè dicat THUCYDIDES: ſævus audit, quisquis punit, qvamvis meritò punit. Benè etiam ab *Agricola* factum, quod publicis miniſteriis præpoſuerit non peccaturos poti9, quàm eos, qui ubi peccaſſent neceſſitatem puniendi ipſi eſſent allaturi & impoſituri. TAC. *c. 19. §. 5.* Cum autem tam exoſæ eſſent pœnæ capitales, ratio exilii excogitata eſt. Exilio enim non tam puniuntur nocentes quàm amoventur. Ex Monitis

8. *eſt, ubi admiſſum crimen à magnis & ob eorū ſupplicium metuendi motus, conſultum, & inter arcana Imperii eſt* pœnā, quæ ſpeciem honoris habet *excogitare.* Arcanum hoc ſæpiſſimè à Cæſaribus Romanis eſt uſurpatum, præcipue à Domitiano, qui Juvenalem, quod in eum impegiſſet carminis fortè licentia, nolletque eum ob amorem populi punire, ſpecie honoris in Ægyptum Tribunum ablegavit teſte SVETONIO *in ejus vita.* Nullam autem etiam frequentius Hiſpani uſurpant. Sic Ambroſius Spinola ad Regem delatus ex Belgio avocatus eſt, ſub ea ſpecie, ut in Italiam Imperator militiæ mitteretur.

9. *Ubi à pluribus flagitium admiſſum, pœna in paucos exẽpla, & metus in omnes debent derivari.* Nempe mali maximum eſt contagium, præcipuè in vulgo facilè inveniuntur qui primos ſeqvantur : ſi itaque in omnes pœnæ conſtituerentur, amitteretur omnibus extirpatis uſus ac finis pœnæ, qui eſt exemplum in reliquis.

11. Cauti Magiſtratus eſt ad præveniendos graviores motus ſubinde *videri potiꝰ invenisse bonos, quàm eos, qui peccarunt, pœnis bonos feciſſe.* Sæpè enim fit in Rep. ut pœnis impoſitis illi qui excipiunt, reddantur deteriores; ſæpè contrà fit, ut ubi quædam mala omittunt Magiſtratus, quaſi ea neſcirent, ipſi peccantes ſponte ad bonum redeant. Quocirca laudat in *Agricola* TAC. *c. 7. §. 5.* quod ad componendos viceſimæ legionis motus ſeditioſiùs agentis maluerit inveniſſe bonos quam feciſſe.

12. *Sæpius pœnitentia quam pœna oportet eſſe contentum.* Neque enim (ut ait ARIST.) pœnis ſemper damnandũ eſt illud, quod ipſius, qui peccavit, judicio damnatum eſt; quod præcipuè tum temporis eſt obſervandum, quando ex pœnis majores motus expectantur. Tenendum enim ſemper eſt, non debere puniri, quod pœnam meretur, niſi pœna impoſitâ de Rep. benè poſſimus mereri.

13. *Ali-*

13. *Aliquando Reip. expedit omnia ſcire, ſed non expedit omnia exequi*, i.e. ſcire debet magnitudinem ſceleris, ut maturè præveniat, ſed non ut ſtatim puniat, quia multa per ſe tempore corriguntur. Eſt autem hoc pariter & præcedens præceptum ex TAC. *Agric.* deſumtum c. 19. unde & hoc non inutiliter notes, quod parvis peccatis venia, magnis ſeveritas debeat commodari.

14. Cavendum illi, qui punit, *ne pœnis delectari, ne perſonam* potius quàm *flagitium odiſſe* videatur. Juſta enim pœna reſpectu delinquentis, injuſta eſſe poteſt reſpectu imponentis, ſi potius odii privati in peccantem, quàm publicæ juſtitiæ habet rationem, aut potius ad crudelitatem qvam juſtitiam pœna ſpectat. Non videntur autem delectari pœnis, qui non ſpectant easdem; unde meritò *Domitianum* notat TAC. *in Agricol. c. 45. §. 4. Nero tamen ſubtraxit oculos, juſſitq; ſcelera, non ſpectavit*; præcipua ſub Domitiano pars miſeriarum erat videre & adſpici. Cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſævus ille vultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat.

Denique ac poſtremo & hoc addendum eſt, *ejusdem eſſe Magiſtratus videri & præmia & pœnas*

*pœnas inferre*. Cum enim præmia cum gratia, pœnæ cum odio imperantium ſint conjunctæ, nemini tantùm relinqui debet gratia, & nemo tantum exponi debet odio: ſed odium pœnæ gratiâ præmii eſt mitigandum. Benè itaq; ap. TAC. *l.* 1. *An. c.* 26. §. 4. conqueruntur tumultuantes milites: Novum id planè, quòd Imperator ſola commoda militis ad ſenatum conjiciat, eundem ergo ſenatum conſulendum, quoties ſupplicia aut prælia indicantur. An pœnas ſine arbitro, præmia ſub Dominis eſſe? Benè igitur ſe præmia, benè ſe pœnæ habebunt, quando inferuntur illis, qui merentur; cùm ab illis imponuntur, qui autoritatē poſſunt commodare; cùm eo modo irrogantur, ut Reſp. ex iis nihil accipiat detrimenti, deniq; cum clementiâ quâdam ut eſt §. 19. ſeqq. temperantur.

## CAPUT X.

### *De opibus Reipublicæ acquirendis & conſervandis, de vectigalium ac Tributorum, Ærariorumque in Republica ratione.*

§. 1.

CUm non ſufficiat autoritas Magiſtra-

giſtratus & leges, de quibus dictum hactenus, niſi idoneis poſſit opibus propugnari, magna in iis acquirendis & conſervandis ſupremo Magiſtratui cura eſſe debet.

§. 2. Opes autem omnes Reipublicæ, aut cum Republica natæ ſunt, aut ex privatorum fortunis colliguntur.

§. 3. Cum Republica natæ illæ ſunt, quæ primo Imperiorum exordio non occupantium ſingulorum, ſed occupantis Reipublicæ fuere, & poſtmodum manſere. Publicè enim & ſingulorum interfuit, ut quædam non eſſent ſingulorum, ea nimirum, quibus non tàm ſinguli, quàm conjunctim omnes debebant, ac ſolis poterant juvari.

§. 4. Sub tribus autem ferè iſta conſiſtunt, *in fundis*, *in ſingularibus beneficiis naturæ*, deniq; in *peculiari-*



Digitized by Google

itaque unius legis alterius commodum præſtitit.

Nec non *à conſtanti & æquali omnium obſequio.* Non enim delectus perſonarum habendus eſt, ubi omnibus lex fertur, neque patiendum, ut leges perturbentur, ambitu, vi, pecunia, quod ante Auguſtum & inſtitutum ab eo principatum factum in rep. Rom. dicit TAC *l. 1. An. c. 2. §. 4.*

*Ab ipſarum legum conſtantia* accedit eis non parùm autoritatis. Non enim ita ſæpe leges ſunt mutandæ, nam hoc multùm demit legi & legislatori autoritatis. Quia enim 1. fluctuantis & incerti animi eſt indicium, quæ ante tuleris, in nihilum redigere. 2. minus obſequii ſperandum, ubi ſæpius diſſolvitur obſeqvium. 3. Unica lege ſublata populus etiam in intactis ſequitur exemplum. (Cùm enim putet eas ſublatas eſſe, qvia incertæ erant, has quoque credit auferendas, qvia æquè incertas exiſtimat. Pertinet huc querimonia GRAMOND. *l. 1. hiſt. Gall. p. 76.*) Ideo aut non ferendæ ſunt leges, aut ubi latæ ſunt, non temerè mutandæ. Non imprudens itaque ille mos Locrenſium aut Thuriorum (nam de utrisq; traditur) fuit, apud quos ſi quis ad diſſvadendum leges procede-

cederet, collo ejus laqueus circumponebatur, ut ſi Senatoribus & populo legis diſſvaſio non probaretur, laqueo vitam finiret. (Vid. RITTERSHUS. *orat.* comm. in Inſt. præmiſſam *p. 15. & 16.*)

Maximam denique vim leges habent ab injecto pœnæ metu, cujus intuitu complures à transgreſſione earum ſibi ſollicitè cavēt, non facturi ſi ille abſit. Nimirum aderunt peccare mali formidine pœnæ.

Addimus poſtea *non per vim eſſe ferendas leges.* Talium enim legum non poteſt obſeqvium obſervari, qvia amota vi quoque amoverentur. Quod exemplo Pompeji notum fecit TAC. *l. 3. An. c. 28. §. 1.* qui gravior remediis quàm delicta erant, ſuarumque legum autor idem & ſubverſor, *quæ armis tuebatur, armis amiſit.*

*Nec imperio utendum* diximus, *ubi legibus agi poteſt.* Quia imperium perſonæ eſt & ideo inviſum, quia vis eſt. Lex autem rationis, quam qvisque amat, quia ea imbutus eſt, qua imprimis opus eſt ad imperantium autoritatem, quæ tantò major eſt, quantò facilius ſubditi ſine imperio legibus obſeqvuntur. Hinc quidam principum maluerunt ſeipſos novis legibus obſtringere ad fa[illegible]rem populi aucupandum. Notandum h[illegible] in

pa[illegible]

parte *Tiberii* apud TAC. *l. 3. An. c. 69. §. 3.* dictum : *Ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. Satis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ: Minui jura, quoties gliſcat poteſtas; nec utendum imperio, ubi legibus agi poſſit.*

Egimus §. 16. de *præmiis.* Tanta autem eſt in Rep. præmiorum utilitas ac neceſſitas, ut ſi benè Reip. debeat eſſe, neceſſariò tribui debeant merentibus. Licet enim Stoicorum ex ſententia, virtus ſibi ipſi ſit præmium, & ſemper pulcherrima merces, tamen ſive ſocordia ſive ambitione humani ingenii factum eſt, ut virtus ex præmiis æſtimetur. Nemo quippe gratis bonus eſſe vult, ideo præmiis debent ad virtutem animari, quod JUVENALIS amplexus eſt dum dicit, Sat.10.v.141.

— *Quis enim virtutem amplectitur ipſam,*
*Præmia ſi tollas.*

Quod fundamentum præmiorum innititur PLATONI, qui duplex eſſe animi generoſi certamen ſtatuit. 1. Quando cum virtute contendit, quod ſolius virtutis conſequendæ cauſa ſuſcipitur. 2. Alterum cum gloria, quando poſt primum virtutis exercitium præmio reportato ac gloria majores ad virtu-

tes

tes accenditur, ut majorem gloriam adipiſcatur.

Præmia autem juxta §. 17. non tantum vivis, qvod factum à Romanis, poſitis etiam viventibus ſtatuis, ut ad cætera alacriores fierent, ſed defunctis quoq; debent exhiberi: idque ob exemplum. Aſpectu enim & conſideratione præmiorum ac monumentorum quilibet ad gloriæ contentionem impellebatur. Hinc apud Romanos ſtatuis cæterisque monumentis addi formula ſolebat: POSTERI VIRTUTEM IMITANTOR. Et omninò ideò monumenta publicè expoſita, ut ab omnibus ſpectari poſſent.

Diximus in Diſtributione præmiorum ad duo eſſe attendendum. 1. *ut ſint honorifica accipienti*, ſed *ærario publico non damnoſa*. Quæ regula illi innititur politico axiomati; ita promovendum privatorum bonum, ut publici ſemper major ratio habeatur. Honorifica autem & tamen non damnoſa Reip. præmia ſunt, quæ non magni quidem pretii ſunt reſpectu præmii, ſed maximi reſpectu virtutis, quia hæc ſola illa capiat. Romani levibus impenſis præmia decernebant. Hinc Coronæ illæ obſidionales, civicæ, ex gramine quidem aut frondibus, ſed tamen magni

magni æſtimatæ, quia virtuti dabantur. Ad remunerandam quoque virtutem præmium ſine diſpendio publico inventum eſt jus Nobilitatis,itemq; Eqvitum ordines, nec non inſignia gentilitia, quæ notæ quædam ſunt, quibus nonnunquam expreſſum eſt,quam ob rationem tributa ſint. Ideo in Vetuſtiorum familiarum inſignibus Lunas, Acinaces, Capita Turcica eſt videre, quia illis Temporibus frequentes in terram ſacram adverſus Turcas expeditiones. Illuſtria verò ingenia magis ad nomen quàm ad lucrum attendunt. Ideoque Respub. non habet opus ſeipſam eorum cauſa exhaurire.

2. *Ut merentibus tantùm, & raro tribuantur.* Cum enim per ſe vilia ſint præmia, magna fieri debent exiſtimatione virtutis; promiſcuo autem eorum uſu decꝰ perit. Magna itaque tantum merentibus honor tribui præmiorum debet. Inferiori gradu qvi conſtitit, laudem meretur,non præmium. Deinde ad id quod quis ex magnitudine virtutis, aut amore in Remp. agit, attendendum & hinc præmia decernenda, quæ PLATONIS ſententia eſt. Hoc à Romanis accuratè obſervatum, ſub Cæſaribus tandem collapſum eſt.

Cum de pœnis egimus, §. 18. etiam circa illas

illas obſervanda nonnulla monuim9. Omninò quidē, præſtat, ſi fieri poſſit, pœnas nō erogare; Præſtat habere nō peccaturos quàm punire eos, qui peccant. Quia juſtæ etiam pœnæ famam crudelitatis poſſunt cōciliare, ut benè dicat THUCYDIDES: ſævus audit, quisquis punit, qvamvis meritò punit. Benè etiam ab *Agricola* factum, quod publicis miniſteriis præpoſuerit non peccaturos poti9, quàm eos, qui ubi peccaſſent neceſſitatem puniendi ipſi eſſent allaturi & impoſituri. TAC. c. 19. §. 5. Cum autem tam exoſæ eſſent pœnæ capitales, ratio exilii excogitata eſt. Exilio enim non tam puniuntur nocentes quàm amoventur. Ex Monitis

8. *eſt, ubi admiſſum crimen à magnis & ob eorū ſupplicium metuendi motus, conſultum, & inter arcana Imperii eſt* pœnā, quæ ſpeciem honoris habet *excogitare.* Arcanum hoc ſæpiſſimè à Cæſaribus Romanis eſt uſurpatum, præcipue à Domitiano, qui Juvenalem, quod in eum impegiſſet carminis fortè licentia, nolletque eum ob amorem populi punire, ſpecie honoris in Ægyptum Tribunum ablegavit teſte SVETONIO *in ejus vita.* Nullam autem etiam frequentius Hiſpani uſurpant. Sic Ambroſius Spinola ad Regem delatus ex Belgio avocatus eſt, ſub ea ſpecie, ut in Italiam Imperator militiæ mitteretur.

9. *Ubi à pluribus flagitium admiſſum, pœn in paucos exẽpla, & metus in omnes debent de riſari.* Nempe mali maximum eſt contagium, præcipuè in vulgo facilè inveniuntur qui primos ſeqvantur: ſi itaque in omne pœnæ conſtituerentur, amitteretur omnibus extirpatis uſus ac finis pœnæ, qui eſt exemplum in reliquis.

11. Cauti Magiſtratus eſt ad præveniendos graviores motus ſubinde *videri potiꝰ invenisse bonos, quàm eos, qui peccarunt, pœni bonos feciſſe.* Sæpè enim fit in Rep. ut pœnis impoſitis illi qui excipiunt, reddantu deteriores; ſæpè contrà fit, ut ubi quædam mala omittunt Magiſtratus, quaſi ea neſcirent, ipſi peccantes ſponte ad bonum redeent. Quocirca laudat in *Agricola* TAC. *c. 7. §. 5.* quod ad componendos viceſima legionis motus ſeditioſiùs agentis maluerit inveniſſe bonos quam feciſſe.

12. *Sæpius pœnitentia quam pœna oporte eſſe contentum.* Neque enim (ut ait ARIST.) pœnis ſemper damnandũ eſt illud, quod ipſius, qui peccavit, judicio damnatum eſt; quod præcipuè tum temporis eſt obſervandum, quando ex pœnis majores motus expectantur. Tenendum enim ſemper eſt, non debere puniri, quod pœnam meretur, niſi pœna impoſitâ de Rep. benè poſſimus mereri.

13. *Ali-*

13. *Aliquando Reip. expedit omnia ſcire, ſed non expedit omnia exequi*, i.e. ſcire debet magnitudinem ſceleris, ut maturè præveniat, ſed non ut ſtatim puniat, quia multa per ſe tempore corriguntur. Eſt autem hoc pariter & præcedens præceptum ex TAC. *Agric.* deſumtum c. 19. unde & hoc non inutiliter notes, quod parvis peccatis venia, magnis ſeveritas debeat commodari.

14. Cavendum illi, qui punit, *ne pœnis delectari, ne perſonam* potius quàm *flagitium odiſſe* videatur. Juſta enim pœna reſpectu delinquentis, injuſta eſſe poteſt reſpectu imponentis; ſi potius odii privati in peccantem, quàm publicæ juſtitiæ habet rationem, aut potius ad crudelitatem qvam juſtitiam pœna ſpectat. Non videntur autem delectari pœnis, qui non ſpectant easdem; unde meritò *Domitianum* notat TAC. *in Agricol. c. 45. §. 4. Nero tamen ſubtraxit oculos, juſſitq; ſcelera, non ſpectavit;* præcipua ſub Domitiano pars miſeriarum erat videre & adſpici. Cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberentur cum denotandis tot hominum palloribus ſufficeret ſævus ille vultus & rubor, à quo ſe contra pudorem muniebat.

Denique ac poſtremo & hoc addendum eſt, *ejusdem eſſe Magiſtratus videri & præmia &*

giſtratus & leges, de quibus dictum hactenus, niſi idoneis poſſit opibus propugnari, magna in iis acquirendis & conſervandis ſupremo Magiſtratui cura eſſe debet.

§. 2. Opes autem omnes Reipublicæ, aut cum Republica natæ ſunt, aut ex privatorum fortunis colliguntur.

§. 3. Cum Republica natæ illæ ſunt, quæ primo Imperiorum exordio non occupantium ſingulorum, ſed occupantis Reipublicæ fuere, & poſtmodum manſere. Publicè enim & ſingulorum interfuit, ut quædam non eſſent ſingulorum, ea nimirum, quibus non tàm ſinguli, quàm conjunctim omnes debebant, ac ſolis poterant juvari.

§. 4. Sub tribus autem ferè iſta conſiſtunt, *in fundis, in ſingularibus beneficiis naturæ*, deniq; in *peculiari-*

*bus quibusdam juribus*, uſui Rerumpublicarum ſervatis.

§. 5. *Fundos* voco, loca publica, in quibus ſedes eſt aut ſolennis Magiſtratuum, ut in curiis, aut omnis, ut in foris, theatris, templis, aut quorundam ordinum: ut de cæteris omnibus nunc non dicam, lanionum in macellis, pro eorum indulto uſu, ut aliquid in Rempublicam ab utentibus conferatur, & inſtitutis & moribus ubiq; fere receptum eſt.

§. 6. *Singularia beneficia naturæ*, quæ maximum conferunt in Rempublicam emolumentum, voco ea bona, quæ in ſingularum gentium ditione nulla humana induſtria præſtantur, ſed arcano quodam conſilio providentiæ, & favore benignitatis divinæ, non tàm in ſingulorum, quàm omnium uſus nata videntur, quæ ſub initia Rerumpublicarum Principes & Magi-

Magiſtratus idcirco in uſus publicos ſervavere, ut, E. G. huc referri poſſunt fodinæ metallorum, ſalinæ, ſuccini proventus, ſylvæ, flumina piſculenta, aliaq; ejusmodi, in quibus nullam privatorum agnoſcere eſt induſtriam, poſſuntq; eâdem de causâ huc revocari omnia alia iſta bona, quæ *regalia* vulgo appellantur.

§. 7. Cùm enim, ut imparia, iſta bona dividerentur, neceſſum erat ſanè, ut Reſpublica non excluderetur, ut domi in Magiſtratibus autoritatem & pompâ poſſet tueri, ut foris adverſus hoſtes poſſet eſſe valida, ut deniq;, cùm autoritas publica major debeat eſſe potentia & viribus ſingulorum, privatorum fortunas Reſpublica poſſet ſuperare.

§. 8. Ex illis opibus nihil unquam imminui debet, aut alienari, &, ſi negligentiâ & improvido conſilio Ma-

giſtratuum quid imminutum ſit, ſemper agi poteſt repetundarum. Nam quicquid publicum eſt, expedit continuè augeri, neque præſcriptione temporis, ut JCti loquuntur, adverſus Rempublicã uti licet, ut enim pupillo negligentia tutorum, ita Reipublicæ nocere non debet negligentia Magiſtratuum, cùm inſtar populi tutorum ſint.

§. 9. Poſſunt tamen opes iſtæ privatis, urgente neceſſitate, pro certâ pecuniâ, quâ præſenti Reſpublica ſubinde opus habet, pretio in annos aliquot oppignorari, dominium ſibi interim Reſpublica ſervat, cùm & alias ſoleant Regalia ejuſcemodi, pro certo annuo pretio maximũ offerentibus privatis elocari. Sed & ratio eſt, quâ publica bona conferri poſſint in privatos, ita, ut non minùs interea iis ipſa Reſpublica juvetur; quod, ut alibi,

libi, ita in feudis licet obſervare, nam in iis conſervantur, velut ipſæ Reipublicæ opes, dum, qui feuda acceperunt, ſingularem fidem, & quædam legibus circumſcripta obſequia, Reipublicæ, aut Principi, præſtare tenentur.

§. 10. *Singularia autem iura*, quibus augeri Ærarium publicum poteſt, certi ſunt proventus, qui in ſolam Reipublicæ utilitatem cedunt, ut eſt jus fiſci, jus adeundæ hæreditatis, ubi, hæredibus non relictis, privatorum quidam è vitis exceſſere, & diverſa alia, quæ apud cordatas gentes in uſu ſunt.

§. 11. Cæterùm, cùm iſta, auctis neceſſitatibus, plerumq; non ſufficiant, opes aliæ quædam ſuperſunt, & inventæ ſunt, quæ per tributa & vectigalia ex privatorum opibus colliguntur. Quæ quidem, ut majores, & faciliùs

poſſint obtineri, ad curam publicam maximè pertinere exiſtimamus opes privatorum, quantum liceat, tueri ac augere.

§. 12. Cura autem iſta potisſimùm conſiſtit in conditis legibus ſumptuariis, & obſervatis; in rectâ monetariæ rei, in ponderum & menſurarum ratione; denique in commerciis, & opificiis promotis, &c.

§. 13. Per leges ſumptuarias, rectus opum uſus inter privatos; per monetariæ rei, ponderum & menſurarum rationem, pretium rerum, & res pretio adæquatæ; per commercia denique, & opificia florentia, rerum omnium abundantia obtinetur. Et ita auctis quidem ſubditorum opibus, & conſervatis, tributa poſſunt imponi.

§. 14. Sunt autem illa in omni Republica, vel ordinaria, vel extraordi-

naria,

naria. Ordinaria ſunt, quæ certam, & ſtatam requirunt præſtationem, ordinariis publicis impenſis adæquatam. Extraordinaria, quæ certam & quotannis recurrẽtem præſtationem non inducunt, ſed propter oblatam & inexpectatam ſæpè neceſſitatem, ſubinde præſtantur, ſubinde non exiguntur, quales apud Romanos *Indictiones* fuere.

§. 15. Sunt autem vel definita, vel indefinita: Definita, cùm certum rei pretium indicitur, cujus nomine exigitur, qualia pleraque eſſe conſueverunt. Non definita autem ſunt, quæ quidem autoritate publica, certo tamen modo, aut pretio non præſcripto, à privatis exiguntur, qualia *Oblationes* apud Romanos fuere.

§. 16. Sed & tributa omnia, colligi vel ſolent à publicis perſonis, vel privatis elocari, quæ utraque ratio

laudabilis & utilis eſt, pro diverſâ ratione earum rerum, quibus tributa imponuntur. Colligenda enim ea ſunt, quorum certa iniri poteſt ratio, è Magiſtratu quibusdam ad eam rem delectis, non aliter atque in Batavorum Republicâ, tributa, quæ ædium, caminorum, agrorum nomine exiguntur, ita colligi conſveverunt. Elocanda autem privatis ea ſunt, quorum certa ratio iniri non poteſt, & in quibus utilior & major eſt futura privatorum, ſuo interim commodo etiam incumbentium, quàm publicam gerentium perſonam, cura, ut in eadem Batavorum Republica, vini, E. G. & cereviſiæ nomine exigenda vectigalia, non colliguntur, ſed elocantur privatis.

§. 17. Ea verò elocandi ratio, & utiliſſima, & tutiſſima Reipublicæ futura ſic eſt, ſi ejusmodi Tributorum annu-

annuorum conductores, vades, & fidejuſſores idoneos, afferant Reipublicæ, qui præſtare debita poſſint Reipublicæ, ſi in iis præſtandis, fortè conductores non ſufficiant, quemadmodum in eadem Batavorum Republica fieri ſolet.

§. 18. Cæterùm, ut in imponendis tributis prudentiâ quâdam opus eſt ſingulari, ita ad ea, quæ generatim nunc ſubjungimus, maximè eſt attendendum.

(I.) Ea tributa probanda maximè ſunt, quæ peregrinos magis, quàm domeſticos, & cives afficiant, ingentibus nimirum tributis impoſitis in merces, quæ ad exteras nationes evehuntur.

(II.) Unde neceſſariò requiritur tributa maxima exigenda eſſe, earum rerum nomine, quas à nobis ſolis, nec aliunde exteri petere poſſunt, aut obtine-

tinere, quarumque, penes noſtram Rempublicam, quoddam quaſi, ut ita dixerim, monopolium eſt.

( III. ) In merces, quæ ad pompam & delicias tantum faciunt, quibusque carere licet, multò graviora, quàm iis, quarum neceſſarius inter omnes uſus eſt, debent imponi tributa, quales, E. G. ſericum, vinum generoſum; Non tamen rebus, ſeu mercibus, non neceſſariis, gravia nimis imponi debent. Aliàs enim ab earum uſu plerique abſtinebunt, nec quicquam ex iis commodi ærarium publicum reportabit,

( IV. ) Iis igitur, quibus carere nemo poteſt, modica imponenda eſſe, vel ex eo apparet, quod in iis præſtandis, difficiles ſe ſubditi ſint præſtituri.

( V. ) Ea inſuper etiam laudanda tributa ſunt, maximeque admittenda,

quæ

quæ ſinguli vix gravia ſentiunt, & ab omnibus interim exacta, ærarium publicum plurimum posſunt juvare. Hac enim ratione futurum eſt, ut in rebus maxime neceſſariis & gravioribus facillimè ſe omnis Reſpublica ſit expeditura.

(VI.) Prudentiæ etiam pars magna hîc eſt, titulo fictæ, aut metu exſpectatæ necesſitatis, vectigalia ſubditis imponere, ut incumbenti necesſitati par eſſe, & reſpondere Reſpublica posſit.

(VII.) Semel impoſita non facilè tolli debent, causâ licèt & necesſitate ſublatâ. Nam cum odio imponuntur, & cum difficultate obtinentur, & cauſa ac necesſitas eadem facilè iterum poſſunt offerri.

(VIII.) Præſtat inveterata augere, quàm novos motus, novis impoſitis, pro obſequio reportare.

(IX.) In tributis, æqualitatis maxima habenda ratio, qvæ in eo potiſſimum verſatur, ut par ſit eorum ratio, ac paria hîc onera ſentiant, quorum pares in diverſis licet rebus poſitæ, ſitæq; ſunt opes.

(X.) Tributa ſine injuriis exigi debent, & imperari certis legibus, non præſtitutis tantum, ſed in vulgus editis, ex quarum præſcripto in exigendis tributis publicani verſentur.

(XI.) Mollia nomina, qvantum licet, ex neceſſitate imponere tributis expedit, quo facilius ea admittant privati.

(XII.) Captanda imponendorum tributorum occaſio, cum res populo placituræ gerendæ, aut geſtæ ſunt, qvæ maximè placuerunt

(XIII.) Cùm maximum emolumentum reportet Respublica ex iis tributis, qvæ ſingulorum opibus, pariter

riter æſtimatis, imponuntur, eaque maximè privatis gravia ſint, legitima exceptio apud Magiſtratum, quibusvis privatorum permitti debet.

( XIV. ) Cæterum graviſſimæ in eos conſtituendæ, nec remittendæ pœnæ ſunt, qvi publicanorum induſtriam, fraude, & malis artibus, ſunt eluſuri.

( XV. ) Quò facilius etiam tributa tolerent privati, ab iis præſtandis excipi non debent Magiſtratus. Nam rem per ſe ingratam, populo gratisſimam reddit Imperātium exemplum.

( XVI. ) Denique juſta tributa ex imponente, ex fine, ex forma, ex modo, & uſu, æſtimantur. Ex imponente, cum imponit, qui imponendi habet autoritatem; ex fine, cum boni publici causâ impoſita eſſe intelliguntur; ex formâ, cum ſine injuriâ, vi, & tumultu, exiguntur; ex uſu denique, cum collectæ ex iis opes, non niſi in u-

tilia

tilia Reipublicæ, & neceſſaria, impenduntur.

§. 19. Porrò acceptæ ex iis opes, tantæ eſſe debent, ut omnibus, quos Reſpublica facere cogitur, ſumptibus, poſſint reſpondere; cum Imperio enim hîc calculus ponendus eſt, qvod, in Trajano ſuo, Plinius c. 20. Paneg. commendavit.

§. 20. Si interim jam ſatis gravia tributa impoſita ſint, nec exigi poſſint majora, nec exacta tamen ſufficiant publicis impenſis, conveniens fuerit, mutuò pecuniam petere â privatis, redditis, poſt difficultates temporum ſublatas, ſorte & uſuris, in quo, niſi accuratè fidem ſuam habeant Magiſtratus, utilisſimi hujus remedij, qvo ſolo ſubinde poteſt Reſpublica juvari, faciunt jacturam.

§. 21. Ærariorum denique, quibus iſtæ inferuntur opes, cum diverſa apud pleroſqve ſit ratio, dubitari non

ri non debet, qvin ea omnium ſit optima, cũ ſingula ſingulis majoribus rebus, & neceſſitatibus æſtimantur. Quemadmodum de Auguſto prædicat SVET. in vit. c. 49. ad expediendas caſtrenſes expenſas, ærarium ab eo fuiſſe inſtitutum, in quo teconditæ opes, non niſi militiæ impendebantur, unde & militare appellatum eſt.

§. 22. Ad avertendas fraudes & dolos præveniendumq; crimen publici peculatûs penes alios imperium, penes alios cura & cuſtodia eſſe, apud alios ratio æris publici accepti vel expoſiti reddi debet.

*EXPLANATIO.*

OPum Reip. duas eſſe quaſi partes diximus §. 2. quod nempe aliæ ſint natæ cum Rep. liæ à Rep. acquirantur. Et quoad illas, quæ cum Rep. natæ, ſciendum eſt, cum diviſis imperiis factam quoque eſſe bonorum diviſionem & proprietatem, in qua diviſione id agendum erat, ut æque Reip. ac privatis conſuleretur. Unde beneficia naturæ in quibusdam, excluſis privatis, ſolis ſibi retinue-

re reſpublicæ. Quod neceſſarium fuit 1. ut pompam atq; auctoritatem contra privatos tuerentur facilius. 2. ut bellis ingruentibus reſiſtere validius & minore cum onere privatorum poſſent. 3. ut privatorum fortunæ ab iis ſuperarentur, id quod ad majeſtatem atque ſecuritatem imperii faciebat. *Conf.* §. 4. Ideo Romani devictis provinciis quædam in illis tantum publica ſervavére; ut ex his onera bellorum in illis provinciis ſufferrentur, & propterea eas præcipuè aggrediebantur, in quibus erat pretium Victoriæ, qualis Britannia, de quâ TACITUS *in Agricol.* fert Britannia aurum & argentum & alia metalla pretium victoriæ. *c. 12.* § 8.

Has opes cum rep. natas diſtinximus §. 4. in tria quaſi genera, ex quibus ſecundum beneficia naturæ complectitur. Cum enim cuilibet loco aliquid ſpeciale natura dederit, peculiaria iſta Reip. debent vindicari, qualia ſunt metalli aut ſali fodinæ &c tũ loca mari proxima vel portus &c. Atq; ex hoc jure nata ſunt regalia ſ. bona & loca illa, quæ tantum publico debentur. Ita in omnibus ferè ex hoc quoque jure Magiſtratuum privilegia diſtincta à privatorum eſſe debent. Hinc etiam hoc emanavit, quod in quibuſdam locis jus venationis ſoli Nobili-

tati

tati concedatur, quod jure quidem naturæ & gentium omnibus licitum eſt, ſed à jure Dominationis ſolis Nobilibus tribuitur, ut, quemadmodum alii aliis in rebus, ſic hi in venatione ſuum habeant exercitium, & quia venatio imago quaſi & præludium ſit bello.

Has autem opes cum rep. natas nullo modo imminui oportere diximus §. 8. Nempe perpetuum Axioma eſſe debet: Publicum augere bonum. Unde AUGUSTI quoque nomen introductum, ut monerentur illud geſtaturi imperium eſſe augendum. Et ſanè magna ejus rei ratio haberi debet. Creſcentibus enim indies privatorum bonis & fortunis facilè iſtæ publicas ſupergrederentur, niſi publicæ conſerventur & augeantur. Ideo ſi à Magiſtratibus alienentur, vel minuantur, agi cum illis poteſt repetundarum. Si enim negligentia Tutorum nihil creat præjudicii pupillo, multo minus Magiſtratus ſocordia officere Reip. debet. Quamvis nonnunquam alienare bona hæc Magiſtratus videantur, ingruentibus nempe ſummis neceſſitatibus. Unde prognata bona feudalia: in his tamen obſervandum, videri ea à Rep. retineri, quia Vaſallus tenetur ea onera ſubire, quæ Reſp. ex illis bonis toleraſſet.

Aliam ſpeciem reip. bonorum ſupereſſe dixi-

diximus §. 11. quæ per tributa & vectigalia ex ſubditorum bonis colliguntur. Dum autem neceſſitatis tributorum meminimus, Æquitatis quoque meminiſſe oportet. Ex Neceſſitate enim imponuntur & conferuntur tributa, ex æquitate ſingulis impenditur, quod à ſingulis extortum eſt. Manet itaq; ſingulorum, qvicqvid etiam expenditur, qvorum ſalus Reip. ſaluti eſt incluſa. Rectè itaque PLATO dicit: Tributa habere ſpeciem *Neceſſitatis* & *Gratitudinis*. *Neceſſitatis*, dum exiguntur, *Gratitudinis* dum eorum bono impenduntur qui contulerunt. Ut autem pares ſint ſubditi ad conferendum, rationem privatorum habendam eſſe diximus, idque tribus potisſimum modis juxta §.12. I. *Per ſumtuarias leges.* Intereſt enim Reip. ne quis malè utatur re ſua §. *ult. Inſt. de his qui ſui vel alieni juris.* Certè quamdiu ſumtuariæ leges in Republ. Roman. duravere, omnes ferendo oneri & ſtatui ſuo ſervando pares fuere. Ubi verò hæ ſublatæ, ne equites quidem ſuum ordinem tenuere. Veneti hoc inſtitutum retinent, apud quos unicuiq; Senatori modus Veſtis & Supellectilis eſt præſcriptus. Meritò id ubique retinendum eſt, bona ſiquidem ex eo iſta: 1. Magis pares ferendis oneribus ſubditi

diti redduntur. Quicquid enim à non neceſſariis rebus abſtrahitur, neceſſariis ad tributa opibus privatorum adjicitur. Itaq; Reip. necesſitati optimè ſatisfacere poteſt, qui in neceſſaria ſua impendit bona. 2. Qui inæquales revera ſũt, æquales quodammodo fiunt; aliàs ſi opibus inæquales & ſuperiores exemplũ luxûs proponũt, ſubvertuntur pauperes, dum ſequi volunt. 3. Ethica ratio accedit; Quantò enim longiùs abeſt à luxu anim9 humanus, tantò propior virtuti putatur.

II. *Per monetæ rectam rationem.* Poſt commutationẽ enim, quæ prima eſt vetuſtisſimaque vendẽdi ac emendi ratio, in moneta pretium rerum eſt conſtitutum. Intereſt igitur omnium, rationem monetæ haberi quæ optimè habetur, ubi pretium & materia conveniunt. Non nimia materia reſpectu pretii eſſe debet, ne eam nimis expetant cæteri exteri: non etiam nimis modica, ne eam importatis ex patria nummis juſto magis exteri perdant. Quæ vitia civilibus his bellis in Germania obtinent, & dum ibi creſcit moneta aurea, ex his oris & aliis invehitur, quia tanto majoris exponi poteſt; dum juſto minus creſcit argentea, ex imperio exportatur. Quando ergo tanta cura monetæ eſſe debet, in adul-

te-

teratores ejus gravisſimè animadvertendum. Gravisſimè dixi, quia quæ per inſidias, quæ vitari non poſſunt, committuntur, ſummè puniri debent, quia ſummè nocent. Hinc enim eſt, quod ille, qui abactum ex agris commiſit, graviùs quàm ſimplex fur punitur, qui ex ſepto pecus abſtulerit, qvia qvæ injuriis maximè ſunt expoſita, maximè tuta eſſe debent. Præterea ex fuco integra falli Resp. poteſt: ideoq; non minùs puniri qvàm contemtus imperii debet. Facit etiam ad curam monetæ, ne ulli privato jus cudendæ monetæ concedatur. Si enim bonam cudit absque permiſſu, Majeſtatis uſurpatæ tenetur, cujus pars eſt jus cudendæ monetæ; ſi malam, adulterationis monetæ accuſari poteſt.

III. Per Commercia & Opificia, quæ promoventur 1. *præmio propoſito opificibꝰ.* Ita hac in urbe (Lugduni) cùm lanificii opificium inſtitutum Magiſtratus vellet, permiſit liberum locum ad molas extruendas & 800. fl. ex publico in ſingulas molas expendit. 2. *Privilegiis*, præcipuè, ſi tributa ad tempus remittantur. Atque hac ratione imprimis adjuta eſt & confirmata ab ordinibus Societas Indiæ utriusq;. Sed objiciat quis non juvari hac ratione Remp. Fateor, non juvari

illo

illo tempore,ſed etiam dico longè validius juvari, poſtqvam conceſſum expiravit tempus. Ubi ex privatis ſubſidium Reip. expectatur, juvandi prius privati ſunt, ut juvent pòſt Remp. 3. *Itinerum ſecuritate*, quæ publica autoritate procurari debet. Ægyptii etiam præter has promovendorum opificiorum artem habuere atque rationem, qua quilibet opificis filiꝯ ejusdem opificii eſſe tenebatur,idq; eo conſilio,ne opifices eorumve filii quæſitis à parentibus opibꝯ fruentes,nec manibus victum quærentes in luxum ſolverentur, qua ratione imprimis Bruggis Flandrorum mercaturæ ac opificiorum interiit uſus. 4. *Per admiſſam hominum & pauperiorum multitudinem*, præcipuè in illis locis,ubi facile diteſcere,ſi ſagaces ſint,posſint. Pauperes enim ut ARIST. ait admisſi ſe & alios divites faciunt. Sic initio Belgici belli multi ex ditionibus Hiſpani cum fugere Dordracum & Delphos vellent, ibi non admisſi, Lugduni verò recepti ſunt,unde mirũ in modum civitas hæc crevit. 5. *Si bonæ fidei ratio habeatur*, qvod hic Leidæ obſervatur, ubi nullum eſt opificium,quod non ſuas leges & jura habeat: idque rectisſimè; ſi enim malæ merces exportarentur,externi ab emendi

K illis

illis caverent ſibi, & ſic neceſſe eſſet commerciorum corruere rationem.

Diximus §. 18. in tributis imponendis ad quædam reſpiciendum. I. Ea tributa potisſimùm imponenda, quæ *peregrinos* magis *& exteros* quàm *cives & domeſticos* poſſunt onerare. Hoc obtinetur, ſi præcipua tributa eis mercibus imponantur, quæ evehuntur ex regno. Sic enim non tam onerantur venditores, quàm illi quibus vendunt. Nam quicquid illis imponitur, hoc ipſi ab ipſis cariùs ſua vendendo extorquent.

III, & IV. In res non ita neceſſarias omnibus tributa graviora imponi, in neceſſarias leviora debent, & modica. Ita in Batavia gravisſima tributa vino impoſita, quia hoc tantum in uſu divitibus. Malè itaque exiſtimant quidam Scholaſtici, rebus quæ magis neceſſariæ ſunt, eo majora onera imponi debere; ex ea ratione, quòd tanto major inde nummorum copia corradatur. Hoc enim pacto multi pauperum vel omnia penitus perderent, vel neceſſariis vitæ defraudarentur.

Eſt ergò juxta IV. & V. A *nimiis* imprimis & quibus impares ſunt ſubditi *abſtinendũ*. Illud ſemper fit, ut qui nimium petit, etiam illud

illud, quod æqvum eſt, non conſequatur. Inter cauſas certè Belgicorum motuum & illa cenſetur, quod Albanus decimas bonorum ab illis exigeret, quod cùm præſtare ſine ſummo rerum ſuarum diſpendio non poſſent, & tamen ille tyrannicè urgeret, tanto dulcius libertatis nomen fiebat eis, in quam tandem ſe vindicarunt. At dicat quis, interdum Remp. opus habere, ut graviſſima imponantur tributa. Dico, quod hoc in caſu alio & prudentiori modo conſulendum ei ſit; præſtat nempe dividere tributa & varia variis imponere, quàm unum aliquod inſigne, quod licet unum idemque ſit, tamen non tam grave videtur. Rectè ergò PLATO dicit, quod imperare nihil aliud ſit, quàm legitimè fallere plebem. Sic in Batavia alia tributa agris, paſcuis, alia vaccis, alia butyro, caſeo, imponuntur, quæ agris tantùm impoſita nimis grandia viderentur.

VI. In tributis *præferri* debet *titulus Neceſſitatis*, etiam non data neceſſitate. In omnibus enim rebus Reip. ratio eſſe debet aut præferri. Ubi ratio eſt palam, exponi debet, ubi non, neceſſitas ſaltem præferenda eſt, facilè enim vulgo imponi poteſt. Scena nimirum Reſp. eſt, in qua ſc. prout opus,

quædam producuntur, quædam reſervantur. Neceſſitatem porrò tributorum expreſſit TAC. *l. 4. Hiſt. c. 74. §. 2.* dum inqvit: *neque qvies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis neq; ſtipendia ſine tributis haberi qveunt.*

VII. *Semel impoſita non facilè tolli debent, etiam cauſa ſublata.* Invidia enim ſemel in imponendis oneribus devorata, non debet iterum revocari. Quæ itaque cum odio obtenta ſunt, & ſæpe ſunt neceſſaria, perpetua manere debent. Feliciori tamen tempore & neceſſitate ceſſante non tam tolli tributum, qvàm exactio differri poteſt & debet, & ſi ingruit neceſſitas, iterum tributum urgendum, quod tantò alacrius præſtatur propter remiſſionis beneficium. Ut enim in ſeditione, ubi ſeveritas eſſe convenit, differtur pœna, non verò lex in qvam peccatur, tollitur: ita exactio ſuſpendi debet ac poteſt; licet tributi revocandi integra maneat poteſtas.

VIII. Præſtat *inveterata* augeri, quàm *nova* imponere. Id non difficulter intelligitur. Ingratum enim plerumque eſt, qvod & novum & grave eſt. Nova præterea tanto graviora ſunt, quanto ab uſu remotiora.

Quem-

Quemadmodum itaque Cæſares Romani arcanum id imperii habebant, ut ſemper veterem præferrent Remp. ita Magiſtratus veterum potius tributorum nomine qvàm novorum exigere debent. In Hollandia augentur potius inſtituta, qvàm nova inſtituuntur.

IX. In tributis æqvalitatis eſt maxima habenda ratio. Aliàs nemo credit, id ſe publico impendere, quod non alter ſolvit, qui in eadem eſt Rep.

X. Tributa *ſine injuriis imponi* debēt & imperari. Iniqvus enim exigendi modus facit, ut iniqvum videatur ipſum tributum. Injuria verò eſt 1. in exigendo, cùm qvis exigit id, qvod poſtea contra tribuentes convertitur. TACIT. hoc reſpectu Britannos omnia tolerare, ſi injuriæ abſint, inquit *in Agricol. c. 13. §. 1.* 2. In publicanis ipſis, qui homines ſunt ad exigenda tributa conſtituti, quorum nomen ſemper ob injurias exoſum & nonnunquam ob eorum iniquitatem integræ à Romanis defecere provinciæ. Tantum autem illi inferre injuriæ poterant, quia nullæ ipſis leges in exigendo præſcriptæ, imponebatur ſolummodo eis, ut ſummam tantam vel tantam darent ad hoc vel illud tempus, in cujus ſummæ compenſationem illi exige-

bant, quomodocunque placuerat. Intereſt autem imprimis Magiſtratuum, publicanos injuriarum cauſa conſtringi, quia quicquid à publicanis committitur, ejus facti invidia Magiſtratus laborant. Novit id Nero, ideò cùm plebs de immodeſtia eorũ conquereretur, dubitavit an cuncta vectigalia remitti juberet; ſed impetus hic ſedatus à patribus, qui cenſuerunt temperandas Publicanorum cupidines, ne per tot annos ſine querela tolerata novis acerbitatibus ad invidiam verterẽt, apud TAC. *l.13.A.c.50.* §.1. In Batavia benè hac in parte proceditur, anteqvam enim tributa ſtatuantur, prælеguntur omnibus leges, ſecundum quas poſtea exiguntur.

XI. *Mollia nomina* ex neceſſitate *in imponendis*, indicendisque tributis *debent uſurpari*. Qui enim ſupplex eſt, melius & facilius miſericordiam recipit, qvàm qui cum magnitudine animi agit. Neceſſitatis quoque nomina uſurpanda, quia qui petit, cum ratione facilius, quàm qui ſine ratione impetrat. Maxima autem ratio rerum eſt neceſſitas.

XII. *Imponendorum* captanda *occaſio*, cum *res populo maximè placituræ* geruntur. Quo enim gratior eſt finis, eo & onus, quod propter

pter eum ſufferendum eſt, facilius fertur. Quod animadvertere in bellis Belgicis eſt, quorum initio ordines volentibus ſubditis graviſſima etiam onera imponebant, quia quisque omnibus ſe orbare ad conſervandam libertatem malebat. Hæc ars obſervata Auguſto, qui quoties victoria aliqua potitus, toties oneris aliquid impoſuit, ut onerum invidia publicâ lætitiâ leniretur.

XIII. *Legitima exceptio* unicuiq; in exolvendis tributis *debet permitti.* In Batavia vectigal ducenteſimæ in omnia bona eſt conſtitutum: Si ergo alicujus bona pluris ſunt taxata, quàm revera ſunt, tunc juramento confirmat taxationem ſuam, & ſecundum hanc exigitur.

XV. Imprimis ab eo onere *non debent excipi Magiſtratus.* Imitatione enim & exemplo Magiſtratus ac primorum, quæ difficilia ſunt, facilia populo redduntur. Cujus rei exemplum in Hiſtoria Romana habemus. Cùm enim bello Punico ſecundo exhauſto ærario ac fortunis privatorum non eſſet unde ſtipendia militi ſolverentur, Senatus quicquid auri, argenti, æris ſignati habebat, hunc in uſum contulit; ſenatum equeſter

ordo,& hunc ipſa plebs abunde ſecuta, cum antea magno fremitu & indignatione mentionem novæ collationis accepiſſent. LIV. *l.26. c.36.*

XVI. *Juſta tributa* ſunt quæ commendantur:

1. *ex imponente*:

2. *ex fine*,

3. *ex forma*, cum non tantum ſine injuriâ exiguntur, ſed & ita, ut proportio ſit inter illos, qui inæquales opibus, & ut omnes tributo ſubjaceant. Cùm enim quidam in agris, quidam mercaturâ &c. occupentur, non mercatoribus tantùm aut agricolis tantùm, ſed pariter omnibus onus eſt imponendum, ducta ad bona proportione.

4. *ex modo*, ne ſcil. nimia ſint. Nam boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere, ut Tiberius Præſidibus onerandas tributo provincias ſvadentibus reſcripſit apud SVETON. *c.32.fin.* & denique

5. *ex uſu*, ut accepta in eum finem expendantur, in quem ſunt accepta.

Diximus porro §. 19. acceptas ex tributis opes tantas eſſe debere, ut ſumptibus Reip. & impenſis ex amusſim posſint reſpondere.

Ut

Ut enim proportio eſſe debet inter tributa & opes privatorum, ſic etiam inter opes ex tributis collectas & onera Reipubl. Itaque non neceſſariis tributis non onerandi ſunt ſubditi, ubi proclives ſe ad præſtanda ea, quæ Reipubl. impenſæ requirunt, oſtendunt. Imò ſi quando gravia impoſita, ceſſante neceſſitate removeri poſſunt, ne ſubditi ſine neceſſitate exhauſti ad neceſſitatem non ſufficiant. Hoc ipſum eſt, quòd de Trajano uſurpaſſe ajebamus PLINIUM: calculum cum imperio ponere. Et propter hanc cauſam in neceſſarios modò uſus impendere ſe ex tributo quæſitas opes probare debet ille, qui imponit. Noſſe enim vult, cur hoc vel illud agatur, populus, præcipuè cum grave aliqvid fert. Si tamen quarundam rerum cauſæ non debent propalari, tum ſimulacra rerum oſtendenda.

Optimam ærariorum rationem diximus §. 21. quando ſingulis neceſſitatibus Reip. ſingula deſtinantur. Uno enim ærario variis negotiis permiſſo nihil præter confuſionem oriretur. Præterea ubi diſtincta ſunt æraria, ibi ſingulorum melior ratio exigi & reddi poteſt. Sic apud Romanos aliud fuit ærarium militare, quod Augu-

ſtus conſtituit, aliud in largitiones ſacras, aliud in ſumtus Legationum, &c.

Poſtremò diximus, penes alios imperium eſſe, penes alios curam & cuſtodiam pecuniæ, penes alios accipiendi & expendendi rationem debere. Non enim eidem eſt imperium relinquendum & accipiendi & diſponendi ratio, quia ſæpe tributū imponeret, propter ſua commoda, vel quod imperatū inReip. utilitatem, in uſum ſuum exponeret. Et pluralitas hæc circà nummos verſantium facit, ne duo inter ſe colludant &, quod Plautus ait, conſutis dolis agant. Apud Romanos penes Senatum fuit imperium, penes Quæſtores ærarii cuſtodia, à quibus Cenſores & nonnunquam Senatus rationem expoſiti requirebant. In Batavia eadem cura circa publicam pecuniam eſt.

## Caput XI.

## *De Fœderibus, eorumque diverſa ratione.*

§. I.

Hactenus de iis à nobis actum eſt, qui-

quibus domi Reſpublica confirmatur. Cum autem ſæpè Reſpublica domi ſibi non ſufficiat, vel deſtituta à neceſſariis, quæ aliunde peti debent, vel cum potentioribus bello commiſſa, foris etiam & auxiliis alienis, neceſſariò debet ſtabiliri.

§. 2. Id verò per fœdera potiſſimum obtinetur, ad quæ impellunt, & ipſum jus naturæ, quo, quæ natura huic, aut iſti negavit genti, gentibus tamen omnibus neceſſaria, aliunde peti poſſunt, ac debent: Jus etiam gentium, quod amat & urget, totorum inter ſe populorum ſocietates: Vis deniq; neceſſitatis, quia potentia majorum, & iniquitate, ſæpè minores populi opprimerentur, niſi majores, ac potentiores, certis fœderum legibus & conditionibus electi, ſubſidio venirent.

§. 3. Eſt igitur fœdus, duorum vel

 plu-

Digitized by Google

plurium Principum, vel Rerumpublicarum, publica de amicitia, ſocietate, mutuis commerciis, mutuiſque auxiliis præſtandis, pactio, ſeu ſolennis conventio.

§. 4. Soli autem illi Principes ac populi, qui jus habent majeſtatis, nulliuſque alterius ſupra ſe imperium agnoſcunt, contrahere fœdera, ac inire, poſſunt. Ex quo liquido quidem apparet, fœdus injuſſu ejus initum, penes quem ſumma poteſtas eſt, non tenere, & fœdera à ſubditis, ſine ſupremorum Magiſtratuum autoritate, cum aliis Principibus, aut populis percuſſa, non eſſe fœdera, ſed conjurationes.

§. 5. Cæterùm, aut cum remotis, aut cum vicinis, fœdera ferè ineuntur. Cum remotis, commerciorũ, aut communis hoſtis causâ: ſi commerciorum causâ, hoc agendum, ut tuta

ſit

ſit navigatio, aperti portus, mutuus intercurſus negotiorum, quæ beneficia, iisdem redditis, facilè obtinentur. Si verò communis hoſtis causâ, hoc agendum, ut quantum licet, in fœderatum, aut tota belli moles, aut pars ſaltem ejus, transferatur, quo minus nobis cum communi hoſte negotium ſit.

§. 6. Interim tamen ad vicinorum fœdera potisſimum eſt attendendum, ſi enim communis omnium vicinorum hoſtis ſit, unum, & commune omnium fœdus, ſalvâ cujusque, in cæteris, imperii majeſtate, inire expedit. Nam, qualiscunque vicinorum fortuna, non negligenda eſt, adverſus communem hoſtem, dum quâvis, vel proſperâ, vel adverſâ, nos etiam everti poſſumus, & juvari.

§. 7. Adeò

§. 7. Adeò ut in iis quidem fœderibus, hoc (I.) agendum ſit, ut finiantur, decidanturque, ſi quæ, inter iſtiusmodi vicinos natæ ſunt lites & ſimultates. (II.) Illud, ut ex fœderis lege, ex omnium fortunis idoneæ ad propulſandum communem hoſtem vires, decernantur.

§. 8. Porrò fœdera, quæ inter vicinos ſanciuntur, non ejusdem omnia indolis, cauſæ, & conditionis ſunt. Nam cum vicinis, aut majoribus, aut paribus, aut inferioribus, ineuntur, ac proinde diverſa ratio ſingulorum eſt.

§. 9. *Cum majoribus* prudenter fœdus init inferior, ſi auxilium potius accipiat, quàm conferat, ſique, ejus obtinendi causâ, ad ea, qvæ viribus ſuis majora, qvæqve ad vim Reipublicæ diſſolvendam faciunt, & majoris potius auctura, qvàm inferio-

ris

ris confirmatura ſunt imperium, præſtanda ſe non aſtringat. : Si denique accepti ejusdem auxilii causâ, majori in manus non tradat clauſtra Imperii. Minores enim, ſpecie delati auxilii, facilè à majoribus opprimuntur.

§. 10. Sin verò *vicini multi majores* ſunt, & iidem inter ſe commisſi, quantum licet fœdus, & amicitiam omnium inferiorem oportet amplecti, qvo ita per ſingulos ſe tueatur inferior ille, ſive Princeps, ſive populus, de cujus imperio invadendo, cæteri omnes contendunt, quod jus, & fœdus, *Neutralitatis* ferè vocatur, eſtque nihil aliud, quam omnium partium amicitiâ uti, causâ tamen omnium intactâ. Interim verò, id ſi impetrari non posſit, fœdere transgredi expediet in partes ejus, qui cæteris ſit major, quô cum nobis cauſa

maxi-

maximè cognata, quique ad ferendum nobis auxilium, adverſum alios, nobis propior exiſtat.

§. 11. *In accipiendo* tamen *à majoribus auxilio*, ſingulari quâdam prudentiâ eſt op9, quâ neglectâ, per fœdera, malum potiùs, quàm bonum publicum, promovetur. (I.) Igitur haud unqvam nimium auxilium eſt accipiendum, nimium autem illud voco, quod majus eſt viribus, & copiis eorum, qui juvantur. (II.) Nunqvam ſumma rerum auxiliaribus copiis fœderatorum, ab inferioribus eſt permittenda, ſi enim id fiat, nihil aliud eſt, quàm aliis tradere vim Majeſtatis. (III.) Non, niſi urgente ſumma neceſſitate, externa fœderatorum auxilia admittenda ſunt, quia avarè ferè, & ambitiosè, & cum contemtu illorum, qvibus juvandis veniunt, agunt auxiliares ejuſmodi copiæ, ſed

& dif-

& difficulter admodum, ſemel admiſſæ, dimittuntur. (IV.) Denique, ubi id fieri poteſt, ex Reipublicæ uſu, cauſa potius belli præcidi debet, quàm externa fœderatorum auxilia admitti, ob eas ſcilicet rationes, quas jam reddebamus.

§. 12. *Si cum vicinis paribus*, in fœdera conveniatur, in quævis pariter omnes conſtringi conducit, ubi nimirum eadem ſingulorum eſt cauſa, & ſinguli, diviſi, majoribus eſſent impares futuri; Singuli enim pugnantes, tandem univerſi vincerentur. Fœdera iſta, cæteris omnibus validiora ſunt, & minùs periculoſa, quia cum paribus ineuntur.

§. 13. Quo autem idoneus ex hiſce fructus poſſit reportari, unum, vel generale fœderatorum collegium, ſive ordinarium, ſive extraordinarium,

um, pro frequentia vel infreqventia offerendorum negotiorum, inſtituendum eſt, in quo fœderatorum Legati, belli & pacis ſuprema conſilia ſocient, ac vim fœderis, & vinculum, tueantur.

§. 14. *Cum inferioribus*, fœdera à majoribus ferè ineuntur, ſi hi, ex auctis illorum, conſervatisque fortunis, hoſtibusqve represſis, ſuo etiam imperio conciliare poſſunt ſecuritatem. Securitas verò illa conciliatur per inferiores, ſi illi in fœdus aſſumpti, & juſtis auxiliis ſuſtentati, communem hoſtem detinere posſint, ſiſtere, aut propulſare.

§. 15. *Fœderum* iſtorum omnium alia æterna ſunt, alia certi temporis ſpatio ſunt adſtricta. *Æterna* eſſe debent, quorum cauſa perpetua. *Tempori adſtricta*, quorum cauſa cum tempore inverti poteſt, aut mutari.

§. 16. San-

§. 16. Sanctè autem omnia & ſolenniter debent iniri, &, eadem fidei ſanctitate obſervari. Fides enim data publico fœdere, ſervari etiam debet Hæretico, infideli, hoſti, & rebelli; ſi enim turpe ſit, fidem illis ſervaſſe, imo ne quidem dari ei debuit, ſi non debuerit ſervari. At iſta ſervanda etiam eſt, cùm ex rupto fœdere plus referre poſſimus utilitatis, plus enim, qvavis occaſione oblatâ, ſemper utilitatis eſt, ex ſervatæ fidei famâ.

§. 17. Denique etiam ſervanda eſt, qvamqvam metu, & neceſſitate, ad ineundum fœdus compulſi ſimus. Qvanqvam enim civili jure privato reſcindere liceat id, qvod vi aut metus causâ quis geſſit, aut promiſit, non tamen id licet in publicis gentium fœderibus. Nam ſi neceſſaria ſunt fœdera, ut ſunt, ſique

certò definienda ſunt; ſic enim durabile robur fœderibus maximè conciliatur. Si interim quid controverſiæ oriatur, ex fœderis diverſa interpretatione, quemadmodum id fit ſæpiſſime, optima illa cenſeri debet & æquiſſima, quæ ad finem & inſtitutum fœderis adſequendum maximè eſt comparata.

§. 20. Denique inita ita & obſervata fœdera finiuntur aut cum tempore, cui ſunt adſtricta; aut mutuo conſenſu eorum, qui iniere; aut legibus fœderis non obſervatis, ab iis, quibuscum conventum eſt: quod fit, cùm aut non præſtantur ea, quæ ad vim fœderis maximè faciunt & promiſſa ſunt, aut contraria aguntur fœderis inſtituto, quorum alterum qui committit, ut perfidus eſt & iniqvus; ita ſi ea de

cauſa

cauſa alii non ſtent, contra initi fœderis leges, ex gentium omnium jure, judicio ac merito facere cenſentur.

## *EXPLANATIO.*

EXcusſis iſtis, quibus resp. domi firmatur, agendum jam de illis, quibus foris ſtabilitur, qualia inprimis ſunt fœdera, quæ tribus ex rebus promanaſſe §. 2. diximus. 1. *Ex jure naturæ* propter commerciorum neceſſitatem. Cum enim non omnis ferat omnia tellus, unius indigentia alterius debet levari abundantia. Ex quo jure itinerum libertas atq; ſecuritas præſtatur.

2. *Ex jure gentium*, qvia ſe omnes tueri non poterant.

3. *Ex vi ac præſcripto neceſſitatis.* Cùm enim creſcerent injuriæ, ratio inventa, qua per fœdera afflicti affligentibus pares quoque redderentur. Ex hoc quoque triplici fundamento triplex ortum fœdus. 1. *Fœdus commerciorum*, quod nullis legibus præter naturales æquitatis continetur. Natura enim voluit hoc vel illud gentibus denegare, ut tanto arctius omnes inter ſe conjungeren-

gerentur. 2. *Fœdus Rationis ſeu juris gentium*, quod hominum omne genus principalibus quibusdam aſtrictum eſt rationibus ac principiis, quod ideo generale quoddam fœdus hominum dixeris. 3. Cum bellis etiam & injuriis apertis quidam impeterētur, arctiora erant *fœdera* ineunda, qualia ſunt *belli & pacis*, qvo pacto, qui minores antea erant, poſt pares fiebant. Ut enim in Arithmetica minori numero minimo addito numerus creſcit; ſic per fœdera Reſp. creſcunt ac viribus augentur.

Diximus fœdera vel cum remotis vel cum viciniſ iniri §. 5. Et cum remotis vel commerciorum vel communis hoſtis causâ. Si commerciorum, plurimum hoc ſecum affert utilitatis. Accipit enim Reſp. quod non habet. Curandum igitur Magiſtratibus, ne à commerciis qualibuscunque Reſp. excludatur. Præcipua habenda eorum cura eſt, quæ Reip. neceſſaria ſunt: Inter quæ ſunt annonariæ provinciæ, quales duæ potisſimum apud Romanos, Ægyptus Siciliaque. Et ubi ratio habita necesſitatis, habenda quoque ratio utilitatis. Præcipuum Venetorum præſidium eſt ex commerciis, quæ ut tanti majoris ſint momenti, circa

pretio-

pretioſa verſantur. Sic cum Conſtantinopolitanis contracta ab eis fœdera, à quibus magno cum emolumento merces ex India Orientali acqvirunt. In fœderibus verò cauſa commerciorum ineundis id agendum, ut ſi fieri poſſit, nobis ſolis ea vindicemus, quod Monopolium verum omnibus Politicis dicitur, quod ipſum in privato vitium maximum & latrocinium, in publico tamen maximè expetendum. Ita mercatores ſocietatis Indicæ caryophyllorum venditionem cum illis gentibus per fœdera ſibi vendicarunt, ut & Batavi à Moſcorum Imperatore idem impetrarunt vi fœderis de qvarundã mercium commercio, quo non leviter aucti. Ejusmodi fœdera etiã cum hoſte maximè iniri poſſunt. Hoc à Belgis ſemper factum eſt, poſtqvam in diverſas abierè partes. Cùm cautionib9 tamẽ id agitur apud illos, & agi debet. 1. Excipiuntur illa apud eos, quæ ad militiam ſpectant, & ei ſubſerviunt, ut pulvis pyrius, bombardæ &c. 2. Ea deferuntur hoſtibus, quæ aliter etiam hoſtes habere poſſent. 3. Tributa graviſſima iis rebus imponenda, quæ ad hoſtes deferuntur, ut diſpendio illorum Resp. juvetur; interim ubi inopia premendi ſunt hoſtes, tum ea commer-

cia

cia inhiberi & retineri domi poſſunt.

Ineuntur etiam cum remotis fœdera communis hoſtis causâ. Ex quibus multa commoda ad ineuntes derivantur. Nam 1. bellum & ejus incommoda non ſolùm nos ſed & fœderatum premunt, & ideo nobis leviora. 2. Cùm porrigimus fœderato pecuniam, ſine periculo bellamus. Hinc initio bellorum Belgicorum Gallus Batavos juvabat pecunia, & invicem ab iis juvabatur, qvia communis hoſtis Hiſpanus erat. Guſtavus qvoque Svecorum Rex pecunia Belgarum adjutus, ut tanto potentius Imperatorem diſtineret, qui in Belgio metuebatur.

Diximus §. 6. ad vicinorum fœdera potiſſimum attendendum. Quemadmodum enim reſpectu hominis privati magnum malum vicinus malus, ut Hes. ait ἔργ. 1. v. 344: ita in Rerump. quoq; cōfiniis idem ipſe maxime metuendus. Fœderibus itaque initis cum Vicinis 1. Altercationes inter vicinos tolluntur, quæ cauſa finium ac terminorum exoriri ſolent. 2. Ingruente hoſte potentiores ſunt ad reſiſtendum. Qua de cauſa Helvetiorum populi licet diverſis inſtitutis ac religione in tam arctum fœdus coiere. Belgæ quoque hoc potisſimum modo po-

tentiæ Hiſpanicæ reſtitere. Hanſeaticarum quoque civitatum idem inſtitutum fuit. Et ſanè nulla re magis P. Romanus imperium ſuum dilatavit, quàm quod gentes, cum quibus bellum ipſis erat, diſcordes cum vicinis eſſent, quod in Parthis & Britannis videre eſt, de quibus TACITUS, dum ſinguli pugnant, univerſi vincūtur. *Agric.c.*12.§.3. Itaq; vicinorū qualiſcunq; fortuna non eſt negligenda. Si proſpera eſt, magis noſtro inſtituto, quod fœderibus intendimus, ſatis fiet: ſi adverſa, cogitandum, nobis quoque & ad nos eandem per eorum latus poſſe penetrare. Bella igitur eorum tanquam noſtra debent æſtimari, & ſi non liceat palam, clam tamen à nobis debent adjuvari. Ut enim incendio exorto etiam juvat is, cujus ædes non ardent, quia tamen ardere poſſunt: ita vicinorū bella extinguenda, ne ad nos eorum ſerpant contagia. Noſtri ergo cauſa vicinorum mala prævenienda vel tollenda. Nam ut PLUTARCHUS ait, qvi vicinos affligit, aut ambitioſus eſt aut iniqvus. Si ambitioſus, nos quoque invadet; ſi iniqvus, ejus etiam injurias experieris.

DIXIMUS porrò §. 8. *fœdera cum vicinis* eſſe vel *cum majoribus*, vel *cum paribus* vel *cum mino-*

*minoribus* ineunda. Et ſi cum majoribus ineantur, accipiendum potius ab eis auxilium, quàm præſtandum. Ut enim privatus quisque ſe pede ſuo metiri debet, ita Reip. quoque cognita eſſe ſua potentia debet, neq; in communionem bellorum cum illo deſcendere, qui facultatibus eſt major. Quotquot enim Respubl. id fecerunt, illæ exhauſtæ vel etiam ab ipſis fœderatis oppreſſæ. Laudandum itaque inter impares fœdus patrocinii, ex quo expectatur patrocinium ſine reſpectu reddendi auxilii; Ita Leodienſes & Trevirenſes cum Gallo patrocinii fœdus habent, indeque ortum inter alia Gallorum modernum cum Hispanis bellum, quod in Brabantia in carcere Regis Hispanorum juſſu Elector Trevirenſis detentus eſſet. Sed dicat quis, difficulter talia fœdera à potentiori obtineri poſſe, utpote ex quibus ad ipſum nullum venit commodum. R. Imò verò cõmodum ſæpe magnum. Nam omnibus eorum commoditatibus uti poſſunt, ut Leodienſes appoſiti ſunt ad invadendum Belgium Hispanicum. Præterea cavetur hoc ipſo, ne hoſtis aſſertis his minoribus fiat tanto potentior.

In his autem cum potentioribus fœderibus id quoque obſervandum, juxta §. 9. ut

*ſi plures ſint potentiores vicini, omnium hic ratio habeatur.* Quod benè à Republ. Genevenſi obſervatum, quæ exigua cùm ſit, tres potentes habet vicinos, Regem Galliæ, Ducem Sabaudiæ & Helvetios. Illa omnium habet rationem, ſicque optime contra eos ſe tuetur, licet minimas habeat opes. Si enim Sabaudus ingruat, Gallus auxilium fert, vel contra, quia poſſeſſionem ejus Reipubl. ſibi invident: Si etiam uterque contra illam conſpirant, Helvetii ſeſe opponunt, metuentes tam potentes duos dominos in viſcera ferè recipere ſua.

Cœterum in *accipiendis ex fœdere auxiliis* præſertim *militaribus caute eſſe agendum* diximus §. 11. & 1. quidem *nunquam debet recipi auxilium*, quod *validius* ſit illis, qui juvantur. Ratio eſt rei hujus (1.) Quia ad robur Reipubl. & Majeſtatem facit, ut nobis potius quam aliis fidere debeamus. (2) Quia ſi illi, qui mittunt auxilium, malè Reipubl. velint, opprimere eam poſſunt, niſi ſufficiens ſit ad vim auxiliorum propulſandam. Igitur in tantum auxilia recipi debent, ut illis juvari non ſubverti poſſint, qui recipiunt, multitudoque auxiliorum in has leges aſtringenda, ut metum tantum hoſtibus, non etiam nobis inferat.

2. *Nun-*

2. *Nunquam ſumma rei auxilio fœderatorum permittenda.* Si enim ſumma Reipubl. alteri permittatur, transferri in eum videtur Majeſtas. Diffidere magnum in Republ. bonum eſt, & quisque in tuendis ſuis majorem debet habere rationem. Niſi tamen extrema ad id cogat neceſſitas, quæ etiam contra hoc præceptum agere compellit. Ita Belgæ invalidi ab initio bellorum ipſi ſummam rerum ſuarum permiſerunt Anglis; ſed id ſucceſſu nō optimo. Adde quod iſto exemplo non ſtandum: In extremis enim nō tàm ratio obtinet quàm neceſſitas, & conclamata valetudine Medici nonnunquam deſperatis medicamentis ægrorum permittunt vitam.

3. Non niſi *urgente* admodum *neceſſitate auxilia admittenda.* Nihil enim periculoſius externis auxiliis: 1. Quia cum contemtu agunt eorum, qui advocarur. 2. Nolunt legibus obſtricti eſſe illis, quæ in illa obtinent Republ. 3. Poſſunt per ſubmiſſa auxilia alteri quoque parti exteri principes auxiliari. 4. Difficulter etiam ejiciuntur regno. Nimirum turpius ejicitur quàm non admittitur hoſpes. 5. Difficulter his auxiliis ſolet ſatisfieri. Quæ ut intelligantur, cōſideranda Romanorū in promovendo imperio aſtutia, quia primo inter ſe gentes

mè etiam periculoſæ, quia omnes pares, nec ergo metuenda eſt alterius potentia.

Rationem verò horum fœderum conſiſtere in eo diximus, §. 13. ut inſtituatur commune fœderatorum collegium, qui & commune fœderatorum tueantur, nec tamẽ privatum ſingulorum negligant. Nempe in ejusmodi fœderibus duplex bonum conſiderandum, bonum publicum ſingulorum, & bonum omnium, ideoque duplicia conſilia eſſe debent, & duplex quaſi rerum collegium. Ita Belgæ confœderati, qui ex diverſis provinciis coaluere, duplices habent ordines, alios Provinciarum ſuarum ſingularum, alios omnium. Atqve omnium ſunt generales, qui vocantur, ordines & conſiliarii ſtatus. Quia autem per potentiam horum ſtatus Reipubl. immutari poſſit, poteſtas illorum legibus fœderis circumſcripta eſt, ut ſi quid in fœdere deſit, tunc ad ſingularum provinciarum ordines recurratur.

Cum *inferioribus* denique etiam iniri diximus §. 14. fœdera, non facile tamen cum indigentibus, quia oneroſa eſſe ſolent, niſi utilitatis cauſa, qvæ in propulſando vel ſiſtendo communi hoſte verſatur. Sic Angli & Galli ab initio bellorum Belgicorum fœdus cum his provinciis licet exiguis iniere,

quia videbant, ſi Hiſpanus illis potiretur, eum & propinquiorem ſibi & potentiorem futurum. Eadem de cauſa Romani cum Batavis fœdus tam arctum contraxerunt, ut etiam *Fratres P. Rom.* dicerentur, *in inſcript. ant. Grut. LXXIII. 9. & CDXCIX. 13.* quia illorum maxima opera erat, ad coercendas ſuperiorum Germanorum in Galliam excurſiones. Ordines etiam Belgii cum Embdanis, licet longè inferioribus in fœdere ſunt, metu ne ab illa parte aliquid mali ex imperio ingruat.

Diximus porrò §. 15. *fœdera* quædam eſſe *æterna*, quædam *tempori adſtricta. Æterna* qvorum cauſa eſt perpetua. Cum enim inter Rerumpubl. fundamenta etiam ſint fœdera, quàm ſtabilis eſt Reſpubl. tam ſtabile fœdus eſſe debet. Unde formula apud Romanos: cum Cœlo & Terra duratura ſemper pax eſto. Interim fœdera hæc ex certis rationibus immutari poſſunt. Ita Belgæ cum Anglis & Gallis ab initio fœdus ad omnia ſimul agenda inierant. Modò verò æternum quidem amicitiæ fœdus cum iisdem habent, non verò reſpectu armorum pariter inferendorum. Communi tamen conſenſu debent diſſolvi, cum nec privatorum contractus ſine conſenſu utriusq; partis diſſolvi poſſit. Dixi-

Diximus §. 16. *Fœdera ſanctè iniri & eadem fide ſerio obſervari debere.* Solennia enim requiruntur ad ea, quæ debent obſervari, quæ diverſa apud diverſas gentes in fœderibus ineundis obſervata. Apud Romanos Porca cædebatur; quo ſignificatum, optare illos ut æque à Diis mactetur, qui primus fidem fefellerit. Alii dexterarum inſertione ea firmarunt, ad vinclum animorum indicandum. Quidam ſanguinem ſibi eliciebant, deque eo vino mixto ambo bibebant. Fides verò illa quæ in ſervandis fœderibus requiritur, conſtans eſſe debet, & perpetua, vel exempli cauſa, qui enim ſemel in eam peccavit, impoſterum ei non creditur. Itaque etiam Hæreticis data fides ſervari debet. Fides enim eſt vinculum Reipubl. quo ſoluto Rempubl. quoque diſſolvi neceſſe eſt. Nullus itaque prætextus tanti putandus eſt, ut fides ob ipſum falli debeat. Fruſtra igitur quæritur: an Hæreticis data fides ſit ſervanda? ſi enim turpe eſt ſervare; turpius eſt dediſſe; ſi bonum fuit dare fidem, cur non itidem bonum ſit eandem ſervare? Proponenda itaque potius quæſtio eo modo erat: An Hæretico fides ſit danda? Ubi enim fidem ſervare turpe, eadem non eſt danda.

Diximus §. 18. *ob levia privatorum commiſſa rumpi* fœdera aut *turbari* non oportere. In tanta nimirum privatorum multitudine, à belluâ multorum capitum facile aliquid committitur, quod adverſus fœdus ſit, propter quod tamen fœdus minime ſolvendum eſt. Respubl. enim ut corpus humanum eſt, in quo ſæpe unum membrum afficitur, nec tamen tota perit compages & disſolvitur. Ad hanc verò rem inventum eſt jus Repreſſaliorum, quo jure ſi injuriæ inter privatos ortæ, illis qui læſi ſunt, poteſtas ſit, injuriam ſuam privatis armis ac rationibus ulciſci. Ita & non ita pridem Anglis quibusdam à Belgis læſis, ne fœdus ſolveretur, Angli illi à Rege poteſtatem acceperunt privatim ulciſcendi. Quippe Fœderum omnium proprium eſt, ut & ſingulorum & ſimul communem omnium propoſitam ſibi habeant utilitatem. Fœdus nempe dupliciter conſideratur, vel ut ineundum, vel ut jam initum. In ineundo propoſita ſui ipſius cuique utilitas eſſe debet, ſed poſtquam initum, tum fœderatorum omnium magis quàm ſui habenda ratio.

§. 19. aſſeruimus, ad prævenienda bellorum & motuum ſemina *verbis apertis & planis fœdera* eſſe *concipienda*. Proverbium eſt: mini-

minimum non curat Prætor, ſed tamen in Republ. eſt attendendum, adeò ut etiam ſyllabæ&verba nonnunquam ludificent eos, qui ad ea non attendunt. Sic in duodecennali fœdere cum Hiſpano, cum Belgæ requirerent, ut eos pro liberis Rex agnoſceret, reſcriptum, Regem cum iis *Tanquã* cum liberis acturum: elapſo fœderis tempore, ne videretur juri in eos renunciaſſe, particulam *Tanquam* dixerunt ejus JCti non eſſe veritatis, ſed ſimilitudinis. Evolvi itaq; omnia & ſingula debent, explicatioque illorum peti. Si verò circa interpretationem aliquæ oriantur controverſiæ, ex fine decidi debent. Ut enim in jure non ſinguli caſus ſunt deciſi, ſed in reliquis decidendis ad finem legis & rationem deciſionis in uno obſervatam attenditur, ita in fœderibus illa, quæ non exiſtunt, ex exſtantium ratione ſunt definienda.

## CAPUT XII.

### *De jure belli, de bellorum adminiſtrandorum recta atque cauta ratione.*

§. I.

CUm plurimi Principes ac populi

*rium.* Eſt autem neceſſarium & juſtum, cum alia ratione jus noſtrum nobis non poſſumus vindicare.

§. 4. Igitur *juſtitia bellorum*, ad tria ferè capita revocatur ſuprema. (I.) *Ad defenſionem* ſui & aliorum, quibus ea ex fœdere aut naturæ aut gentium lege debetur. (II.) *Ad exactionem ejus aut vendicationem*, quod noſtrum aut noſtri juris eſt. (III.) Denique *ad pœnam*, qua ob læſam Imperii noſtri Majeſtatem, vel ob læſas ſubditorum noſtrorum fortunas, bello indicto alii alios veluti ſupplicio publico punimus.

§. 5. *Defenſio* itaque eſt, qua adverſus inſidias, conatus, ac vim aliorum noſtra bello, tanquam gentium omnium ſanctiſſima quadam ac neceſſaria lege tuemur. *Exactio* ſive juris noſtri, ſive noſtrorum vindicatio eſt, qua agimus repetundarum, &

quæ

quæ nobis noſtrisque ablata, vel cum deberentur, non præſtita ſunt, bello repoſcimus. *Pœna* denique eſt, qua violatam majeſtatem Imperii, attritas ſubditorum fortunas, violata gentium jura, bello, velut juſta ultione vindicamus.

§. 6. *Defenſio publica & privata* multum differunt. *Privata* juris momentanei eſt, & abſente judice tantum permiſſa, ad cujus autoritatem privato homini alias eſt provocandum. *Publica* verò durat quamdiu bellum, & alter alterius judicium quam ſuum ſubire neceſſe non habet. *Privata* etiam defenſio tum demum juſta eſt, ſi præceſſerit alterius aggreſſio & de facto. *Publica* autem defenſio etiam juſta eſt ante alterius aggreſſionem, & de futuro, ut ita dixerim. Unde colligitur, juſtam indictionem belli cenſeri non tantùm adverſum

irrum-

irrumpentes, ſed etiam irrupturos. Et minæ bellorum ac apparatus inter alios juſtum faciunt bellum eorum, qui ob metum, ex minis & apparatu aliorum, ſine bello ſecuri eſſe non potuerunt.

§. 7. Neque minùs juſtum eſt bellum, quod ex titulo exactionis naſcitur, dum ea, quæ noſtra tantùm ſunt, aut quæ noſtra pariter & omnium ſunt, & quæ aliena licet, tamen ex fœderis aut humanæ ſocietatis lege etiam ad nos pertinent, bello repetimus.

§. 8. Itaque invadendi tantùm aut acquirendi alterius Imperii, aut noſtri augendi cauſa, bellum non debet adminiſtrari.

§. 9. Cæterùm bellum ex juſtiſſimis illis cauſis natum, juſtiſſimum cenſeri debet, quam diu geritur, etiamſi ablata aut negata, quorum cauſa in-

ſa in-

ſa indictum bellum eſt, in manus noſtras, aut in poteſtatem noſtram, vi armorũ ſint redacta, idq; ob rationes graviſſimas. (I.) Quia in delicto, quo noxa illata eſt, ſublata noxa virtute ac felicitate eorum, qui bellum indixerunt, nondum ſublata creditur eorum pœna, qui ante bellum noxam intulerunt. (II.) Quia, qui ſemel Reipublicæ noſtræ nocuit, prudenter creditur adhuc nociturus, atque ob noxam primò illatam tamdiu jure bello licet inſtare, donec ita attritæ ſint ejus vires ac debellatæ, ut, etiamſi velit, non poſſit nobis in poſterum nocere. Ob quas etiam rationes jure ejusmodi bella etiam in poſteros extenduntur.

§. 10. Intereſt tamen ſocietatis humanæ bella finiri aliqvando, itaq;, ut Tacitus loqvitur, ultioni modum eſſe aliqvando, dum ſatis ſit cõſultum, ſa-

tis

tis autem conſultum erit, ubi ſecuritati Reipublicæ nunc adverſum eos, quibuscum bello fuimus impliciti, ſatis erit proſpectum.

§. 11. Pœnæ verò titulus, quo ſubinde bella diximus iniri, in eo perſequendo conſiſtit, quod non niſi damno alteri per bellum inflicto reſarciri poteſt aut reparari. Nam aliæ res ablatæ aut negatæ tradi vel reſtitui poſſunt, in quibus exactio nimirum habet locum, res verò aliæ ſunt, quæ reſtitui non poſſunt, in quibus locus eſt pœnæ, quæ per bella infertur, inter quas numerari poſſunt jus violatæ Legationis, aliaque omnia, quibus verbo aut facto in Principum aut Rerumpublicarum majeſtatem peccatur.

§. 12. Interim non ob omnia ejuſcemodi bella gerenda, ſed graviſſima tantùm. Nam extremis demum

malis

malis extrema remedia veniunt applicanda. Adeò ut quædam aliis pœnis, quædam bello ſint perſequenda: nam magnum aut majus delictum addit hîc aliquid, aut demit, indicti belli æquitati. Itaque proſequi bello licet delicta in jus naturæ, jus gentium, & majeſtatem, adeò quidem ut jura gentium in aliis gentibus violata quivis Magiſtratus ſupremi & Principes belli jure poſſint vindicare.

§. 13. Nam ſupremi iſti Magiſtratus dupliciter conſiderantur. Vel qua ſuis imperant, vel qua nemini parent, niſi jure gentium & naturæ, cui utrique cum obnoxii & ſubditi ſint, utrique inviolatam vim & ſartas tectasque leges, non tantum pro ſuis, ſed, ſi poſſint, etiam pro aliis debent tueri.

§. 14. Propter delicta tamen ſic aliis illata, nobis haud nocentia, minùs neceſſarium, ſed tamen juſtum

pro-

propterea; nobis autem noſtrisque in-nocentia, & juſtum & maximè neceſſarium eſt bellum, neque enim quisquam cogi poteſt, ut bello agat cauſam alienam, quisque interim cogitur, ut ſuam agat & ſuorum.

§. 15. Sed & illud ad leges æquitatis hîc facit, unius vel paucorum privatorum culpam publicam haberi, & propter eam publicam belli pœnam inferri non oportere totis gentibus, niſi ſciverint Magiſtratus, & cum conſcii eſſent, potuerint prævenire. Ubi enim unus vel pauci in alterius Rempublicam peccarunt, ignaris Magiſtratibus, aut non valentibus impedire, æqvum profectò eſt, ut non tam publico bello, quàm noxiorum deditione, aut alia ſingulari pœna commiſſum crimen expietur. Si verò culpæ conſcii fuerint, & autores Magiſtratus ſupremi, & non prohibuerint,

cùm

cùm poſſent, & pœnæ vel noxæ non dederint eos, qui peccarunt, gentium jure non unius vel paucorum, ſed totius Reipublicæ crimen eſſe creditur, & eo nomine bellum juſtum infertur. Quippe ex hujus juris præſcripto ſingulorum, quemadmodum dixi, commiſſa culpa univerſitati imputatur. Nam peccaſſe omnes videntur, ubi uni vel paucis peccantibus obſiſtere omnes potuerint, nec tamen obſtiterint.

§. 16. Atque id quidem de bellorum jure; reſtat autem ut *ad prudentiæ leges*, in dicendis atque obſervandis nunc nos convertamus. Enim vero ubi jus belli, iis, quos jam laudavimus, titulis natũ, prudenter expenditur, an jus noſtrum bello perſequi, an non perſequi, & quomodo perſequi expediat. Sæpe enim expedit Reipublicæ, jus ſuum bello non committe-

mittere, majoris evitandi mali gratia, quod dubiæ ſint bellorum fortunæ, quod tarda, quod ſumtuoſa, quod ſæpe noxia ſint ea bella, quorum juſtisſima eſt cauſa. *Sæpe etiam expedit Reipublicæ, jus ſuum non ſtatim bello perſequi, ſed præſtolari opportunas perſequendi occaſiones*, neque ſic minus juſtam cauſam ea bella habent, quanquam inter eorū cauſam & executionē ſpatium temporis interceſſerit. Nam jus ſuum ſemper integrum creditur Reſpublica ſervare. *Juris igitur eſt, meritò poſſe: prudentiæ eſt, ſuo & tempore, & loco, & ex Reipublicæ uſu bellum adminiſtrare.*

§. 17. Abſtinendum verò ab iis bellis omninò eſt, quæ, quantumvis feliciter expedita, laudem victoribus modicam, ut loquitur Tacitus 12. A. c. 20. §. 3 modicum victoriæ pretium, improſperùm autem cadentia, magnum

gnum ludibrium, nec minus damnum ſint allatura. Nam ut loquitur idem Tacitus 2. hiſtor. cap. 76. *Omnes,*
„ *qui magnarum rerum conſilia ſuſci-*
„ *piunt, æſtimare debent, an, quod in-*
„ *choatur, Reipublicæ utile, ipſis glo-*
„ *rioſum, aut promptum effectu, aut*
„ *certè non arduum ſit,* quod ſi alibi, in bellis maximè, expendendum eſt.

§. 18. Sed neque cum iſtis etiam, quamvis juſtiſſimo bello, illigandi ſumus, quorum eſt tanta potentia, ut adverſum clades omnes inſurgere posſint, quique, ut inqvit Seneca, diutius pugnare poſſunt, quàm nos vincere.

§. 19. Optima autem omnium belli inferendi occaſio eſt, *cùm non tantum virtutis noſtræ in executione rerum, ſed etiam vitiorum, quæ inter hoſtes exorta, aut à nobis procurata ſunt, uſus nobis eſſe poteſt,* ut cum civilibus

libus bellis, cum bellis aliis, cum defectu militum, aut ærarii inopia, aliisque ejusmodi publicis malis affliguntur.

ſ. 20. In ordine rerum bello gerendarum attendere maximè convenit, *ne atteramus aut diſtineamus in modicis vires, ſed maxima & capita rerum aggrediamur*, quæ, ſubacta vi ſua, cætera omnia facilè ſunt tractura. Sic enim tempori parcitur & militi, & impenſis, & minùs nos obnoxios reddimus dubiis fortunæ. Sin tamen non niſi per modica primùm debellata, ad majora ſubjuganda poſſit deveniri, prudentioris longè ordinis eſt à modico auſpicari.

§. 21. Maxima vero illa capita rerum, ea hîc intelliguntur, per quæ certa ſit in hoſtico ſedes, certus quamvis ingruente fortuna receptus, per quæ mittenda hoſtibus auxilia

eri-

eripiantur, denique quorum oppugnatio & deditio cæteris deditionis & agnoſcendi noſtri Imperii imponit neceſſitatem.

§. 22. Sed & id cavendum imprimis, ne unius prælii caſui, qui præter expectationem ſæpe adverſisſimi adferuntur, totam vim Reipublicæ, aut ſumma conſilia, poſt quæ nulla ſuperſint, committamus. *Cùm ergo prælio cum hoſtibus cõmittendi ſumus, tantũ extra aleam prælii ſervare expediat, quantum ſufficiat reſtaurandæ, ſi forſan adverſa incubuerit, fortunæ.*

§. 23. Enim verò ubi bello illigati ſumus, duplices idoneæ Reipublicæ copiæ debent eſſe ad manum. Aliæ, quas hoſtibus & caſibus fortunæ, aliæ, quas adverſæ in bello fortunæ & victoribus hoſtibus opponere poſſimus.

§. 24. Cæterum in bello plurimum obtinet *bonus Imperator*, &

*miles*

*miles*, & *ſanctè obſervata militiæ* diſciplina. *Imperator, ut* de aliis nunc non dicam, quæ in eo eſſe oportere, facilè quivis intelligat, conſiliis potiùs agat, quàm auctoritate & manu, & libera potiùs utatur, quam mandatorum legibus adſtricta poteſtate, præſertim iis in bellis gerundis, quorum diverſi caſus ante conſilia & mandata non poſſunt provideri, quippe in his longe potius fuerit, ut Imperatoris conſilia, ipſos caſus & circumſtantias temporum ac rerum, quam inutilium ſæpe mandatorum limites ſequantur.

§. 25. *Militis* verò ex domeſticis, quàm extraneis, major & melior uſus habeatur; melior, quia in eo plùs fidei; major quia domeſticæ copiæ extraneis ſunt majores, majorem in iis Reſpublica habet fiduciam ſecuritatis.

§. 26. Pro amicis autem & adverſum hoſtes prudenter reperta *eſt militiæ diſciplina*, quam ideo caſtrorum matrem & triumphorum alumnam vetus ſcriptor appellavit. Vis autem diſciplinæ militaris in legibus, & pœnarum propter delicta etiam leviſſima nunquam remiſsâ ſeveritate conſiſtit. Nam ferocia ſunt caſtrenſium ingenia,& maxima ex rebus minimis neglectis, aut male adminiſtratis, in bello diſcrimina oriuntur.

§. 27. Sed neque ſuſque deque eſt, quomodo jus noſtrum bello perſequamur, itaque & de eo eſt aliquid dicendum. Modus igitur ille duplex eſt, aut enim in invadendo hoſtem, aut *offenſione*, ut loqvuntur, vel nobis propugnandis, *aut defenſione*, conſiſtit.

§. 28. *Defenſio* eſt, cùm noſtros intra limites avertimus hoſtem, ejusqve

inſul-

inſultus propulſamus; ſola illa laudabilis eſt, ubi cum iis hoſtibus commiſſi ſumus, qui majores nobis longè ſunt & validiores. Vis ejus ac uſus in tuendis limitibus conſiſtit, ex architecturæ militaris, qualis hodie recepta eſt, lege, locis, per quæ ad interiora noſtræ ditionis aditus eſt, vallo, foſſa, propugnaculis, aliaque ejusmodi opera communitis, quibus ut adverſum longas obſidiones, de iis, quæ bello & vitæ neceſſaria, ſuſtentandis, abunde proviſum ſit, neceſſe eſt.

§. 29. *Offenſio* eſt, cùm extra limites caſtra promovemus & invadimus hoſtem. Illa laudibilis eſt, ubi cum infirmioribus bello certamus, & cùm domi nobis adeò aperti & infirmi limites ſunt, ut irrumpentibus, niſi alibi reſiſtatur illis, facile ceſſuri metuantur. Vis ejus in idoneo exercitu conſiſtit, qui hoſtili par, aut major

ſit, qui interim major non ſit, quàm ut in hoſtili agro ſuſtentari poſſit.

§. 30. *Finis belli victoria* eſt, fructus autem victoriæ ejusdem uſus eſt. Rectè enim *victoria uſu cenſenda eſt*, quæ neque in prudentiæ, nec clementiæ leges peccavit. *Lex clementiæ* eſt, ut poſt partam victoriam, poſt civitates totas ſubjugatas, omnibus illis parcatur, quæ victori in poſterum non ſint nocitura, aut victis in poſterum adverſum victorem aliquando ſint profutura. *Lex prudentiæ* eſt, ut ſi quid ex devictis hoſtibus forſan ſuperſit, quod aliquando Victori poſſit nocere, ſecuritatis potiùs publicæ, ac belli juris in ferro ac flammis, quàm inconſultæ ac noxiæ clementiæ ratio habeatur.

## *EXPLANATIO.*

DIximus §. 1. conſiderandas Juris & prudentiæ leges. Nimirū inter bella etiam leges

leges habentur; quanquam dicatur, quod inter arma ſileant leges; Tamen id de civilibus, non gentium eſt accipiendum. Ne enim bella eſſent beluina, intra limites quosdam ulciſcendi libidinem redigere omnibus gentibus placuit.

Diximus etiam §. 2. omne jus admittere bellum, & primo ex *jure naturæ* neceſſaria nos bello perſequi aut tueri poſſe. Fanatici itaque illi ſunt, qui Chriſtianis illicita aſſerunt. Et quæ contra afferunt ex ſcripturis, nil habent, quàm commendationem patientiæ in ferendis injuriis privatam, quod nihil officit publicæ ultioni. Cùm enim quid maximè præcipitur, non ſtatim aliud maximè prohibetur. Sunt enim quædam virtutes, ad quas naſcimur, quædam ad quas neceſſitate adigimur. Cum ergò patientiæ beneficio non aliis infertur malum, virtus hæc à Chriſto commendatur: ſed nec defenſio ſui prohibetur, præcipue, ad quam neceſſitate adigimur. Quod autem de jure naturæ diximus, id in animalibus apparet, quæ ipſa natura variis modis armavit. Atque hoc jure bello tueri neceſſaria permiſſum eſt. Neceſſaria enim ſunt, quibus ſine ſubſiſtere non poſſumus. Cùm autem natura

omnium conſervationem intendat, & hæc non niſi per neceſſaria fieri poſſit, intendit etiam neceſſariorum conſervationem. Ex hoc verò inſtituta duo promanarunt; 1. Duella, ante judicia inſtituta, quibus æquitas cauſæ decernebatur, quæ poſt conſtituta judicia malè à quibusdam, poſtquam ſublata ſunt, defenduntur. 2. Jus à propriis armis juſtitiam invocandi, quando publici copia judicii non datur. Ita nocturnum furem & aggreſſorem diurnum cum ferro interficere licet, ſervato moderamine inculpatæ tutelæ. *Jure* autem *Gentium* quævis ſua tueri licet, limitibus nimirum terrarum & privatorum bonorum poſitis, cum quisque etiam haberet ea, quæ non ad neceſſitatem tantum erant, placuit omnibus gentibus, ut poſtquam jam conveniſſet de his omnibus, adverſum eum juſtum bellum eſſet, qui hæc turbatum iret. Ex hoc jure apparet juſta etiam bella eſſe adverſus iniquos Magiſtratus & publicè Prædones ſubditorum, præſertim in eos, qui in libertatem eorum inſurgunt, quæ maximum bonum hominis debet reputari. *Civili* denique *jure* etiam aliena defendere licet: Salus quippe Reipubl. nonnunquam poſtulat, ut

inter

inter arma aliena noſtri habeamus rationem, idque ideo, ne per latus aliorum nos petamur. Accedit, quod cujusque innocentis defenſio ſit ſuſcipienda. Recte itaq; *Dio Chryſoſtomus* ait: Quamvis non ubique exercere poſſint ſummi Magiſtratus imperium, tamen ubique ſolliciti eſſe debent, de bonis generis humani, & ut ad incendium plures conveniunt, ne ad illos quoque perveniat, ita in vicinorum quoq; bellis id fieri eſt apertum.

Diximus §.3. bella omnia non tantum *juſta eſſe debere* ſed & *neceſſaria*. Et id ideò, ne in latrocinia degenerent. Quantò ſcilic. quid majus eſt, quod prout malè vel benè geratur, magnum bonum vel malum afferre poteſt, tanto id magis Legibus muniri & conſtringi debet. Talia autem bella ſunt, ideoque legibus munienda erant. Non ſunt itaque juſta, quæ vicinis inferuntur, ob id, quòd metuimus eorum potentiam, licet utilia ſint: Utilitas enim bellorum non infert eorum juſtitiam. Injuſta itaque Romanorum in Italos bella, licet Italia non ſubjugata, fruſtra ad orbis imperium potuiſſent adſpirare. Injuſta etiam bella Hiſpanorum in Indos, quia ſola utilitate nituntur, licet

Hiſpani prætendant jus gentium ab iis violatum negatis commerciis. Dicat verò aliquis, an non etiam utilitas in bello eſt conſideranda? R. aliam eſſe cauſam juris, aliam prudentiæ. Juris cauſa eſt injuria, tum enim bellum juſtè infertur. Prudentiæ autem eſt conſiderare, quando utile ſit, & quo modo, jus noſtrum exequi. Itaque in concipiendo bello juris, in inferendo, & gerendo utilitatis ratio eſt habenda.

Juſtitiam autem bellorum ad tria capita revocavimus §. 4. ſeqq. defenſionisque etiam publicæ ac privatæ expoſuimus differentias, quæ differentiæ faciunt ad definiendam bellorum juſtitiam. Semper enim de cauſis bellorum disputatur. Privati enim læſi judicia in publico habent. At publicæ cauſæ nil ſupra ſe habent, ad quod provocent. Unde ſequitur quod ubicunque privatus poſſit provocare ad judicem, non debeat ſe defendere cum alterius vitæ periculo. Privati præterea non poſſunt ſe vindicare, niſi de illatis & jam conſummatis injuriis. At in publicis cauſis, cogitatum pro conſummato ſcelere poſſumus interpretari. Præſtat enim in publico prævenire, quàm præveniri. Privati itaque

que duplex rerum ſuarum habent præſidium: curam propriam & judicia publica; ſi cura impar ſit ad reſiſtendum injuriæ, ad judicia confugiunt. At in publica cauſa utrumque eſt conjungendum, & ſi cura publica ſuppreſſa ſit, non eſt præſidium, ad quod confugiamus aut provocemus. Ideo quicquid cœptum, pro conſummato debet puniri, qvia non tanta in publico ſecuritas, ac in re privata eſt. Ideo ſi Veneti ad minimum ſentiunt Turcam bellum minari, confeſtim aut pacem procurant, aut ipſi bellum inferunt, ne imparati ſint, ad illorum impetum. Proinde adjiciebamus §. 6., juſtum bellum eſſe quod ob minas bellorum & apparatus & hoſtilia in aliis cœpta infertur. Habet nempe id titulum æquitatis. Et ratio id juris publici requirit, quo ſimul de facto & de voluntate conſtat. Nihil enim ſummis imperiis negligendum, ut ait TAC. 2. A. 40. Et quemadmodum nulla corpori fit injuria, ſi integro adhuc & ſano ad præveniendos morbos tribuantur medicamenta: Ita nec putandus eſt injuriam inferre ille Princeps, qui ad aliena arma prævenienda ſua illis infert, quos metuit. Cavendum tamen, ne temere interpretemur illos apparatus contra

nos eſſe, quod facilè & leviter ſuſpicamur: ſuſpicari licet, non autem facilè interpretari propter æquitatem.

Jus exactionis in tribus diximus verſari §.7. ut 1. noſtra tantùm. 2. noſtra & omnium. 3. aliena ad nos pertinentia negata aut ablata bello repetamus & vindicemus. Jus enim exactionis ad ulciſcendam injuriam eſt conſtitutum, quæ duplex eſt: Aut enim noſtra nobis eripiuntur, aut debita negantur: Illud ex jure civili vindicare, hoc ex jure gentium perſequi fas eſt. Noſtra autem ſunt, quæ prima rerum diviſione nobis obtigerunt, aut vacua occupavimus, qvod egregia ſimilitudine Cic. expresſit *l.3.de fin. ſ.67.* Theatrum nempe commune eſt & tamen locus in Theatro fit primi occupantis: ſic ante rerum diviſionem omnia erant communia, poſtquam diviſa rerum dominia, quisque ſuum tueri debet. Sunt al æ res noſtræ, aliæ omnium, quæ etiam bello tuendæ ſunt, ſi nobis negentur. Communia enim talia ſunt omnia quoad uſum. Atque hoc jure mare etiam continetur, in quo maris jure aſſerendo (ut in hoc maneamus exemplo) moralis & naturalis ratio ceſſat in mari, ob quam à communione diſceſſum eſt.

Non

Non erat quippe unius terræ tanta magnitudo & amplitudo, ut omnes homines tenere poſſet, ideo diviſa terra & imperiorum termini diſcedentibus ab invicem gentibus poſiti. At verò maris tanta eſt amplitudo, ut omnibus ſimul gentibus ſufficere optimè poſſit. Naturalis ratio eſt, quod mare definiri non poſſit, aut terminis includi: at verò occupatio & poſſeſſio ſecundum JCtos in re terminata eſt; Nemo itaque maris proprietatem ſibi arrogare poteſt, & bellum optimo jure geri poteſt, ſi uſui omnium denegetur. Odium & bellum omnino meretur, qui id quod omnium eſt, denegat. Angli ſunt, qui ſibi maris imperium arrogant, ſcripſitque *Seldenus pro jure Anglorum*, ſed ejus argumenta non ſunt talia, ut propterea reliquæ gentes juri ſuo renunciare debeant. Tertii generis, quæ bello defendenda, ſunt illa, quæ aliena & pariter noſtra ſunt, atque res iſtæ ad jus belli per illas habent neceſſitatem ex jure gentium, neceſſitatem ex oblato caſu & innoxiam utilitatem. Ad neceſſitatem ex jure gentium referenda matrimonia, quæ non deneganda, præſertim ubi illæ gentes petunt, quæ aliàs interituræ. Huc & uſus commerciorũ referendus, quæ ſi

inique negantur, & juſtè vel ipſo bello expeſituntur. Ad neceſſitatem ex oblato caſu illud referendum, ſi bellum neceſſario adminiſtrandum, & ad hoſtes non niſi per alterius ditiones perveniri poſſit, ſi tranſitus negetur, ferro fieri via poteſt. Verum quidem eſt, quod id faciat adverſus ejus, per quem tranſitur, ſecuritatem, ſed occurri huic metui poteſt. 1. Si impenſis tranſeuntium tranſeatur. 2. Tranſeuntium impenſis præſidia in locis majoris momenti collocentur. 3. Si non omnis exercitus ſimul, ſed per partes, ſcilicet per catervas & legiones transmittatur. Ex eodem jure arces & munitiones in loco pacato & alieno exſtrui poſſunt, ad avertendam hoſtium noſtrorum impreſſionem. Innoxiam utilitatem eam vocamus, quâ communicari ea petimus nobis, quæ nec damnoſa aliis erunt cōcedendo, & nobis conceſſa apprimè utilia. Iniqvum eſt, ait Cic. in *Off.* alicui negare, quo alteri prodeſſe poſſis, tibi verò nullam afferas noxam: Ita lumen ab alterius lumine accendere innoxia utilitas, ideoq; Seneca id inter beneficia numerandum non eſſe ait. Ob negatam hanc utilitatem bella juſta etiam ſunt, quia illis ſocietas humana conſer-

va-

vatur. In his tamen omnibus preces bello præmittendæ; pœna enim belli poſt delictum primum inferenda, quod in negatione h. l. conſiſtit. Ideo Romani vi demum contra Sabinos egerunt, poſtquam precibus nil agere poterant. Peccarunt ergo Hispani, qui non petitis ab Indis & Americanis commerciis, quaſi negarent, bellum ipſis intulerunt.

Diximus §. 8. noſtri imperii augendi causâ bellum non eſſe *ſumendum*. At dicat quis, maximam curam eſſe debere Imperii augendi, quæ auctio non niſi per bella fieri poteſt. Reſp. longè aliud eſt loqui de juſta belli cauſa, aliud de belli uſu recto. Quando juſta cauſa belli eſt, juſte agimus, ſi gerendo adverſus illos bellum, imperium noſtrum augemus, ſed ſi cauſa juſta non ſubſit, tum videndum tantum, ne quid Resp. capiat detrimenti. Sed jam ſola propagatio Imperii pro juſta belli cauſa inter Principes non eſt, & olim vel Romanorum tempore id obtinuit, quæ ratio nota ex antiquisſimis Tyrannorum in aliena irruptionibus; Quod enim ab illis aliquando occupatum, ad hæredes poſtliminio revocant.

Diximus §. 9. bella ex jure exactionis illata juſta eſſe, etiamſi id occupatum ſit, propter quod bellum illatum eſt, idque ob rationes graviſſimas.

1. Quia in delicto publico, quo noxa illata, ſublata noxa, nondum ſublata eſt pœna. Recuperatis rebus ſatisfactum nobis, nondum tamen æquitati; conſiderandus itaque hîc & ille qui læſus eſt, & ille qui injuriam intulit. Ille ſi avertit à ſe injuriam, ſibi ſatisfecit, hic licet non habeat quod eripuit, nondum tamen pœnæ ſuæ ſatisfecit. Hinc furtum quadrupliciter reſtitui Deus juſſit, licet ſimplici reſtitutione læſo ſatisfieri potuiſſet. Quæ res in judiciis magni ſunt momenti. Si enim poſt delictum pœna non eſſet, omnium flagitiorum creſceret copia, dum quilibet cogitaret, licet deprehenſus eſſet, non futurum ideo pejorem ſuum ſtatum.

2. Quia qui ſemel nocuit, creditur adhuc nociturus. Itaque ob noxiam primam tantum agendum bello eſt, ne poſſit amplius nocere.

Ob id Romani nacti vel minimas bellorum occaſiones graſſati ſæpe ſunt usque ad excidia gentium, idque ex æquitate. Id enim in omni jure obſervatur: ita in jure priva-

privato in gravi delicto ſupplicium ſupremū decernitur, ne ſæpius ita peccare poſſint. Fur cùm ferro deprehenſus, licet neminem interfecerit, ſuſpenditur, quia interficere poterat. Confiſcatio bonorum plerunque magna ſequitur delicta, ne iis adjuti cupidine ultionis vel ipſi delinquentes & puniti, vel propinqui eorum publico noceant.

Adde, quod duplicatur delictum, cum quis vim adverſus cauſam juſta vi tuentem & sgentem impendit, ac proinde duplicanda eſt etiem belli pœna. Axioma nimirum Politicum eſt: *Defenſionē Criminis in accuſatione criminis crimen augetur*. Excuſandum itaq; crimen nō defendendum. Qui enim hoc facit, bis peccat, 1. Quod peccat, 2. quod perſiſtit & defendit iniquitatem. Privato ſeu civili jure pœna par eſſe debet delicto ex juſtitia diſtributiva: at publico & dominationis jure pœna major delicto eſſe debet, quia bis adverſus Rempubl. peccari non debet. Sed objiciat aliquis, annon humanitatis & miſericordiæ ratio haberi debet? R. ubi de publico agitur, meliores privato quàm Principi ſunt hæ virtutes. Denique quicquid ex bello reſultat, quod initiò æqvum eſt, ſemper etiam æqvum eſſe judi-

judicatur, ut è contrario JCti inquiunt, ſi quid initiò vitioſum eſt, vitioſum eſt quicquid ex eo prognatum eſt.

Diximus §. 10. Intereſſe ſocietatis humanæ *bella aliquando finiri*. Si enim intereſt Reipubl. lites privatorum aliquando finiri, intereſt etiam ſocietatis humanæ publicas finiri disſenſiones. Debet ergo cogitari fortuna noſtra, quæ licet modo proſpera, facilè in adverſam mutari poſſet. Cogitari etiam adverſariorum in extremis deſperatio, quæ ſæpe pro fortitudine fuit. Non tamen facilè bella dimittenda, & ut creditor non citius debitores vinculis liberat, donec certus ſit de exſolvendo: ita pax non danda, donec de ſecuritate noſtra certi ſimus. Exhauriendi itaque primo ſunt, quod fit per delectum, quo viri & opes auferuntur, & occaſiones atque poteſtas præſcindenda peccandi, quod fit per caſtella & præſidia impoſita.

Diximus §. 11. pœnæ jus in perſequendo conſiſtere, eò quod res per ſe quædam ipſæ reparari poſſunt, quædam per perſonas & earum pœnas. Per ſe reparari poſſunt, quæ noſtræ Reipubl. vel nobis ſunt ablatæ; per pœnas perſonarum illæ, quæ ſpectant jus & obſervationem Majeſtatis. Et ejusmodi

bella jure meritò ſuſcipi gentium omnium exemplis ab omni retrò ævo eſt manifeſtum. Caput nimirum Exactionis & caput pœnæ ſæpe conjungi ſolent, quia idem actus vitioſus ferè eſſe ſolet, & ſimul damnum inferre. Ex vitioſo actu obligatio eſt ad bellum, ex capite pœnæ, ex damno illato obligatio ex capite exactionis. Ideo Germani & Britanni apud Tac. *l.4.H. c.14. §.5. & c.32. §.5. in Agric. cap. 15. & 30.* de duabus potiſſimum injuriis Romanorum conqueruntur. 1. expulſos ſuos Magiſtratus, quo læſa eorum Majeſtas, & ideo ad pœnã expetendam ſe obligatos. 2. Delectibus & tributis ſe exhauſtos inde ex capite exactionis bello ſua repetere optimo jure poterant.

Diximus porro §. 12. non ob quævis *delicta bellũ* eſſe *inferendũ*, ſed ob *atrociora*. Aliquid enim condonandum eſt humanitati, quæ cum proclivis ſit in vitia & peccata, ſi ſemper omnia ſint punienda, continua bella eſſent habenda. Nemo enim exiſtit, cujus virtutes confinio vitiorum non lædantur ait Plin. *in Panegyr. c.4.§.5.* Ideo in civili quoq; jure minora errata non puniuntur, ne continua ſit ſeveritas. Præterea extremis tantum malis extrema remedia ſunt adhibenda. Bellum verò extremum eſt remedium, ideo non

niſi

niſi extremis malis eſt accommodandum. Intereſt itaque Reip. quædam diſſimulari, quædam bello vindicari, quod dictum eſt Soſipatris Antiqui ſapientis. Nimirum quod de aliâ materia dixit TAC. *l.4.A.c.34.f.* Spreta exoleſcunt, ſi iraſcare, agnita videntur. Id etiam minoribus peccatis accommodari poteſt. Proportio itaque debet eſſe inter pœnam & peccatum, ideo dicebamus, quædam belli pœnis, quædam levioribus pœnis vindicanda. Duplices namque pœnæ publicæ: Belli & illæ quæ ſunt loco belli; imò quibus ſæpe bellum avertitur, ut ſatisfactio, agnitio culpæ, multa pecuniaria. Ita Romani ſæpe paſſi ſunt ſibi ſatisfieri pro injuriis multatione agrorum &c. quando injuriæ erant leves, & belli impenſæ metuebantur. Hanc autem pœnarum diverſitatem optimè adumbrarunt Romani illo ritu quo COSS. faſces & ſecures prælatæ. Per ſecures enim vitæ pœnæ, per faſces corporis fuſtigatio indicabatur.

Atrociſſima ergò delicta tantùm bello puniri oportet. Cujus rei ratio eſt 1. ex jure, quia pœna delicto debet eſſe adæquata. Atrox autem pœna bellum eſt. 2. Politica, quia præmium victoriæ debet compenſare impenſas belli, quod ut fiat, debent victi

expi-

expilari & malè tractari. Quæ autem poſſit eſſe proportio inter leve peccatum & tot mala, quæ in bello perpetrantur. Quā in rem ſæpe peccatum à Romanis, qui etiam ob nulla delicta bella inferebant. Hinc *Mithridates* apud JUSTIN. *l.38. c.6.* dicit, eos nō delicta Regum, ſed vires & Majeſtatem inſequi. Rectè ergò de iſtis *Jugurtha* ap. SALUSTIUM *c.81.* Romanis una eademque vetus bellandi cauſa proferendi imperii & divitiarum cupido. Atrociſſima autem delicta ſunt, quæ contra Majeſtatem committuntur. QVod enim in privatis eſt fama, id in publico Majeſtas, nihil ergo ei detrahi debet, vel ſi detrahatur, graviter eſt puniendum.

*Eod* §. diximus bello vindicanda eſſe peccata in jura naturæ, gentium & jus majeſtatis, & quidem non tantum ea quæ nobis, ſed & quæ aliis nocuére. Naturæ quippe ratio ab omnibus haberi debet, quia juri huic tuendo quilibet natus eſt; Præcipue autem Princeps, qui facultatem etiam tuendi habet. Ideoque à Magiſtratibus bello etiam in alienis delicta in jus naturæ gentiumque puniri debent. Bella enim non tam ex juriſdictione civili, ſed ex naturæ & gentium profluxerunt.

Su-

Diximus §. 16. *ſingulorum* aut unius aut paucorum *culpam publicam fieri* & propter eam publicam belli pœnam imponi non debere. Sæpe enim unus, ſæpe pauci in aliquâ Rep. adverſus alienam Rempubl. peccant. Quæritur ergo, an ob id bellum ſit inferendum? Et diximus quod non, ſi id fiat inſciis magiſtratibus & cœteris civibus, aut propter inopiam potentiæ impedire non valentibus. Cujus juris æquitatē apud Livium *l.29. c.17.* oſtendunt Locri dum defectionem ſuam non publico factam eſſe conſilio Romanis probant. Et iterum apud eundē Livium Magnetes *l.35. c.31.* Nulla enim civitas eſt, quæ non malos etiam cives habeat. Ut autem Pater propter Filium, Dominus propter ſervum non punitur, ita nec Respubl. propter delicta quorundam bello debet infeſtari. Quomodo autem læſis ſatisfiet? Deditione vel pœnâ domi inflictâ. Deditio frequens in Græcia potiſſimum antiquitus uſurpata eorum civium, qui peccaverant, ſi eſſent noti, vel ſi autores injuriarum latebant, ſorte quidam ad deditionem lecti. Nonnunquam tamen pœna domi infligitur. Neceſſario enim delicto pœna debetur, & ut major belli in publicum pœna proveniatur, debet minor privatis infligi.

Priva-

Privatorum enim delicta publica ſæpe nocere ſolent. Ita etiam nunc in obſidionibus obſervatur, ut, ſi qui uſi fuerint vetitis armis, vel aliquid adverſus militiæ leges admiſerint, ubi poſt ad deditionem compelluntur, durioribus conditionibus pax ob id ipſum concedatur; aliter autem agetur, ſi conſtet Magiſtratibus de privatorũ delicto, nec tamen illud impediant, quanquã posſint. Rectè CICERO in PISONEM *ſ.10.ſeqq.* Conſul Rempubl. ipſe turbare creditur, qui eam turbulentis privatorum orationibus turbari permittit. Unde etiam eſt, quod ſi Domino jubente ſervus quem interficiat, Dominus quoque cædis teneatur. Ita ſi Magiſtratui conſtat de privatorum injuriis, bellum juſte inferri poteſt. Ex hoc jure, quicquid Reges delirant, plectuntur Achivi. Ex hoc jure delicta quoque ſingulorum univerſitati imponuntur, quia unũ eſt univerſitatis corpus, & omnium unus conſenſus eſſe cenſetur; & licet fortasſis quidam privatorum reſiſtere velint injuriis ſuorum in alios, & ob inopiam potentiæ eas impedire non posſint, juſtè tamen omnibus bellum infertur. Ad naturam enim bellorum imprimis attendendum, & ex hac de injuſtitia eorum decernendum. In privatis judiciis nocentes ab

inno-

innocentibus ſeparari poſſunt; in bello autem nec cauſa nec defenſio ob multitudinem perſonarum diſtingui poteſt.

In §. 16. diximus, prudentiæ eſſe, expendere an *interſit* reip. jus ſuum perſequi vel non. Nam alterum ſæpè præ altero reipub. expedit. Hujus rei ratio eſt, quod remedia nonnunquam malis ipſis ſunt deteriora, quia illis mala augentur. Tarda propterea ſunt remedia bellorum, tenendumque hoc in parte, quod in genere dixit TAC. *in Agric. c. 3.* de remediis: Natura infirmitatis humanæ tardiora ſunt remedia quàm mala, ut corpora lentè augeſcunt, cito extingvuntur. Dubia etiam ſunt, quamobrem Respubl. periculo non exponenda, ſumtuoſa quoque, quia bella ſine expenſis eſſe non poſſunt; noxia, quia utraque pars noxam aliquam in bello refert. Aliud itaque eſt habere jus quod perſequi posſis, aliud perſequi jus quod habes. Intereſt ſæpe Reipubl. non ſtatim jus ſuum perſequi, ſe ipſum enim evertit, ac punit, qui prævenit rerum occaſiones. Cùm enim jus conſtituat actiones æquas, occaſio certe eſt, quæ felices conſtituat. Prudenter ergò, ſi non juſtè Tiberius, qui quo magis ex occaſione proceribus Romanis noceret, recondebat in animo receptas

ptas injurias apud Tac. *l.1.A.c.7.§.8.* Et id exemplo Libonis maximè manifeſtum fuit apud eundem *l. 2. A.c.27. ſeqq.* & Sveton. *in Tiber. c.25.*

Nec ideò tamen minus juſta bella ſunt, ſi executio eorum nonnihil differatur. Nam cauſa publica tàm æterna eſt, quàm ipſa Respubl. In publicis ergò prætenſionibus non datur longi temporis præſcriptio, quod etiam in Eccleſiaſticis rebus obſervatur jure Canonico, licet enim quid negligentia ſacerdotum deperdatur, id tamen nihil rebus Eccleſiæ præjudicat, præcipuè ubi de jure Eccleſiæ in aliquam rem agitur.

Abſtinendum ab iis bellis diximus §. 17. quæ malè geſta magnum malum, benè geſta modicum bonum præ ſe ferunt. Suprema enim lex prudentis bellicæ eſt, futura ante facta conſiderare, ne facti poſtea pœniteat. Cogitandum itaque quid domi eveniret, dum nos externa ſequimur bella. Sæpe enim motus interim domeſticus exortus, id in cauſa fuit, quod Auguſtus & Tiberius Britanniam intactam voluerint, apud Tac. in *Agric. cap.13.* quia domi res nondum benè confirmata, & plures erant, qui affectabant imperium; periculoſum ergò erat relinquere caput rerum. Conſiderandum etiam, quid

quid foris futurum, ne dum uni inferimus bellum, nobis plures alii inferant, & videndum, num ob exempla rei antea malè geſtæ nunc idem nobis eventus metuendus ſit. De C. Cæſare ait TAC. *Agric. l.cit.* eum de intranda Britannia agitaſſe ſatis conſtat; ni ingentes adverſusGermaniam conatus irriti fuiſſent. Præterea nil fruſtra agendum eſt in Republ. ex quo exiguum commodum cum periculo conjunctum. Ideo Tiberius apud TAC. *l.3. An. cap.54. f.* dicit, ſe non eſſe avidum offenſionum, præcipue inanium & irritarum, i. e. illarum ex quibus exiguum commodum in publicum cum magna ſua invidia & infamia procuratur.

Diximus §. 19. optimam eſſe occaſionem belli inferendi cum vitiis hoſtium uti poſſumus. Vid. *orat.* Muciani ap. TAC. *l. 2 H. c. 76.* Ideo Galgacus apud TAC. in *Agric. c. 32. §. 2.* de Romanis dicit, quod vitia hoſtium in exercitus ſui gloriā convertant; Vitiis autem hoſtiū uti, eſt opprimere hoſtes, arrepta ex eorum malis occaſione. Quæ res tanti momenti eſt, ut Pop. Romanus ſæpe excitarit quosdam, ut vitia inter hoſtes excitarent, ut iis excitatis uti poſſent. Maxima itaque virtus & felicitas in bello eſt, poſſe & ſcire uti hoſtilibus vitiis.

Diximus §. 20. *Maxima* rerum *momenta bello* eſſe *aggredienda.* Parcitur enim hac ratione tempori, parcitur militi, itemque impenſis. Optimè itaque Cæſar in Galliis, quod, ut ipſe teſtatur, rerum capita ſemper aggreſſus fuerit. Ut ergo non omittenda ſunt capita rerum, ne omnes res pereant, ita primo capita aggredienda, ut iis occupatis, cœtera acquirantur. Si tamen per minora ad majora eſt perveniendum, neceſſitas hic ponit legem. Majora autem iſta trium eſſe generum, docet §. 21.

Diximus §. 22. *Unius prælii caſui totam rei ſummam non eſſe permittendam.* Nimirum cum dubiæ ſint bellorum vices, & finis, Reipubl. fundamentum autem firmum ac fixum eſſe conveniat, fixa dubiis non transſcribi debent. Itaque in cujus ditione non ſunt munitæ urbes, & qui totā vim in exercitu habet, ille non facile ad prælium deſcendere debet. Quod in Germaniæ his bellis obſervandum erat. Belgæ ſanè pro arcano Dominationis id habent, ne unquam prælio decernant, & unicum ferè tantum eorum prælium ſub Mauritio Flandricum memoratur, in quo ipſo tantum in conſilio imprudentiæ fuit, quantum in eventu felicitatis. Si tamen prælio ſit decernendum, dimidia

exer-

exercitus pars extra aleam prælii haberi debet, ad ſecuritatem & ſubſidium illorum quæ prælio committuntur, quæ copiæ *de reſerve* Gallis dicuntur. Romanorum in Germania fortuna eo potisſimum adjuta, quod Germani omnium rerum ſummam in unum conferebant prælium, cum contrarium Romani facerent.

De *Imperatore* militiæ §. 24. duo diximus 1. quod *conſilio* potius agere debeat, quàm *manu*, quod nomen ipſum indicat Imperatoris, quod imperare potius agenda, quàm ipſe agere debeat. Diſcrimen quoque in eo eſt maximum, quia in unius Imperatoris capite rerum ſumma ſæpe & omniū ſalus laborat. Extat apud CURT. *l.9.c.6.* Oratio, qua exercitus nomine Craterus Alexandrum hortatur, ut ſibi parcat, ne ſe periculis offerat. Præterea nulla eſt ejus rei neceſſitas, quia manu milites omnia perficere poſſunt: ſi tamen ſocors eſt miles, propter exemplum Imperatori prœlium eſt ineundum. 2. Quod *libera* potius quàm *limitibus mandatorum aſtricta* uti debeat *autoritate*. Ut enim incerti ſunt belli caſus, ita ſunt incerta ejus conſilia, ideo certa conſilia mandatis non poſſunt definiri, quæ prudentisſime ex oblato caſu capiuntur. Præſertim

tim autem in marinis & navalibus bellis id eſt obſervandum, quanto in mari longè incerti magis & inexpectati caſus offeruntur quàm in terra. Experti id Batavi ſæpius, qui dum θαλασσιάρχῳ certa mandata dant, ſæpius eidem benè gerendæ rei occaſionem præripuerunt. Modernus tamen Martinus Trompius liberiorem habet in mari imperandi vim. Hiſpani etiam adverſus Belgas ſæpe gerendæ rei amiſere occaſionem, dum ex Hispania licentiam expectant. Et ſanè plus etiam utilitatis habet Respubl. ex eo ſi Imperator pro ſua agat autoritate. Qui enim ex autoritate ſua agit plura agit, quàm ille qui ex mandato, quia hic id tantum curat, ut mandatum expleat. Ille verò omnia ſibi agenda putat, quo operam ſuam Reipubl. probet. Limes ergo mandati ſæpe, eſt limes prudentiæ & induſtriæ. Intereſt tamen ut in ſummis rebus habeatur ratio mandati, quæ ſi in minoribus expectantur, occaſiones rerum elabuntur.

Diximus § *26.* diſciplinam militarem (quam matrem & nutricem Triumphorum Romanorũ VAL.MAXIM.*l.2.c.8.* vocat) pro amicis & adverſus hoſtes eſſe inſtitutam. Pro amicis, ne ſcilic. inſolentius agat miles, dũm per pacatos & ſociales agros ac provincias duci-

ducitur. Ad quod attendere boni Imperatoris eſſe PLINIUS obſervavit, ubi iter Trajani cum itinere Domitiani confert *in Panegyr. cap.20.* Adverſus hoſtes, quia his tanto magis nocetur quo majori ordine omnia apud nos peraguntur. Severæ autem diſciplinæ leges eſſe debent, & longe civilibus ſeveriores 1. quia ferocia ſunt militum ingenia, & ideo arctius tenenda. 2. propter maxima diſcrimina quæ ex neglecta vel minima re in militia oriuntur. Unde apparet æquitas vel atrociſſimarum pœnarum militarium. Peccata enim bellorum ſubinde minima eſſe videntur, & quæ in civilibus commiſſa vix pro peccatis habentur; maxima verò ſunt, reſpectu noxæ quam inferunt. Ita ſi quis ex ordine exceſſerit, exiguum id videtur, & tamen pœna capitali id punitur, quia id pluribus facientibus totius aciei compages ac corpus ſolvitur.

Fructum Victoriæ §. *ult.* diximus ejus eſſe rectum uſum. Nimirum ut vincere plures potuerunt, ita benè uti pauci victoria ſciverunt, quod Annibali quoque Maharbal Pœnus apud LIVIUM *l. 22. c.51.* exprobrat. Ut enim Victoria quis rectè utatur debet eſſe clemens ac prudens, poteſt quidem jure victoriæ nulla uti clementia, ſed tamen hic

Supremi Magiſtratus juxta §. 13. dupliciter conſiderandi, vel quatenus ſuis imperant, & ex eo exercent jurisdictionem in ſuos, vel quatenus nemini parent. Ex hoc generali autem poſſunt etiam in aliena deſcendere. Quare enim juſta Alexandri bella exiſtimantur adverſus illas gentes, quæ nunquam eum læſerant? Quia pleræque iſtæ gentes alienæ erant à cultû humanitatis & ſenſu ſocietatis humanæ; egit ergo illorum cauſam, qui ab iſtis opprimebantur. In fabulis etiã laudatur *Hercules*, quod Antæũ, Diomedem alioſque adverſus jus gentium & humanitatis peccantes puniverit, licet illum non læſerant. Laudaturq; à *Seneca*, quod orbẽ terrarũ pererrarit, non ut concupiſceret aliena imperia, ſed ut innocentes à Tyrannorũ liberaret poteſtate *l. 1. de benef. c. 13.* Sequitur ergò, juſta bella eſſe, quib9 illi juvãtur, qui oppreſſi ſunt tyrannide aliorum. Initio rerum ex hoc jure ſocietas conſtituta eſt. Cum enim quædam gentes nollent accipere leges ſocietatis, aliæ gentes contra illas fœdus iniere. Ex hoc etiam jure adverſus piratas cuilibet bellum gerere licet. Aliter verò privato fit jure, ex quo ſi quis peccat & in alienum agrum confugit, ille qui læſus eſt ab ipſo, perſequi eum non poteſt.

Dixi-

Diximus §. 16. *ſingulorum* aut unius aut paucorum *culpam publicam fieri* & propter eam públicam belli pœnam imponi non debere. Sæpe enim unus, ſæpe pauci in aliquâ Rep. adverſus alienam Rempubl. peccant. Quæritur ergo, an ob id bellum ſit inferendum? Et diximus quod non, ſi id fiat inſciis magiſtratibus & cœteris civibus, aut propter inopiam potentiæ impedire non valentibus. Cujus juris æquitatẽ apud Livium *l.29. c.17.* oſtendunt Locri dum defectionem ſuam non publico factam eſſe conſilio Romanis probant. Et iterum apud eundẽ Livium Magnetes *l.35. c.31.* Nulla enim civitas eſt, quæ non malos etiam cives habeat. Ut autem Pater propter Filium, Dominus propter ſervum non punitur, ita nec Respubl. propter delicta quorundam bello debet infeſtari. Quomodo autem læſis ſatisfiet? Deditione vel pœnâ domi inflictâ. Deditio frequens in Græcia potiſſimum antiquitus uſurpata eorum civium, qui peccaverant, ſi eſſent noti, vel ſi autores injuriarum latebant, ſorte quidam ad deditionem lecti. Nonnunquam tamen pœna domi infligitur. Neceſſario enim delicto pœna debetur, & ut major belli in publicum pœna proveniatur, debet minor privatis infligi.

Priva-

Privatorum enim delicta publica ſæpe nocere ſolent. Ita etiam nunc in obſidionibus obſervatur, ut, ſi qui uſi fuerint vetitis armis, vel aliquid adverſus militiæ leges admiſerint, ubi poſt ad deditionem compelluntur, durioribus conditionibus pax ob id ipſum concedatur; aliter autem agetur, ſi conſtet Magiſtratibus de privatorũ delicto, nec tamen illud impediant, quanquã posſint. Rectè CICERO in PISONEM *ſ.10.ſeqq.* Conſul Rempubl. ipſe turbare creditur, qui eam turbulentis privatorum orationibus turbari permittit. Unde etiam eſt, quod ſi Domino jubente ſervus quem interficiat, Dominus quoque cædis teneatur. Ita ſi Magiſtratui conſtat de privatorum injuriis, bellum juſte inferri poteſt. Ex hoc jure, quicquid Reges delirant, plectuntur Achivi. Ex hoc jure delicta quoque ſingulorum univerſitati imponuntur, quia unũ eſt univerſitatis corpus, & omnium unus conſenſus eſſe cenſetur; & licet fortasſis quidam privatorum reſiſtere velint injuriis ſuorum in alios, & ob inopiam potentiæ eas impedire non posſint, juſtè tamen omnibus bellum infertur. Ad naturam enim bellorum imprimis attendendum, & ex hac de injuſtitia eorum decernendum. In privatis judiciis nocentes ab inno-

innocentibus ſeparari poſſunt; in bello autem nec cauſa nec defenſio ob multitudinem perſonarum diſtingui poteſt.

In §. 16. diximus, prudentiæ eſſe, expendere an *interſit* reip. jus ſuum perſequi vel non. Nam alterum ſæpè præ altero reipub. expedit. Hujus rei ratio eſt, quod remedia nonnunquam malis ipſis ſunt deteriora, quia illis mala augentur. Tarda propterea ſunt remedia bellorum, tenendumque hoc in parte, quod in genere dixit TAC. *in Agric. c. 3.* de remediis: Natura infirmitatis humanæ tardiora ſunt remedia quàm mala; ut corpora lentè augeſcunt, cito extingvuntur. Dubia etiam ſunt, quamobrem Respubl. periculo non exponenda, ſumtuoſa quoque, quia bella ſine expenſis eſſe non poſſunt; noxia, quia utraque pars noxam aliquam in bello refert. Aliud itaque eſt habere jus quod perſequi poſſis, aliud perſequi jus quod habes. Intereſt ſæpe Reipubl. non ſtatim jus ſuum perſequi, ſe ipſum enim evertit, ac punit, qui prævenit rerum occaſiones. Cùm enim jus conſtituat actiones æquas, occaſio certe eſt, quæ felices conſtituat. Prudenter ergò, ſi non juſtè Tiberius, qui quo magis ex occaſione proceribus Romanis noceret, recondebat in animo recep-

ptas

ptas injurias apud Tac. *l.1.A.c.7.§.8.* Et id exemplo Libonis maximè manifeſtum fuit apud eundem *l. 2. A.c.27. ſeqq.* & Sveton. *in Tiber. c.25.*

Nec ideò tamen minus juſta bella ſunt, ſi executio eorum nonnihil differatur. Nam cauſa publica tàm æterna eſt, quàm ipſa Respubl. In publicis ergò prætenſionibus non datur longi temporis præſcriptio, quod etiam in Eccleſiaſticis rebus obſervatur jure Canonico, licet enim quid negligentia ſacerdotum deperdatur, id tamen nihil rebus Eccleſiæ præjudicat, præcipuè ubi de jure Eccleſiæ in aliquam rem agitur.

Abſtinendum ab iis bellis diximus §. 17. quæ malè geſta magnum malum, benè geſta modicum bonum præ ſe ferunt. Suprema enim lex prudentis bellicæ eſt, futura ante facta conſiderare, ne facti poſtea pœniteat. Cogitandum itaque quid domi eveniret, dum nos externa ſequimur bella. Sæpe enim motus interim domeſticus exortus, id in cauſa fuit, quod Auguſtus & Tiberius Britanniam intactam voluerint, apud Tac. in *Agric. cap.13.* quia domi res nondum benè confirmata, & plures erant, qui affectabant imperium; periculoſum ergò erat relinquere caput rerum. Conſiderandum etiam, quid

quid foris futurum, ne dum uni inferimus bellum, nobis plures alii inferant, & videndum, num ob exempla rei antea malè geſtæ nunc idem nobis eventus metuendus ſit. De C. Cæſare ait TAC. *Agric. l.cit.* eum de intranda Britannia agitaſſe ſatis conſtat; nî ingentes adverſusGermaniam conatus irriti fuiſſent. Præterea nil fruſtra agendum eſt in Republ. ex quo exiguum commodum cum periculo conjunctum. Ideo Tiberius apud TAC. *l.3. An. cap.54. f.* dicit, ſe non eſſe avidum offenſionum, præcipue inanium & irritarum, i. e. illarum ex quibus exiguum commodum in publicum cum magna ſua invidia & infamia procuratur.

Diximus §. 19. optimam eſſe occaſionem belli inferendi cum vitiis hoſtium uti poſsumus. Vid. *orat.* Muciani ap. TAC. *l. 2. H. c. 76.* Ideo Galgacus apud TAC. in *Agric. c. 32. §. 2.* de Romanis dicit: quod vitia hoſtium in exercitus ſui gloriã convertant; Vitiis autem hoſtiũ uti, eſt opprimere hoſtes, arrepta ex eorum malis occaſione. Quæ res tanti momenti eſt, ut Pop. Romanus ſæpe excitarit quosdam, ut vitia inter hoſtes excitarent, ut iis excitatis uti poſſent. Maxima itaque virtus & felicitas in bello eſt, poſſe & ſcire uti hoſtilibus vitiis.

Diximus §. 20. *Maxima* rerum *momenta bello* eſſe *aggredienda.* Parcitur enim hac ratione tempori, parcitur militi, itemque impenſis. Optimè itaque Cæſar in Galliis, quod, ut ipſe teſtatur, rerum capita ſemper aggreſſus fuerit. Ut ergo non omittenda ſunt capita rerum, ne omnes res pereant, ita primo capita aggredienda, ut iis occupatis, cœtera acquirantur. Si tamen per minora ad majora eſt perveniendum, neceſſitas hic ponit legem. Majora autem iſta trium eſſe generum, docet §. 21.

Diximus §. 22. *Unius prælii caſui totam rei ſummam non eſſe permittendam.* Nimirum cum dubiæ ſint bellorum vices, & finis, Reipubl. fundamentum autem firmum ac fixum eſſe conveniat, fixa dubiis non transſcribi debent. Itaque in cujus ditione non ſunt munitæ urbes, & qui totā vim in exercitu habet, ille non facile ad prælium deſcendere debet. Quod in Germaniæ his bellis obſervandum erat. Belgæ ſanè pro arcano Dominationis id habent, ne unquam prælio decernant, & unicum ferè tantum eorum prælium ſub Mauritio Flandricum memoratur, in quo ipſo tantum in conſilio imprudentiæ fuit, quantum in eventu felicitatis. Si tamen prælio ſit decernendum, dimidia exer-

exercitus pars extra aleam prælii haberi debet, ad ſecuritatem & ſubſidium illorum quæ prælio committuntur, quæ copiæ *de reſerve* Gallis dicuntur. Romanorum in Germania fortuna eo potisſimum adjuta, quod Germani omnium rerum ſummam in unum conferebant prælium, cum contrarium Romani facerent.

De *Imperatore* militiæ §. 24. duo diximus 1. quod *conſilio* potius agere debeat, quàm *manu*, quod nomen ipſum indicat Imperatoris, quod imperare potius agenda, quàm ipſe agere debeat. Diſcrimen quoque in eo eſt maximum, quia in unius Imperatoris capite rerum ſumma ſæpe & omniū ſalus laborat. Extat apud Curt. *l.9.c.6.* Oratio, qua exercitus nomine Craterus Alexandrum hortatur, ut ſibi parcat, ne ſe periculis offerat. Præterea nulla eſt ejus rei neceſſitas, quia manu milites omnia perficere poſſunt: ſi tamen ſocors eſt miles, propter exemplum Imperatori prœlium eſt ineundum. 2. Quod *libera* potius quàm *limitibus mandatorum aſtricta* uti debeat *autoritate*. Ut enim incerti ſunt belli caſus, ita ſunt incerta ejus conſilia, ideo certa conſilia mandatis non poſſunt definiri, quæ prudentisſime ex oblato caſu capiuntur. Præſer-

ducitur. Ad quod attendere boni Imperatoris eſſe PLINIUS obſervavit, ubi iter Trajani cum itinere Domitiani confert *in Panegyr. cap. 20.* Adverſus hoſtes, quia his tanto magis nocetur quo majori ordine omnia apnos peraguntur. Severæ autem diſciplinæ leges eſſe debent, & longe civilibus ſeveriores 1. quia ferocia ſunt militum ingenia, & ideo arctius tenenda. 2. propter maxima diſcrimina quæ ex neglecta vel minima re in militia oriuntur. Unde apparet æquitas vel atrociſſimarum pœnarum militarium. Peccata enim bellorum ſubinde minima eſſe videntur, & quæ in civilibus commiſſa vix pro peccatis habentur; maxima verò ſunt, reſpectu noxæ quam inferunt. Ita ſi quis ex ordine exceſſerit, exiguum id videtur, & tamen pœna capitali id punitur, quia id pluribus facientibus totius aciei compages ac corpus ſolvitur.

Fructum Victoriæ §. *ult.* diximus ejus eſſe rectum uſum. Nimirum ut vincere plures potuerunt, ita benè uti pauci victoria ſciverunt, quod Annibali quoque Maharbal Pœnus apud LIVIUM *l. 22. c. 51.* exprobrat. Ut enim Victoria quis rectè utatur debet eſſe clemens ac prudens, poteſt quidem jure victoriæ nulla uti clementia, ſed tamen hic

imprimis illud valet: ſummum jus ſumma injuria. Et lex humanitatis reliquis major & amplior debet haberi. Ex prudentiæ tamen jure laudandi ſunt quidam triſtes bellorum exitus & excidia gentium.

## Caput XIII.

### *De pactis, quæ nomine publico cum hoſtibus ineuntur, præſertim Induciarum ac pacis, quibus tantum differuntur bella, aut penitus tolluntur.*

§. 1.

CUm & totius humani generis & ſingularum etiam gentium interſit, bellis finem aliquando imponi, finis iſte obtineri non poteſt, neque malis bellorum poteſt intercedi, niſi per pacta, quæ cum hoſtibus ineuntur: præſtat enim iis præveniri majora mala, quàm per bella inter ancipitem fortunam, ſumtus plurimos, nec minores ſæpè clades, ea, quæ jam

jam inflicta ſunt, perpetuò ulciſci, & quod accedit, quod nullum bellum juſtum ſit ipſo gentium jure, niſi qvod pacis cauſa adminiſtratur. Non igitur bellorum cauſa tantùm juſta eſſe debet, ſed & finis, *juſtitia verò finis in eo conſiſtit, quod pacem appellamus.*

§. 2. Cæterùm pacta iſta, quantò plus periculi habent ex perſonis, quibuscum ineuntur, tantò majori cautione ſunt ineunda. Semper enim, quanquam amicitiam ſimulet ac pacem, eamque afferat, metuere illum debes, quem læſeris, & tanquam læſurum per blanda pacis nomina eum habere ſuſpectum, qui ſemel lædere eſt conatus.

§. 3. *Pactis igitur iſtis, aut cauſa belli pariter & bellum tolluntur, aut cauſa integra bellum tantum tollitur & differtur.*

§. 4. *Cauſa belli* & bellum pariter tolluntur, ubi inter pactorum le-

magnum Reipublicæ ſit momentum, ſi etiam meliores offerri poſſint temporum conditiones, quibus felicius jus noſtrum perſequi poſſimus, poſt initorum pactorum finem.

§. 7. Pacta ipſa aut breviſſimo aut longioris temporis ſpatio, aut ejus æternitati ſunt adſtricta, quorum iſta *armiſtitia*, illas *inducias*, hæc *pacem* appellamus.

§. 8. *Armiſtitia* ſunt, poſt quæ ſtatim ad bella reditur, in quibus potiùs non geritur, quàm ſublatum eſt bellum. In his ad tria eſt attendendum. (I.) Ne occaſiones rerum gerendarum, per admiſſa ea, carpantur. (II.) Ne, iis durantibus, vires hoſtibus accedant majores. (III.) Denique, ut armatus etiam miles ſit, ac velut in procinctu ſtet, inter otia armiſtitiorum.

§. 9. *Induciæ* ſunt, quibus revera bellum differtur, quarum pruden-



Digitized by Google

ter ineundarum leges, ad hæc fere capita poſſunt revocari. (I.) Hoſtium commodo illæ non ſint; indulgentur autem illæ hoſtium commodo, ubi, rebus feliciter à nobis geſtis, penè victi illi jam toti ſint, ac proſtrati. Quippe, qui hîc aliter agit, blandientis ſibi fortunæ curſum cohibet, ac ſiſtit, & faventem hoſtibus, veluti tranſcribit. (II.) Exporrigi vix debent ad hominis ætatem, ſi enim eò usque extendantur, poſt finem induciarum, novo iterum bello exorto, priori ante inducias bello, exercitus inde Reipublicæ eſt defuturus. (III.) Alibi, ubi id licet, induciæ cum eodem hoſte ineundæ, alibi cum eodem gerendum eſt bellum, ita enim futurum eſt, ut non deſit militi negotium, in quo posſit occupari. (IV.) Providendum imprimis ne per inducias, translatis in alios hoſtium armis,

per

per eorum latera, & jugulum clam & aliud agendo ipſi impetamur. (V.) Induciæ ita habendæ ſunt, ut licet bellis ad tempus ſopitis, tanquam quæ certò reditura ſint, ſit apparatus. Nam prudentiæ eſt de bello cogitare, quod poſt finitas inducias, haud dubiè ſit erupturum.

§. 10. Pax eſt, quæ (ut cum Romanis loqvar,) cum cælo & terra duratura initur, atq; extat magis nomen ejus, quàm uſq; inter mortales. Quàm enim dubiæ ſunt res humanæ, quam fluxa hominum fides, quàm facile inferuntur injuriæ, & illatæ creduntur, tam nihil in pace æternum, & facile pax in bellum commutatur.

§. 11. Itaque uno iſto & præcipuo præcepto eſt opus, pax omnino bona fide habenda eſt, tanquam ſemper duratura, dubia interim & cum ſuſpicione belli eadem habenda eſt, tan-

quam ex qua facili negotio inimicitiæ poſſint excitari.

§. 12. Denique ſive armiſtitium, ſive induciæ, ſive pax, per pacta conventa, obtenta ſit, depoſito licet bellorum uſu, curæ tamen, & conſilia, adverſum bella imminentia, nunquam deponantur.

§. 13. Porrò in fœderibus ineundis inter eos qui infeſti antea & injuriis irritati, quædam ſunt ineuntium arcana, quæ ad duo capita revocamus: Qui enim ineunt fœdus, aut ſibi tantùm prodeſſe volunt, aut alteri nocere conantur.

§. 14. Qui ſibi tantum prodeſſe volunt, hoc inter arcana habent, ut in præſens bona fœderatis, impoſterum cautum ex illo ipſo fœdere majora bona ſibi tantùm ſervent & acquirant.

§. 15. Qui alteri nocere contendunt, hoc agunt, ut potentiâ ſint majores,

jores, & levi damno ſibi impoſito majus tandem aliis relinquant. Eſt quippe ex publico uſu, aliquando ſibi ex fœderibus nocere, ut magis alteri noceatur.

§. 16. In univerſum autem in fœderibus ejusmodi omnibus tam ad hoſtium, quam ad noſtra conſilia & arcana prudenter eſt attendendum.

*EXPLANATIO.*

Nulli tam felices ſunt, ut omnes habeant amicos, & nihil tam conſtans, quin amicitia in odium & ſocietas in ſimultates aut denique bellum poſſit mutari. Nimirum ut adverſa ex ſecundis & ſecunda ex adverſis oriuntur, ita conſilia quoque & rationes publicæ ad naturæ modum ſolent diſponi ac variari. Præter hoc nihil tam benè poteſt disponi in Republ., ut omnibus benè diſpoſitum videatur. Ad quod malum varietatis præveniendum PLATO commentus eſt æternam quandam Reipubl. rationem, quæ tamen ejus reſpectu facilius in idéis Philoſophorum, quàm in rerum natura reperitur. Ideo ARIST. & ſecuti hunc Philoſo-

loſophi eam inſtituit & docuit, quæ ut variationibus ejusmodi ſubjecta, ita ingenio & naturæ humanæ eſt accommodata.

Diximus ergò §. 1. quod Bellorum cauſis ac malis fœdere poſſit intercedi, & pactis quæ cum hoſte ineuntur, &c. In bellis enim duo requirũtur ad hoc ut ſint juſta, cauſa æqua, æqvus finis. Nec ſufficit juſtam habere cauſam, niſi quoque juſtus ſit finis, qui tum talis eſt, quando cauſa pacis bellum ſuſcipitur. Ideo Romani inter Aquilas & Dracones etiam porcas habebant in ſignis. Porca enim Pax ſignificabatur, & propterea in fœderibus ineundis porca cæſa. Hinc illud: Cæsâ jungebant fœdera porcâ. *Virgil. l.8. Æneid. v. 641. Conf. Lipſ. l.4. de mil. R. dial. 5. Valtrin. l. 3. cap. 9.* Fœciales quoque lana caput habebant obvolutum, ut appareret, eos bellum indicere, quod propter obtinendam pacem inferatur. Ovis enim pacificum pecus eſt.

*Hæc fœdera* reſpectu perſonarum quibus cum ineuntur, diximus eſſe *periculoſa* §. 2. adeoque tanto majori cautione ineunda. Alia enim privatarum ratio eſt, alia publicarum perſonarum. Illæ non attendunt in contractibus ad perſonas, ſed ad res: non ſperant enim injurias ab iis,

quos ad idem jus ſuum citare poſſunt. In publicis verò negotiis ad res pariter & perſonas attendendum, quæ non eidem cum nobis juri ſubjacent ac judicio. Cujus rei maxima habenda eſt ratio, cum agitur cum hoſtibus aut illis, qui recenter poteſtati noſtræ ſubjecti. Semper enim metuendi ſunt, quos ſemel læſeris, vel qui te læſerint: illi enim ulciſci cupiunt; hi metuunt, ne ulciſcaris, & prævenire ſæpè malunt.

Oſtendimus §. 3. aut *cauſam belli unà cum bello* aut *hoc tantum* tolli. In privatis ſcîl. judiciis res & cauſa ut plurimùm pariter transſcribuntur, in publicis non item conſiliis. Nam ſæpe res ex causâ natæ tolluntur, cauſas verò ſibi pars utraque ſervat, ut posſit ſemper ex causâ res iterum excitari: In privatis enim judiciis à judice quilibet, non à ſe dependet; at in publicis quilibet à ſe ipſo pendet, ideoque non facile cauſam transſcribere debet, præſertim verò ſi reipub. in ea aliquod ſit momentum juxta §. 6. Cauſæ autem bellorum partes Majeſtatis ſunt: ita propter adverſam fortunam, propter opes Reipubl. armis exhauſtas ea deponi posſunt, cauſa interim ſervata. Ad occaſiones quippe in Republ. attendendum, quæ duorum ſunt generum; Aut natæ, ad has ſi atten-

attendatur bellum ut expedit gerendum ac deponendum; Aut naſcituræ, & ob has cauſa eſt reſervata; ut juſtè pòſt bellum posſit inferri. Axioma enim Politicum eſt, de præſentibus nunquam eſt deſperandum, nunquam de futuris. Qui autem cauſam dat, omnes quoque futurorum occaſiones transſcribit. Rectè ergò Rex Angliæ ſatisfieri ſibi à Mercatoribus ſocietatis Indicæ Orientalis, qui Anglos quosdam læſerant, noluit, ſicque cauſam ſibi reliquit, qua fretus poterit commodo tempore vel omnes Hollandorum aggredi naves. (Vide *disquiſit. Pol. Boxhorn. caſ. 10.* & quæ paucis ab hinc annis inter Batavos & Anglos usque ad pacem conſtitutam geſta, confer atque conſidera.) Hæc etiam Politica Regum eſſe ſolet, ut titulos etiam amiſſarum præferant provinciarum, ut Rex Angliæ titulum Franciæ, Rex Hispaniæ titulum Regni Hieroſolymitani.

In Armiſtitiis ad tria attendendum diximus §. 8. inter quæ 1. Ne occaſiones rerum gerendarum per ea amittantur. Armiſtitia inter bella ex neceſſitate oriuntur, qualis ſolet eſſe ſepeliendorum cadaverum aut colloquii cauſa. Sæpe verò dolus in his & hoſtis iis ad promovendum ſuum utitur commodum

dum. Sic in obſidione Oſtendana præerat Fœderatorum Copiis Franciſcus Veerius Anglus, cumque ſumma inopia & victus & rerum ad defenſionem pertinentium laboraret, videretque Albertum Auſtriacum certo craſtina die impreſſionem facturum, miſit ad eum tibicinem ad petendum Armiſtitium, qui eo deceptus, dum putat illum ſincerè de deditione acturum, diſtulit irruptionem, interim neceſſaria in urbem delata, quæ longo poſt tempore obſidionem toleravit.

Majorem multò Induciarum ratio flagitat prudentiam, quam ad hæc V. capita revocavimus §. 9.

1. *Hoſtium commodo illæ non indulgendæ.* Cujus rei ratio eſt in eo, quia felicitate qui hactenus eſt uſus, ſiſtit hoc pacto fortunæ ſuæ curſum, & hoc eſt, quod Tac. dixit, ſpiramenta temporis hoſti dare. In quam regulam peccatum eſt à Belgis, ineundo cum Hiſpanis duodecennali fœdere, quia fœdere eo hoſtis maximê indigebat; illi autem victoriarum ſuarum rumpebant filum. 2. *Exporrigi non debent ad hominis ætatem, vel vitam.* Poſt inducias enim bellum redit, aliàs pax eſt: opus itaque ad illud exercitato & perito prioris belli milite, quo deſtitu-

ſtituitur is, qui nimis longas init inducias, quia morte & aliis caſibus interea abſumuntur. 3. *Alibi ſi fieri poteſt induciæ cum eo pangendæ, alibi cum eodem gerendum eſt bellum.* Quo ex conſilio magna eſt utilitas. 1. namque ex illo loco, in quo otium magis prodeſt Reipubl. transfertur bellum in eum locum, ubi melius eſt bellum, 2. habet miles, quo artes exerceat ſuas. Ita Belgarum duodecennale fœdus cum Hiſpano in his erat provinciis, Bellum verò ultra lineam Æquinoctialem gerebatur. 4. *Cavendum imprimis, ne per inſidias, translatis in alios hoſtium armis, per eorum latera & jugulum clam petamur.* Ars nimirum hæc Principum eſt, ut in ſpeciem fallant, aut ſi quos non poſſint palam, per alios ſubvertant. Ita in duodecennali fœdere Hispanus omnia arma in Germaniam convertit, ut ibi oppresſis Proteſtantibus tanto potentior Belgis immineret. 5. *Induciæ ita habendæ, ut licet bellis ad tempus ſublatis, bellorum tamen ſint apparatus.* Præſentia nimirum dirigi debent ad futura, ideoque ea quoque curæ eſſe debent, quæ in futuris uſui. Habet itaque tempore induciarum ratio prudentiæ locum, in non dimittendis tributis, in exercendo milite, in conſervandis eis quæ tempore

pore belli erunt neceſſaria, in explorandis hoſtium rebus, quarum in futuro bello uſus erit.

Quomodo habenda pax ſit, §.*10.11.12.* diximus, nimirum & bonâ fide colenda eſt, & de eâ ſemper dubitandum. Pax enim nunquam eſt ſtabilis ſatis, ideoq; ſuſpicione belli futuri vix unquam caret. Ut enim Philoſophi initium ſapientiæ dicunt eſſe dubitare, ita idem dubitare in Republ. initium eſt rerum benè gerendarum, & ille demum certus eſt de conſiliis ſuis, qui dubitat de illis. Si ex Ethica prudentia amici ita ſunt habendi, ut futuri aliquando hoſtes, longè magis metuendi ut hoſtes, qui aliquando hoſtes fuere. Itaque exemplo Romanor. in altisſima pace etiam arma ſunt exercenda, & quovis tempore omnis temporis haberi debet ratio.

Diximus §.13. arcana quædam eſſe illorum, qui fœdus ineunt. Nulla quippe in Republ. res eſt, quæ non habeat aliquid in propatulo, aliquid etiam in receſſu, quæ arcana & ſimulacra vocantur. Arcana verò iſta fœdus ineuntium ad duo deduximus capita, quod quidam eorum ſibi tantum prodeſſe, quidam nocere alteris velint.

Illo-

Illorum arcanum eſt juxta §. 14. quod in præſens bona fœderatis obtrudant, ut imposterum majora ſibi bona acquirant. Eſt enim Republ. reſpectu aliquid utile in præſens, impoſterum damnoſum; damnoſum in præſens, impoſterum utile. Prout igitur majus eſt bonum præſens, quàm damnoſum ſequens, damnoſum præſens quàm bonum ſequens, in conſiliis fœderum ad præſentia aut futura eſt attendendum. Nimirum ita agitur cum judiciis humanis, ut potius præſentia amplecti, quàm futura ſoleant cogitare, ſive quod cæci ſint oculi ingenii noſtri ad futura ſeu quod præſentium rerum magnitudine ita opprimantur, ut ad futurorum curam & cogitationem non posſint adſpirare. Cautiores tamen ad futura maximè attendunt, & differunt aliquando præſentis boni uſum, ut majora poſt bona experiantur, relinqvunt minora bona, ut majora conſequantur. Atque hoc pacto nocere ſibi quandoque videntur, quando vel maximè rem agunt ſuam, alios juvare, quando ſe juvant. Ut enim qui cum uſura exponit nummos, juvare videtur in præſens illum, cui concedit, nocet tamen impoſterum, quia ſæpe uſuræ ſupra ipſum commodatum

datum creſcunt; ita etiam in publicis negotiis multi ſpecie præſentis decipiuntur utilitatis. Ita ergo de bono & malo in Republ. eſt judicandum, ut de omni in genere bono & malo. Stoici ſolent ſic diſcurrere, quod malum prima ſpecie videatur bonum, & ob hoc multi ad illud ferantur; bonum vero prima fronte aſperum ac ſæpe malum videatur, & demum pòſt bonitatem ſuam exerat. Sic in fœderibus, qui in præſens bonum amplectitur, ſæpe poſtea multatur malo, & contra, qui malum in ſpeciem capit, bonum poſtea experitur: prout igitur majus eſt bonum præſens quàm malum ſequens, vel damnum præſens quàm bonum ſequens, ad præſentia vel ad futura eſt attendendum. Uſus enim rerum & conſiliorum in Republ. in *comparatione* conſiſtit, quæ triplex eſt: 1. *Exempli*, qua quis ex alterius eventu judicat de ſuo. 2. *Rerum* qua intelligitur an novum aliquod an vetus melius ſit. 3. *Temporis* qua reputatur an ad præſentia an ad futura ſit atttendendum, de qua potiſſimum hîc agimus.

Diximus §. 15. eorum qui alteri nocere conantur, arcanum hoc eſſe ut levius damnum ſuum graviore hoſtis permutent. Quod

Quod ut intelligatur, tres obſervandæ ſunt Regulæ: 1. Non ſemper ſibi prodeſt qui alteri nocet. Sic in bellis utraque pars ſæpe exhauritur. 2. Non ſemper ſibi nocet, qui alteri prodeſt. ſic in fœderibus præfertur nonnunquam bonum alterius bono noſtro, ut inde bonum majus conſequamur. 3. Non ſemper ſibi damnum infert, qui alterius ſubvertendi cauſa ſibi nocet. Principes itaque comparationem inter ſuam & aliorum potentiam inſtituunt; & ſi illorum major ſit, ad fœdera ſe inclinant, quibus nocere quidem ſibi videntur, quia occaſionem rerum adverſus alios gerendarum ſibi præripiunt, ſed interim pace emollitos facilius ſubvertunt: Sic Romani victricia ſæpe arma intermiſere, quia in armis etiam ſibi nocebant, & quia longo tempore ad ſubjugandas gentes opus habebant, per fœdera autem cum inferioribus inita utroque hoc modo vitato eos tamen oppreſſerunt.

Eod. §. 15. diximus, laudabile eſſe & ex publico uſu, ſpeciem boni aut bonū dare ad futurum alterius damnum. Fœdera enim inter hoſtes non aliter ac bella debent æſtimari, quia etiam per fœdara in ſe graſſantur, licet ſine armis. Cavendum itaqve, ne belli tempora pacis nomine potius quàm pacis uſu muten-

tentur. Hispanis hæc ars fœderibus fallendi perquam uſurpata eſt. Hinc dictum de Philippo II. eum regnaturum latius poſt mortem. Alia nimirum fœdera ſunt, quæ inter amicos, alia quæ inter hoſtes ineuntur, in prioribus bonum maximè noſtrum, poſt fœderatorum etiam intenditur, in his verò quæ inter hoſtes concluduntur, bonum noſtrum & malum illorum nobis curæ eſſe debet, nam metuitur poſt fœdera hoſtis, & non tam ipſe, ac pugnandi ratio per fœdera mutatur.

Diximus denique in fœderibus in univerſum ad hoſtium & noſtra conſilia attendendum eſſe. Optima enim conſilia fœderum ſunt, in quibus hoſtes conſuluntur. Ita enim in his fœderibus ut in bellis agendum. Imperator enim militiæ pro multitudine vel paucitate hoſtium ſuas auget vel minuit copias. Sic etiam in fœderibus arcana hoſtium ſcienda, ut iis opponamus noſtra. Sed quæri hic poteſt: An legitima ſint talia fœdera? & an per fœdera liceat nocere fœderatis? R. non poſſe id h. l. quæri, aliud enim eſt ad conſilia fœderum, aliud fœderum obſervationem attendere. Conſilia ita inſtituenda, ut maxime bonum noſtrum

&

debellat, ſibi demit, & ita minor fit poſt victoriam, quæ major ante pugnam erat.

§. 3. Proinde cauſæ illis dari non debent, aut ſi datæ ſint, tolli: aut ſi jam propter eas arſerunt bella, prudenter & minimo Reipubl. incommodo componi debent.

§. 4. Cauſæ ſunt vel in Magiſtratu, vel in ſubditis: Nam aut Magiſtratus in Magiſtratum, aut populus in populum, aut populus in Magiſtratum civilium bellorum æſtu feruntur.

§. 5. Magiſtratus in Magiſtratum potisſimum ex ambitione; Populus in populum ex inæqualitate, Populus in Magiſtratum ex dedignatione parendi ob nimiam ſcil. imperantium duritiem & ſeveritatem, ob imperantium etiam contemtum. Quod cum fit, quisque ſuas è Magi-

ſtratu aut Populo ad ſe attrahit partes, & invitat. Itaque de ambitione, inæqualitate & dedignatione parendi tanquam præcipuis motuum cauſis modò nobis agendum.

*§*. 6. Ambitio eſt, qva qui aliis pares ſunt, aut inferiores, ſuperiores aliis vel primi eſſe contendunt. Maximus eſt ejus, graviſſimusque affectus, atque ideo ex ea graviſſima ſunt bella civilia.

*§*. 7. Præveniri hæc Reipubl. ſecuritatis cauſa poſſunt, ſi uniuscujusque pro genere, pro meritis ſuis ac majorum ratio habeatur. Si illi ex quibus metus eſt futurum, ut ambitione Rempubl. turbent, in acceptis jam dignitatibus non tantum virium habent, quantum ambitionis; ſi alibi potius quàm domi, ſi denique in iis, in quibus pro ambitione gloriæ ſatis eſt, & ex ambitione minus noxæ occupentur.

*§*. 8. Si

§. 8. Si verò exortum ex ea bellum, nulla alia quietis publicæ fiducia aut ſpes aut ratio eſt, niſi pars una debelletur. Nam præſtat quosdam, quam neminem rerum & imperii potiri, præſtat præeſſe ambitioſos quàm nullos. Nemo autem rerum potitur, ubi inter civilium armorum certamina ab omnibus negligitur Imperium, & ab omnibus occupatur.

§. 9. Inæqualitas eſt, qua ſive ob diverſitatem ſacrorum & religionum, ſeu ob diſcrimen opum, & quorundam extremam egeſtatem, ſeu ob diverſa in easdem res aut perſonas ſtudia, cives inter ſeſe committuntur.

§. 10. Ut motus, qui ex diverſitate religionis oriri poſſunt, præveniantur, illa admitti non debet, quæ aut per ſe ad turbandum Imperium comparata eſt, aut per alios aut per

ſentiendi, ac denique tumultuandi occaſio & licentia populo tollatur. Quippe ubi diu nimis de rebus & perſonis deliberant Magiſtratus, judicia Magiſtratus tanquam vacua â populo occupantur, & judicia ejusdem varia augentur & irritantur. Poſtremò denique ab eodem populo partes pariter civilium bellorum & ſtudia decernuntur.

*§*. 14. Si autem ea Reipubl. felicitas non eſt, ut cauſæ præveniri potuerint, & propter eas jam exorta bella, non tam hæ aut illæ partes, quemadmodum de bellis ex ambitione ortis diximus, præferri à Magiſtratu debent, ſed omnes componi.

§. 15. Nam cum Magiſtratus ſint veluti unius corporis caput, non tàm unius partis quàm omnium habere debent rationem, itaque eos veluti arbitros hîc flagitamus, ſed conſtan-

ter æquales, nec in hos nec in alios magis quam in alios propenſos. Magiſtratus enim auctoritate non armati inter ſe populi factiones ferè pereunt inter auctores.

§. 16. Ut autem non fuerit conſultum vi tollere ejusmodi factiones, ne vi magis incendantur, ita id maximè faciendum, ut mutua inter ſe factionum vis prohibeatur. Itaque ad prohibendam intentari quidem vis debet, non inferri.

§. 17. Poſt ne populus in Magiſtratûs feratur, clementiam in illis & æſtimationem auctoritatis & perſonæ ſuæ poſtulamus. Nam qui inclementer agunt, provocant plebem, & provocatæ regendæ non ſunt pares: & qui negligunt auctoritatem, veluti inciſis nervis & ſoluta vi imperii contemti & abjecti, arbitrio potius populi reguntur, quàm ſuo regunt.

18. Si

§. 18. Si verò ob mala publica, quæ evitari non potuerunt, ſi ob facta & conſulta, quæ ſalutaria Reipubl. & tamen populo ingrata adverſus Magiſtratus tumultuatur populus, remedium eſt in conſtantia, concordia & prudentia Magiſtratuum. Concordia majorem vim, conſtantia majorem reverentiam conciliat Majeſtati. Nam in imperantium omnium conſenſu minor eſt populi diſſenſus, & ſi conſtantia accedat, mobilis populus adverſus auctoritatē publicam nil quidquam poteſt promovere. Contra verò diſcordia Magiſtratuum eſt initium ferè diſcordiæ ſubditorum, & levitas Magiſtratuum in mutandis illis, quæ ſemel facta & conſulta populum ad alios etiam motus excitandos indurat & in motu reddit conſtantiorem.

§. 19. Prudentiæ autem hoc in

cere, quæ ſeditione expreſſa ſunt, & id jure dominationis juſtum exiſtimatur.

*EXPLANATIO.*

DIximus §. 1. civilia bella eſſe periculoſa. Nullum enim corpus eſt tam perfectum quod non ſit malis ex ſe natis obnoxium, quia ex multis eſt compoſitum; ſic & in Republ. difficile, plebem cohibere intra rectam rationem, vel facere ut unius imperium tam multis placeat. Ideo raro aliqua Respubl. ſine civilibus motibus fuit, qui nimis ſunt periculoſi. 1. Quia vix poſſunt præveniri, dum in occulto ineuntur. ſic Catilina in ædibus privatis Reipubl. perniciem machinatus eſt. 2. Quia ſimiliter in his bellis victus eſt ille, qui vicit. Hinc apud Romanos Imperatores, qui ex civilibus victoriam reportant, non triumphant, VAL. MAX. *l.2. c. 8. ex.7.* quia hæc Victoria cladi ſimilior erat. LUCANUS *l.1. v.12.* de bello Cæſaris & Pompeji:

*Bella geri placuit nullos habitura triumphos.*

3. Quia hoſti publico commoditas optima rei gerendæ tribuitur, diſtractâ nimirum Republ. vel ad alia attentâ. Nam ut TAC. dicit *de moribus Germanorum*

 *cap.*

*cap.33.§.3.* Nihil fortuna majus in bello præſtare poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Scilicet diſcordia maximum eſt, quod hoſtibus imprecari poſſis.

Diximus §. 4. triplicia hæc bella eſſe, & 1. quidem, quando Magiſtratus in Magiſtratum inſurgunt, quod fit ex ambitione, quam Nobilium hominum furtum animi nonnemo dixit. Prævenitur verò hoc malum, ſi illi, ex quibus metus eſt, non tantum habeant virium, quantum ambitionis; Imprudenter ergo Tiberius, quod Sejano homini ambitioſo curam prætoriani militis & ſimul vim Imperii commiſerit, apud Tacit. *4.A.c. 1.2.ſeqq.* Prudenter contra idem Tiberius ex Germania Germanicum revocavit, qui non erat quidem ambitioſus, Tiberio tamen ex ſuſpicione, quæ licita Imperantibus, talis videbatur, apud Tacit. *l. 2. A. c.5.* Quia erat ibi robur Legionum & fovebatur ille maxima apud militem gratia, miſſusqve eſt ad componendas Orientis provincias, ut motibus componendis occupatus ipſe nihil moveret. Si autem exortum ſit jam bellum, præſtat in unius partis poteſtatem deſinere imperium. Quemadmodum Reſpubl. Romana diſcordiis civilibus feſſa in gremio Auguſti requievit. Tac. *l.1.A.c.1.*

Alte-

Alteram ſpeciem bellorum civilium eſſe diximus §. 9. quæ ex inæqualitate oriuntur inter populum, quæ eſt vel ex diverſitate ſacrorum & religionis, de qua peculiari jam capite egimus, vel ex extrema quorundam penuria. Quod ut prævenirent Cæſares Romani, videntes aſſvetam ad ſeditiones plebem, populum congiariis, militem donativis demulcebant, eorumque allevabant pauperiem. Quod obſervandum in his præcipue, ubi illuſtris ſanguinis quidam lapſi in egeſtatem. Benè ergò Auguſtus & Tiberius, quod tales ſemper publica ſublevarunt beneficentia. Iidem ſemper de annona ſolliciti erant, ne inopia ſcil. rerum neceſſariarum plebs premeretur. Oritur quoque hæc inæqualitas ex diverſis in res aut perſonas ſtudiis, quæ tollitur, ſi magiſtratus deligant, quos aut quot pro Republ. velint. Ideo prudenter diſſimulata Auguſti mors, donec Tiberii potentia firmaretur, TAC. *l.* 1. *An. cap* 5. *f.* & ſenatus in partes diſtrictus, ſi enim antea patefacta fuiſſet, patefacta quoque via ad judicia populi, & deinde factiones fuiſſent. Ideo etiam Agrippina Claudii mortem celavit, donec Nero conſtituit imperium, intromiſitque Comœdos in aubiculum, quaſi vivo adhuc & ſuperſtite

Claudio. SVETON. *Claud. c.45.* Nihil itaque quod certum eſſe debet, incertis motibus & ſtudiis populi permittendum eſt. Unde melius eſt, ſemper certum hæredem in regno relinquere, in quo peccatum ab Alexandro M. & proinde ejus imperium poſt mortem adeo laceratum.

Monuimus §. 16. ſi ad bella civilia deventum, ad ea ſopienda vim à Magiſtratu intentari potius quàm inferri oportere. Miles itaque magis promtus hac occaſione haberi debet, quàm militis uſus. Ideo Romani Cæſares prætorianos milites habebant, non uſi quidem eis adverſus cives, ſed ad metum iis injiciendum. Atque id omni Magiſtratui eſt agendum. Duabus enim partibus irritatis, tertia debet eſſe, quæ eas componat, quæ in civilibus bellis eſt Magiſtratuum, qui ut posſint eſſe conciliatores, nulli ſe parti adjicere debent, quo pacto citius pereunt ipſæ ſeditiones. Ut enim corpore debilitato per morbum lumbi corpus ſuſtinere non poſſunt, ita ſeditiones pereunt, ſi non fulciantur Magiſtratus autoritate.

Diximus §. 17. ne populus in Magiſtratûs inſurgat, duas virtutes ipſis eſſe colendas, quarum 1. Clementia eſt, quâ gratum redditur ſubjectis imperium, quod aliàs inviſum

ſum eſt. 2. eſt Æſtimatio perſonæ & auctoritatis ſuæ, quæ conjungenda, & conjuncta fuiſſe in Germanico ait TAC. *An.2.c.72.* Cùm magnitudinem & gravitatem retineret, invidiam & arrogantiam effugeret. Id qua ratione fieri poſſit oſtendit idem, ubi de Agricola dixit, ubi officio ſatisfactum nulla amplius poteſtatis perſona, *in vitâ ejus c.9.*

Diximus §. 18. ſi ob facta & conſulta, quæ ſalutaria in publicum, ingrata tamen plebi, plebs in Magiſtratum inſurgat, remedium eſſe in concordiâ Magiſtratuum, conſtantiâ, & prudentiâ. Si enim ſint concordes Magiſtratus, non habebit ſeditio caput. Conſtantia in eo eſt, ne quod conſultum & factum ſemel eſt mutetur, aliàs autoritas populo ad contemtum exponitur. Peſſimè itaque ſeſe geſſerunt Magiſtratus illi, qui tempore Gracchanarum & Agrariarum ſeditionum Romæ fuere. Non erant concordes, quia hi populo, cæteri patribus adhærebant: non conſtantes etiam, quia ſæpe latæ leges ab iis prioribus adverſæ, & proinde motus hic usque ad Cæſarum tempora duravit. Optimum ergo adverſus motus remedium eſt, nō moveri. Conſtantia autem hæc debet eſſe: 1. in rebus; ne quicquam mutetur ob ſeditionem, in rebus, quæ jam

conſtitutæ. 2. Conſtantia perſonæ, qua oſtenditur Magiſtratum non metuere ſeditionis vim; quæ quantum valeat adverſus motus Germanicus apud TAC. *1. Ann. c.* 42. oſtendit. D. Julius, inquit, ſeditionem exercitus uno verbo compoſuit, Quirites vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. D. Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit. Quantum verò imperii viribus noceat, non eſſe conſtantem, reſpectu perſonæ ſuæ, docet TAC. *Hiſt.*1. *c.*9. ſuperior exercitus legatum Hordeorium Flaccum ſpernebat ſenectâ ac debilitate pedum invalidum ſine conſtantia, ſine autoritate: ne quieto quidem milite regimen, adeo furentes infirmitate regentis ultro etiam accendebantur.

Prudentiæ magiſtratuum has dedimus leges. 1. Dividendi loco ſeditioſi, aut ſeditionem cœptantes. Ut enim hoſtium vis minor eſt, ſi diſtrahatur, ita ſeditionum quoque vigor & potentia labitur, ubi non communia quaſi caſtra omnibus ſunt. Huc facit, ne privata conventicula quibus permittantur, vel ſi quæ habeantur, aliquem è ſummo Magiſtratu eis intereſſe conſultum eſt. Ideo Romæ ſpectaculis & ludis, in quibus

bus magna populi frequentia erat, prætor vel conſul præſidebat. 2. Extrui arces & inſideri debent, ut metu earum ſubditi in officio contineantur. Tales erant apud Romanos Coloniæ in provinciis. Hiſpani etiam initio bellorum Belgicorum diffidentes civium fidei arces paſſim extruxére, inter quas celebratiſſima eſt illa Antvverpienſis. Occupari itaque à Magiſtratu debent illa, quibus occupatis à populo major vis ſeditioni accederet. 3. Sub poteſtate publicâ ſint civium arma, quo facto, qui vel maximè nocere volunt, nocendi non habent poteſtatem. 4. Initia ſeditionis & auctores opprimantur, vel ſi non expediat Reipubl. autores puniri, tantum ſpecie honoris ablegentur, & à reliquo ſeditionum corpore ſeparentur. Et in hoc ipſo iis honores imponendi, qui non magnam vim & opportunitatem ad nocendum habeant. Sic Piſoni apud SVETON. *in Julio c 9.* extra ordinem ultrò Hiſpania provincia datur. 5. In ardore ſeditionis abſtinendum à pœnis. Ut enim medici in ipſo morbi paroxyſmo non propinant medicamenta, ne mala augeant, ita idem in ſeditionibus & eorum remediis attendendum. Ut enim arbor reciſa iterum & pluribus locis repullulat, ita

ſedi-

ſeditio ſeveritate pœnarum augetur; quæ ſimilitudo SENECAE eſt. Rectè itaque CASSIODORUS ait: ubi pœna in ſeditione paucis imponitur, ibi paucorum odio ſublato cœterorum omnium acrius excitatur. Ut ergo potentioribus non facile bellum inferri debet, ita nec Magiſtratus ſubditis ſeditioſis pœnam infligere, dum adhuc in ſeditione ſunt, qui longè potentiores ſunt quàm Magiſtratus, cujus potentia eſt in obſequio populi. 6. Seditio inter ſeditioſos eſt excitanda. Periculoſisſimæ illæ ſeditiones, in quibus omnium eſt idem velle & nolle, in quibus omnia ordine fiunt. TAC. 1. *Ann. c.*32. §. 7. de motu Germanicarum Legionum: id militares, inquit, animos altius conjectantibus præcipuum indicium magni & implacabilis motus, quod neque disjecti nil paucorū inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent, pariter ſilerent tanta æqualitate & conſtantia, ut regi crederes. Cujus motus remedium eſt, ſi motus inter ſeditioſos excitentur & diſcordiæ. Quod in aliis etiam rebus à Romanis uſurpatum, ut enim facilius Germanos vincerent, Arminiū inter & Segeſtem diſcordias excitarunt. Vid. TAC. 1. *An. c.* 55. & quæ de Maroboduo idem 2. *An. c.* 63. 7. In graviſſimo motu conſultum eſt, quæ-

quædam petentibus ſeditioſis promittere, mox abroganda ; Cujus rei exemplum eſt in Germanico & Druſo, qui tumultuanti militi multa promiſerant, ſed quia deſtiterat motus, nihil præſtiterant, *l.1.A.* Tac. *c.78.* Ex optimo jure id licet, quia quod initio vitioſum eſt, pro vitioſo quoque reputatur, quicquid inde ortum eſt. Verum quidem quod id contra perſonæ conſtantiam, ſed necesſitas hic aliud, ut ſæpe, imperat, & publica utilitas. Sed dicat quis in irritis promisſis recrudeſcent ſeditiones. R. providendum prius eſt, ne exoriri posſint, itaque accidendæ illorum opes & noſtra factio imprimis fovenda.

## Caput XV.

### *De Arcanis in Genere, de Arcanis Rerumpubl. de Arcanis Dominationis, de Simulacris Imperii, denique de Arcanis conſiliorum.*

§. 1.

QVæ hactenus de conſtitutione in ſpecie & conſervatione Rerum-

rumpubl. dicta ſunt, nemo facile exequi ſine arcanis poteſt; itaque poſtulat ordinis ratio, ut ad ea explicanda accedamus.

§. 2. Arcana non ſunt niſi intima & recondita inſtituta & conſilia, quibus utilitatis publicæ cauſa aut immotum ſemper ſervatur, quod ſemel inſtitutum eſt adverſum eos, qui id convellere & mutare Rempubl. contendunt: aut major ſpecies ac vis imperantibus conciliatur adverſus eos qui contemnerent eorum autoritatem: aut finguntur perſonæ quæ non ſunt, aut res quæ non futuræ, aut eſſe quod non eſt, aut futurum non eſt, ut id vel is ſit aut fiat, quod nec eſſe, aut fieri debet, adverſus eos, qui aliàs detrectarent obſequium. In qua definitione omne eſt, quicquid eſt arcanorum.

§. 3.

ſ. 3. Finis eorum eſt quadruplex, proinde quadruplicia etiam arcana. 1. Arcana ſunt, ut æterna ſit Respubl. & ejus forma, quæ arcana Rerump. appellamus. 2. Arcana ſunt, ut ſecuri ſint, adverſum aliorum inſidias, & majores ſint pro autoritate illi, qui imperant, quæ arcana Dominationis appellamus. 3. Arcana ſunt, per qvæ imperare in Rep. videntur ii, qui non imperant, quò etiam ita omnibus ſit ſatisfactū, aliis vi, aliis ſpecie imperii relictis, ita ſimulacra Imperiorum vocamus. 4. Arcana ſunt, per quæ ſpecie aliqua facile promtum obſequium imperantis conciliatur. Hæc arcana conſiliorum diximus.

§. 4. Tota porro Arcanorum ratio in Conſtantia & Simulatione verſatur. Conſtantia potiſſimum locum habet in primis illis Rerumpubl. arcanis. Simulatio verò in tribus ſequen-

videntur promovendis rebus, etiamſi non ſint pares, quæ denique cauſæ rerum, quanquam non ſunt, creduntur, in quibus omnia civilis prudentiæ verſantur momenta.

§. 8. Cujus prudentiæ uſus efficit arcana, quæ arcana ſunt reſpectu utriusque rationis, reſpectu veræ, qvia tegitur & occultatur; reſpectu falſæ & fictæ, quia non intelligitur; imò etiam ficta pro verâ à populo exiſtimatur.

§. 9. Quæ arcana idcirco arcana non ſunt, niſi ſemper ſint tecta, nam ſecundò aut tertiò & ſemper eorum uſus & vis eſt, fructus non eſt, ſi primò aut ſemel patefacta.

§. 10. Non autem una eſt eorum tegendorum ratio. Teguntur optimè 1. Si animi ſubditorum, cùm rationis non ſint capaces, aut adverſi rationi, loco rationis opinione i. e. ſpecie

cie rationis occupentur. 2. Si, ubi verbis aliquid agendum, & ex verbis aliquid metuitur, vel ſperatur, verba oratione intorta involvantur. 3. Si quicquid ad finem arcanorum obtinendum facit, fictæ rationi ita ad amusſim reſpondeat, ut ne larva pateſcat. 4. Arcana etiam eorum uſum aliquando differendo prudenter occultantur. Non tamen nimis affectata ſimulatio eſſe debet, namq;illa facilius intelligitur ſemper.

§. 11. Omnium autem arcanorum anima eſt fides, ſine qua flagitia ſunt non arcana, ac proinde rebus etiam juſtis tantum debent applicari, quæ de arcanorum natura & conſtitutione, quantum ſatis, dicta ſunt.

§. 12. In genere de arcanis dictum eſt, quæ ſpeciatim, & primò Rerumpubl. Arcana nunc ſunt conſideranda.

§. 13.

§. 13. Arcana Rerumpubl. non ſunt niſi abſtruſæ & Imperantibus tantùm cognitæ artes, per quas à jure imperii atque adeo ipſa uſurpatione Dominationis cœteri prohibentur. Unde ſequitur jura imperii ſola veluti ſubjecta eſſe & argumenta, circa quæ arcana hæc verſantur.

§. 14. Differunt enim, quod notandum, jura imperii ab imperii arcanis: jus enim imperii eſt, quod illis vel illi competit tantum, qui primas in Republ. tenent. Arcana autem imperii ſunt modi, per quos fit, ne quis jura illa invadat, imò ut pro diverſa ratione jura illa cedant in majus Reipubl. emolumentum.

§. 15. Dicuntur autem arcana hæc duplici reſpectu. 1 Reſpectu originis, quia in prima conſtitutione imperiorum & Rerump. clam populo fuit, cur ea jura ſibi vindicarent Magiſtra-

tus,

tus, clam etiam fuit, quantum ipſe ſibi ille populus relicturus fuiſſet licentiæ & libertatis, ſi ea jura partim ſaltem ſibi integra ſervaſſet.

§. 16. Reſpectu uſus arcana ſunt, quando eorum tuendorum conſilia & rationes, & ſi quæ in eorum uſu exorta vitia, ſedulo teguntur, ne abuſu aut alia ratione animatus populus ad ea reducenda iterum ſibi ſe convertat.

§. 17. Porro de omni jure imperii, omnibusque ejus ſpeciebus hac occaſione agere non eſt hujus inſtituti, generatim tamen id dixiſſe ſufficit.

§. 18. Juris publici ſeu imperiorum nomine ac titulo vindicaſſe ſibi Magiſtratus, quicquid benè vel malè à privatis adminiſtratum, magnum bonum vel malum in Rempubl. inferre poterat. Sunt tamen undecim ejus

capi-

capita, quæ ſatis erit indicaſſe: Legem aliis dare non accipere; legibus ſolutum eſſe; jus creandi Magiſtratus; mittendi Legatos & recipiendi; Belli & Pacis; vitæ & necis; Rerum ſacrarum; Extremæ provocationis; cudendæ monetæ; Nundinarum; Vectigalium & Tributorum, quibus pro Republ. ſemper ſed tamen pro diverſa ratione aliter atque aliter conſtituunt Rerumpubl. arcana & eorum utendorum ſtatus & modos.

§. 19. Porrò certa quædam capita ſunt, ad quæ horum arcanorum uſus referri poteſt, quorum 1. eſt, jura imperii, ubi uſurpanda ſunt, nunquam vacua relinqui oportere, ne, qui Reipubl. inſidiantur ea invadant prætextu neceſſitatis. 2. Nunquam Magiſtratûs juribus iſtis imperii ullo etiam leviſſimo pacto cum odio & damno ſubditorum abuti debere.

3. Si forte in eorum uſu, imbecillitatis humanæ perpetua fere lege, peccatum ſit, vitia ea imprimis diſſimulanda eſſe, & callida interpretatione maximè interpolanda. 4. De juribus imperiorum inter obtinentes imperium non facile diſceptari oportere, & ſi diſceptetur, diſſenſionem in vulgus expandi & exporrigi non debere, ne ut animi conſenſu in iis occupandis, propter quæ inter Magiſtratus diſceptatur, vulgus utatur. 5. Jura imperiorum cum iis nunquam communicanda eſſe, qui imperium non habent; quippe cum jura imperii individui ſint imperii comites, cum jure imperii imperium quoque ipſum tranſcribitur.

§. 20. Arcana Rerumpubl. ſeqvuntur, atque iis affinia ſunt arcana Dominationis; nec enim imperia ſine Magiſtratibus, nec Magiſtratus ſine impe-

imperiis ſatis ſalvi eſſe poſſunt: Itaque cum Magiſtratibus & per eos Reipubl. plurimi ſemper inſidientur, Magiſtratuum cauſa arcana Dominationis reperta ſunt.

§. 21. Eſt autem Dominatio ſumma vis & prima imperandi.

§. 22. Arcana Dominationis ſunt occultæ quædam & abſtruſæ rationes, ad ſecuritatem ſupremorum Magiſtratuum pertinentes, adverſus eos, qui ſive cupidine ac amore imperandi, ſive odio imperantium in eos clam invehuntur. In omnibus autem imperiis maxime tamen in novis & recenter conſtitutis ob fluxam adhuc imperantium autoritatem eorum uſus eſt. Et diverſa ſunt quidem pro diverſo ſtatu Rerumpubl. alia enim arcana Regis, alia populi, alia optimatum ſunt de quibus ſuo loco agemus,

§. 23. Generatim autem ſciendum, arcana Dominationis in iis quæ fieri debent à Magiſtratu, & quæ ab eo facta jam ſunt, potisſimum occupari, ſi enim quanta æquitas conſilii, tanta ſit ejus conſtantia, & ſi quanta conſilii conſtantia, tanta etiam ſit exactionis, plurimum id quidem facit ad autoritatem imperantium & ſecuritatem.

§. 24. Si quid ea conſtantia factum jam ſit, ob diverſa aliorum judicia, ob metum, ob diſcrimina non moveri vel primum horum arcanorum eſt caput.

§. 25. Alibi occupare, à quibus invadendum imperium metuunt, primum eorum negotium & abditum eſſe debet, qui, ut par eſt, ſoli imperio volunt occupari.

§. 26. Cavendum quoque vel inprimis à partium ſtudiis inter eos

qui

qui ſociatis operis idem ſupremum imperium inter ſe partiuntur; ea quippe ratione fit, ut nulla aliorum diſſenſione conſenſus publicæ autoritatis impeti poſſit aut expugnari.

§. 27. Nomina, Titulos, Inſignia, cæteraque externa publicarum dignitatum ad arcana Dominationis revocamus, quæ nec unquam cum aliis communicari, & continuò quavis in fortuna debent obſervari.

§. 28. Nec minus huc faciunt interna quædam, qualia ſunt opiniones de ſanctitate, de inviolabilitate (ut ita dicam) Magiſtratuum, in animis ſubditorum excitatæ, quæ tunc optimè ſervantur, maximique uſus ſunt, ſi etiam minima adverſus hæc commiſſa pro maximis delictis reputentur.

§. 29. Suæ porro ſententiæ collegas, ſuique conſilii, & ſi annuus ſit

Magiſtratus ſupremus, ſucceſſores ejusdem animi aſciſcere, aut aſciſcendos curare ad arcana Dominationis facit.

§. 30. Simulacra Porrò ſunt imperii occultæ & reſpectu illorum, quibus obtruduntur inanes artes, per quas in Republ. ſiſtendæ omnis violentæ ambitionis & quietis procurandæ cauſſa, & ut omnium haberi ratio videatur, inanib9 quibusdam permisſis, qui non imperant, quaſi imperare videntur.

§. 31. Enimverò ille Reipubl. ſtatus ad temporis & rerum diuturnitatem maxime eſt comparatus, quem ſalvum & incolumem cupiunt omnia ejus membra, omnes ejus partes; nec ſalvum cupiunt, niſi ſecum quoque curas & res imperii intelligant communicari. Quia autem re ipſa non debent communicari, ut tamen intel-

intelligant, ſe habere quod non habent, ſimulacris eſt opus, quorum non una ratio, quia non una Rerumpubl. eſt forma, non unus ſtatus. Generaliter tamen notandum agendumque, ut aut inania tantum, aut ea tantum, quæ ſupremo imperio obnoxia, quia inferiora ſunt aliis, qui pro conſtitutione Reipubl. primas ſupremi imperii partes habere nec poſſunt, nec debent, aliquatenus concedantur.

ſ. 32. Reſtant poſtremo Conſiliorum arcana, ſuntque hæc callidi & ſpeciem favoris habentes prætextus, quibus utuntur Magiſtratus in iis jubendis, exigendis, permittendis, negandis, quæ ut pro Republ. neceſſaria imprimis ac ſalutaria ſunt, ita ob ignorantiam ſeu rationis ſeu utilitatis publicæ; ſeu ob privatum ſingulorum commodum abnuerent, detrecta-

quam fuere, & perſonæ tales finguntur, quæ nunquam extiterunt; ita in Republ. quoad res & perſonas, omnia alia in ſpecie oſtenduntur, alia re ipſa fiunt. Conditione naſcendi imperantes pares ſubditis erant, itaque opus fuit ſpecie, quâ fulti majores cœteris crederentur. Hinc tot apud omnes gentes inſtituta & ſolennia, quibus per inſignia & Species Majeſtatis, imperantium adjuta autoritas. Arcana verò in Republ. extremæ ſunt ac ſummæ neceſſitatis. Si enim videas populum & ejus ambitionem, mobilis imprimis eſt, imò plurimi ex eo turbido ſunt ingenio, quod volunt mutari ſæpius Rempubl. Debet ergo extrema quædam ratio haberi, per quam æterna Respubl. conſervetur. Quæ ratio ea eſt, quam nos arcanum appellamus. De qua ut majorem opinionem, quàm revera in ſe eſt, populus concipiat, arcana eſſe debet. Plures etiam affectant Magiſtratus & imperia, & ideo præſentes gubernatores exponunt ſuorum invidiæ, qui etiam his arcanis eludendi. Speciem hujus rei exhibuere primi Cæſares Romani, qui æternum & arcanum hoc conjungebant. Videbant mobiles plebis animos, & tot ſeditionibus ad motus aſſuefactos; ideo certam ſibi & ab aliis diverſam Maje-

ſtatem arrogavére ne ſi obſervaſſent formam veterum Magiſtratum, ob exemplum ſuperiorum Magiſtratuum, qui ſæpe depoſiti, ipſi quoque deponerentur, & ita ſemper fluctuare & mutari Respubl. neceſſe haberet. Quia tamen grave id populo ab initio futurum videbatur, arcanum adjecere, iisdem Magiſtratuum vocabulis relictis, ut TAC. *An.1. cap.3. §.9.* annotavit. Non mirum autem debet videri quod Respubl. ſua arcana habere debet, cum omnes ferè ætates & res ſuas ſpecies, ſuos fucos habeant. Sic pictis crepundiis pueri decipiuntur. Medici ubi aliquid viſu vel guſtu ægro non acceptum, condiunt & colorant. Sacerdotes apud antiqvos per has easdem artes, quicquid cupiebant, perſvadebant. Imitatio quoque horum arcanorum ſunt in bello ſtratagemata, & in civili jure doli boni. Itemque philoſophica ſophiſmata, ubi aliud dicitur, aliud intelligitur. Privati quoque habent arcana ſua, ita ut majores eorum opes videantur, ſæpe eas diſſimulant, quia majora putantur illa, quorum in vulgus non eſt notitia. Variis autem nominibus hæc arcana ſolent appellari. PLATO ea vocat Machinas, quia illis repugnantes animi expugnantur; item blandimenta, quod illis ingrata

grata populo commendentur: Artes, ex eo, quod occultare cautè & accuratè exequi quoque eas prudenter oporteat. Hinc Cicero Magiſtratus vocat Artifices, pulcram perſonam, quæ teguntur, quæ pateſcere nolumus.

Diximus §. 3. arcana quadruplicia eſſe, rerumpubl. dominationis, ſimulacra imperiorum & arcana conſiliorum. Clapmarius noſtra ætate edidit librum nunquam ſatis laudatum de imperiorum arcanis, quem ut alias libenter ſequimur, ita hic meritò ab eo diſſidemus. Ille enim trium tantum generum arcana conſtituit, Reip. Dominationis & ſimulacra imperii ſed malè: nam arcana conſiliorum ad nullam harum ſpeciem revocari poſſunt; nec enim faciunt ad formam Reipubl. nec ad vim Imperantium, nec denique ad hoc, ut cum regunt Principes, videatur plebs aut optimates, vel cum regunt optimates, videatur plebs regnare.

Diximus §. 4. *ſeqq.* arcanorum rationem eſſe in ſimulatione & conſtantiâ. Simulationemque juſtam & neceſſariam eſſe in rep. Aliam autem hic, ne quis erret, quàm Philoſophi intelligimus ſimulationem; illa enim eſt, qua aliquid falſum fit & dicitur

hæc verò quâ verum fit & diſſimulatur. Illa grave vitium. De hâc illud dictum, benè illos imperare, qui conſilia tegunt, atque hæc æquisſima eſt: ſi enim populum conſideremus, ſæpe vera ratione abuteretur, vel adverſum eam iret, ſi propalam exhiberetur, ſive ignorantia rerum, ſive dedignatione parendi ſeu ſuſpicione ex hoc vel illo conſilio majora illo proventura. Majus itaque & prudentius hac in parte conſilium eſſe debet, ut occultetur coram plebe ratio. At verò quia obſequium obtineri ſine obſequii ratione vix poteſt, & obſequio non obtento nihil proficiunt Magiſtratus, ratio ſaltem ficta debet præferri. Omnium itaque ratio vera eſſe debet, ſed non omnium aperta. Nec injuria inde ulla fit plebi. Ut enim injuriam furioſo non facit; ſi quis gladium ipſi eripiat, itaque nec plebi; ſi negetur ipſi ratio, quâ in malũ ſuum abuti poteſt. Ut etiam in genere quidam cibi ſalubres, inſalubres tamẽ ſunt febricitanti. Ita in omnes res ratio eſſe debet, ſed non omnibus aperta; omnium verò ratio reddi debet, quia juſti imperii eſt requiſitum. At dicat quis cum Terentio apud TAC. *An.6.cap.8.§.6.* Abditos Principis ſenſus inquirere anceps eſſe & illicitum. Præterea ut idem TAC. *l.1.A.*

*cap.*

*cap.6.* §. *ult.* dicit corrumpi vim imperii, ubi in ſingula quærere licet. R. Facere hæc loca pro nobis, loqvuntur enim de veris rationibus, quæ ſi explicatæ fuerint, corrumpitur imperium, ut quod illis fulciatur, quibus tamen adverſus eſt plerunque populus.

Diximus §. 9. arcana ſemper tecta eſſe oportere. Ut enim cibus ille non nutrit, quem quis aſſumtum evomit, ita nec arcana patefacta cuiquam prodeſſe poſſunt. Hinc Tac. penitus abditos ſenſus ea vocat, *l.* 1. *An. cap.*11. §.5. dicitque idem de Tiberio, caviſſe eum, ne aliqua voce, aliquo affectu perrumperetur, *l.3. An.c.*15. §. 4. licet tamen arcana ejus nonnunquam expiſcata fuerint. Ita poſt mortem Germanici de eo dictum à Domitio Celere Tac. *l.2.An. cap.*77. §. 4. refert: Periiſſe Germanicum nulli jactantius mœrent, quàm qui maximè lætantur.

Porrò §.10. oſtendimus, quomodò optimè arcana tegi poſſint, nempe primꝰ modus eſt, ingenerata animis ſubditorum opinio, quâ perſvadetur ratio eſſe, quæ non eſt, vel futura eſſe, quæ nunquam futura ſunt. Opinio verò à ratione eò diſtat, quod opinio rationi ineſt, non verò ratio opinioni. Hic ergò opinio locum habet, quia habere ratio non poteſt. Ad hanc autem opinionem concilian-

ciliandam maxima & excellens deſideratur publica Eloquentia. Majoris enim laboris eſt, & ingenii perſvadere opinionem, quàm rationem, quæ ſeipſam cuique perſvadet. 2. Verba oratione intortâ involvantur. Nimirum cum verba facienda, priusquam certi eſſe de eventu conſiliorum poſſumus, ut poſtea ex certo jam eventu certa noſtra appareant conſilia. Certa etiam eſt loquendi obſervanda ratio. Quæ ars à ſacerdotibus in reddendis oraculis uſurpata, & ideo carminibus potisſimum reddebantur, quòd in his magis quàm in proſa involuta ſit loquendi ratio. Atq; hac in parte æquivocatio non nunquam laudanda. Sic Abraham Saram ſuam dicit ſororem. Jeſuitæ quoque moderno tempore eâ plerunque uti ſolent, quod tamen in iis culpandum, quia ad disſidia & ſubverſiones Rerumpubl. utuntur. Bonæ autem artes malæ fiunt, uti ad mala applicantur. 3. Debent omnia ſibi ex amuſſim reſpondere. Qui enim quædam in publicum arcana effert, omnes ejus actiones in ſuſpicionem adducuntur, quod nonnunquam Tiberio accidiſſe, teſtis eſt TAC. exempla ſunt *l. 1. A. c. 12. c. 74. &c.* 4. Differendus eſt arcanorum uſus, cùm per dilationem nihil viribus arcanorum decedit.

Ita

Ita Servator noſter cum reſtituiſſet viſum cœco, voluit id diſſimulari, quia plurima adhuc ipſi agenda erant, antequam majori invidia Pontificum per hæc miracula concitata tolleretur; Non nimis tamen affectata ſint arcana. Ut enim moderata mendacia nonnunquam pro veris acceptantur, nimia vero pro mendaciis ſtatim ab initio excipiuntur; ita vulgaria arcana rationis, nimia vero falſitatis ſpeciem habent. Peccavit itaq; Tiberius, quod ultra modum deploravit Germanicum, quia hoc pacto auxit opinionem vulgo jam conceptam, eum ejus juſſu ſublatum eſſe. vid. ſupra cit. loc. ex *l. 2. A. c. 77.* Bonis tandem rebus arcana ſunt applicanda. Malè itaque Cæſares per hæc Magiſtratuum & Reip. autoritatem occuparunt.

Definitis arcanis Rerump. §. 13. Diximus ſubjectum & argumentum eſſe jus imperii. Si magiſtratus ſupremos conſideremus, duo ipſis imprimis curanda 1. ut imperent ſoli, ad quam rem faciunt arcana Rerump. 2. ut in imperio maximi inter cœteros appareant, quo faciunt arcana Dominationis. Rerump. enim arcana in non communicanda Majeſtate verſantur, per eamque excogitantur modi, qui-

bus

bus ea, quæ natura ſua ſingulis & omnibus patent, ſolis Magiſtratibus aſſeruntur. Quæ arcana ut objectum & argumentum habent jus publicum, ita eo ipſo aperte ab eo diſtinguuntur. Ut enim omnium rerum eſt praxis & eſt Theoria, ita hic etiam jura imperii, non eadem vero arcana & praxis eorum. Aliter itaque amovendi v. g. ab armis populi quieti, aliter belli ac turbarum avidi. Sic Romani ex Græcia cultum literarum & humanitatis magnâ operâ ſibi attulere; contrario modo Turcæ omnem hunc fugiunt cultum & deſtruunt, idque ex proprio ſuæ Reipubl. arcano, quia, cum ſtudiis quilibet ad libertatem exſtimuletur, intereſt Reipubl. ne beneficium libertatis à ſubditis intelligatur, vel quia per eadem ſtudia deliramenta Mahumetis, quæ ſunt quædam illius imperii arcana, patefierent, & contemnerentur. Dabo propius ad rem exemplum. Creatio Magiſtratus ubique eſt juris imperii; ne vero in quinquennium crearentur, quod apud Romanos prohibitum eſſet, id Reipubl. arcanum fuit. Hinc ubi de hoc agit, ait TAC. Tiberium intellexiſſe, tentari arcanum imperii, longâ enim Dominatione facilius abuti contra ejus poterant potentiam. *l. 2. A. c. 36.* Di-

Diximus §. 15. arcana hæc dici, cum reſpectu origiuis, tum reſpectu uſus. Reſpectu originis: Cum enim quidam præ aliis præſtantes ad jura humanitatis alios convocarent, reliquerunt ſibi quædam jura, quibus ad coercendam convocatam multitudinem uterentur, quæ tamen vel relicta ipſis vel tanta eſſe populus ignorabat: facile poterant hi congregati imperium abnuere, quo tamen eos contineri utilitatis publicæ interfuit, & proinde Magiſtratus præſidium aliquod habere & ſibi relinquere debebat: e. g. jus armorum ignorabat populus tanti eſſe, ut reſiſtere id habenti non poſſent, & proinde facile id Magiſtratui conceſſit. Reſpectu uſus quoque ſunt hæc arcana v. g. ſi pro jure imperii militem conſcribat Princeps in ſpeciem adverſus hoſtes, revera a. adverſus ſubditos, quos timet defecturos. Sic apud Cæſares Romanos miles Prætorianus propter ſecuritatem eorum, revera ut populus metueret, & ſic à motu contineretur. Eo arcanorum uſu uſus eſt Sejanus, dum perſuadet Tiberio, ut omnes prætoriani milites unis iisdemque caſtris continerentur, quæſito in ſpeciem argumento, quod ſic quietius victuri eſſent, revera quod ſciebat eos majoris

ris potentiæ eſſe, ubi conjuncti fuerint. *l. 4. A.* TAC. *c. 2.*

Diximus §. 18. de jure publico nos hic ex profeſſo tractare nolle, licet ſint pauci, qui de eo rectè tractarint, inter quos inſignis eſt liber juris publici *Pandectæ Petri Ærodii Galli*: generatim tamen diximus juris publici nomine ac titulo Magiſtratus ea ſibi vendicaſſe, quæ benè vel malè à ſubditis adminiſtrata magnum bonum vel malum in Rempubl. inferre potuiſſent. Nempe ſic eſt ſtatuendum, ante Magiſtratus inſtitutos, omnia arbitrio privatorum fuiſſe permiſſa, poſt inſtitutos autem ea iis ademta, quæ quodam modo ad publicum ſe habebant. Ita, ſi quis aurum & argentum ante Magiſtratus habebat, ipſe pretium ſibi ſtatuebat; at quia ex hoc falſi ſæpe contractus, & ex iis turbæ ortæ, Magiſtratus jus monetæ ſibi vendicavit. Ante Magiſtratus quilibet læſus poterat privato conſilio ſe defendere, & poſt bello ulciſci, at quia ex hoc frequentia bellorum nata pars generis humani turbabatur, magiſtratus jus bellorum proprium ſibi fecere. ſic & de cæteris publici juris capitibus, quæ undecim diximus, judicandum.

Recenſuimus §. 19. quædam capita, qui-

bus

bus arcana rerumpubl. continentur & quidem 1. *Nunquam vacua jura relinqui imperii oportere.* Ut n. in privatis rebus quæ vacua ſunt, ea dominos non habent, fiuntque occupantis; ita in Republ. quicquid à Magiſtratu relinquitur, ab aliis occupatur. Sic Cæſares Romani, cum Principes & Magiſtratus variis diſſenſionibus jactati relinquerent Remp. & jura imperii; ipſi illa invaſere, & inter alia beneficia occaſionis etiam hoc habuere. 2. Nunquam abutendum his juribus cum odio & damno ſubditorum. Quemadmodum n. indignus beneficio cenſetur, qui eſt ingratus, ita indigni quoque imperantes juribus imperiorum, quæ populi ſunt beneficia, niſi beneficium convertant in eorum utilitatem, à quibus accepére. Iura etenim imperii volente populo cum ſint Magiſtratibus imputata, beneficia populi merito vocari poſſunt, qui eorum abuſum ferre non ſolet. Hinc Respubl. Rom. converſa ex regiâ in optimatum ferè ſtatum, cum Reges abuti hoc beneficio cœpiſſent. 3. Si in uſu arcanorum aliquid peccatum, vitia ea tegantur. Nihil n. tam rectè in Republ. inſtitutum eſt, quin imbecillitati obnoxium ſit. Leviſſima a. errata Magiſtratuum maxime

xime populus attollit, odio imperii & imperantium: Ut ergo hoc odium præveniatur, debent malefacta diſſimulari, vel callida interpretatione grata reddi. Cauſa n. reddi debet, cur à jure deſcitum, quæ ita inſtituenda, ut potius videatur Magiſtratus in Reipubl. uſum quàm ſuum id egiſſe. 4. de juribus imperii inter obtinentes imperium diſceptari non debet. Ubi n. de aliqua re diſceptatur, ut de jure imperii, ibi dubitatio eſt; ubi dubitatio, ibi aliquid incerti, ubi aliquid incerti, ibi aſſertores & affectatores imperii certũ aliquod pro ſe decernunt. Rectè ergo gaviſus eſt Tiberius, quod Senatus inter filios ejus & jura diſceptaret, ut ait TAC. *Ann. 2. c. 51.* Diſſenſio inter Principes Senatus fuit, an vetera ſua jura deberent uſurpare, an verò gloriæ & gratiæ filiorum Imperatoris eſſet concedendum. 5. Jura imperii cum illis qui non habent imperium, non ſunt communicanda. Quanti n. quisque ſit, tanti quoque ſe facit. Si ergo cui tranſcribantur jura imperii, accipit etiam imperium. Injuriam igitur Pontius Pilatus Imperio Romano fecit, dum de Chriſto Domino noſtro Judæis dixit: Vos ſecundum leges veſtras eum judicate. Judæa n. tum redacta erat in formam

provinciæ

provinciæ à Romanis, & ab illis judicia rerum exſpectare debebat, præcipue in hoc diſcrimine Chriſto intentato, quod fuit Majeſtatis. Hoc a. præcipue agendum, ut diverſo in ſtatu Reipubl. jura imperii cum reliquis non communicentur. Ita Reges Optimatibus aut populo & contra non debent ea communicare, & ſi ea communicent, inde præcipua cauſa mutationum Rerumpubl. eſſe ſolet.

Diximus §. 20. Magiſtratus ſine Republ. & Rempubl. ſine Magiſtratibus ſalvis ſalva eſſe non poſſe; caput nimirum rerum ſunt Magiſtratus, quo vacillante vacillat Reſpubl. nec unquam propius Reſpubl. læditur, quam per Magiſtratus. Quam affinitatem Magiſtratus cum Republ. intellexit Imperator ille, qui dixit ſe non niſi morte à Reipubl. complexu revulſum iri. Intellexit quoque Galba, qui jugulum percuſſoribus protendit, dicens; agerent ac ferirent, ſi ita è Republ. videretur, *ap.* Tac. *l.* 1. *H. c.* 41. §. 3.

Diximus §. 23. arcana Dominationis in iis, quæ fieri debent à Magiſtratibus & quæ jam facta ſunt, occupari; & quidem quoad ea quæ fieri debent hoc requiritur 1. Conſilii æquitas, an ea quæ fiunt bonum in

in publicum futura. 2. Conſtantia conſilii. 3. Conſtantia executionis. Videndum itaque primò, Quid velis, an illud cum bono publico, deinde quid poſſis, poſtremoque ubi utrumque ſe bene habet, conſtantia ubique in executione præferenda, cujus firmandæ cauſa arcana Dominationis ſunt inventa. Conſidera Imperatores Galbam, Othonem, Vitellium, quos merito AMBROSIUS bimeſtres Imperatores vocat, ob brevitatem imperii, quæ exinde, quod conſtantia in eorum conſiliis exequendis abfuit. Quanta enim conſtantia fuit Galbæ in porrigendo capite ferienti, tantum idem ipſe inconſtans fuit in impedienda illa ſeditione, quâ tandem miſerè periit. Sic & in Antiquiori Republ. Romana, dum ſenatores hærerent in conſiliis & nutarent, Cæſar invaſit imperium; adeo ut fermè verum hoc loco ſit, quod Britanni, ap. TAC. *in Agric. c. 15.* dicunt: Se jam quod difficilimum ſit, deliberare; Porrò in ejusmodi conſiliis Periculoſius eſſe deprehendi quàm audere.

Quoad verò facta, §. 24. diximus ſi quid ea conſtantia jam factum, ob diverſa aliorum judicia, metum, diſcrimina, Magiſtratus moveri non debere. TAC. *l. 4. A. c. 36.*

tra-

tradit: Accuſatores leves & non magni ingenii artibus ſuis ſæpe eſſe circumventos, at vero diſtrictos & atroces ſemper tutos egiſſe; ideo quia illi agebant quidem aliquid, ſed tueri id non poterant conſtanter, atque ita ſi non probaſſent, in eas pœnas incidebant, quas paſſuri rei fuiſſent, ſi objecta probarentur. Atroces autem ex ipſius rei magnitudine depromebant probationes, & ſic probatis quæ dixerant, in exitium reos dabant. Magiſtratibus eodem quoque modo, quæ ſemel facta, pertinaci conſtantia tuenda, vel ſi graviſſimus ingruat metus: Contemtus enim metus reſpectu Magiſtratus eſt depulſio mali quod metuitur.

Diximus §. 27. nomina, titulos, inſignia non communicanda, ſed ſemper retinenda. Minima nempe etiam in Republ. ſunt obſervanda, inter quæ etiam ſunt Tituli & nomina, quæ communicata transferre poſſunt & trahere ſecum dominium. Odioſa tamen nomina prætermittenda, ſi eadem vis in gratioſo nomine eſſe poteſt. Ita rectè Cæſares Romani Principis & Imperatoris, non Regis nomina aſſumsére, ap. TAC. *l. 1. A. c.*1.& 9. Inſignia quoque eadem cura habenda, quæ ARRIANUS, *Diſſert.ad Epictet.*

ctet. Externas pupas vocavit, quibus oculi plebis ſolent faſcinari. Inſignia autem quædam ſunt poteſtatis, ut ſceptra, quædam ſeveritatis & juſtitiæ, ut faſces, ſecures, quædam etiam, in quibus etiam revera vis eſt, ut ſatellites. Titulorum quoque ratio eſt habenda; ut in civili jure multum habet, qui titulum habet, ex quo dominium acquirere poteſt, ita in Republ. quoque qui titulum habet, ſemper jus in illam Rempubl. prætendit. Hinc eſt quod Reges licet amiſſis Regnis non facile tamen titulos omittere ſoleant.

Diximus §. 28. ad arcana referri oportere interna quadam, ut ſunt complura, quæ fundamentum habent in opinione. Opinio autem alia eſt in ſcientiis, quæ falſum facit, ut ſi quis ſolem putat à Terra ſuperari magnitudine, quia ita ipſi videatur; alia in Ethica quæ facit malum, ut ſi quis prodigus cum ſit, putet ſe liberalem; alia denique in Republ. quam hic ſimulacrum Imperii vocamus. Ejusmodi autem opiniones ſemper inter omnes gentes excitatæ, & inde eſt, quod pro Diis vivi habiti ſunt Magiſtratus, vel poſt mortem inter Deos relati aut conſecrati. Hæ autem opiniones optimè conſervantur, ſi vel

minima

minima adverſum eos commiſſa tanquam gravisſima puniantur; ſæpe enim ex minimis facto initio maximarum rerum ſubvertuntur argumenta. Ideo Tiberius ægerrimè tulit, vel minima adverſum ſe vel Auguſtum committi. Unde Majeſtatis poſtulatus, qui ſtatuam Auguſti cum hortis vendiderat, quamvis tunc ut inter initia, evaſit. TAC. *l.1.A.cap.73.* Vid. EUND. *l.3. A. c.36.* Opiniones verò tales excitantur potisſimum ex magnitudine rerum geſtarum in Magiſtratu; ſic ſervus ad interficiendum Marium miſſus, fugit eo conſpecto, Majeſtate viri dicens ſe abſterritum VAL. MAX. *l.2.cap.10.§.6.*

DIximus §. 29. ſuæ ſententiæ collegas vel ſucceſſores aſciſcendos. Quæ Regula ſi obſervetur, duplex ex ea redundat utilitas 1. Perſonæ in Magiſtratibus non mutari videbuntur, 2. qui hæc agit, imperat, etiamſi deſierit imperare. Atque hoc eſt, quod TAC. Auguſtum pluribus munimentis dominationis dicit inſiſtere voluiſſe, dum Germanicum à Tiberio adoptandum curavit *l. 1. A. cap.3.§.7.*

Et hæc etiam de horum arcanorum naturâ, quantum ſatis: ſeqvuntur, quæ ſimulacra imperii diximus appellari.

Definitis §. 30. ſimulacris imperii diximus

mus §. 31. ea conſtitui vel in inanibus vel in
rebus. In inanibus, cum omnia ſe habere
credunt illi, qui nihil niſi pompam rerum
habent. Sic Tiberius reliquit poteſtatem
ſenatoribus ſuffragia ferendi, quorum tamen
revera nulla vis erat, nam ipſe Princeps in ſe-
natu præſens aderat. Aut ergo ante Princi-
pem erant dicturi ſenatores, & ſic metue-
bant, ne diſſentirent, aut poſt eum, & ſic
aſſentiendi neceſſitas imponebatur illis,
quod rectè *Piſo* apud TAC. *l.1.A.c.74.§.6.* a-
nimadvertit. In rebus quoque hæc ſimu-
lacra conſtituta; nempe cum aliis res odio-
ſas, aut in quibus parum imperii, concedi-
mus. Ita à Tiberio relictæ plerunque
Prætoribus res nihili, & quas ille pro arbi-
trio ſuo invertere poterat, aut res odioſæ,
quales ſunt diſſenſionum inter Proceres
compoſitiones, quas ipſe componere nole-
bat, non ignarus eas imprimis in rem eſſe
ſuam. Nullæ enim artes in Republ. his ſi-
mulacris ſunt frequentiores, quæ veterem
fabulam de Tantalo referre videntur. Ut
hic aquas in aquis, & poma fugientia captat;
ita per hæc ſimulacra inanibus imperiis cir-
cumfunduntur, qui nihil veri imperii ha-
bent. Sunt ergo hæc arcana quaſi umbra
imperii, quæ ut plerunque corpore major
eſſe

eſſe ſolet; ita hæc ſimulacra plus præ ſe imperii ferunt, quam revera habent.

Definivimus §. penult. Arcana conſiliorum. Nimir. in Republ. ita fieri ſolet, ut conſilia & actiones Magiſtratuum ſubditis ingrata eſſe ſoleant, 1. propter ignorantiam veritatis, 2. propter ignorantiam publicæ utilitatis, 3. propter falsò perſuaſam iis majorem privatam utilitatem. Semper enim, ut Tac. ait, res privatæ publicis offecére, & officient. Color itaque aliquis omnibus actionibus injici & ignorantiæ plebis ſcientia Magiſtratuũ opponi debet. Exemplũ horum arcanorum proponit TAC. *An.13. c.31.* Vectigal quoqve, inquit, quintæ & viceſimæ venalium mancipiorum remiſſum, ſpecie magis quam uſu (ita enim legendum, non vi) quia cum venditor pendere juberetur, in partem pretii emtoribus accreſcebat. Nimirum videbatur aliquid remiſſum emtorum gratiâ, cum revera nihil eſſet conceſſum, nam venditor tanto carius mancipia vendebat.

## CAPUT XVI.

### *De mutationibus ac everſionibus Rerumpublicarum, ac præcipuis cauſis.*

§. 1.

REbuspublicis conſtitutis ita, & domi, forisque confirmatis, neque

æternitatem quandam liceat polliceri. Reſtat igitur, ut libro primo imponat finem finis & exitus, qui fere omnium imperiorum eſſe conſueverit. Equidem rerum omnium humanarum, æterna quadam lege, quæcunque optimâ licet ratione inſtituta, & confirmata; tandem aut mutantur, aut evertuntur, quod perinde in Rebuspublicis locum habet, quarũ quædam aut mutationes aut everſiones ſunt.

§. 2. Mutationes Rerumpublicarum illas appellamus, cum vetus earum ſtatus, & forma, in ſtatum alium, formamq; aliam, convertitur. Everſiones illas vocamus, quibus fit, ut Reſpublica aliorum ſubjiciatur dominationi.

§. 3. *Cauſæ mutationum* ſunt vel in Magiſtratibus, vel in ingeniis ſubditorum. *I. Magiſtratibus*, cum illi vetere Reipublicæ forma tanquam pro autoritate ſuâ minus faciente, ita abutuntur;

tur, ut tandem planè novam, magisq; pro autoritate ſua facientem, amplectantur. *In ingeniis ſubditorum* cauſa mutationis eſt, cum illi, pro innata ſibi judiciorum varietate, veterũ pertæſi, novâ, nõ tam quia meliora, quam quia nova, amplectuntur. Mutationes, ex his cauſis natę, efficiunt, ut præſentes Imperiorũ formæ, in proximas, & cognatas, commutentur. Ariſtocratia in Monarchiam, Democratia in Ariſtocratiam, & hæc denuo in id Imperii, quod populi, appellamus.

§. 4. *Cauſæ everſionum*, diverſæ ſunt, quibus fit, ut aut alterius ſubeatur dominatio, aut ſummo dominationis noſtræ juri plurimùm decedat. (I.) Verò eſt abſtruſa quædam ratio providentiæ divinæ ex cujus arbitrio, & beneplacito ſæpe incognitâ nobis ratione, aliis erepta Imperia, in alios transferuntur, atq; ſic fatales periodos, ſive circuitus Imperiorũ, PLATO

appellavit: Eſt (I.) diſſolutio quædam partium & diſſenſus animorum, quo aut inter ſe factionibus committuntur ſubditi, & membra Reipublicæ, aut ſubditi & Magiſtratus à ſe invicem divelluntur, quam partium diſſolutionem, totius corporis diſſolutio ſequi fere conſuevit. Quod & ſignificavit idem PLATO, mutatis numeris, mutatâq; muſicâ, neceſſariò etiam Rempublicam everti, Muſicæ & numerorum nomine conſenſu publico intellecto, quam harmoniā alibi appellavit. Accedit & (III.) Vaſtitas Imperiorū, quæ, cum ambitio Imperantium terminos non habet, & quotidie latiùs proferuntur, ſenſim imminui & everti tandem neceſſe eſt. Nám ſicut, qui ſemper progreditur, nunquam firmus cōſiſtit, ita Principes, & populi, qui ad occupanda quævis, conſilia convertunt, nihil immotum, nihil æternum, pro Republica poſſunt polliceri, adeò

ut hic, vel imprimis ambitioſis votis ponenda ſit meta, ne Imperium pariter ac fortunā fatigemus. Sed & (IV.) inter cauſas mutationum meritò cenſuerim, ſupremum faſtigium publicæ felicitatis. Ad quod, ubi evecta ſunt Imperia, corruptos ſuorum mores, & per eos novercantem tandem & ſævientem fortunam experiuntur, pleriq; enim acceptæ fortunæ magnitudine abutuntur. Quin verò & huc (V.) faciunt, leves & modicæ quarundam in Republica partium ſubinde inſtitutæ mutationes, ex quibus mutationes integrarum formarum, & ex his everſiones Imperiorum naſcuntur. Atq; iſta, veluti principia ſunt, ad quæ reliquæ omnes cauſæ particulares, quibus everti aut mutari Reſpublicas videmus, nullo negotio poſſumus revocare.

### *EXPLANATIO.*

DIximus §. 1. ut omnium rerum, ita rerumpubl. tandem eſſe mutationem & everſionem. Quæ de everſionibus Rerump.

tractatio imprimis utilis eſt & neceſſaria tam propter præceptũ, quia ſæpe hæ mutationes poſſunt præveniri, ubi cauſas earũ didicimus; quam exemplum, ut quilibet rerum humanarum inſtabilitatis moneri posſit. Omnia n. lege naturæ etiam optime conſtituta convertuntur. Cujus rei abſtruſam rationem reddidit PLATO, ubi bonum virtutis & bonum hominis contendit, dicitq; bonum hominis eſſe id, quod laudatur inter homines, bonum autem virtutis, per quod, qualis in ſe eſt apparet virtus, cujus reſpectu bonum hominis malum videtur; atq; inde apparet, quod licet aliquid optime nobis in Rep. conſtitutum videatur, reſpectu tamen ſupremarum cauſarum corrigendum ſit, ut illis probetur. Reſp. autem vel integram everſionẽ patiuntur, ut imperiũ Græcor. poſtquam ſub Turcas recidit; vel mutationem & particularem everſionem, quemadmodum Resp. Rom. ſub poſterioribus Imperatoribus, quo tempore, ut quidam Poeta ait, vix vetus in veteri Roma relicta fuit.

Egimus §.4. de cauſis Everſionum Rerump. quarum I. diximus eſſe abſtruſam quandam necesſitatem providentiæ Divinæ, quam agnoſcere oportet, cùm ſæpe contra humanæ rationis dictamen Resp. convertantur. Quis enim crediđiſſet Remp. Romanã, quæ omnes

ſub-

ſubditos habebat, vix hoſtem invenire poterat, in tantum decrementum caſuram? Dicunt quidam ob vitia Magiſtratuum id accidiſſe, quod quidem verum eſt, ſed illis vitiis iidem obnoxii, qui eam occuparunt. Adjuncta igitur providentia Divina, quæ vel inde apparet, quod promota religione Chriſtiana Imperium Romanum deficiebat, fortaſſe, quod Ethnicæ Religionis deliramenta, quæ tamen inter fundamenta illius Regiminis, ſubverſa fuiſſent. Quod ipſum metuiſſe Romanos apparet vel ex Herode, qui adeo mortem Filii Dei concupiit. Intellexit hanc cauſam Tac. dum ſepius dicit ira Deûm in imperium Romanum; *l.4.A.*1. §.*4. l.16. A.c.*16. §.*3.* & alio loco: non eſſe Diis curæ ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem *l.*1.*Hiſt.c.3.* & Vellejus Paterculus ait *l.2. c.57. &* 118. Dii quorum fortunam mutare conſtituunt, conſilia corrumpunt. Aperte id quoq; Deus de ſe ap. *Eſaiam* Prophetam *c.*43. teſtatur. Memoratu hic dignum, quod in *Annal. Gallorum* refertur, nimir. cùm Galli Anglos expellerent ex Gallia, quidam ridendi cauſa quæſivit, quando iterum in Galliam reverſuri eſſent: tum Anglor. quidam reſpondiſſe fertur, tunc cùm peccata veſtra noſtris majora futura. Probat id quoq; abſolutam in transferendis imperiis Dei poteſtatem, quod ex Septentrionalium

gen-

gentium Hiſtoriis conſtat. Nimirum quotiescunq; beneficia naturæ, quæ ſingulis hominibus illa protulerat, ſua facere principes, aut onera illis imponere voluiſſent, toties hæc ipſa in alium translata ſunt locum, quod de halecibus & oſtreis imprimis proditur.

2. Altera eſt diſſolutio quædam partium, quam totius ſolutio ſequi conſuevit. Atque id eſt quod PLATO dixit, diſſolutis numeris & muſica Remp. diſſolvi, quæ ratio ejus dicendi ut abſtruſa, ita optima; Numeris ſane ejus nihil abſtruſius, ita ut jam veterum ævo numeri Platonis pro difficillima re proverbio fuerint uſurpati. Per quos numeros ego exiſtimo eum intellexiſſe, aut vera annorum ſpatia, aut Harmoniam animorum inter Magiſtratus & ſubditos, ſi vera ſpatia, certū eſt, quemadmodum corpora humana, ita imperia quoque, certis & ſtatis temporibus converti & ſubverti. Quales ſunt in hominibus Septenarius & duplicatus ſeptenarius & reliqui Climacterici, quos mactatores veterum Virorum quidam dixit. Si concordiam inter Magiſtratus & ſubditos intellexerit, ut diſtractis ab invicem numeris ſumma minuitur, vel nulla redditur; ita diſſolutis Reip. partium ſtudiis Remp. ſolvi aut turbari ſaltem neceſſe eſt. Et quemadmodum ruptis aliquot chordis concentus Muſicus conſi-

ſtere

ſtere non poteſt; ita nec Resp. illis ruptis ex quibus conſtat; unde dictum mutata muſica mutari Rempubl. niſi ad id PLATO reſpexit, quod mutata muſica animi mutentur. Si v. g. primo quis gravi tono delectetur; poſt v. laſcivo & levi, apparet eum mutatum eſſe: A mutatione v. animor. & ingenior. ad futuram Reipub. mutationem optima eſt argumentatio. Sic n. veteres ex minimis rebus de Rerump. everſionibus auguria ſumebant.

3. Tertia everſionis cauſa eſt nimia vaſtitas imperiorum. Facilius nimirũ humanæ manus rapiunt, quam retinent. Quam in rem vid. ap. CVRT. *l.7. c. 8.* egregiam Scythar. ad Alexandrum Orationem. Præterea, qui ubiq; eſt, nusquam eſt, quod facit cõtra illos, qui augendum ſemper imperium docent. Sæpe n. accidit, ut qui omnia cupit, amittat ſæpius & illa quæ habet. Pulcre hanc in rem Scriptor quidam Italus, ut quo majus, inquit, foramen fit, eo plus ligno decedit, ita imperium, quo majus fit, eo minus redditur. Et iterum: ut funambuli latiorem plantam pedis habent, quàm viam, ideo facilè cadunt: ita Resp. quæ modum excedunt, nec ſibi ipſis adæquatæ, facilimè è ſummo ruunt. Benè itaque *Auguſt9 l 1.A.*TAC.*c.11. §.8* . ſupremo Teſtamẽto addiderat cõſiliũ coercendi intra terminos imperii.

Aſſignavimus 4. loco & aliam cauſam, ſupremũ videlicet felicitatis faſtigium, ad quod ubi evecta imperia, novercantem experiuntur fortunam. Suprema ſcil. felicitas aliquando cauſa eſt infelicitatis. Eſt n. circulus quidam rerum humanarum, quæ perpetuo mutantur in pejus aut melius. At v. quod in ſumma eſt felicitate, illi nihil amplius ad beatũ ſtatum deeſt. Si mutari ergo debent, in pejus tantùm mutari poſſunt, idque eis evenit, quod illis,

qui

qui ad verticem montis pervenere, qui ſi progredi velint, deſcendere debent.

5. Inſtituuntur quandoque leves & modicæ rerum minimarum in Rep. mutationes, quas omnium totalem mutationem excipere tandem & ſubſequi ſeculorum omnium & multarum gentium experientia compertum eſt: adeò ut periculoſæ ſint in Republ. ſubinde rerum malarum in bonas converſiones, dum ex ejusmodi mutatione majora ſæpe mala oriuntur quam dispelluntur. Quæ, cauſa eſt ut ARIST. civilis ſapientiæ Dictator maxima ingenia ad regendam Rempubl. noluerit admoveri. Nam illi facile vident, in quo peccetur, id autem in quo peccatur, volunt mutatum, mutationes vero leviſſimæ ad diſſolutionem Reipubl. ſunt comparatæ, adeò ut minima etiam cum ratione boni conjuncta mutatio tam ſit damnoſa, ut præſentis Reipubl. ſtatus conſervandi cauſa ſæpe meliora ſint mala, quibus aſſvevimus, quàm bona quibus non aſſvevimus. Vtile itaque præceptum eſt, nihil facilè in Republ. eſſe mutandum, quia omne publicum exemplum eſt fœcundum, & ſi quid in una re factum, in cœteris exemplo agitur. Quod præceptum petitum ex præceptis Medicorum: HIPPOCRATES enim dicit ſi corpora ægra malis & inſanis cibis aſſvefacta ſint, licet ex eo malum augeat, relinquenda ea potius eſſe in uſitatorum malorum uſu, quam inuſitatis bonis & remediis oneranda.

*LIBRI PRIMI FINIS.*

# LIBER SECUNDUS.

## CAPUT I.

### *De diverſis Rerumpublicarum formis, de Theocratia, ſeu Republica Hebræorum.*

§. 1.

POſcit jam rerum ordo, ut diverſas Rerumpublicarum formas inſpiciamus. Nam gentes, aut ſinguli Principes, aut pauci, aut populus, regunt. Inde *Monarchia,* in qua ſinguli: *Ariſtocratia,* in qua pauci: *Democratia,* in qua omnes, præſunt.

§. 2. Quæquidem omnis diverſitas formarum nata eſt, ex diverſitate ingeniorum, quæ alia atque alia, diverſas inter gentes, inveniuntur. Aliæ enim plus, aliæ minus libertatis, ſub Imperantium dominatione retinendum ſibi putaverunt. In *Monarchia* minùs libertatis eſt, qvia unius:

In *Ariſtocratia* plus libertatis eſt, quia plurium arbitrio omnia reguntur: In *Democratia* maximè omnium libertas eſt, dum in ea cuivis licet, ad conſervandam promovendamque libertatem, ſtudia ſua, ac curas conferre.

§. 3. *Monarchia & Ariſtocratia* omnium antiquiſſimæ & primæ fuiſſe meritò videntur. *Democratiam* verò ſeriùs progreſſu ſeculorum natam lubet judicare. Hanc enim primò vix alicujus gentis fuiſſe, ſed amore libertatis, aliis iſtis formis, alibi quaſi ſucceſsiſſe, ex eo verisſimum mihi videtur, quod credibile non ſit, cum in conſtitutione Imperiorum primâ, ſumma quadam prudentia & autoritate eſſet opus hominum excellentisſimorum, populum, aut eos, qui utiq; pares inter ſe erant, & idcirco minoris autoritatis, idoneam Imperii vim, inter Imperii inexpertes exſerere potuiſſe.

§. 4. Quæ

§. 4. Quæ autem regendi ratio & forma optima ſit, non tam anxiè, ut fieri ſolet, perſcrutandum putamus. Utique enim, ut generatim dicam, quod ſentio, ea optima cenſenda, quæ ad ingenia ſuorum, & commoda, maximè eſt comparata. Neq; enim omnibus in tantâ morum, locorum, temporum diverſitate omnia conveniunt.

§. 5. Atque ita quidem gentium ſapientes tradiderunt, Græci præſertim, qui rationes inventarum legum & primas origines publicarum ſocietatum ſibi deberi gloriantur. Interim verò illi ignoravere aliam quandam, & antiquitate temporum, & ſanctitate legum, primam Imperii formam extitiſſe, quam cum Joſepho Θεοκρατίαν appellamus. Eſt autem quaſi Imperium aut Reſpublica Dei. Atque hâc uſus eſt populus Hebræus.

§. 6. Quanquam enim ductores primò ſuos, Rectoresque Moſen, & Joſuam, divinos viros, dein Judices, tandem Reges habuerit, non tamen Monarchiam aut Ariſtocratiam in ea gente licet appellare. Nam in omnes illos & Rectores & Judices fuit Imperium Dei, qui, ut ubique eſt, & cœleſti majeſtate omnia implet, ita Hebræis ſingulari quodam modo ſemper aſſedit, qui, ut regit omnia & ſuſtentat, ita inuſitata in aliis gentibus ratione tenuit Rempublicam Hebræorum. Ex hujus enim præſcripto Magiſtratus conſtituti & conditæ leges, ex hujus oraculis publica conſilia ſunt petita, in hujus ſinu ſita erant arcana hujus Imperii, denique tot admirandis modis copiæ & vires ejus Reipublicæ verſabantur.

§. 7. Adeò ut inter divini, ejusque ſingularis limites mandati conſtricta fuerit omnis illa Hebræorum

Impe-

Imperantium poteſtas, nec novarum, ut alibi, legum latores erant Hebræi Magiſtratus, ſed earum, quas cælitus acceperant, cuſtodes. Hujus Reipublicæ ſpecimen alibi haud unquam exiſtit, & in Judæis in formam provinciæ redactis ſub Romanis, & ſub Tito Cæſare penitus everſis ac ejectis, tandem omnino defecit.

## *EXPLANATIO.*

Diximus §. 1. tres eſſe formas rerumpubl. eamq; formarum diverſitatem natam partim ex diverſitate ingeniorum in ſubditis §. 2. qvæ diverſitas apparet vel inde, quod Ebræi ex Judicibus Reges petivere, petito Argumento, quod vicinæ gentes Regibus parerent, & ſic ſane orientales nationes regio imperio gubernatæ, unde *Civilis* apud TAC. vocat ſvetum Regibus orientem *l.4. H.*c.17.§.7. 2. à Diverſis occupationibus imperiorum: Occuparunt enim vel unus vel plures, etſi potentes adeò eſſent, ut occupatum retinerent imperium ad poſteros transmiſere.

Diximus §. 3. Monarchiam & Ariſtocratiam eſſe antiquisſimas. Democratiam autē

poſt eas inſtitutam. Monarchia ſane eſt antiquiſſima. Ex capitibus enim ingentium familiarum prima regna exorta, quæ capita Monarchici imperii erant. Unde ARIST. confert Monarchiam cum imperio Patris in filios. Poſtea autem cum familiæ ſingulæ non ſufficerent ſibi ipſis, plures in unum convenere, & ſic plura quoq; capita familiarum convenerunt, unde exorta Ariſtocratia. Cùm autem ab his capitibus reliqui premerentur, vindicarunt ſe in libertatem vel ſublatis vel mortuis capitibus, cum omnes ſe pares exiſtimarent, & Democraticum tandem conſtituere imperium.

Diximus §. 4. optimam eam formam eſſe, quæ optime ad ſuorum ingenia accommodata eſt & comparata: Præferunt quidam reliquis Monarchiam, quod tamen contra ipſius Dei faciunt ſententiam, qui cùm Regem Hebræi ſibi dari poſtularent, juſſit Samuelē incommoda Regii imperii illis proponere, *1. SAM. 8. v. 11.* & notat MAIMONIDES loco pœnę Ebræis primum Regem Saulum adeò malum datum. Quin imo in eodem ſtatu aliquando eſt omnium quaſi formatum colluvies & ſpecies, per quam fit, ut aliquid Principis, aliquid optimatum, aliquid populi inter eosdem eſſe videatur, quas *Resp. mixtas* Politici ſolent appellare. Ego, ut plerasqve

Res-

Resp. confuſi plerunque eſſe imperii ſcio, ita ab eo ordine, qui autoritate præ cæteris excellit ſtatibus, deſumendam imperiorum denominationem judico. Sunt enim quædam confuſa imperia, qvalia nunc pleraque, quæ optima ſunt, quamdiu abeſt partium odium & ſimultates. Si enim durabilis ſtatus ille ſit, qui ab omnibus amatur partibus; & amari nō poſſit, niſi iisdem ad partem imperii admiſſis, optima cenſenda ejusmodi mixta imperia, in quibus nulla pars negligitur. Cavendum tamen, ne ſimultates inter partes oriantur. Exitium enim Reip. ſtruitur, ubi inter habentes partes Majeſtatis diſcordię oriuntur. *Mixti* tamen *imperii* nomen mihi non placet, quia nihil tam mixtum eſt, in quo non aliquid excellat, à quo totum denominandum cenſeo.

Definivimus poſtea §.5. & 6. Theocratiam & diximus ſolum populum Hebræorum eâ uſum. Græci quidem ſibi ſolis inventa pulcrarū rerum deberi volebant, præſertim inſtitutionum Rerump. Unde Tac. dicit: Solonis & Lycurgi leges antiquitus jam æſtimatas, *l. 3. A. c. 26. §. 4.* ſed fuit ante hæc Hebræorum Reſp. antiquior & longe diverſa reſpectu Autoris, quia à Deo immediate conſtituta; reſpectu legum, quæ & ſanctiores &

à Deo, non in comitiis, latæ. Reſpectu loci quia Deus peculiarem indidit loco Majeſtatem: Hinc arx Dei Hieroſolyma dicitur; Hinc aliæ terræ Judæis profanæ & ſine Deo creditæ, unde *Pſal. 137. v. 4.* dicit David: Quomodo cantabimus canticum Jehovæ in terrâ alienigenarum. Hinc & Judæi populus Jehovæ appellantur, non tantum propter promiſſionem fœderis & vitæ æternæ, ſed etiam propter regimen, quod ſibi ſoli DEUS ſuper populum illum vendicabat. Huc faciunt Urim & Thumim, columna nubis & ignis, & arca fœderis. Hanc porrò diverſitatem Judæorum à cœteris gentibus notat Tac. *Hiſtor. 5.* Profana illis omnia inquit, quæ apud nos ſacra. Rurſum conceſſa apud illas quæ nobis inceſta *c. 4.* Licet multa ſint eo loco falsò à Tac. dicta; unde Tertullianus dixit: Eum loquaciſſimum mendaciorum ſcriptorem, quod immerito quidam ad omnia Taciti trahunt, ſed ipſi Judæi ex parte in cauſa hujus rei ſunt. Contemnebant n. cæteras gentes & omnia ſua coram illis occultabant. Unde Juvenal. ait *Sat. 14. v. 102.*

Tradit & arcano quodcunq; volumine Moſes.

Hinc illa inter gentes rerum Hebraicarum inſcitia.

Diximus §. ult. defeciſſe tandem hanc Hebræo-

bræorũ remp. quod ante multos annos à Jacobo Patriarcha prædictum eſt, *Gen. 49. v. 10.* interituram nimirũ poſtquam Meſſias natus fuiſſet. Natum autem eſſe vel ex eo apparet, quod naſci debuerit in Bethlehem: at verò Bethlehemi ne veſtigia quidem extare ipſe Maimonides Rabbi teſtatur. Itaq; etiam Judæa in Provinciam Romanorũ redacta, quod apparet 1. ex deſcriptione Judææ facta ſub Auguſto 2. teſtatur TAC. *l. 5. H. c. 12. §. 3.* multa pecunia Judæos obtinuiſſe à Romanis poteſtatem muniendi Hieroſolymam. Ex quo apertum eſt eam eodem jure cum cœteris municipiis fuiſſe, quorum muros erigere aut corrigere ſine Principis mandato & Privilegio non licebat *l. 9. §. 4. de rerum diviſ. & Qualit.* Nec potuere unquam Judæi, imò ne quidẽ conati ſunt ſuam reſtituere Remp. magno iræ DEI indicio, cum reliquæ gentes deſtructa ſua imperia, miſſis coloniis, rebellionibus, viribus junctis cum privatis, reſtaurare ſæpe conatæ ſint.

## CAPUT II.

## *De Monarchia, de Principatu ac Dominatu, de Electione, atque Succesſione.*

§. 1.

MOnarchia, Reſpublica eſt, in

 qua

qua uni alicui & ſoli ſuprema & præcipua Imperii cura eſt demandata, cui ex eo Regis aut Principis eſt cognomentum. Eſtque illa & antiquisſima, & facillima; & ſi rectè habeatur, tutisſima imperandi ratio. *Antiquisſima*, quia primi omnium gentium Magiſtratus Reges extitere. Nam ad continendam in obſequio multitudinem, autoritate ſumma opus erat, quæ in uno, quàm pluribus validior eſt, & magis ſpectatur. *Facillima*, quia minimæ & nullæ diſſenſiones, ubi ab uno Imperiũ exercetur, quæ in plurimorũ Imperio graviores & plures ſolent excitari. Unius quippe & ſemper ſimili ſibi ingenio, faciliùs, quàm diverſis plurium ingeniis ſubditi accõmodantur. *Tutiſſima* denique eſt, quia pravæ ſpes aliorum ac deſtinationes in occupandis Imperiis, ubi unius, vel unius domus imperium eſt, meliùs præciduntur. Nam ubi

inter plures diſtributus eſt honos Imperii, & plures adminiſtrandi Imperii ſunt capaces, ut in Ariſtocratia & Democratia, à pluribus perſæpe illud affectatur.

§. 2. Cæterum non eadem omnis Monarchici Imperii vis eſt aut ratio, nam aut Principatus eſt, aut Dominatus. Principatum vocamus, ubi ita uni permiſſum eſt Imperium, ut pluribus pro libertate repertis inſtitutis ac legibus adſtringatur, adeò ut Principatus & libertas ſub malis Principibus diſſociabiles (TAC. *Aq. c.3.*) hîc optimè conjungantur. Dominatũ vocamus, ita uni permiſſam, aut ab uno occupatam imperandi rationem, ut pro libidine omnia poſſit adminiſtrare; adeò ut unius arbitrio libertas ſubditorum ſic conſtringatur.

§. 3. Principatus forma ferè eſt, ubi conſenſu & electione populi ad ſummam rerum Principes ſunt vocati, Do-

ti. Dominatus ferè eſt, ubi Imperia facta ſunt occupantium, & inter eas gentes, quæ vi ac terrore ad obſequium ſunt compulſæ, quem tamen, cum in atrociſſimam tyrannidem deflecteret, pleræque gentes exuerunt: ita quidem, ut hodie Dominatus, ſi Turcas, Moſchos, & alios paucos eximas, alibi vix ſit inveniri. Dominatus enim pleriſque inviſus eſt, & grata eſt cordato populo ea adminiſtrandi forma, quam Principatum appellamus. Principes enim omnia ſubditorum Imperio poſſident, nõ Dominio. Dominus autem non Imperio tantum, ſed etiam Dominio poſſidere ſe exiſtimat, non fortunas ſaltem, ſed vitas etiam ac ſanguinẽ ſubditorum, adeò ut ſub Principe obſequium cum libertate, ſub domino obſequium cum ſervitute ſit conjunctum.

§. 4. Porrò eliguntur Principes

aut

aut ſuccedunt. *Electio* in ſuffragio Procerum aut populi verſatur: *Succeſſio* autem eſt, quando quis jure naſcendi eum excipit in imperio, ex quo natus eſt, aut quem ſanguinis propinquitate proximè contingit.

§. 5. Quæ verò major ac laudabilior ſit, ſucceſſio, an electio, inter dubia rationum momenta multis diſceptatur, & pro utraque graviſſima quidem ſunt argumenta. Nam in Electione plus diſſidii eſt, ſed & plus libertatis. In ſucceſſione verò nihil quidem diſſidii, ſed & nihil libertatis. Præterea judicia, ut ſic dixerim, naturæ, ut aliquando recta, ita ſæpe cæca ſunt, dum ex optimis Principibus aliquando peſſimi naſcuntur: Judicia hominum certa magis ſunt, ſed & hæc ſæpe fallunt ac falluntur, dum haud rarò illi eliguntur, qui Imperio jam impoſiti, indigni Imperio & impares deprehenduntur. Pro utraque

igitur,

igitur, ut compendio dicam, & contra utramque militat ratio, itaque in hac aut illa ſervandum eſſe patrium inſtitutum arbitror.

§. 6. Bene verò electus eſt Princeps, qui, niſi electus, naſci debuiſſet: Bene natus eſt, qui, niſi natus eſſet, eligi debuiſſet.

§. 7. Cùm vero nunquam vacuum eſſe debeat Imperii nomen, aut caput, ne fiat occupantium, aut adhuc ſuperſtite, aut ſtatim defuncto Principe, eligi ſucceſſor debet ea in Republica, in quâ electionis jure hæc omnia tranſiguntur.

§. 8. Ad illa tollenda disſidia, & malè feriatorum hominum ac ambitioſorum machinationes, plurimum facit, vota electionis intra eandem familiam continere, ſi in ea ſemper digni Imperio inveniantur. Sicuti enim periculoſi tranſitus rerum, nec

minus

minus diſcriminis habent mutationes familiarum, ex quibus Principes eliguntur.

§. 9. Sed omni interim modo providendum eſt, ne ex eo diſcrimen oboriatur libertatis. Ex eadem enim ſemper familia electi ac domo, aſſiduo Imperii uſu, jure ſucceſſionis tandem deberi ſibi putant, quod tantum electionis jure conſeqvuntur.

§. 10. Ubi verò jus ſucceſſionis habet locum, nec proximi ſanguine ſuperſunt, qui ſuccedant, defectus ille naturæ teſtamenti factione, ſcripto hærede, aut etiam adoptione, ſicut inter veteres Romanos receptum erat, poteſt ſuppleri. Eſt enim adoptio imitatio naturæ, quo, aliis in liberos pro liberis aſſumtis, vitium orbitatis ſuperamus.

§. 11. Hujus aut Teſtamenti factionis, aut adoptionis, & certa & tem-

pesti-

peſtiva cura facit, ut, qui in præſens rerum potiuntur, quietius Imperium ad poſteros transmittant. Tempeſtiva cura eſt, cùm humanæ fragilitatem vitæ, & feſtinatos cogitantes fore fati caſus, de hærede & ſucceſſore cõtinuò tam certi ſumus, quàm incerti ſumus diutius nos victuros. Certa cura hîc eſt, qua ita, ac tam rite, ac apertis adeò verbis deſcribimus hæredem, ut de herede inſtituto, poſt noſtrum exceſſum, nullæ agitari turbæ posſint, ac diſſenſiones.

§. 12. Ne autem facilè deeſſent principalis ſanguinis poſteri & ſucceſſores (tranſitus enim iſti cum metu ſemper aliquo ſunt conjuncti) quædam olim gentes, & noſtrorum temporum nonnullæ, jure ſuccesſionis ſequiorem etiam fœminarum ſexum ad ſceptra admiſere. Quamquam enim populorum omnium, ab omni

retrò ætate, judicio, fœminæ, ob inopiam judicii, ob imbecillitatem & ignaviam ſexus, non à publicarum modò, ſed etiam civili jure, à privatarum quarundam rerum adminiſtratione meritò excludantur, quietis tamen & ſecuritatis publicæ intereſſe populis viſum eſt quibusdam, ut maſculo ſexu deficiente, ad intercipiendas aliorum ſpes, & ſpe maſculæ prolis ſuſcipiendæ, & ne facilè Principatus in alias familias, inter plurimas poſtpoſitorum turbas migrarent, imperia ad fœminas quoque devolverentur.

## *EXPLANATIO.*

DEfinivimus hujus cap. §. 1. Monarchiam, quæ nihil aliud eſt, quam Regia imperandi ratio. Sciendum autem, varias Regum ſpecies eſſe, quarum ſit mentio apud Antiquos. Quædam enim non tam totius Reipubl. curam, quam bellorum tantum adminiſtrationē ſibi habebant commiſſam. Tales

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Tales erant Lacedæmoniorum Reges, qui omnem ſuam authoritatem in bello tantùm exercebant, quod prudenter & pro libertate inſtitutum. Alia enim belli, alia pacis eſt conditio. Nam in pace diuturnis & multis conſiliis, aut conſtitutis jam legibus de rebus poteſt diſponi: in bello autem ſubinde inopinata quædam exoriuntur, quæ præſenti Imperatoris authoritate decidi debent. Eadem ferè ratio fuit Dictatoris, qui nullas leges, dum in caſtris erat, agnoſcebat. Quidam etiam Reges fuere, quibus barbaræ plerumq; gentes parebant, qui nullis legibus adſtricti omnia pro arbitrio diſponebant, qualis etiã eſt hodiè Imperator Turcarum. Differunt interim tales reges à Tyrannis. Tyranni enim imperant contra leges: at ejusmodi imperia admittunt leges. Tyranni etiam invitis imperant; hi Reges vero volentibus, ex quo reſpectu Ariſtoteles ejusmodi Reges dixit eſſe ſecuros. Quidam etiam Reges fuere qui patrimonio tantùm ſuo & peculio imperarunt, quales plerique in Græcia ſub Trojanorum tempora. Quidam denique Reges fuerunt, & nunc ſunt, qui conſenſu populi electi vel jure ſucceſſionis imperium adepti certis legibus adſtrictam habent poteſtatem. Horum initio

non

non lata fuere imperia, ſed ſucceſſu temporis illa dilatavere parvis aliis regulis ſubactis, & Regiis nominibus Marchionatus, Comitatus nomine cumulatis.

Diximus §. 2. non eandem eſſe omnis imperii rationē, & diſtinximus inter Principatum & Dominatum. Dominatus olim ferè extitere, dum imperia vi occupantes Respub. conſtituerent, qui nullam ſibi ponebant legem: mox ex iis factus principatus, dum abutentibus imperio qui occupaverant ſubditi exuerent obſequium. Sunt tamen & nunc quædam gentes, in quas Dominatus exercetur, ut Turcæ, Moſchi, Perſæ, quæ ita ſunt à natura comparatæ, ut modeſtè Dominatum ferant, & ita tanta eſt principum illorum potentia, ut ſubditi reſiſtere aut vindicare ſe in libertatem non velint aut posſint.

Peſſimum autem in Dominatu eſt, juxta §. 3. quod Princeps non tantùm imperio ſed & dominio omnia posſideat, quod manifeſtum eſt in Hiſpanis, qui in Belgio omnibus in rebus arbitrio ſuo tanquam abſolutam in eas gentes haberent poteſtatē, utebantur. Hinc agros & fundos omnes ſuos faciebant, & in ſimilitudinem emphyteuticorum locabant. Eodē modo Romani egerunt in Provinciis,

ciis, inde agri provinciar. militibus tributi, inde illi non fixum rerum ſuarum dominium ſed poſſeſſionem tantùm habere dicuntur. Atque inde imprimis inviſus ſemper fuit Dominatus. Domitianus maximum exinde odium contraxit, quod ſe Dominum & Deum vocari curavit, quanquam poſtea adulatione optimis quoque Principibus iidem tituli tributi. Quàm verò inviſus Romanis fuerit Dominatus, apparet ex eo quod Reges toleraverint, quã diu tanquam Principes ſe gerebant, at ubi Dominatum invexit Tarquinius ſuperbus, confeſtim Regium imperium mutaverunt.

Diximus §. 7. ubi Electio obtinet, ſuperſtite adhuc altero, aut ſtatim à morte eſſe peragendam. Quod intelligunt Galli, qui ſemper duos Reges habent, ſuperſtitem & defunctum, qui non prius terræ mandatur, quàm alter moriatur, ne aliquo ſumma Majeſtas tempore vacet. Quanquam enim cadaveris nomen vacuum ſit, conferre tamen aliquid ob venerationem Regii nominis ad refrænandam aliorum ambitionem poteſt.

Intra eandem familiam Electionem optimè contineri diximus §. 8. quod tamen in utranq; partem diſceptatur: nam ſæpe muta-

ri

ri familiam facit pro libertate, facit enim ne nimium una familia inclareſcat, & cœteris aditum ad principatum præcludat. Hujus inſtituti ſunt Veneti, qui non ſemper ex eadem familia Duces ſumere ſolent; imò poſt mille & trecentos annos vix duos aut tres ex eadem familia Duces hanc Rempubl. habuiſſe comperias. Contra verò ſi in eadem familia perſeveretur, facilius princeps & ſine diſcrimine eligitur, quod inſtitutum potius Hollandis probatur, & nobis, ſi modo proſpiciatur, ne inde periculum incumbat libertati.

Si familiæ deficiant, adoptione poſſe ſuppleri diximus §. 10. quod obſervavit Auguſtus & plerique Cæſares, cujus prima cura fuit, ut pluribus munimentis inſiſteret ap. TAC. *l.* 1. *A. c.* 7. §. 3. Malè contra Alexander M. qui cùm nullum relinqueret hæredem, nullum etiam adoptavit. Prudentiſſimè verò Eliſabetha Angliæ Regina, quæ cùm ſine prole decederet, & videret ob controverſa ſucceſſionis jura regna Angliæ & Scotiæ eſſe committenda, Jacobum VI. Scotiæ Regem in hæredem adoptavit.

Diximus §. ult. quasdam gentes jure ſucceſſionis ad imperium fœminas admiſiſſe. Ap. Britannos veteres id uſitatum fuiſſe teſtatur

ſtatur TAC. *in Agr. c.* 16. Voadica generis Regii fœmina duce (neq; enim ſexum in imperiis diſcernunt) ſumſere bellum. Quod inter Britannos hac quoque tempeſtate obtinet, idq; ob ſecuritatem publicam. Cum enim ſubinde ſolæ fœminæ remanerent è familiis, familiæ eſſent mutandæ, quod ſine motibus vix peragitur. Sic in Luſitanorum regno deficiente familia tot turbæ excitatæ, donec Hiſpanus regnum ſub ſe redigeret. Galli tamen ex legis Salicæ conſtitutione imperium ad colum devolvi non debere ajunt.

## CAPUT III.

### *De Monarchici ſtatus arcanis, ſive interioribus conſiliis.*

§. I.

QVemadmodum diverſis gentibus diverſæ placent ſpecies Rerumpublicarum, ita diverſis ſpeciebus, diverſa ſunt arcana. Sunt autem non niſi interiora conſilia ad præſentis ſtatus Reipublicæ conſervationem, ad præveniendas, profligandasque mutationes, quæ ex mobilitate populi, ambi-

ambitioſorumque conatibus facilè naſcuntur, propriè comparata.

*ſ.* 2. Horum in Monarchia tantò major eſt ratio, & accuratior habenda, quantò majus eſt illud imperium, ideoque populo inviſius, & eandem magnitudinem affectantium immodicis deſideriis magis expoſitum, itaque, ut cum TACITO hic *Annal.* 4. *cap.* 33. *ſ.* 2. loquar; Quemadmodum plebe valida, vel cùm patres pollerent, noſcenda eſt vulgi natura, & quibus modis temperanter habeatur, ſenatusque & optimatum ingenia qui perdidicerunt, callidi temporum creduntur: ſic ubi non niſi unus imperitat, hæc conquiri tradique debent.

*ſ.* 3. Ab Arnoldo Clapmario, egregio ſanè autore, pleraque eorum expoſita ſunt, vulgato *de arcanis* opere, ſed interim haud pauca & neceſſaria viſus eſt præteriiſſe, quæ nos non

in

2. Neque minus laboret, *ut more majorum*, quantum quidem licebit, iisdem omnibus, quibus priorum Principum, ſolemnibus ac ritibus *inauguratio peragatur*, quo non juſtus tantùm titulus ſit accepti Imperii, ſed etiam modus. Nam meliorum omnium gentium judicio, hoc quoque pertinet ad legitimas rationes indipiſcendi Principatus, & hac ratione judicium ſuum populus ac proceres quaſi obſignant, & cum in ſolemnibus aliquid religionis ſit, ſanctior redditur Principis perſona, & aliquid horum neglectum nonnullis Principibus, ut illegitimis, nonnunquam legimus objectum.

3. Sub accurata cuſtodia habeat, *ut ibi occupet, ubi non poſſunt nocere, eos, quos ex certo judicio metuit*, hoc aut iſto titulo inducto, ad invadendum Imperium aliquid auſuros.

S Sic

Sic enim futurum eſt, ut nocere non poſſint, etiamſi velint. Ante omnia autem id curandũ, ne ad exteros aut vicinos Principes transgreſſi, horumq; vi ſuſtentati, foris accipiant, quibus impugnent Principatum.

4. Ita faſtigio impoſitus, & adverſum ſui imprimis ſanguinis rivales confirmatus, *acta priorum Principum quæcunque licet, juſſa & decreta ſeverè ac ſanctè tueatur*, neque facilè ex iis aliquid convellat. Tanti enim quisque Principum fit, quanti ipſe eos facit, quibus ſuccedit.

5. *Quibus obſervandis legibus ſe obſtrinxit, ſi religioſè obſervet*, maximè ſe & Principatum eſt confirmaturus. Aliàs enim, quantum juratis à ſe legibus detrahet, tantum, pro obſequio, odii, ubi occaſio tulerit, exerendi, ſubditi ſuperaddituri ſunt.

6. Summâ, ubi juſtè id licet, *pœ-*

*næ*

*næ ſeveritate eos omnes proſequatur, qui Majeſtatem in præcedenti Principe*, cujus jam implet locum, *læſiſſe deprehendentur*, quicquid enim tale non punit, aliis itidem, velut licitum, in ſe permittit.

7. *Nullum pœnæ aut contemtus* aut minùs æſtimatæ Majeſtatis *exemplum ipſe ſtatuat in eum, qui eandem gerit perſonam*, paremque in ſuos auctoritatē alibi accepit. Tanti enim ſit inter ſuos Princeps & alios, quanti poteſtate ſimiles ſibi aliarum gentium Principes facit.

8. *Haud facile aut cum iis fœdus ineat*, aut iis auxilio ſit populis, *qui Principes ſuos Imperio exuêre*. Quàm enim ſubditis inviſi ſunt Principes, tam facilè adverſum ſuos ſequentur exemplum à ſuis Principibus probatæ promotæque defectionis.

9. Fixum & immotum eidem

ſit, *non facilè omittere ſedem imperii,* ſeu caput rerum, hoc eſt, urbem eam, ſive ditionem, unde in omnia regimen eſt. (TAC. *l. 1. A. c. 47. & 3. A. c. 47.*) Abſentiâ enim Principis, & vacuâ Imperii ſede conjurati, ad invadendum imperium ferè abutuntur.

10. *Neque longè, neque in remotis terrarum oris arma ſua peregrinari patiatur.* Ab his enim defectus & nudatus, domi ſe tueri non poteſt, contra eorum inſidias, qui ambiunt Principatum.

§. 11. Idcirco & intra *terminos coërceat Imperium*, neque alia aut plura appetat, quàm quæ commodè poſſit continere, qui enim ubique cupit dominari, neque ob ſparſas, diſtractasq; res ubique par eſſe poteſt continendæ dominationi, ſe proſtituit, & Principatum, ut impar & infirmus.

12. *Certas condat*, aut conſenſu publi-

publico condendas aut confirmandas *leges* curet, quibus definiatur certus locus, certusque ſolemnis modus, in quo & quo ſolo Principes poſſint inaugurari, iſtiusque ipſe loci, ut &, ſi quæ ſint ſolemnium ornamentorum, præcipuam curam habeat. Ita enim fiet, ut alibi aut alio modo à conjuratis ſalutato Principi aliquid deſit eorum, quæ ad legitimi Principis inaugurationem ex inſtituto ac lege neceſſariò requiruntur.

13. *Regale corpus, regalemque aulam, idonea cuſtodia militari diligenter muniat*, eorumque cuſtodum amorem in ſe, conſtantiam ac fidem, quavis ratione, promereri ac conſervare contendat. Quanquam enim maximum, ut loquitur PLINIUS *Panegyr. c. 49. §. 3.* munimentum Principis ſit, munimento non egere, eaque arx ſit inacceſſa Principalis ſecuritatis, inte-

rim non ſatis tuta Majeſtas, ſine viribus, contra inſidias maleferiatorum, præſertim ubi armis quæſitus eſt principatus.

14. *Hæredem & ſucceſſorem certum deſignet, neque* interim ſe vivo *hæredis* faciat apud alios, aut *fieri patiatur mentionem*, imprimis ſi à liberis deſtitutus, ipſe in alios transferre neceſſe habeat Principatum *Solem enim occidentem deſerunt plerique, & in orientem convertuntur*. Sed & qui cognoſcunt hæredes ſe deſignatos, à propria ſeu aliena ambitione impulſi, malunt plerumq; Imperium habere, qvàm expectare.

15. *Liberos & proximos ſibi ſanguine eosq; fideliſſimos*, ſuæ proximis, id eſt, *maximis dignitatibus imponat*, ſic enim & tutior erit fide ac dignitate ſuorum, & ſuo ſanguini vi præcipua rerum permiſſa, plurimis inſiſtet munimentis.

16. Si

16. Si à quorundam nimis eminentibus & plus quàm civilia promittentibus virtutibus, fama & gratia inter milites, aut inter cives domi ſibi metuat, *militares eorum dignitates togatis, & togatas militaribus commutet.* Hac enim ratione nimia in eos populi, aut militum ſtudia, adverſus Principem, iis non facile ſunt profutura.

17. *Nemo præter Principem rei præclarè geſtæ gloriam in ſe trahat*, caveatque imprimis, ne quis laudationibus privatis & publicis ſupra Principem celebretur, quamvis optimè meritus. Namq; ejus præcipuè gloria eſſe debet, ex recto aliorum miniſterio, cujus ſunt auſpicia. Sunt autem Principis ſolius, & aliter ſi fiat, quantum in alios convertitur, tantum obſequio, timori & venerationi ſubditorum in Principem decedit.

§. 18. *Quæſitiſſimos publicos honores*, ſupplicationes, & vota publica pro incolumitate, quæque alia ejus generis ſunt, *haud unquam cum aliis, quantumvis ſumma virtute viris, patiatur communicari.* Quàm enim Majeſtatem ſupra cæteros extollit, tam honorum & publicorum judiciorum quædam debent eſſe inſignia, quibus in ſolum Principem collatis, quivis intelligat eum ſupra eminentiſſimos quoque eminere.

§. 19. *Præmia decernere militum*, ſtipendia augere, & civium commoda, publicam liberalitatem exercere, dignitates conferre, *& alia iſtiusmodi, quæ gratiæ ſunt, & quibus gratia militum ac civium captatur, ſoli vendicet ſibi ac ſervet.* Præcipua quippe vis Principis eſt in amore ſubditorum, itaque ſolius Principis eſt, in manu habere ſua ejus promovendi inſtrumenta.

20. *Ea-*

20. *Earum ditionum, ex quibus vis dependet*, ac ſalus totius Imperii, *præfecturis potius imponat eos, qui privatim minoris potentiæ, quàm qui majoris ſunt.* Magnitudo enim fortunæ privatæ, aucta magnitudine publicæ dignitatis, ſi quis malè uti velit, in præſentiſſimum diſcrimen adducit Principem & Principatum.

21. *Anxiè imprimis ad eos attendat, quorum privatæ opes & potentia* præſertim multis cognatorum & affinitatum munimentis innixæ, privatum, ut TACIT. *l. 14. A. c. 52. ſ. 2. & l. 2. H. c. 5. ſ. 2.* loquitur, *modum ſunt egreſſæ*, non quô eos deprimat, & quæ ipſorum ſunt, eripiat ipſis, vel accidat, (quod non Principum eſt, ſed Tyrannorum, & recta conſilia ſtabiliendæ dominationis, non flagitia inculcamus hîc) ſed ut cautè neget iis occaſiones, quibus, ſi malè forſan velint,

non tamen poſſint in Principem inſurgere, aut aſſurgere ad Principatum. Hactenus enim, id eſt, intra hos prudentiæ limites ſuſpectum eſſe Principi id omne debet, quod privata potentia publicè aliquando poſſit nocere.

22. *Obviam comitatem, promtos aditus*, patentes ſemper aures civium querelis, & ejusmodi alia, quæ humanitatis ſunt, *imprimis neceſſarias Principis virtutes atque artes arbitrentur.* Quamquam enim omnium Magiſtratuum illa eſſe debeant, in unius tamen quàm plurium Imperio, majori cum diſcrimine negliguntur. Ubi enim plures præſunt, nec æquè difficilis omnes ſunt ingenii, unius atque alterius inhumanitatem alterius facilitate licet ſupplere. Ubi verò uni tantùm ſumma rerum eſt mandata, ab unius iſtius aſperitate recurrere

non

non licet ſubditis, niſi ad ejuſdem odium, & cupidinem ultionis ac mutationis. Sed & tantò plus ſubditi permittunt Principis Majeſtati, quantò in ea experiuntur plus eſſe humanitatis.

23. *Neminem unum*, cujuſcunq; conditionis ſit, *ita attollat & amet, ut per eum ſolum aulæ & Principalis gratiæ cæteros omnes potiri patiatur.* Talis enim, manente penes Principem nomine, vim Imperii habet, & ſupra Principem colitur, & ſic facilè Principi inſidiatur.

24. Cùm, ut apud TAC. *l. 3. A. c. 69.* Tiberius loquitur, Princeps non poſſit ſuâ ſcientiâ cuncta complecti, ſapienti hominum conſilio ita utatur, ut *ſuam demum ſententiam poſt aliorum auditam promat, atque quidfieri debeat, cum multis tractet, quid verò facturus ſit, cum paucis, quibuscum voluerit, aut ſecum*

*conſtituat.* Illud enim, ſi non obſervetur, non tam conſilia offeruntur Principi, quàm adulationes: Si hoc, ſecretum non manebit, quod, ſicut plurima talia ſunt, ſciri haud debet, niſi cùm eſt peractum.

25. *Inter prima autem conſilia,* primasque deliberationes, *ea ſint, quibus ſemetipſum idonea induat autoritate.* Pernicioſi enim ordinis res eſt, ſi negotia Imperii curare aggrediatur Princeps nutantis adhuc autoritatis, & nondum ſatis ipſe confirmatus, adeò ut huc retulerim illud prudentiſſimi ſenatoris, qui ad novum Principem de componendis religionis diſſidiis agitantem reſcribit: de ſceptro primùm, mox de templo ſolicitum eſſe Principem oportere.

26. Interim *nulla unquam conſilia amplectatur, quæ totius, aut plereque multitudinis judicio ingrata ſint*

*ac adverſa.* Cùm enim, quanquam unus & ſolus Princeps major omnibus ſubditis eſſe debeat, nec major eſſe poſſit, ni omnium aut plerorumque amore fruatur, manifeſtum eſt, unum illum nullum eſſe & invalidum, ſi omnium aut plerorumque odio ſit expoſitus, &, ſi multitudinem ſuam cœperint numerare.

27. *Neque unquam ea contumacia ſe opponat deſideriis ſubditorum, ut ipſi arma corripere, & ipſe cum armatis tandem tranſigere habeat neceſſe.* Plebs enim armata cum Principe imperium partitur, & qui cum armata tranſigit, non tam imperat, quàm paret, & cogitur, quo uno maximè proſtituitur vis Majeſtatis.

28. *Nihil eorum exequi differat, quod ad jus ſuum ſpectare,* quæque ſubditi, non eſſe differenda, *arbitrantur.* Ejusmodi enim dilata, velut vacua à

Prę-

Proceribus aut populo occupantur, & ſemel occupata, non facilè ad vim Principis ſunt reditura.

29. Cum autem non poſſit non uti miniſterio alieno, iis legatis, *actoribus, & rerum ſuarum procuratoribus, vicariiſque utatur, qui in ſubditorum bona & ſanguinem injurii non ſunt*; removeat ſubditis inviſos: injuriæ enim miniſtrorum Principis ægriùs tolerantur, quàm Principis, ideoque per iſtas magis, quàm per ſuas ipſe exponitur odio ſubditorum.

30. Quo firmum magis ſit imperium, otium plebi negandum eſt per oblatas domi aut foris occupationes, quæ ſi deſint, in delitioſo quodam negotio otia debent occupari: quovis enim modo occupata plebs aut non vult, dum deliciæ offeruntur, aut non poteſt, dum alibi aliis diſtinetur, de mutando imperio cogitare.

§. 4. Atque ita generatim & breviter iſthæc ferè omnia conſilia interiora, additis eorundem rationibus, nobis expoſita ſunt; quibus obſervatis aut neglectis Principes Principatusque aut florere, aut intercidere, omnis ævi experimenta loquuntur.

### *EXPLANATIO.*

DIximus, diverſis rerumpubl. formis diverſa eſſe arcana, & inter hæc præcipua eſſe Monarchiæ; Huc alluſit CICERO, dum in Officiis pro triplicis reipubl. formæ ratione triplicem prudentiam eſſe obſervandam aſſerit. Monarchiæ tamen arcana pauci veterum] perſecuti ſunt, imò vix quisquam præter AMMIANUM & TACITUM: Nos verò ea adhæc XXX. capita reduximus, quorum quædam illuſtrabimus.

1. *Juſtus titulus excogitandus occupati imperii, ut populus & primores in id conſenſiſſe videantur.* Hoc intellexit Tiberius, de quo TAC. *Annal.1. c.7.§.7.* ait: Dabat & famæ, ut vocatus electusq; à Rep. potius, quam per uxoriũ ambitũ aut ſenili adoptione irrepſiſſe videretur. Quemadmodum n. hac in parte ſatis-

ſatisfactum erat Tiberio, quia poſſidebat jam imperium, ita Tiberius nondum ſatisfecerat populo, qui ad ſe jus conferendi principatus trahebat. Conſiderandum autem h. loc. quod quæ per vim in principio conſtituuntur, ea non perpetua ſunt, & ſemper ingrata. Quam in rem imprimis facit, impetrare à populo ſingularem legem, qualis à Romanis ſub Veſpaſiano lata. Cùm enim præcedentes Imperatores id urſerint, ut ſemper plura ac plura ſenatus ac populus eis concederet, ſub Veſpaſiano tandem meta huic ambitioni poſita, & lex hæc Regia lata, cujus contenta adhuc refert Romæ Tabula vetus in Lateranenſi Baſilica, quæ extat apud FRANCISCUM DE ALBERTINIS *l. 2. d. admir. Vet. Romæ* & à me citatur *in editione Svetonii.* Atque ejusmodi leges firmandi imperii cauſa contra leges quoque impetrari ſolent. Ita Sylla impetravit, ut lege Valeria Dictatura ei in tempus indefinitum tribueretur *Appian. l. 1. Bell. civil. p. 412.* Imo ſæpe Principes cùm viderent progreſſu temporis de jure diſputari, finxerunt multa, quæ non fuerunt. Sic Pontifices Romani fingunt Donationem Conſtantini, ut ſaltem fucatus titulus ſit, quo poſſint amplitudinem Patrimonii S. Petri, & imperii ſui in-

Prius

Principes defendere. Huc pertinet etiam ſi ſpecie & prætextu excuſantis optimo tandem conſilio accipiatur, ſæpe delatum imperium. Nam id quidem triplicem ſecum trahit utilitatem. Hac enim recuſatione, inter diverſas & ſæpe excuſſas offerentium imperium deliberationes præcipuorum, in quos exercendum imperium, animi in principes & ſententiæ agnoſcuntur. Præterea hoc pacto magis accenditur plebs ad rem, quam intendit, efficiendam, & non efficiendam tantum, ſed etiam augendam, ſummo cum illius præſidio & commodo, cui imperium defertur. Denique magis omnes illi Principi obſtringuntur, cui velut invito, vel ut SVETON. *in Tib. c.25.* ait ad imperium coacto ſummam imperii commisére. Hæc ars Auguſti fuit, qui ut TAC. *l. 1. A. cap. 3. §. 3.* ait ſpecie recuſantis imperiū & conſulatum filiis flagrantisſimè concupivit. Tiberii quoq;, quem causâ introſpiciendorum Procerum animorum induxiſſe dubitationem idem dicit TAC. *lib. 1. A. c. 7. §. 8.* Et hæc res imprimis ad æquitatis imperii excitandam opinionem facit. Jure etiam civili malus ille & iniqvus tutor cenſetur, qui ſeipſum ingerit, & cautum eſt, ne tales ad tutelam admittantur, imò, ſi hujus rei gratia pecuniam dederint, puniantur *l. 21. D. de Tutor.*

*& Curat.* Ideo Tiberius dicit ſe in partem curarum ab Auguſto vocatum, experiundo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubjectum fortunæ regendi omnia onus, apud Tac. *l. 1. A. c. 11. §. 2.* ut ſic videretur non ob utilitatem ſuam, ſed publicam imperium ſuſcepiſſe. Non tamen nimia eſſe debet hæc excuſatio, ne tandem populus revera id agi exiſtimans aliò vota ſua deflectat.

4. Hoc præceptum Tiberius obſervavit, cui inter prima conſilia fuit ſequi perpetuo Auguſtum. Atque hoc tanti ſemper æſtimatum eſt, ut aliquando Optimi Principes ſervaverint, quæ Tyranni ante eos conſtituerant.

6. Peccatum eſt ab illis Cæſaribus, quorum Hiſtoriam deſcribit Herodianus, qui inſtigatos Prætorianos ad ſubvertendum Imperatores non puniverunt, & proinde eodem modo cæteris Imperium ceſſerunt. Quam in rem eſt locus ille Tac. *Hiſt. l. 1. c. 40. §. ult.* ubi de cæde Galbæ loquitur: *nec illos* (milites) *Capitolii adſpectus & imminentium templorum religio & priores & futuri Principes terruére, quo minus auderent ſcelus, cujus ultor eſt quisquis ſucceſſit.*

7. Ex hoc merito reprehenditur Eliſabetha, quod Mariam Scotiæ Reginam interfici curaverit,

Cati-

10. Catilinariæ quidem conjurationis communis cauſa traditur egeſtas & deſperatio, ſed & aliam expresſit Florus *l.4.c.1.§.1.* quod nempe extremis finibus mundi peregrinarentur arma Romana.

12. Ex hoc 12. cap. damnat Tac. Galbam electum eſſe in Hispania: eſſe, ait, vulgatum tum imperii arcanum, poſſe principem alibi quam Romæ fieri *l.1.Hiſt.c.4.*

13. Verum eſt quod Livius ait, *l.2. cap.55.* parum tutam eſſe ſine viribus Majeſtatem, unde Mecœnas apud Dionem *l.52.* ſvadet Auguſto, ut corporis habeat cuſtodes. Cæſar certè mortem ſibi acceleravit, eo quod nimis citò copias, præcipue Prætorianorum dimiſiſſet.

14. Inter fundamenta ſanè Principatus id habendum eſt, efficere ut unus in Republ. agnoſcatur Princeps, quod fit, ubi ſpes reliquorum præciduntur. Præterea, qui ſciunt ſe ſucceſſores futuros, inſidiantur præſentium Principum vitæ & fortunæ. Prudenter itaque Eliſabetha Angliæ Regina decreto cavit, ne quis privatim aut publicè de ejus hærede loqueretur, dicens: non deberi ſibi ante mortem condi ſepulcrum. Vid. ejus literæ ad Scotorum reginam ap. Camden. *p.1. Hiſt. in ann.1567.p.58.* Et ſanè quid

quid de aliis ſuſpicandum eſt, cùm à filiis quoq; parentes propter imperium metuunt ſibi. In Turcica quippe Tyrannide filii tam diu ceu in carcere vel remotis à Byzantio oris detinentur, donec parens Imperator moriatur. Peccavit autem contra hoc præceptum Galba, ſub quo cum duo eſſent, qui ad Imperium adſpirabant Piſo & Otto, Galba partes legit, & elegit Piſonem, non attritis prius Ottonis viribus. Prudentius verò direxit conſilia Tiberius, ſub quo etiam duo erant Druſus & Germanicus, quorum alter populo, alter ipſi gratus erat. Suſtinuit ergo judicium & neutrū legit. TAC. *l.3.A.c.56.§.4.* Si enim prætuliſſet Germanicum, injuriam feciſſet ſuo judicio, ſi Druſum, judicio populi.

15. Equidem in mandandis dignitatibus & magiſtratibus magna principalis fortunæ poſita ſunt momenta. Itaque inter arcana eſt, ut ad Principem ſpectet Magiſtratum creare. Horum enim beneficio non tantum multos ſibi poteſt demereri, ſed & ad ſecuritatem ejus facit, ſi aliis ſub ſe poſitis dignitatibus imponat illos, quos rebus ſuis expedire arbitrabitur. Ubi magnus uſus eſt hujus XV. præcepti. Sic ſub Veſpaſiano Titus præfecturam Prætorii egit apud SVETON. *in Tit. c. 6.* Cura cætero qvin Magiſtratuum

qua-

quatenus illi ex utilitate principis mandantur, in his conſiſtit.

1. *Ne nimis diu magnæ dignitates continuentur, neque iis pro ſe quiſpiam utatur.* Obſervatum hoc ab Auguſto. Tiberiani inſtituti fuit, continuare imperia, cujus rei rationem reddit TAC. *An.* I. *ſub fin.* dicitque, id eum vel tædio novæ curæ vel invidiâ, ne plures fruerentur, feciſſe. Quærunt multi, cur id obſervaverit Tiberius, alia Auguſti plerunque ſequi ſolitus. Reſpondet hic quidam, duo tantum genera hominum in Rep. Romana fuiſſe, alios qui libertati, alios qui Principibus favebant, Tiberium ergo hos tantum præfeciſſe, & proinde nullus ab aliis metus. Sed facilè potuit falli Tiberius ex externo aliquo de ſinceritate affectus in Principes judicando. Fatendum ergò erraſſe hîc Tiberium, qvod & inde probatur, quia omnes quas TAC. affert rationes, in vitio fundatæ ſunt.

2. *Ut qui ſuo eas ſpacio geſſêre, aliquandiu interquieſcant, quo indomitus & majoris imperii avidus Spiritus comprimatur.* Hanc in rem eſt lex Auguſti: Cum enim antea receptum eſſet, ut conſul depoſito conſulatu ſtatim in Provinciam proficiſceretur, Auguſtus

ſtus quisquennio poſt depoſitum conſulatum eam adire juſſit.

3. *Ut Patriciis omnibus ac merentibus in hoc genere ſatisfiat.* Magnifica autem, & quandoq; nova Magiſtratuum vocabula modicæ tamē potentiæ fingantur ac deferantur, quò ne quis, qui deberi ſibi aliquid merito ſuo putat, poſtpoſitus, ad conſilia quæ Principi adverſa eſſent delabatur.

4. *Ut denique qui magnis dignitatibus præponuntur, tales ſint, ut pares illis ſint, non majores, ne accepta occaſione ad ea ferantur, quæ cum decremento Majeſtatis Principis ſunt conjuncta.* Ex hoc quantum ſit commodum Tac. *6. An. c. 39.* in Sabino oſtendit: fine anni Poppæus Sabinus conceſſit vita, modicus originis, principum amicitia conſulatum & triumphale decus adeptus, maximisque provinciis per quinque & viginti annos impoſitus; nullam ob eximiam artem, ſed quod par negotiis neque ſupra erat. Ad quod arcanum facit, quod ſub poſterioribus Imperatoribus præfecti Prætorio ex JCtis electi ſint, cùm antea ex militibus eligerentur, quia hæc ut maximi momenti dignitas, ita etiam militaria ingenia longe togatis periculoſiora, & proinde boni ingenii judiciique moderati hominem prætorianorum regimen requirebat. Moni-

17. Monitum XVII. ex eo confirmatur, quod pro ſecuritate & Majeſtate Principis eſt, ut credatur ibi eſſe, ubi non eſt, ut agere aliquid, licet non agat. Præterea ut jure civili ſervus omnia acquirit Domino, ita hi quoque adminiſtri rerum omnia ad Principem conferre debent, quod prudenter ab Agricola obſervatum, qui res â ſe geſtas omnes Domitiano adſcripſit, apud Tac. in *vitâ c.33.* Et inferiore loco conſtitutus Duci ſuo Ceriali *cap. 8.* Germanicus quoque cum tropæum ſtrueret ſuperbo titulo: Debellatis inter Rhenum Albimque, nationibus exercitum Tiberii Cæſaris monimenta Marti ac Jovi & Auguſto ſacraſſe. Tac. *l.2. An. c.22.* De ſe nihil addidit metu invidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe. Imo hoc arcanum tanti momenti à Principibus æſtimatum, ut quidam eorum falſos triumphos & confictos duxerint ad gloriæ famam ſibi conciliandam, quod feciſſe Domitianum Tac. *in Agric. c.39.* teſtatur. Imo quidam etiam auctum gloriam ſuam ivere per clades, quæ acceptæ erant, diſſimulatas.

19. Quid poſſint largitiones, oſtendit exemplo ſuo Auguſtus, qui congiario & an-

nonâ

nona plebem, donativis militem pellexit, apud Tac. *l.1.An. c.2.* Imò quantis periculis expoſiti fuerint minus largi imperatores, oſtendit Galba, qui voce illâ: legi à ſe militem, non emi, exitium ſibi procuravit, Tac. *l.1.H.c.5.* Quid etiam conciones valeant, oſtendunt turbulentæ Tribunorum, quæ toties Rempubl. turbarunt. Et Piſo ap. Tac. *An.3.c.9.* accuſatur, quod in agmine atque itinere crebro ſeſe militibus oſtentaviſſet. Inde Julianus Imperator cavit, ne quis præter ſe publica concione milites alloqueretur.

20. *Præfecturas Provinciarum & artium cautè diſtribuat Princeps.* Hujus rei accuratam curam habuit Auguſtus, qui ut Tac. *Ann. 2. c.59.* loquitur: inter alia dominationis arcana vetitis, niſi permiſſu, ingredi Senatoribus & Equitibus Romanis illuſtribus ſepoſuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam clauſtraque terræ ac maris, quamvis levi præſidio, adverſus ingentes exercitus inſediſſet. Nam Ægyptus provincia fuit annonaria. Annonæ autem beneficio plebs maximè devinciri poterat. Et ſi forte quandoque minus ſolito Nilus inundaſſet, ſtatim motus in urbe oriebatur. Itaque Princeps illud ſolus tenere debet, quo

quo omnibus & ipſi opus ſit. Atque huc etiam pertinet hoc, ut Jus ſtruendi arces, & muniendi civitates tanquam præſidia rerum ſoli Princeps ſibi ſervet. Sunt enim ut aliarum rerum, ita præcipue præſidia Dominationis, cujus vis in eum transfertur, cui jus hoc indulgetur. Antiqua adeò eſt ejus rei ratio, ut mœnia ſancta jam inde ab initio fuerint. Unde meritò occiſus Remus, qui tranſiliendo mœnia contemnere, videbatur majeſtatem. Ex hoc jure inſtitutum, ne provinciales ſine conſenſu Principis excitare vel erigere muros auderent. Et inter arcana imperii habitnm&uſitatum, muros civitatũ, ex quibus metus, dejicere, quod Galba in Hiſpania & Galliâ fecit. Imo magnificæ quoque quædam privatorum ædes dejectæ, ut Valerii in Velia, de quo Livius vid. *l. 2. c. 7.*

Ex 21. præcepto imprimis attendendum ad homines ſupra privatum modum potentiæ evectos. Natura enim humana ita comparata eſt, ut quisque velit id, quod poſſit. Cùm ergo potentes multa agere contra Principem poſſint, ejus eſt cavere, ne etiam agere velint, quod faciet, ſi impediat omnes agendi occaſiones. Eodem autem ſine non facile uti Principes aut admittere in ſuis agendis debent illos, quorum

civilia nimis ſunt ingenia. Civilia enim ad popularitatem deflectunt, & quo majus popularitatis ſtudium eſt ſub Principe, eo minor eſt exiſtimatio Majeſtatis.

Civiles autem illos rectè dicimus, qui non tam Majeſtatem Principis apud populum promovere, quàm populum demereri laborant. Hoc genus hominum malo Principum receptum eſſe ait TACITUS, & proinde eos ut Civiles reſpectu populi, ita feraces reſpectu Principum vocat in exemplo Galli Aſinii *l. 1. A. c. 12.* Idem de Druſo & Germanico ait: Diſplicere regnantibus civilia filiorum ingenia *l. 2. A. c. 82. §. 3.* Cavendum etiam, ne quis talium omnia ad pompam ſummæ curæ & meditamenti ſibi uſurpet. Hoc enim qui agit, ſenſim irrepit in Principis Majeſtatem. Namq; aliquid peculiare ipſorum Principum eſſe debet, quo à privatis diſcernantur, & quo molitiones privatorum, quæ ſupra privatum modum ſunt, dignoſcere queant. Ubi enim omnia omnibus licent, omnes omnia volunt occupare, & continuo amplius ſerpunt. Itaque Nero Torquatum Silanum mori adegit, qui ſuper Juniæ familiæ claritudinem (ut TAC. *15. l. An. c. 35.* ait) D. Auguſtum atavũ ferabat, juſſique accuſatores objicere, cum nobiles habere, quos

quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta.

22. Comitatem in principe quando deſideramus, eo cum moderamine id dictum volumus, ut ne nimium popularis exiſtens veluti contemtus inter ſuos proſtituatur. Nam hæc ipſa civilitas, prout ingenium gentis eſt, attemperanda venit. Facit huc non tantum illud, quod dicitur è longinquo majorem eſſe famam Majeſtatis & reverentiam. Sed & diverſitatem hanc notat TACITUS *Ann. l. 2. c. 2.* ubi de Vonone Romæ educato ait: Promti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia, & quia ipſorum majoribus aliena, perinde odium pravis ac honeſtis.

30. Quoad ultimum caput veriſſimus eſt ille verſiculus: *Otium Reges ſimul & beatas perdidit urbes.* Perdidit otium Reges, quia plebs non occupata alibi, circa idipſum eſt, quomodo revocet libertatem. Occupari itaque vel bello debet, unde Romani ſæpe bellum minus neceſſarium quæſivere vel attulere, aut ſi bella deſint, delitiæ plebi obtrudendæ, quod ab Auguſto probe factum, qui ferè continuò plebem in Theatris ſpectaculis continuit.

## Caput IV.

*De vitio Monarchici ſtatus, id eſt, Tyrannide: De artibus, quibus ad tyrannidem callidè graſſantur, & eam tandẽ crudeliter exercent Principes: Quomodo item ſub tyrannis, & adverſum eos quiſque ſe gerat.*

§. 1.

CUm mutationibus omnia ſint obnoxia, etiam Monarchia, quanquam omnium formarum diutisſimè ſubſiſtat, ſubinde etiam inverti conſuevit.

§. 2. Evertuntur autem principatûs vel per amicos, miniſtros & conſortes regni, quorum ſæpè ea eſt ambitio, ut cum ipſo principe contendant; aut tam crudele miniſterium, ut invidiâ ac odio propter eorum facta principes exponantur, principumque imperia: vel per ſucceſsionem, dum iniquitate & quaſi quodam natu-

ræ

ræ abortu ſæpè impares & contemptiſſimi principes naſcuntur, unde illius etiam imperii contemptus: Vel per electionem, dum diverſis partium ſtudiis ſæpè imperio præponuntur, quos principes omnes non agnoſcunt, unde minus obſequii, ac ideò vix imperium: Vel denique per affectationem & uſurpationem nimiæ dominationis, unde in principes odium, ac principatum.

§. 3. Cum enim ad Imperium unius raro conferat Princeps animum, qui aut infinitã frenet poteſtatem, aut eas pro libertate repertas leges obſervet, in quas juravit, Monarchicus ſtatus in vitium facilè excedit, quod Tyrannidem appellamus.

§. 4. Eſt autem Tyrannis tale unius Imperium, in quo oppreſſa libertate, legumque ac Magiſtratuum cæterorum omnium violata autoritate, cum ſubditorum pernicie, ad u-

nius Imperantis Imperium omnia conferuntur. Adeò ut Tyranni ſint, qui emicant uſurpata magis undique poteſtate, quàm neceſſaria videtur.

§. 5. Sunt verò aliæ artes, quibus clam & prudenter libertatem invalunt, aliæ quibus palam crudeliter Tyranni graſſantur. Et hinc tyranni duorum generum, ſi experimenta omnium temporum & nationum conſideramus. Quidam utuntur tyrannide, & eam totam & palàm oſtentant; Quidam eâdem utuntur, ſed ejus artes & conſilia tegunt. Sunt verò ſingulis peculiaria ac diverſa conſilia, ac regundi rationes, quas operæ pretium erit examinare. Poſſunt autem iſtorum ad ſequentia 13. capita ferè referri.

§. 6. (I) Munia Magiſtratuum & legum, uti Tac. *l. 1. A. c. 2.* loquitur, paulatim invadunt. *Munia Magiſtratuum*; dum præcipua & vim rerum ſibi ven-

vendicant, inanibus ac cum odio conjunctis Magiſtratibus relictis, & præſertim ſuffragiorum ipſis adimunt, libertatem, & in eorum, qui exceſſère, locum ſubſtituunt pronos augendæ Principis dominationi. *Munia legum*: dum titulo eas fermè perferunt, interim pro ſe eas interpretando, vim earum convellunt: paulatim verò, quia intervallis ac ſpiramentis temporū eſſe opus judicant, ad ea penitus exercenda, quæ palam exercendæ iniquiſſimæ dominationi, quam intendunt, poſſint opponi, quæ ſi uno ictu perſequi inſtituerint, in ipſo initio â florentibus, ac totam libertatem adhuc ſpirantibus civibus ipſi opprimerentur.

*§*. 7. (II.) Etiam ubi inter initia fortè palam aliquid auſi ſunt, contra leges & ſuperiores Magiſtratus, ex adverſo grati non nihil, quo earundem legum, eorundemque Magiſtratuum jus attolli iterum magis videtur, quam

attollitur, ſubinde interponunt, quo cõceptum propter priora auſa odium exuatur ac minuatur.

§. 8. (III.) Superiores Magiſtratus, quibus ſcilicet præcipua mandata eſt libertatis cauſa, diſſenſionibus ac ſimultatibus inter ſe quavis arte committunt, quò minùs unanimibus ſuffragiis validum aliquid adverſus nimia affectantē Principem decernatur.

§. 9. (IV.) Sæpe etiam potius putant ea, quæ adverſa ſunt libertati, blanditiis, precibus, perſuaſionibus, denique prætextu publicæ utilitatis obtinere, quàm vi uſurpare. Ita enim in inſtituto ſuo, quod eſt iniquiſſimum, in autoritatem eorum, qui tueri debent libertatem, promoventur maximè & confirmantur.

§. 10. (V.) Ita ſenſim aucti ac proinde facti audentiores, præſtantes, magni erectique viros animi è medio tollunt, aut ſaltem de faſtigio dejiciunt

unt rerum ſuarum ac dignitatum, eorum enim magnanimitatem ad depellendæ tyrannidis juſſum, ne cæteri accendantur & impellantur, formidant.

§. 11. (VI.) Non facilè procerum patiuntur aut civium conventus, liberaliaque ſtudia, & bonas artes quàm maximè cupiunt exulare. Nam vocatis in unum civibus aut Proceribus, omnium judicio ac votis fieri poſſent contra tyrannidem decreta, & per liberalia ſtudia, cogitatione libertatis ac æſtimatione, animi omnium facillimè imbuuntur.

§. 12. (VII.) Dant vel imprimis id quoque operam, ne inter ſe, quantum fieri poteſt, noti, familiares, & invicem ſibi fidentes ſint cives, & ne amicitias magnas ac cognationes, per matrimonia aut aliam ejuſcemodi rationem, inter ſeſe contrahant, ex eo enim multorum quaſi unius familiæ ac animi conſpirationes metuunt.

§. 13. (VIII.) Neque minus id agunt, ut ab exploratoribus ac delatoribus obſeſſæ paſſim, inſesſæque ſint civitates. Eorum enim metu diſtricti ſubditi, de tyrannorum artibus vix quicquam inter ſe queruntur. Unde minor animorum, adverſus tyrannū, motus; Sed & hac ratione initia prima & levisſima conjurationum ſtatim tyrannis queunt innoteſcere.

§. 14. (IX.) Quàm maximè, ut diſſideant inter ſe ſubditi laborant. Hi enim ſecum commiſſi, pro revocanda libertate, non facilè cum Tyrannis committuntur.

§. 15. (X.) Quavis etiam ſtudent ratione ad incitas redigere ſuos, & extremam paupertatem, per vectigalia, per immiſſa deliberato animo infortunia, per ſublata aut turbata commercia, per bella non neceſſaria, vel temere irritata; opibus enim ſubditi non inſtructi, non facilè tyrannos aggre-

gre-

grediuntur, & quia tueri ſe non poſ ſunt, quævis patiuntur.

§. 16. (XI.) Servis & libertis, hoc eſt, ut generatim, & ex uſu omnis Reipublicæ dicam, omnibus tenuioribus, & infra aliorum potentiam depreſſæ fortunæ hominibus, & maximam indulgent licentiam, & maximam ſæpè offerunt dignitatem. Nam ſic fit, ut eorum promptiſſima opera pro ſe utantur, utq; major diſſenſionibus occaſio ſit, dum ægrè ferunt potentes ad tantam fortunam evehi tenuiores, ſed & ſic fit, ut dignitatibus pauperes impoſiti ac abjecti, ob privatam primò tenuitatem, dein ob defectum potentium amicorum, dignitatibus adverſum tyrannum non abutantur.

§. 17. (XII.) Peregrinis magis & exteris delectantur, quàm civibus & domeſticis, cives quippe hoſtes credant, ut quibus nocuere; metuit enim

quis-

civilia nimis ſunt ingenia. Civilia enim ad popularitatem deflectunt, & quo majus popularitatis ſtudium eſt ſub Principe, eo minor eſt exiſtimatio Majeſtatis.

Civiles autem illos rectè dicimus, qui non tam Majeſtatem Principis apud populum promovere, quàm populum demereri laborant. Hoc genus hominum malo Principum receptum eſſe ait TACITUS, & proinde eos ut Civiles reſpectu populi, ita feraces reſpectu Principum vocat in exemplo Galli Aſinii *l.1.A. c.12.* Idem de Druſo & Germanico ait: Diſplicere regnantibus civilia filiorum ingenia *l.2. A. c.82. §.3.* Cavendum etiam, ne quis talium omnia ad pompam ſummæ curæ & meditamenti ſibi uſurpet. Hoc enim qui agit, ſenſim irrepit in Principis Majeſtatem. Namq; aliquid peculiare ipſorum Principum eſſe debet, quo à privatis diſcernantur, & quo molitiones privatorum, quæ ſupra privatum modum ſunt, dignoſcere queant. Ubi enim omnia omnibus licent, omnes omnia volunt occupare, & continuo amplius ſerpunt. Itaque Nero Torquatum Silanum mori adegit, qui ſuper Juniæ familiæ claritudinem (ut TAC. *15. l. An. c.35.* ait) D. Auguſtum atavū ferabat, juſſique accuſatores objicere, cum nobiles habere,

quos

quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, nomina ſummæ curæ & meditamenta.

22. Comitatem in principe quando deſideramus, eo cum moderamine id dictum volumus, ut ne nimium popularis exiſtens veluti contemtus inter ſuos proſtituatur. Nam hæc ipſa civilitas, prout ingenium gentis eſt, attemperanda venit. Facit huc non tantum illud, quod dicitur è longinquo majorem eſſe famam Majeſtatis & reverentiam. Sed & diverſitatem hanc notat TACITUS *Ann. l.* 2. *c.* 2. ubi de Vonone Romæ educato ait: Promti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia, & quia ipſorum majoribus aliena, perinde odium pravis ac honeſtis.

30. Quoad ultimum caput veriſſimus eſt ille verſiculus: *Otium Reges ſimul & beatas perdidit urbes.* Perdidit otium Reges, quia plebs non occupata alibi, circa idipſum eſt, quomodo revocet libertatem. Occupari itaque vel bello debet, unde Romani ſæpè bellum minus neceſſarium quæſivere vel attulere, aut ſi bella deſint, delitiæ plebi obtrudendæ, quod ab Auguſto probe factum, qui ferè continuò plebem in Theatris ſpectaculis continuit.

## Caput IV.

*De vitio Monarchici ſtatus, id eſt, Tyrannide: De artibus, quibus ad tyrannidem callidè graſſantur, & eam tandē crudeliter exercent Principes: Quomodo item ſub tyrannis, & adverſum eos quisque ſe gerat.*

§. 1.

CUm mutationibus omnia ſint obnoxia, etiam Monarchia, quanquam omnium formarum diutisſimè ſubſiſtat, ſubinde etiam inverti conſuevit.

§. 2. Evertuntur autem principatûs vel per amicos, miniſtros & conſortes regni, quorum ſæpè ea eſt ambitio, ut cum ipſo principe contendant; aut tam crudele miniſterium, ut invidiâ ac odio propter eorum facta principes exponantur, principumque imperia: vel per ſuccesſionem, dum iniquitate & quaſi quodam natu-

ræ

abortu ſæpè impares& contemptis-
ni principes naſcuntur, unde illius
iam imperii contemptus; Vel per
ectionem, dum diverſis partium ſtu-
is ſæpè imperio præponuntur, quos
rincipes omnes non agnoſcunt,unde
ninus obſequii,ac ideò vix imperium:
'el denique per affectationem & u-
irpationem nimiæ dominationis,
nde in principes odium, ac princi-
atum.

§. 3. Cum enim ad Imperium u-
nius raro conferat Princeps animum,
qui aut infinitã frenet poteſtatem, aut
eas pro libertate repertas leges obſer-
vet, in quas juravit, Monarchicus ſta-
tus in vitium facilè excedit, quod Ty-
rannidem appellamus.

§. 4. Eſt autem Tyrannis tale
unius Imperium, in quo oppreſſa li-
bertate, legumque ac Magiſtratuum
cæterorum omnium violata autorita-
te, cum ſubditorum pernicie, ad u-

nius Imperantis Imperium omnia conferuntur. Adeò ut Tyranni ſint, qui emicant uſurpata magis undique poteſtate, quàm neceſſaria videtur.

§. 5. Sunt verò aliæ artes, quibus clam & prudenter libertatem invalunt, aliæ quibus palam crudeliter Tyranni graſſantur. Et hinc tyranni duorum generum, ſi experimenta omnium temporum& nationum conſideramus. Quidam utuntur tyrannide, & eam totam & palàm oſtentant; Quidam eâdem utuntur, ſed ejus artes & conſilia tegunt. Sunt verò ſingulis peculiaria ac diverſa conſilia, ac regundi rationes, quas operæ pretium erit examinare. Posſunt autem iſtorum ad ſequentia 13. capita ferè referri.

§. 6. (I) Munia Magiſtratuum & legum, uti TAC. *l. 1. A. c. 2.* loquitur, paulatim invadunt. *Munia Magiſtratuum*; dum præcipua & vim rerum ſibi ven-

vendicant, inanibus ac cum odio conjunctis Magiſtratibus relictis, & præſertim ſuffragiorum ipſis adimunt, libertatem, & in eorum, qui exceſſère, locum ſubſtituunt pronos augendæ Principis dominationi. *Munia legum*: dum titulo eas fermè perferunt, interim pro ſe eas interpretando, vim earum convellunt: paulatim verò, quia intervallis ac ſpiramentis temporũ eſſe opus judicant, ad ea penitus exercenda, quæ palam exercendæ iniquiſſimæ dominationi, quam intendunt, poſſint opponi, quæ ſi uno ictu perſequi inſtituerint, in ipſo initio à florentibus, ac totam libertatem adhuc ſpirantibus civibus ipſi opprimerentur.

*ſ*. 7. (II.) Etiam ubi inter initia fortè palam aliquid auſi ſunt, contra leges & ſuperiores Magiſtratus, ex adverſo grati non nihil, quo earundem legum, eorundemque Magiſtratuum jus attolli iterum magis videtur, quam

attollitur, ſubinde interponunt, quo cōceptum propter priora auſa odium exuatur ac minuatur.

§. 8. (III.) Superiores Magiſtratus, quibus ſcilicet præcipua mandata eſt libertatis cauſa, diſſenſionibus ac ſimultatibus inter ſe quavis arte committunt, quò minùs unanimibus ſuffragiis validum aliquid adverſus nimia affectantē Principem decernatur.

§. 9. (IV.) Sæpe etiam potius putant ea, quæ adverſa ſunt libertati, blanditiis, precibus, perſuaſionibus, denique prætextu publicæ utilitatis obtinere, quàm vi uſurpare. Ita enim in inſtituto ſuo, quod eſt iniquiſſimum, in autoritatem eorum, qui tueri debent libertatem, promoventur maximè & confirmantur.

§. 10. (V.) Ita ſenſim aucti ac proinde facti audentiores, præſtantes, magni erectique viros animi è medio tollunt, aut ſaltem de faſtigio dejiciunt

unt rerum ſuarum ac dignitatum, eorum enim magnanimitatem ad depellendæ tyrannidis juſſum, ne cæteri accendantur & impellantur, formidant.

§. 11. (VI.) Non facilè procerum patiuntur aut civium conventus, liberaliaque ſtudia, & bonas artes quàm maximè cupiunt exulare. Nam vocatis in unum civibus aut Proceribus, omnium judicio ac votis fieri poſſent contra tyrannidem decreta, & per liberalia ſtudia, cogitatione libertatis ac æſtimatione, animi omnium facillimè imbuuntur.

§. 12. (VII.) Dant vel imprimis id quoque operam, ne inter ſe, quantum fieri poteſt, noti, familiares, & invicem ſibi fidentes ſint cives, & ne amicitias magnas ac cognationes, per matrimonia aut aliam ejuſcemodi rationem, inter ſeſe contrahant, ex eo enim multorum quaſi unius familiæ ac animi conſpirationes metuunt.

grediuntur, & quia tueri ſe non poſſunt, quævis patiuntur.

§. 16. (XI.) Servis & libertis, hoc eſt, ut generatim, & ex uſu omnis Reipublicæ dicam, omnibus tenuioribus, & infra aliorum potentiam depreſſæ fortunæ hominibus, & maximam indulgent licentiam, & maximam ſæpè offerunt dignitatem. Nam ſic fit, ut eorum promptiſſima opera pro ſe utantur, utq; major diſſenſionibus occaſio ſit, dum ægrè ferunt potentes ad tantam fortunam evehi tenuiores, ſed & ſic fit, ut dignitatibus pauperes impoſiti ac abjecti, ob privatam primò tenuitatem, dein ob defectum potentium amicorum, dignitatibus adverſum tyrannum non abutantur.

§. 17. (XII.) Peregrinis magis & exteris delectantur, quàm civibus & domeſticis, cives quippe hoſtes credunt, ut quibus nocuere, metuit enim

quis-

quisque eum, quem læſit. Peregrini autem, ut non læſi, ita ob accepta beneficia tyrannis obnoxii redduntur.

§ 18. (XIII.) Cavent ſibi etiam à domeſticorum familiaritate, eorumque fide, quibus utuntur. Sicut enim, ut ille loquitur, æqvum regnum per inimicos, ita tyrannis diſſolvitur per amicos. Nemini enim illorum fidere debet, qui fidem nemini ſervat, quoties lubet, & utile videtur. Hinc etiam non delectantur conſvetudine gravium, liberorum ac honeſtorum virorum. Illi enim diſſolvere exiſtimantur illorum imperium, cum contrarias artes artibus tyrannorum profiteantur. Subinde tamen iis utuntur, quò cum adulatoribus & peſſimorum conſiliis commiſſi, majores excitent diſſenſiones, & quia aliquando ſine tyrannorum periculo eorum eſt uſus. Ideoque, ut quæ jam dicta ſunt, & alia, quæ huc referri poſ-

ſunt,

ſunt, breviter complectamur, Tria potiſſimùm tyranni moliuntur. 1. ut minuant ſubditorum animos, ne audeant inſurgere. 2. ut impotentes eos ac imbecilles reddant, ne poſſint inſurgere. 3. ut diſſentientes pariter non velint inſurgere. ARIST. *l. 5. Polit. c. 11.* Quæ tyrannorum artes non ut quis ſequatur, ſed ut quis internoſcere tyrannum à principe poſſit, atque cavere, proponuntur.

§. 19. Diri Tyranni reapſe ſunt, & tamen tales non videntur: quique mitius Tyrannidem exercent, ſua etiam diverſa conſilia habent: namque ab iis & ſpecies & fuci rebus imponuntur, quo fit, ut eo periculoſius eorum ſit imperium, quia tectum imperii flagitium, & ſpecioſis nominibus incruſtatum, vix poteſt deprehendi. Fraus enim, ut loquitur TAC. l. 4. H. c. 24. §. 2. & dolus in obſcuro ſunt, & ideo difficulter iſta omnia poſſunt evitari.

§. 20. Cœterùm ad 12. capita iſta omnia poſſunt revocari. (I.) Ejusmodi Tyranni bonorũ Principum perſonam oſtentant & voluntatem: eo tamen animo, ut ſi imperatis adverſentur ſubditi, nolentibus tanquam volentibus velint imperare, quo ne contumacia ac dedignatione ſubditorum amittant in omnibus conatibus Tyrannidis vim ac poteſtatem, adeoque qui palam Tyranni ſunt, imponunt ſubditis, quod ſubditi nolunt. Qui autem tecti priusquam imponant, cogunt eos velle, quæ alias nollent.

§. 21. (II.) Rerum communium curam habere videntur, ad ſua interim commoda tantum attenti. Nec effundunt pecunias publicas in ea; quibus populariũm ingenia offenduntur. quo fit, ut ignorent ſubditi ſua poſtpoſita cauſâ agi alienam, & dum juvari videntur, ſe exhauriri.

§. 22. (III.) Accepti & expenſi rerumque omnium reddunt rationem

tanquam obnoxii adhuc populo, cùm ſupra ejus extollant ſeſe evehantque libertatem, quò fit, ut non ex arbitrio, ſed rationis præſcripto: non ut Tyranni, ſed ut legitimi Imperatores tenere imperium videantur.

§. 23. (IV.) Tributa & exactiones ita imponunt, ut providendi gratia congerere & convaſare, ut non Domini publicæ pecuniæ, ſed quaſi Quæſtores & cuſtodes credantur, quo fit, ut ſubditi libenter contribuant, tanquam in præſidium ſuum, cùm conferatur præſidio iniquæ dominationis.

§. 24. (V.) Ipſi eorumque domeſtici cavent ſibi à contumeliis & omnibus illis rebus, quibus nec prodeſſe ſibi poſſunt, & animi tantum popularium irritantur. Ita enim æqui in publicum creduntur, qui in neminem privatim aut ſingulatim ſunt iniqui.

§. 25. (VI.) Vitam omnē ex honeſtæ diſciplinæ præſcripto ſobriè & continenter agunt, nec in corporis ſordidas vo-

luptates prolabuntur, quo fit, ut privatæ Virtutis ac vitæ exempla obtineant opinionem virtutis vitæque publicæ benè inſtitutæ.

§. 26. (VII.) Religionem & Deorum cultum ardore ſummo, ſumma cõtentione proſequuntur, pietatis quaſi in cæteris exemplar, quo in Deorum cultum propenſi, ſecundum Divinitatis exemplum, & leges imperii ſui rationem componere & adornare videantur.

§. 27 (VIII.) Præſtantes & excitati animi viros, quibusvis humanitatis & honorum officiis afficiunt, quo fit, ut ſub Principe non Domino eſſe videantur, & ut optimorum conſiliis uti credantur. Et quidem explorant ea ſubinde in ſpeciem, ſed raró aut nunquam ſequuntur.

§. 28. (IX.) Cavent ſibi diligenter ab iis injuriis, quæ vitæ cujusquam aut honoribus inferuntur. Eo enim pacto

maxi-

maximam odii omnis declinant cauſam, cum illi exoſisſimi ſoleant eſſe, qui in vitam aliorum ac dignitates graſſantur.

§ 29. (X.) Id quoque dant operæ, ne quenquam ad nimis magna provehant, quo preveniunt pericula ambitionis & conſpirationum.

§.30. (XI.) Adverſum eos potiſſimum proſpiciunt ſibi, qui ſe aut ſuos injuriis affectos opinantur, quippe ita fit, ut præcipiant illis ultionis & vindictæ occaſionem.

§.31. (XII.) Cum civitas ferè omnis ex duum generum hominibus, divitibus & egenis conflata, curant ſerio, ne alii alios injuriis proſequantur, eorum tamen qui potentiores ſunt, fidem favoremque maximè ſibi conciliare nituntur: quo fit, ut cum utrosque videantur tueri, apud utrosque proſpera ſua famâ utantur; Sed & hoc fit, ut potentiorum auxilio orituris forſan aliorum cona-

conatibus ſemper obſiſtere poſſint & obſtare.

§. 32. Ita quidem peſſimi principes ſuos circumveniunt, ſed & à ſuis circumveniri ſolent, Tyrannide nonnunquam per aliorum ambitionem affectata, quod, ut plurimum per illos fieri conſuevit, qui magnis dignitatibus imponuntur, quorum ambitionem prævenire & cohibere pro ſecuritate principatus & adverſum invaſiones licet, vel conceſſis annuis tantum imperiis, vel continuis ſed diverſis. Nam ſi annua, priusquam Principem exuunt, ipſi exuuntur: & ubi continua ſed diverſa ſunt, adminiſtratione principalis fortunæ inter plures tributa ſpes & vires ſingulorũ ad affectandam Tyrannidem minores redduntur.

§. 33. Ubi tamen inter providas Principum curas improba quorundam erumpunt vota, inſtar omnium habere debet, & pro conceſſo Jure Domina-

minationis, in crimine affectatæ Tyrannidis incipere ab executione. Tali quippe occaſione periculoſius, multorum judiciorum & accuſationum ambitu uti, quàm vi Dominationis & lege ſtatim cœteris poſtpoſitis improviſa cæde, alioque pacto intercipere peſſimorum conatus, quemadmodum & ipſis Tyrannidis affectatoribus periculoſius ſemper judicatur deliberare, quam audere.

§. 34. Sed & aliud malum eſt, quod obſidet ferè Dominantium Principatus: ſæpè enim quia jura Principum non intelligunt, aut quia oderunt ea ſubditi, aut quia minima Principum commiſſa pro maximis interpretantur, ſæpe Tyrannos credunt, qui nondum ſunt, adverſum quod odium Principatus duplici remedio opus eſt. 1. Si quosdam è ſubditis Princeps, qui in populum grati & accepti ſuarum faciat reddatque partium,

quo-

quorum opera & apud populum gratia utatur ad eximendam eam opinionem, quæ in ſubditorũ animis de Principis Tyrannide falſo excitata eſt. Illis enim vulgus tanquam qui ſint ſuarum partium facile credit. 2. Temporum meminiſſe Princeps & occaſionum etiam, atque ſubinde aliquid remittere de ſumma poteſtate debet, ſi in eam obſequium & reverentia mobilitate ſubditorum ceperit nutare.

§. 35. Sed munia ſubditorum jam expendenda ſunt per partes, neque ſuſque deque æſtimari debet, quomodo ſub tyrannis & adverſus eos quisque ſe gerat.

§. 36. Igitur adverſus triplicem illum quem jam §. 18. retulimus, tyrannorum ſcopum, triplici etiam conſilio ac remedio opus eſt.

§. 37. (I.) Conſtantia quadam animi immota, ut ejus magnitudine cives prima initia tyrannidis, aut nondum

dum nata, jam planè ac penitus queant diſturbare.

§. 38. (II.) Indiſſolubili quodam vinculo, ac infracto animorum conſenſu, quo connexi inter ſe cives conatibus quibusvis Tyrannorum avertendis pares reddantur.

§. 39. (III.) Moderato uſu virium atque opum ſuarum, quibus integris & ſufficientibus, declinare cives poſſint ingruentem tempeſtatem.

§. 40. Sed nec facilè, qui mali ſunt Principes, pro tyrannis haberi, nec facile ejici debent, & modeſtia, ac multiplici, nec nocitura tamen patientia, omnia alia tentanda ſunt, priusquam Principes & obſequium exuimus. Summum enim imperium & aliquid quod ſupra privatorum eſt æquitatem, Deus illis tuendæ Reip. causâ dedit.

§. 41. Quæ quidem qualis modeſtia ſit, *Lib. IV. c. 20. v. 3.* Annal. in

per-

perſona Lepidi acutiſſimè TACITUS exponit: Hunc ego (inquit) Lepidum, „ gravem & ſapientem virum tempo-„ ribus illis (nempe Tiberianis) fuiſſe „ comperio. Nam pleraque à ſævis „ adulationibus aliorum in melius fle-„ xit: neque tamen temperamenti „ egebat, cùm æquabili autoritate & „ gratia apud Tiberium viguerit. Un-„ de dubitare cogor, fato & ſorte na-„ ſcendi, ut cætera, ita Principum „ inclinatio in hos, offenſio in illos: an „ ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceat-„ que inter abruptam contumaciam „ & deforme obſequium pergere iter „ ambitione ac periculis vacuum.

§. 42. Quid verò illud in noſtris „ conſiliis ſit, IDEM *c. 42. v. 7.* in vita „ Agricolæ, ſub peſſimo Principe Domitiano viventis, ſic expresſit. Sciant qui-„ bus moris eſt illicita mirari, poſſe „ etiam ſub malis Principibus ma-„ gnos viros eſſe, obſequiumq; ac mo-

de-

deſtiam, ſi induſtria ac vigor adſit, eò "
laudis excedere, quo plerique per ab- "
ruptum, ſed in nullum Reipublicæ u- "
ſum, ambitioſa morte inclaruere. "

§. 43. Patientiam verò quod ſpectat, ſequendus Marcelli iſtius modus, qui apud TACIT. *4. Hiſt. c. 38. 3.*
ſe meminiſſe dicit temporum, qui- "
bus natus ſit, quam civitatis formam "
Patres avique inſtituerint, ulteriora "
mirari, præſentia ſequi, bonos Im- "
peratores voto expetere, qualeſcun- "
que tolerare. "

§. 44. Namque ferenda ſunt Regum ingenia, neque uſui ſunt crebræ mutationes, ut eſt ap. eund. TACIT. *Ann. XII. 11. 3.*

§. 45. Ubi tamen ad ſummum iniquitatis gradum evecta eſt tyrannis Principum, & modeſtia, patientia & ſupplicationibus nihil eſt profectum, tollere Principes, aut eos ejicere, eorumque Imperium exuere, omnino licitum eſſe exiſtimamus.

§. 46.

§. 46. Interim æſtimatio iſta ſummæ iniquitatis, non in vanâ & levia mala pro gravisſimis habente opinione, ſed in rerum ſummo pondere, & gravisſimarum rerum momentis debet fundari.

§. 47. Cùm enim rerum omnium maxima ſit, non agnoſcere Principem divinitus datum & conſtitutum, cui ſanctiſſimâ religione jurisjurandi ſum obſtrictus, maxima hic tantum habere locum non debet dubitari.

§. 48. Igitur, ut id compendio dicam, ad exuendum Tyranni imperium, deveniendum eſt, ubi ſub eo deventum eſt ad extrema libertatis. Neque enim tantiſper patientiam impendere expediat, donec deventum eſt ad extrema ſervitutis.

§. 49. Quippe ubi in extremo diſcrimine libertas verſatur, multis jam modis fracta & acciſa, juſta ac gravis ſatis cauſa ejiciendi Principis ſubditis offer-

offertur, eum par ratio ſit vitæ & libertatis, vitam autem utique tueri naturæ & gentium omnium legibus indultum eſt.

§. 50. At verò ubi ad extrema ventum eſt ſervitutis, ut ut adverſus Principes gravior adhuc ſit timor, & melior cauſa ſubditorum; deſunt tamen & exhauſtæ ſunt vires, per quas ſubditi in libertatem ſe poſſint vindicare.

§. 51. Extremum enim in libertate dicimus; cùm per Principis iniquitatem ea facere & obtinere ſubditis non licet, quæ, ſi ſalvi manere velint, ſanctasque conſervare fortunas, facere debent ac obtinere.

§. 52. Extrema autem in ſervitute definimus, cum adeò disjectæ & attritæ ſunt opes ac fortunæ ſubditorum, ut potius jam ſuperſint vota, quàm inſtrumenta neceſſaria revocandæ libertatis.

§. 53. Itaque fixum hic & immotum eſto, irrita & eluſa patientiâ Tyrannorum libidini non exponenda eſſe ea bona, quibus opus eſt ad repoſcendam libertatem.

§. 54. Cæterùm autoritate publica ac imprimis illius ordinis, qui Principis proximè contingit autoritatem, ea Principum vel Imperii propter tyrannidem mutatio inſtituenda eſt.

§. 55. Neque enim temere privatorum & publicorum negotiorum non ſatis gnaris judicium de Principibus eſt permittendum.

§. 56. Quare eorum ſententiam ut iniquam & ſubvertendis Rebuspublicis repertam proſcribimus, damnamus, qui privati cujusdam plebeique hominis furori occæcato, licito velut ſpolio Principum vitam exponunt & ſecuritatem.

§. 57. Neque etiam ob alterius Principis autoritatem & mandatum

exu-

exuere ſubditi aut poſſunt, aut debent obſequium ei debitum, qui alium ſupra ac juxta ſe parem in imperio non agnoſcit.

§. 58. Quare proſcribimus ac damnamus Pontifices Romanos, qui excommunicandos (ut loquuntur) Reges, & ſubditos à juramento fidelitatis pro libitu ſolvendos ſuſceperunt: Proſcribimus quoq; obſequia, quibus ſubditi ejusmodi proſcriptionum iniquiſſima fulmina adverſus Principes exſeqvuntur. Subvertunt enim iſta & turbant jus dominationis.

§. 59. Denique Tyranno ejecto, vel eadem Imperii forma retinetur, vel nova excitatur, quarum rationum ultimam omnium cautisſimam eſſe exiſtimamus.

§. 60. Nec enim mala tantùm exſcindenda ſunt, ſed malorum metus, nec abeſſe metus poteſt, quamdiu



Digitized by Google

eædem ſuperſunt malorum occaſiones.

§. 61. Igitur cum peſſimo Principe ſi fieri poteſt, amovendus quoque Principatus.

§. 62. Sin autem contrà formam Imperii non mutare expediret ob peculiares diverſarum gentium mores & rationes, mutanda ſaltem familia eſt, ex qua nati & electi hactenus Principes fuerunt.

§. 63. Sin verò & illud publica pax & ſecuritas non permitteret, ea cautione ejuſdem familiæ alteri deferendus eſt Principatus ut Principi minimũ in poſterum autoritatis, ſubditis plus ſolito libertatis relinquatur.

§. 64. Nam potentiâ ejus imminuta arctioribusque circumſcripta legibus & præcipuis adſerendæ libertatis inſtrumentis populo aut ſenatui permiſſis, ſi forte peſſimus eſſe velit, nequic-

quicquam tentabit opprimere libertatem.

§. 65. Tandem inſtar omnium eſt & ſemper obſervandum, immotam & æternam conſtantiam eſſe oportere, qua tueri liceat res eas omnes & leges, quæ in ejusmodi principum & imperii mutatione decretæ ſunt & conſtitutæ. Qui enim ex mutatione perſonæ aut Imperii publicar. ſequitur rerum ſtatus, profecto vel ob Exemplum tantũ nutaret admodum & continuis eſſet obnoxius mutationibus, niſi aliquid perpetuum & religione omnium & fide ſanctiſſimà approbatum & poſterorum ſuffragiis neceſſariò approbandum pro præſenti & tali ſemper futuro Reipubl. ſtatu decernatur.

*EXPLANATIO.*

DIximus §.1. inverti regna, *per amicos & cõſortes imperii.* Ut enim pauci ſunt Reges, ita plures longè regni capaces, ut ait ARIST. & ideo cum eis, qui magni ſunt generis,

ris, ambitio ſit innata, & præterea ſe videant regni capaces, facilimè inſurgunt, ut ſi non poſſint regnum adipiſci, ſaltem mutent præſentem ſtatum in eum, in qvo plures ſunt capaces imperii. Ut enim Ariſtocratia in Regnum mutatur, ubi Optimates inter ſe diſſentiunt, & unus eſt potentior; ita Monarchia in Ariſtocratiam tranſit, ubi plures ſunt capaces imperii & æqualis potenti De in per *crudelē adminiſtrationē* ſervorũæ, & adminiſtrantium. Quo pacto ſeſe Helvetii in libertatem vindicarunt. Bataviq; non prius ab Hiſpano defecerunt, qvàm ille crudelibus miniſtris uti in illos cœpit. Unde obſervandum Axioma. Adminiſtris rerum attendendum eſſe imprimis, cum eorum actiones pro Principum actionibus reputentur. Tertiò per *Succesſionem imparium* & ideò contemtorum. Nihil autem adverſum magis eſt Majeſtati, qvàm contemtus. Contemtus enim alicujus imperii novum aliud facit amari.

§. 5. Et ſeqq. recenſuimus eorum arcana tyrannorum, qui tyrannidē palā oſtentant. Ex his V. §. 10. eſt, *quod viros magnos tollunt.* Intereſt enim Tyrannor: ut ne ſint juſtarum conſpirationum duces & autores. Metuunt

unt autē ſibi ab illis, qui cum bono ingenio & prudenti & magno ſint, & intelligere, qvantum Reip. ab ipſis noceatur & ulciſci id ipſum poſſunt.

VI. §. 11. *Civiū & procerū conventus, bonasq́; artes nō patiuntur.* Sic Domitianus omnē bonam artem in exilium egit, qvia in ſe nullā habuit. TACIT. AGRIC. *c.* 2. §. 2. Turcæ quoque nullum liberalium artium cultum admittunt. Moſchi quoq; ſimiliter, quorum imperium parum à Tyrannide diſtat.

VII. §. 12. *Familiaritates civium & conjunctiones prohibent impediuntq́;.* Ubi enim familiares inter ſe ſunt, facile inter ſe ac tuto poſſunt de omnib9 cōſilia cōmunicare, quod non fit, ubi ſunt alieni. Nam metuitur proditio, ubi non ſatis explorata fides. Matrimoniis quoq; cōtractæ cognationes, multum Tyrannis nocere poſſunt TAC. de *Agric.* dicit, *c.* 6. §. 1. quod duxerit Domitiam Decidianam, quod matrimonium ad majora nitenti decus ac robur fuit. Robur autem in magnis viris odiſſe Tyranni ſolent. Atque ob hoc matrimoniorum robur in Anglia eſt inſtitutum, ne, qvi ſunt majoris nobilitatis, posſint uxorem ducere absq; conſenſu Regis. Et in Rep. Romana nonnunqvam id obtinuiſſe



Digitized by Google

nuiſſe ſuſpicio ex loco TACITI *l. 2. A. c. 37. §. 6.* ubi Hortalus dicit, ſe juſſu D. Auguſti uxorem duxiſſe.

VIII. §. 13. *Accuſatores & exploratores ubiq; habent.* Crudeliſſimi nimirum Principes, quia ubique metuunt, pro prudentia habent, ut ubique ſint præſentes. Quod quia impoſſibile eſt, talibus utuntur miniſtris, qui omnia eis referant, qui ſunt exploratores. Quia accuſare infra Majeſtatem, & conjunctum cum invidia Tyrannorum eſſet, accuſatores qvoq; fovere imprimis ſolent. Quibus artibus ſimilis Hiſpanica inquiſitio, quæ quamvis propter religionem ſolùm inventa ſit, ſæpe tamen eâ opes vel maximè Catholicorum corripiuntur. Optimè Trajanus cum his egit, qui teſte PLINIO *in Panegyr. c. 34.* accuſatores navibus impoſitos mari ſine gubernaculo & remis commiſit.

IX. §. 14. *Diſcordias inter cives excitant & fovent.* Quin & inter Aulicos proprios ſæpe easdem procurant. His enim diſſenſionibus fit, ut nihil occultum inter illos maneat, & ne ſit mutua diſſimulatio, ut loquitur TAC. in *Agricola c. 6. §. 3.*

X. §. 15. *Curant ut quam pauperrimos reddant cives*, & hoc fit duabus de cauſis. 1. Ne poten-

potentes opum freti adminiculo poſſint inſurgere & nocere Tyranno. 2. Ut depreſſos, ſi ita videatur, juvent & ſic fama clementiæ utantur, ſimulq; obſtrictos ſibi & obligatos reddant. Imo infortunia nonnunquam conſulto immittere ſolent, ut occaſionem habeant benefaciendi, & id intendiſſe Neronem, cum urbem juſſiſſet incendi, exiſtimo. Vix enim credibile eſt, qvod Hiſtorici teſtantur, eum ob ſpectaculum & delectationem oculorum id fieri curaſſe.

XII. §. 17. *Peregrinis magis quam civibus fidunt.* Hæc cauſa eſt, cur tot Provinciales, tot exteri à Cæſaribus in civitatem & curiam adſciti. Domitianus qvoq; Criſpinum Vernam Ægyptium ad maximos honores promovit. Ars hæc etiam Hiſpanor. eſt, qui peregrinos (reſpectu locorum, in quos mittuntur) rebus imponunt, ne cives impoſiti cum indigenis in præjudicium eorum conſentiant.

XIII. §. 18. *à Domeſticis ſibi cavent.* Ejus rei ratio eſt, qvod nemini fidere velit ille, qvi nemini fidem ſervat. Quale enim jus qvis in aliũ ſtatuit, tale in ſe ſtatuiſſe videtur. *Gravibus tamen & honeſtis viris quandoq; utuntur.* Quo cõſilio retinuit Tiberius Piſonẽ

hominem liberum, qvi ob accuſationes & adulationes urbe excedere volebat. TAC. *l. n. A. c. 34.* Utuntur enim iis, ubi ſine periculo Tyranni eorum eſt uſus. Sic ſub Domitiano Agricola ad maxima provectus, qvia in illis exequendis animi magni viro opus erat, & obſervabat Domitianus, illum non eſſe contumacis animi, quanquam non eſſet libertatis expers. Vid. TAC. *in ejus vitâ paſſim.*

Diximus §. 19. eos *qui tyranni ſunt, & tales videri nolunt, diverſa à prioribus habere arcana.* Ut enim aliud eſt eſſe, aliud videri; ita aliter agendum illis, qvi ſunt, & videri nolunt, qvæ diverſitas in Tarqvinio Superbo, Julio, Auguſto, Tiberio Cæſaribus apparet. Ita enim de Cæſarum imperio eſt judicandū, ut reſpectu oppreſſæ populi libertatis Tyrannis ſit exiſtimandum; quanquam reſpectu neceſſitatis, ad qvam tum temporis Reſp. Romana procerū diſſenſione erat devoluta, ut in unius gremio quieſcere deberet, pro bono ſit habendum imperio.

Diximus §. 20. *arcana tectorū tyrannorum peculiaria eſſe.* Inter quæ I. quod *bonorū principum oſtentant perſonā.* Boni ſc. Principes id agunt, ut imperent volentibus, qvod ſi ob-

ſi obtinere non poſſint, non tam cogunt, qvam regunt ſuorum voluntates. Aperti autem Tyranni cogunt ad imperata vi; occulti ergo artibus quibusdam occultis cogunt, ut velint pòſt id, qvòd antea nolebant, nec velle debebant. Sic Auguſtus & Tiberius multa petivere à ſenatu, quæ ſibi ipſis vi dominationis præſtare potuiſſent, quia nolebāt quaſi invitis imperare, nihilominus interim metus erat injectus Patribus, & plurimi in ſenatu adulatores, ut non eſſet integrū illis recuſare, aut Imperatori neceſſum metuere repulſam. Exemplū inſigne eſt ap. Tac. *l. 3. A. c. 29.*

§. 21. II. Dictum eſt, *quod ſimulent rerum communium curam.* Uſitatum id Tiberio, qui ſæpius dicit, multa ſe pericula pro Rep. ſuſtinere, cum tamen non Reip. cauſa, ſed ſui commodi uſus ſit hoc civium odio. Nempe ut Traianus Boccalinus *Italus* ait, latum eſt Reip. velum, & proinde pluribus in prætextū ſervire poteſt. Ita ſæpe pro commodis ſubditorum bella ſuſcipere ſe Principes affirmant, cùm tamē revera eorū cauſas qværant, ideo ut ſuam dominationem promoveant, & exhauriant ſubditorum fortunas.

III. §. 22. *Accepti & expenſi rationem reddunt.*

*dunt.* Bonorum Principum eſt, calculum cum imperio ponere, Plin. *Paneg. c. 20. ſ.* & id mali, qui boni videri volunt, agunt, benè qvidem, niſi id ad malum applicarent finem. Reddunt rationem facti, ſed qvod maximum, non reddunt rationem conſilii, qvo tamen optimè fallunt, quia tegunt animum, qvi poſtea ſerò ſpectatur.

IV. §. 23. *Tributa ſpecioſis titulis imponunt, & publicæ præcipuè utilitatis.* Aperti nimirum omnium Dominos ſe profitentur; fucati autem Tyranni titulos qværunt, cùm revera nullus ſit præter eorum commodum.

V. §. 24. *Ipſi eorumq; domeſtici cavent ſibi à contumeliis, quibus populus irritatur.* Aperti Tyranni qvidvis palam agunt, etiam nihil ſibi profuturum, oſtentandæ tantū Dominationis cauſa, qvod etiam ſæpe illis nocuit. Sic Lucretię ſtuprum ſubvertit Tarquinium. Fucati verò nihil mali inferunt, niſi qvod ad promovendum imperium faciat. Mala ergo & bona omnia, quæ agunt, cum utilitate ſuâ contendunt, indeq; eſt qvod optima ſæpe edicta ſint talium Tyrannorum.

VI. §. 25. *Vitam omnem ſobriè & continenter agunt.* Vita enim privata ad commen-

datio-

Digitized by Google

dationem publicæ facit. Sic à domo ſua Agricola exorſus, ap. TAC. in *vitâ c. 19.* Julius quoq; & Auguſtus vitæ continentisſimæ fuerunt. Unde illud dictum Catonis: Solum Cæſarem ad evertendam Remp. ſobrium acceſſisſe, apud SVETON. in *vitâ c. 35.* Et proinde durabilius qvoq; eorum imperium, qvàm lurconum eorum Galbæ, Othonis & Vitellii, forte qvia tales invadendi ſui meliorem præbebant occaſionem.

VII. §. 26. *Religionem & Deorum cultum ſummo ardore proſeqvuntur.* Exinde Cæſares Pontifices qvoque appellari voluére. Nihil enim eſt qvod indignius populus ferat, qvàm violari Deorum. Majeſtatem. Sic Dionyſio plurimū id obfuit, qvod veſtimenta Deorum ſolemnia diripuiſſet. ÆLIAN. *lib. 1. V. H. c. 20.* CIC. *l. 3. de nat. Deor. n. 84. 85.*

IIX. §. 27. *Præſtantes viros omnibus humanitatis & honorum officiis proſeqvuntur.* Sic in multis aulis viri integerrimi ſunt, ut concilietur tantùm fama aulę, & ut vel in ſpeciem tantùm conſiliis adhibeantur. Sic in bellis, Cæſaris & Pompeji Pompejus ſecum habebat Catonem, unde etiam major gratia in populo partium ejus. Fuiſſe autem cum ipſo Catonem apparet ex verſu LUCANI *l. 1. v. 128.* Victrix cauſa Diis placuit, ſed victa Catoni.

IX. §. 28.

obtinēs par ipſi redderetur. ARRIA. *l.*3.*c.*11.§.21. Sic duo Coſs. ap. Rom. annuumq; imperiū. Cujus rei fructus expreſſit Catulus Senator ap. Plutarch. dum dixit: aliquando unum Conſulem malum, vix duos niſi Syllanis temporibus fuiſſe.

Dixeramus ſuprà §. 18. *Adverſum triplex quod à tyrannis intenditur malū, triplici opus eſſe remedio.* Quantum enim malum eſt, tantum remedium eſſe debet. Mala itaq; quæ à Tyrannis metuuntur *præveniri* debent aut *averti*. *Præveniuntur* ſi occaſionem illorum ſumma conſtantia ſubditi præcidāt. Sanè Populus Romanus ſi ea cōſtantiâ niſ9 fuiſſet, inter tot procerū diſſenſiones nō trāſcripſiſſet imperium Cæſaribus. *Avertuntur* autem per deſperationem, qua quiſque nimis preſſus vires accipit, quas non habet. Qua quod ſub Cæſaribus Populus Rom. non ſit uſus, factum quibusdam ſvaviludiis; quibus effectum, ut Populus adhuc in libertate ſe eſſe putaret. Præterea ſpe melioris Principis jactantur ſubditi; at v. malū Principē ſequitur potius, quā ſpem amittat melioris futuri Principis.

Diximus §. 40. ſeqq. *non facilè malos principes pro tyrannis accipiendos* aut dejiciendos eſſe. Indoles enim animi humani id ſvadet; Nemo ſc. omnino bonus. Itaq; ſi in uno deficiat,

ficiat, non debet amittere omnium autoritatem. Bene hanc in rem PLINIUS *Paneg. c. 4. §. 5.* alius in publico acceptam gloriam domi perdidit, & nullus extitit, cujus virtutes non confinio vitiorum læderentur. Et à DEO ſæpè mali Principes dati, qvi ferendi. Modeſtiâ ergo opus, adverſus qvam peccarũt Stoici in imperio Romano, qvi nec in minimis rebus volebant Cæſaribus gratificari, inde etiam tot cædes ſub Cæſaribus irritatis. Neque etiam uſui crebrę mutationes, qvia qvi ſæpe mutat imperia, ipſe qvoq; mutationes autoritatis ſuę experietur. Quicquid enim aliquis alicui facit, in ſe exemplum ſtatuit.

Diximus §. 45. *Ubi nihil modeſtiâ profectum & deventum ad ſummum iniquitatis, tyrannos ejici & tolli licere.* Ut enim non niſi deſperatos ad caſus urendo & ſecando utuntur medici; ita non ante exuenda obſequia, donec ad extremam deventum eſt neceſſitatem. Deus enim, cujus imago princeps eſt, vult ut etiam iniquis pareatur. Sic pro Nabuchodonoſore Judæi Deum orant. Peccarunt itaque illi, qui malos Principes ejecére, cum adhuc non eſſent peſſimi.

Diximus §. 48. *juſtam cauſam tollendi Tyrannos eſſe extremum diſcrimen libertatis,*

quod

quod in contemtu ſubditorũ & legum verſatur, qvi contemtus oritur ex proprio Tyrannis vitio ſuperbiâ. Quod intellexit P. Romanus, qui cum vellet oſtendere, juſtam ſe cauſam expellendorum Regum habuiſſe, omnia eorũ vitia ſub nomine ſuperbię cõprehendit & ultimum Regem Tarqvinium Superbum dixit.

Diximus §. 54. *Autoritate publicâ hanc imperii mutationẽ inſtituendam eſſe, neq; privatis permittendam.* Hæc adverſus Hiſpanor. & Pontificiorum qvorundam ſcripta, qvales MARIANÆ commentarii, multis in locis merito ob id flammis exuſti. Qvos omnes qvare damnemus, multæ ſunt rationes. Privati enim ſæpe ſunt depravatę opinionis. Privati ignari ſunt conſiliorũ publicorum & arcanorum imperii. Privati odiſſe ſolent imperantium actiones. Exemplum Reverentiæ in Principes eſt in V.T. ubi David noluit Saulum ut ut peſſimum Principem interficere. Qvem locum ubi D. AMBROSIUS attingit *l. 3. Offic.* quærit, cur noluerit? & reſpondet, primò habuit rationem pietatis, qvia noluit in Dei unctum manum attollere; habuitque qvoq; rationem prudentiæ, quia noluit dare exemplum ſubditis in futurum, itaque pro DEO & pro ſe fecit.

Dixi-

Diximus §.57.&58. *Non debere curare ſubditos, ſi alter Princeps eos à juramento fidelitatis ſolvat.* Ubi reſpicimus ad excommunicationes Pontificum, per qvas ſæpe Principes abſoluti imperii imperiis dejecti, qvod tamen hodie minus freqvens. Veneta tamen Reſp. & Eliſabetha & Jacobus VI. Anglor. Rex fuerunt excommunicati, ſed id nullo fundatur jure, qvam in rem legendus Jacobi Regis Apologeticus & quæ Paulus Venetus pro ſua ſcripſit Republicâ.

Diximus §. 59. *Sublato tyrannorum imperio præſtare formam qvoq; imperii mutari.* Sic Romani cum Regibus Regium quoque exuére imperium, adeò ut maximum maleficium cẽſeretur, ſi qvis à populo Romano Rex vocatus fuiſſet. Relictum tamen nomen penes *Regem ſacrorum*, qvia cum Diis inſtitutos Reges crederent, metuebant, impingere in Decreta Divinitatis, ſi nullam Regum reliqviſſent memoriam. Sed nulla vis ejus erat, ita ut nec verba ei ad populum facere liceret.

Diximus §. 62. ſeqq. *ſi non expediat mutari imperii formã, mutandam eſſe familiam Principum.* Familiâ qvippe mutatâ vix ullus erit vindictæ aut ultionis metus, qvi ferè ex illis eſt, qvi ſe referunt ad illos majores,

qui

qvi aliquando è faſtigio principatus ob Tyrannidem deturbati. Ea enim ambitio magnorum Principum, ut ſæpe læſos ſe exiſtimẽt à ſuis, priusqvam ſint nati, in majoribus. Sic Oriens Regibus adſvetus ejectis Tyrannis Regium retinuit imperium, unde tot ibidem tyrannorũ imperia & expulſiones legimus.

Diximus §. ult. *ejectis tyrannis decerni aliquid pro rep. & qvod decretum fuerit, perpetuo ſervari oportere.* Ita animati Romani, apud qvos veluti capitale erat de revocandis Regibus agere, unde Bruti filii ſupplicio affecti *Liv. l. 2. c. 5.* Ne enim mutationis primum exemplum alias mutationes ſecum trahat, conſtituendum eſt aliqvid, qvod certum ſit & immutabile. Qvę res multis in negotiis habent locum. Sic Veneti ejectis Jeſuitis, capitale conſtituerunt, ſi qvis de reſtituendis illis in Senatu impoſterum ageret.

## CAPUT V.

### *De Polyarchia ſive imperio plurium, imprimis de Ariſtocratia, ſive optimatum ſtatu, & diverſis ejus ſpeciebus.*

§. I.

Digitized by Google

§. 1.

POſt Monarchiam ſive unius Imperium deſcriptum, ſequitur illud Imperium plurium, quod Græcorum ſapientes Polyarchiam appellarunt.

§. 2. Quod qui non eſſe aut bene, ac pro utilitate publica habere ſe non poſſe arbitrati ſunt, nimio vel amore Monarchici ſtatus, vel ſiniſtro judicio functi admodum falluntur. Quanquã enim ut apud Tac. *Ann*. 1. c. 12. §. 4. eſt: Unum ſit Reipublicæ corpus, & unius animo regendum, ille unus idemque animus inter plures poteſt obtineri excitato ſcilicet eodem inter eos conſenſu, eademque in publico bono conſpiratione.

§. 3 Equidem multitudo omnis diſcors, rectæ Imperiorum adminiſtrationi adverſa eſt, optima tamen, ſi in unum quodammodo coaleſcit, quandoquidem neque multitudo ulla diu

diu conſiſtere queat, niſi utilitate aliqua contineatur, ac proinde civilis quoque ſocietas diſſipatur, quæ unitate quadam, tanquam anima, conſtat, niſi quapiam ratione multitudo unita efficiatur.

§. 4. Unio verò illa ex plurium inter ſe concordia reſultat, cùm autem concordia illa difficulter obtineri poſſit inter plures, ſuo arbitrio judicioque relictos, ac diverſis proinde ſententiis obnoxios, excitari tamen illa ac contineri facillimè poteſt legibus certis ac non movendis, in omnia quæ ſummam imperii concernunt, definitis.

§. 5. Quanquam enim in omni Imperio utiliſſimæ ſint leges, in illo plurium maximè neceſſariæ ſunt, quîs plurium animi, ut numero, ita ſtudiis diverſi, unicè conciliari poſſint.

§. 6. Vis igitur præcipua & pax Polyarchici omnis ſtatus ſit, ac ad ejus im-

imprimis facit æternitatem, pauciſſima, hoc eſt, ea tantùm, quæ legibus comprehendi non poſſunt, Imperantium arbitrio permittere.

§. 7. Sic enim futurum eſt, ut plures iſti, quoad capita rerum, planè inter ſe conveniant, & à pluribus quaſi quoddam unius Imperium referatur, non aliter atque ex diverſis numeris collectis, & conjunctis, unum aliquod, idque ſingulis majus, validiuſque conficitur, quod ſummam appellamus.

§. 8. Cæterùm duæ ſunt Polyarchici omnis Imperii ſpecies, Ariſtocratia, ſive optimatum, & Democratia ſive totius populi imperium, de quarum iſta primò nobis eſt dicendũ.

§. 9. Ariſtocratia autem ea imperii forma eſt, in qua in partem civium minorem, eamque genere, cenſu, & virtute imprimis excellentem, ſuprema omnis poteſtas eſt translata, adeò

ut

ut eam indepti, diverſis, ubi opus eſt; inter ſe muneribus & curis, in ſingulos alios ex populo, etiam genere & privatis fortunis ſimiles ſibi Imperium poſſint exercere.

§. 10. Alibi illi Senatores, alibi ordines, Patricii nonnunquam, plerunque optimates appellantur.

§. 11. Iſtorum verò certus eſt numerus, major alibi, alibi minor definitus, neque de eo certi quid licet præſcribere. Sunt quidem qui putant, quo numero iſti fuerint pauciores, durabilem magis & pacatum eſſe optimatum ſtatum, quod pauci faciliùs inter ſe, quàm plures, poſſint ſententiis convenire. Quibus tamē ex adverſo regerere licet, paucos faciliùs corrumpi poſſe, quàm plures, atque iterum unum ex paucis, ſi malè forſan velit, & in ſe unum transferre omnem Imperii ſtatum, faciliùs poſſe paucos, quàm

fortunæ, meliores ſummæ Rei præponuntur, quæ quidem laudatisſimæ meritò debent judicari. Non modò enim optimè in eam Rempublicam ſunt animati, in qua quoad ſupremas dignitates omnium virtutis ratio habetur, ſed & ad virtutis cultum tantò acrius omnes animantur.

§. 14. Nemo autem exiſtimet, eas Ariſtocratici Imperii ſpecies, etiam in Democratia ſeu populari imperio eſſe: Quanquã enim id inter ſe habeant commune, quod ex tota multitudine populi delecti Imperio imponantur, id tamen intercedit diſcrimen, quod in Democratia ex populo delecti, non tam ipſi præſint, quàm præſit populus, ex cujus mandato, arbitrio ac conſenſu omnia debent adminiſtrari; ubi verò in Ariſtocratico Imperio, ex populo delecti ad Regimen Reipublicæ vocantur, populo illi obno-



Digitized by Google

xii non ſunt, ſed exercent ſupremam in ſe translatam poteſtatem.

§. 15. Sunt alii, ex quibus, non ex totius populi multitudine, ſed tantum certis quibusdam ejus ordinibus & claſſibus leguntur, qui ſummam Reipublicæ ſunt curaturi, in quibus nimirum aut generis tantum aut divitiarum ratio habetur, nunquam interim excluſa nobilium aut divitum virtute, quæ ubi abeſt, & generis tantùm & divitiarum habetur ratio, vitium ejus ſtatus eſt, quem Ariſtocraticum appellamus. In his igitur aut tantùm nobiles, aut divites, aut tales, qui certùm poſſident legibusque præſcriptum cenſum, ad ſupremam curam evehuntur. Atque ea quidem Reipublicæ adminiſtrandæ ratio, in qua tam multi genere ignobiles ac tenuioris fortunæ excluduntur, turbatur facilè, niſi à nobilibus aut ditioribus quàm blandiſſime Imperium exerceatur.

§. 16.

Digitized by Google

§. 16. Sunt & aliæ, in quibus ut autoritate, ita honore, loco, & reverentia optimates omnes inter ſe ſunt pares; Sunt etiam, in quibus unus aliquis Principis nomine atque inſignibus ſupra cæteros excellit, in quo uno externa ſpecies Majeſtatis totius Reipublicæ repræſentatur, ita, ut vis interim ejus penes omnes maneat, unusque ille non majoris, quàm cæteri ſunt, autoritatis exiſtat.

§. 17 Ex quo quidem manifeſtè apparet, Ariſtocratica quædam imperia exiſtere, & eo nomine meritò appellanda eſſe, in quibus tamen Regium nomen & Regia inſignia, ut in Monarchico ſtatu inveniuntur. Non enim ex nomine aut externis inſignibus, ſed ſupremæ autoritatis vi, prout illa penes unum, aut inter plures diviſa eſt, de Monarchicis & Ariſtocraticis Imperiis eſt judicandum.



Digitized by Google

§. 18. Quænam vero ex iſtis Ariſtocratiæ formis debeat cenſeri optima, non una omnium ſententia eſt. Ex rationis tamen præſcripto ita fuerit judicandum: divitias quidem & nobilitatem ad augendum publicũ ſplendorem, externamq́; pompam ad modum eſſe comparatas, nihil tamen ſolas ad rectam cordatamq́; Reip. conferre adminiſtrationem. Populum vero quod ſpectat, cujus nonnulli in Ariſtocratico ſtatu habuere rationem cum optimatibus, illo conjuncto aliter fieri non poteſt, quin ex diverſitate fortunæ, diverſa quoq; conſtitutione judiciorum ſæpè numero atrociſſimi motus, ſemper autem exiſtant partium diſſenſiones, itaq; eam Ariſtocratiæ optimam formã exiſtimamus, in qua in deferenda ſuprema dignitata præcipuè ad magnitudinem & excellentiã ejus virtutis attenditur, quæ

non

non tantùm bonum virum, bonum civem, ſed bonum etiam Magiſtratum conſtituit. Ea enim virtus in Ariſtocratia totius imperii caput eſt, unde & ab ea huic imperio factum cognomentum.

§. 19. Nec tamen ideo poſtponimus opum & generis rationem, namq; ita ſtatuendum, bonos diviteſq; ſimul & generoſos illis, qui tantum boni aut divites præponi oportere; nam ut in virtute omnia ſunt, quæ ad imperii ſpectant æquitatē, ita in generis ſplendore & magnitudine opum maxima præſidia ſunt civilium virtutum. Eſt enim ex imperantium generis gloria plus in Remp. dignitatis; eſt etiam in opibus imperantium, quæ ærarium Reip. reſpectu ſuſtentandæ eorum neceſſariæ pompæ ſublevare poſſunt. Ad pacem quoq; publicam id plurimum facit. Si enim tantùm optimi ſummæ

Reip. præficerentur, excluſis optimis præter virtutem nobilitate & divitiis inſtructis, hi ob natam ex contumelia indignationem in præſidiis virtutis præſidium occupandæ dominationis collocarent.

§. 20. Atq; ita inſtitutis optimatibus eorum tanquam optimorum, non populi ſuffragio ſuffectio aliorum electioq; tribui debet: Nam id non eſſet agnoſcere præſentem Reip. formã & tueri, ſi aliquæ hîc eſſent populi partes, cum ſummi imperii loco ſit conferre ſummas imperii dignitates. In hac vero electione nihil dandum factionibus, per quas quarundam tantùm familiarum quibusdam paris loci excluſis ratio habetur: id enim ad concitandos motus, & adeò à poſtpoſitis ſubvertendum ſtatum optimatum plurimum facit.

§. 21. Expedit etiam perpetuam

Optima-

Optimatum adminiſtrationem eſſe quàm mutari: namq; mutatio factionibus latisſimum aperit campum, dũ quisq; quod ſit vacuum, mutatione ſibi deberi arbitratur. Quod de ſupremo imprimis accipiendum optimatũ ſenatu. Is enim perpetuus & quoad imperantium perſonas immotus eſſe debet. Aliter enim judicandum de aliis ſupremis adminiſtrationibus, in quibus unus aut pauci optimatum occupantur, in queis perſonæ etiam mutandæ, ne ſoli in iis & à cœteris diviſi ea acceptarent, quæ cum cœteris conjuncti, neutiquam ſibi posſent præſtare. Sed interea hic ſumma lex mos patriæ & munimentum tutisſimum libertatis, ex cujus præſcripto diverſas inter nationes diverſa optimatibus imperia mutabilia aut æterna permittuntur.

## EXPLANATIO.

DIximus §. 1. & 2. *Polyarchiam* eſſe, ubi *plures ſummæ rerum præponuntur*. Eſſe autem tales experientia probat, & docet, & eſſe poſſe bonas ratio oſtendit. Negat tamen id MACHIAVELLUS eo argumento, quod nulla ſit concordia inter pares potentia, & ſic nihil poſſit pro communi bono decerni. Sed hoc inde non ſequitur. Nam hîc attendendum 1. *ad numerum plurium*. Hoc reſpectu plures non poſſent benè adminiſtrare, cùm tamen optime ratio conſtet, ſi uni reddatur, ut ap. TAC. inquit *Salluſtius l. 1. A. c. 6.* 2. *ad conſenſum*, per quem plures ad eundem ſcopum tendunt. Poſſunt itaq; plures unius imagine imperare, & tamen uni quaſi redditur imperandi ratio, cum omnes tanquam unius, & unius Imperii omnes habeant rationem.

Munia ergò plurium pariter imperio fungentium dupliciter conſideranda. *1. Reſpectu ipſorum inter ſe*, & *2. reſpectu ſubditorū*. *Reſpectu ipſorum inter ſe* ut *conjuncti* ſunt & *disjuncti*. *Conjuncti* quidem ita, ut quoad ſententiam, ſcopum imperandi, ac finem planè inter ſe cōveniunt; & omnes unum referentes magiſtratum, unum & eundem imperandi habent animum, unam & eandem imperandi poteſtatem & voluntatem. *Disjuncti*

ita, ut, cum variæ ac diverſæ ſint ſupremæ Reip. partes, munia inter ſe dividant, & adminiſtrationem, ut ordinem ſuum & locum pro donorum & meritorum in Remp. ratione quisq; teneat, ut deniq; in deliberationibus ordine quisq; conſiliorum ſuorum exponat rationem; ex quibus omnibus una omnium & communis ſententia conſtituatur. Ut enim in ædiũ ſtructura diverſæ ſunt partes, diverſi uſus, quæ cum ſibi invicẽ in abſolvenda ſtructura reſpondeant, pro iisdem ferè, & quanquam diverſæ & diviſæ ſunt, pro conjunctis habentur. Ut etiam diverſæ corporis partes, diverſarumq; formarum, earũ tamen actiones ad totius diriguntur conſervationem: ſic dum multi optimates unum Reip. bonũ intendunt, pro uno quaſi habentur Magiſtratu. *Reſpectu ſubditorum* conſiderandi ſunt, ut *conjuncti* & *disjuncti*. *Conjuncti*, ut omninò ſtatuere poſſint ſubditi, ſe non multos habere Dominos, ſed multos quidem numero Principes, amore tamen & affectu omnium in ſubditos pari unum. *Disjuncti*, ut, quandocunq; occaſio rerum & neceſſitas id expoſcit, unum dignitate & peritia præ cæteris pollentem ex ordine ſuo eligant, qui quaſi Monarcha, & ad quem omnes tum reſpiciant, locum tueatur, quod ubi bella ge-

renda ſunt, cùm unum tantum Imperatorem eſſe expediat, non alibi; in his Rerump. formis locum habet. Hujus enim conjunctionis & disjunctionis uſus ad ſubditos referri debet. Conjunctione enim fit, ut licet diverſæ ſint perſonæ, non diverſæ earum ſententiæ, ne vacuum inde aliquod in Rep. relinquatur, quo ante tempora Cæſarum Romani non reſpexerunt. Disjunctione autem fit, ut unus inter cœteros dignitate præcellens Reip. neceſſitati provideat, qui tamē omnia ad ejus incrementa dirigere debet & dirigere tenetur. Malè ergo Cæſar, Pompejus, Sylla, Cinna omnia ad imperium trahebant ſuum, quo extirpata eſt Polyarchia Romana.

Diximus §. 4. & 5. *In Polyarchico* præcipuè *ſtatu neceſſarias eſſe* bonas *leges*. Cōtra quod præceptum profecto peccatum à *Romanis*, qui quoad fundamentum imperii omnia potius Magiſtratibus, quàm legibus fidebant. *Veneti* melius, qui ab initio leges conſtituerunt, quæ hactenus immotæ adverſus ſuorū ambitionem & externam invidiam ſtetére.

Diximus §. 8. *Duas eſſe Polyarchiæ ſpecies, Ariſtocratiam & Democratiam*. Ac primâ quidem fronte duo iſti Reip. ſtatus vix commodè diſtingvi poſſe inter ſe videntur. Nam in utroque pauci ſunt præpoſiti rerum

ſummæ

Digitized by Google

ſummæ, in Ariſtocratico pauci optimates; in Democratico pauci ex populo delecti; interea immane inter utrumque diſcrimen. Cum enim populum in Democratia vocamus, quotquot ſunt, omnes; cum in Ariſtocratia Optimates, partem tantùm populi notamus. In Democratia pauci omnium nomine, in Ariſtocratia pauci ſed ſuo nomine denotantur. Pauci hi in Democratia non ſibi, ſed toti populo adminiſtrationis atq; rerum ſuarum judicium debent; Optimates verò aliorum ſecuri & ſibi ſolis pares ſatis habent, ſi ſibi ipſis de ſe & publicis actionibus judicium relinquant. Ita non perſonæ, ſed & ipſum imperium ejusque modus palam hic inter ſe diſtingvuntur. Porro autem *Ariſtocratia dupliciter conſideranda*, habito *reſpectu* ad eos *qui imperant*, & *qui obſequuntur*. Quod Optimates imperantes concernit, ita de iisdem ſtatuendum: quandoquidem intermedii ſunt inter Principem & Populum, propius tamen à principum, quam populi imperio abſunt. Ipſa quippe adminiſtrationis ratio hoc evincit. Cùm enim minùs libertatis ſub Principibus, quàm totius populi imperio ſit, optimates nō quidem ſinguli, ſed omnes juncti veluti Principes quidam ſunt, & propemodum par ſub-

ditorum conditio ſub optimatibus, quam ſub unius Principis eſt imperio, niſi quod libentius & facilius, pro utilitate ſua expeditiùs ſubditi ſe relinquant virtutibus judiciisq; multorum, quam unius. Quod enim providere unus aut ſolus non poteſt, alter velut in partem curarum bono Reip. vocatus providet & impēdit, unde maximè laudabilem hancReip. formā exiſtimamus & optimam ARISTOT. appellat. Cæterum ut inomni ſtatu Polyarchico, ita in Ariſtocratico præprimisbonas eſſe leges cōvenit. Eſt autē& vocatur bona conſtitutio legum nō quatenus ex æquitatis & virtutis dictamine tanquā optimæ cōſtitutæ ſunt leges;ſed quod ita cōſtitutis debitum obſequium defertur: Quamobrem in omni hac Ariſtocraticarum legum conſtitutione duo ſunt obſervanda 1. *ut, qui ſunt in Rep. legibus parere velint. 2. ut ipſæ quibus parent leges optimæ conſtitutæ ſint atq; excogitatæ.* Nam,ut non raro fit, ut bonæ ſint leges & nemo eis pareat,ita & evenire poteſt, ut legibus quidem omnes pareant, & tamen nihil magis propterea ſint bonæ. Videtur autem maximè conveniens eſſe Reip.,quam tenent optimates, ut in ea optimæ & exquiſitisſimæ ſint leges: namq; in Monarchia non tam æquitas quam unius voluntas eſt, in Democratia

mocratia propter multitudinem & varietatē conſiliorum potiùs confuſio quædam, quam rectè & ex ordine conſtitutę leges eſſe videntur. Proprium igitur & peculiare quid optimatum eſt, non ſe ſibi ſeorſim, ut Principes, non aliis extra ſe, ut illi, qui ex populo electi, ſed ſibi ſuorumq; ſuffragiis accommodare ſeſe, atq; ita diſponere acceptam poteſtatem, ut iſti qui parent, nec dominationem unius, nec confuſionem tanquam omnium experiri videantur. Ex quibus apparet, quid de ſubditis Ariſtocratici ſtatûs ſtatuendum: Namq; liberiores ſunt, quàm ſi à principibus, pacatiores quàm ſi à populo regerentur. Parent ſed ita, prout vident æquitati congruum eſſe: quam æquitatem præſtant illi, quibus imperium delatum in cœteros, quo pacto parere ferme idem eſt quod imperare. Quando enim leges benè ſunt conſtitutæ (uti tales hîc deſideramus) nemo ignorat ad parendum ſe obſtringi, nemo eſt qui ſibi ipſi ſponte ſua veluti imperium ad obſequendum non imponat; quippe unusquisq; id, quod videt, bonum eſſe, amat, nec amat tantum, ſed per obſequium amplecti etiam conatur.

Diximus §. 12. *Ariſtocratiæ diverſas quasdam eſſe ſpecies*, quarum prima eſt, in qua viri ex amuſſim boni, ſpectatæ virtutis & integrita-

tis ſola ejus habita ratione gubernant, atque dominantur, in qua proinde fit, ut idem dicatur eſſe, & ſit bonus vir, bonus civis, bonus Reip. adminiſtrator, adeoq; in ejusmodi ad imperium vocandis nulla fortunæ, nulla generis, nulla divitiarum, ſed tantummodo boni animi & excellentisſimarum quarumvis virtutum habeatur ratio. Sed quia rari in mundo boni, facilius eſt hanc deſcribere quam invenire.

Diximus §. 15. præter illam primam *alias* quoq; *dari ariſtocratiæ ſpecies*, ubi tamen nunquam excludenda ſit virtus. Omnis enim Ariſtocratia ſemper virtutem intendere debet, quæ anima eſt ejus imperii, ſed præter hæc reſpiciunt quædam opes, genus, populum, quo reliquæ formæ à prima differunt. Exemplum Ariſtocratiæ ex poſteriore genere eſt ap. *Carthaginenſes*, in quorum Rep. occurrebat Ariſtocratia, quia virtute præditi, Democratia quia è populo, Oligarchia, quia divites & pauci eligebantur ad Magiſtratus gerendos. Et *Batavor.* Resp. fere ad iſtam Ariſtocratiæ ſpeciem accedit. Nam & virtutis & opum & populi habetur ratio, unde in antiquisſimis conſtitutionibus Principum duo dicuntur de ſcabinis & conſulibus, debere eos ditisſimos è populo eſſe & optimos. Erat

quoq;

quoq; apud Spartanos quædam Ariſtocratiæ ſpecies; quorum Resp. conſtitit ex Ariſtocratia, quia optimorum, & Democratia, quia inter optimos populi ratio potius habita quam nobilium.

Diximus §.18. & 19. optimam hanc formarum iſtarum eſſe, quæ virtutem reſpicit, non poſtponendas tamen opes & generis ſplendorem, ita tamen ut primario ad bonos attendatur. Bonum verò in publicis conſiliis non ita conſiderandum, prout eſt in animo uniuscujusq;, ſed quatenus hoc bonum commodum in Remp. confert. Itaq; præſidiis opus virtutis, quæ in opibus & dignitate generis, quo referendum illud, quod ARIST. in *Ethicis* ait: Pauperem quidem liberalem eſſe reſpectu animi & affectus benefaciendi, ſed magis liberalem eſſe, qui cum ſit opibus præditus, reipſa declarat liberalitatem. Hoc inſtitutum fuit Romanorum, qui eligebant ſuos Conſules & Prætores, qui tamen nihil ex publico habebant. Et hodiè ap. Batavos Scabini & Conſules nullum accipiunt ſtipendium, quod ipſum PLATO quoq; ſvadet *in 1. de LL.*

Diximus §. 20. electionem & ſuffectionẽ aliorum optimatibus permittendam. Nihil interim dandum factionibus, quarum vi

quarun-

quarundam tantum familiarum ratio habetur. Factiones ejuſmodi omne ævum tulit, & exempla malorum inde exortorū. Nam cœteri contumelia accenſi novarum rerum occaſionem inde arripiunt, quod periculum præcipue ibi, ubi multi nobilitate & divitiis excellunt. Qua de cauſa malè quidam ominantur Reip. Venetæ, quæ cum ingentem vim habeat divitum & nobilium, officiis & Magiſtratibus ſatisfacere non poteſt omnibus.

Diximus §. 21. & ult. præſtare perpetuum eſſe optimatum imperium, quam id mutari. Sic fit ap. Venetos & Genevates, quod pro arcano ejusdem Reip. habetur. Quod ipſum præcipue de ſummo Optimatum ſenatu intelligendum. Aliter enim judicandum de illis adminiſtrationibus, in quibus unus aut pauci ex optimatibus occupantur, in quibus etiam perſonæ mutandæ. Contra apud Batavos ſummus hic ſenatus triēnio ferè mutari ſolet, cum Veneti perpetuum Ducem habeant, ſed nullum inde periculum, cum Dux ſub legibus agat, iisque valde ſit aſtricta ejus poteſtas.

Ca-

## Caput VI.

*De arcanis ſeu interioribus conſiliis, quibus Ariſtocraticus ſtatus, ille imprimis in quo Patricii ſoli Reipublicæ præſunt, adverſus totius plebis conjurationẽ, & Patriciorum ſingulorum ambitionem confirmatur.*

§. 1.

ATque ita de arcanis Optimatum conſiliis eſt dicendum, quibus cavetur imprimis ne aut in populum, aut in unum aliquem vel paucos ex Optimatibus ſuprema Imperii poteſtas devolvatur.

§. 2. Nam niſi hæc imprimis impediantur, plebs avida libertatis, quam in occupâta vi & licentia poteſtatem conſiſtere arbitratur, & ambitio ſumma affectantium, & in ſe omnem autoritatem collegarum transferre conantium collegarum, non diu ſtabit Reſpublica.

§. 3. A-

§. 3. A collegis & optimatibus, ut primo loco dicam, quæ imminere poſſint diſcrimina his ferè rationibus depelluntur.

§. 4. (I.) Sicut optimatum ſenatus immortalis eſt, in eumque ſemel adlectum, quamdiu ſupereſt, neque moveri loco promeruit, haberi oportet, ita publicæ aliæ majorisque momenti dignitates, ad tempus tantùm geſturis deferuntur.

§. 5. Ita enim futurum eſt, ut nemo vi ad invadendam publicam dignitatem autoritate abutatur.

§. 6. (II.) Quod privatam & publicam pompam & alia ejusmodi judicia ſpectat, quibus capiuntur & acquiruntur judicia vulgi, certi eorum modi, ultra quos exorbitare nemini, quamvis majoris, quàm collegæ autoritatis, liceat, immota lege deferuntor.

§. 7. Nam

§. 7. Nam hoc pacto illi fortuna majores, in judicio vulgi haud majores, quàm cæteri, habebuntur.

§. 8. (III.) Arces munitas iis præſertim in locis, in quibus momentum aliquod rerum ſit, privata autoritate nemini optimatum extruere liceto.

§. 9. Sunt enim ſedes ad invadendum Imperium & aliorum inhibendam autoritatem comparata.

§. 10. (IV.) Non ipſi, neque eorum liberi cum Principis liberis matrimonium inire permittuntor.

§. 11. Talibus quippe familiis illigati, in pari cum collegis autoritate nolunt conſeneſcere, & à propinquis impulſi, eorumque robore ſuſtentati ad eadem exempla & ſumma Imperii aut ipſi impelluntur, aut Principes, quibus juncti ſunt, aut ſuos junxerunt, cupiunt promotos.

§. 12. (V.) Tituli & ejusmodi nomina

mina & inſignia majorum, quæ ab exteris Principibus ſunt delata, non admittuntor.

§. 13. Nam iis donati ſupra pares ſe evehunt, & alii potiùs, quàm ſuæ Reipublicæ obſtringuntur.

§. 14. (VI.) Sed & publica Optimatum autoritate novi inuſitatique tituli, in neminem collegarum quamvis præ cæteris optimè meritum conferuntor.

§. 15. Nam in plurium imperio id fixum maneat, quæ ab ſingulis Optimatum bene geſta ſunt, non in unius virtutes conferri, ſed omnium pariter auſpiciis debent æſtimari.

§. 16. (VII.) Haud plures ejusdem familiæ, quam unus ſupremo ſenatui Optimatum interſunto, neque in majoribus dignitatibus multi ejusdem ſanguinis loco eodem aut tempore occupantor.

§. 17. A-

§. 17. Alias quippe ex mutua & pietate expreſſa conſpiratione animorum adverſus præſentem ſtatum Reipublicæ facilè oriri poſſunt pernicioſæ conſpirationes.

§. 18. (IIX.) Certus Optimatum numerus, extra quem irrita habeantur decreta, conſulta & leges, pauciorum imprimis definitor.

§. 19. Ita enim fiet, ut pauci nihil facile pro ſe adverſus alios decernant, vel ſi decreverint, nullarum virium decreta ejusmodi habeantur.

§. 20. (IX.) Ubi majoris momenti curæ ſe offerunt, & rerum indoles id permittit, plures potiùs ex optimatibus, qvàm unus ex iis occupantor.

§. 21. Ea enim ratio plurium præſertim optimatum Imperii eſt, ut in eo majora pluribus tutiùs quàm uni committantur.

§. 22

ditorum conditio ſub optimatibus, quam ſub unius Principis eſt imperio, niſi quod libentius & facilius, pro utilitate ſua expeditiùs ſubditi ſe relinquant virtutibus judiciisq; multorum, quam unius. Quod enim providere unus aut ſolus non poteſt, alter velut in partem curarum bono Reip. vocatus providet & impedit, unde maximè laudabilem hanc Reip. formã exiſtimamus & optimam ARISTOT. appellat. Cæterum ut in omni ſtatu Polyarchico, ita in Ariſtocratico præprimis bonas eſſe leges cõvenit. Eſt autẽ & vocatur bona conſtitutio legum nõ quatenus ex æquitatis & virtutis dictamine tanquã optimæ cõſtitutæ ſunt leges, ſed quod ita cõſtitutis debitum obſequium defertur. Quamobrem in omni hac Ariſtocraticarum legum conſtitutione duo ſunt obſervanda 1. *ut, qui ſunt in Rep. legibus parere velint.* 2. *ut ipſa quibus parent leges optimæ conſtitutæ ſint atq; excogitatæ.* Nam, ut non raro fit, ut bonæ ſint leges & nemo eis pareat, ita & evenire poteſt, ut legibus quidem omnes pareant, & tamen nihil magis propterea ſint bonæ. Videtur autem maximè conveniens eſſe Reip., quam tenent optimates, ut in ea optimæ & exquiſitisſimæ ſint leges: namq; in Monarchia non tam æquitas quam unius voluntas eſt, in Democratia

mocratia propter multitudinem & varietatē conſiliorum potiùs confuſio quædam, quam rectè & ex ordine conſtitutę leges eſſe videntur. Proprium igitur & peculiare quid optimatum eſt, non ſe ſibi ſeorſim, ut Principes, non aliis extra ſe, ut illi, qui ex populo electi, ſed ſibi ſuorumq; ſuffragiis accommodare ſeſe, atq; ita diſponere acceptam poteſtatem, ut iſti qui parent, nec dominationem unius, nec confuſionem tanquam omnium experiri videantur. Ex quibus apparet, quid de ſubditis Ariſtocratici ſtatûs ſtatuendum: Namq; liberiores ſunt, quàm ſi à principibus, pacatiores quàm ſi à populo regerentur. Parent ſed ita, prout vident æquitati congruum eſſe: quam æquitatem præſtant illi, quibus imperium delatum in cœteros, quo pacto parere ferme idem eſt quod imperare. Quando enim leges benè ſunt conſtitutæ (uti tales hîc deſideramus) nemo ignorat ad parendum ſe obſtringi, nemo eſt qui ſibi ipſi ſponte ſua veluti imperium ad obſequendum non imponat; quippe unuſquiſq; id, quod videt, bonum eſſe, amat, nec amat tantum, ſed per obſequium amplecti etiam conatur.

Diximus §. 12. *Ariſtocratiæ diverſas quaſdam eſſe ſpecies*, quarum prima eſt, in qua viri ex amuſſim boni, ſpectatæ virtutis & integritatis

tis ſola ejus habita ratione gubernant, atque dominantur, in qua proinde fit, ut idem dicatur eſſe, & ſit bonus vir, bonus civis, bonus Reip. adminiſtrator, adeoq; in ejusmodi ad imperium vocandis nulla fortunæ, nulla generis, nulla divitiarum, ſed tantummodo boni animi & excellentisſimarum quarumvis virtutum habeatur ratio. Sed quia rari in mundo boni, facilius eſt hanc deſcribere quam invenire.

Diximus §. 15. præter illam primam *alias* quoq; *dari ariſtocratiæ ſpecies*, ubi tamen nunquam excludenda ſit virtus. Omnis enim Ariſtocratia ſemper virtutem intendere debet, quæ anima eſt ejus imperii, ſed præter hæc reſpiciunt quædam opes, genus, populum, quo reliquæ formæ à prima differunt. Exemplum Ariſtocratiæ ex poſteriore genere eſt ap. *Carthaginenſes*, in quorum Rep. occurrebat Ariſtocratia, quia virtute præditi, Democratia quia è populo, Oligarchia, quia divites & pauci eligebantur ad Magiſtratus gerendos. Et *Batavor.* Resp. fere ad iſtam Ariſtocratiæ ſpeciem accedit. Nam & virtutis & opum & populi habetur ratio, unde in antiquisſimis conſtitutionibus Principum duo dicuntur de ſcabinis & conſulibus, debere eos ditisſimos è populo eſſe & optimos. Erat

quoq;

quoq; apud Spartanos quædam Ariſtocratiæ ſpecies; quorum Resp. conſtitit ex Ariſtocratia, quia optimorum, & Democratia, quia inter optimos populi ratio potius habita quam nobilium.

Diximus §.18. & 19. optimam hanc formarum iſtarum eſſe, quæ virtutem reſpicit, non poſtponendas tamen opes & generis ſplendorem, ita tamen ut primario ad bonos attendatur. Bonum verò in publicis conſiliis non ita conſiderandum, prout eſt in animo uniuscujusq;, ſed quatenus hoc bonum commodum in Remp. confert. Itaq; præſidiis opus virtutis, quæ in opibus & dignitate generis, quo referendum illud, quod ARIST. in *Ethicis* ait: Pauperem quidem liberalem eſſe reſpectu animi & affectus benefaciendi, ſed magis liberalem eſſe, qui cum ſit opibus præditus, reipſa declarat liberalitatem. Hoc inſtitutum fuit Romanorum, qui eligebant ſuos Conſules & Prætores, qui tamen nihil ex publico habebant. Et hodiè ap. Batavos Scabini & Conſules nullum accipiunt ſtipendium, quod ipſum PLATO quoq; ſvadet *in 1. de LL.*

Diximus §. 20. electionem & ſuffectionẽ aliorum optimatibus permittendam. Nihil interim dandum factionibus, quarum vi

quarun-

quarundam tantum familiarum ratio habetur. Factiones ejuſmodi omne ævum tulit, & exempla malorum inde exortorū. Nam cœteri contumelia accenſi novarum rerum occaſionem inde arripiunt, quod periculum præcipue ibi, ubi multi nobilitate & divitiis excellunt. Qua de cauſa malè quidam ominantur Reip. Venetæ, quæ cum ingentem vim habeat divitum & nobilium, officiis & Magiſtratibus ſatisfacere non poteſt omnibus.

Diximus §. 21. & ult. præſtare perpetuum eſſe optimatum imperium, quam id mutari. Sic fit ap. Venetos & Genevates, quod pro arcano ejusdem Reip. habetur. Quod ipſum præcipue de ſummo Optimatum ſenatu intelligendum. Aliter enim judicandum de illis adminiſtrationibus, in quibus unus aut pauci ex optimatibus occupantur, in quibus etiam perſonæ mutandæ. Contra apud Batavos ſummus hic ſenatus triēnio ferè mutari ſolet, cum Veneti perpetuum Ducem habeant, ſed nullum inde periculum, cum Dux ſub legibus agat, iisque valde ſit aſtricta ejus poteſtas.

## CAPUT VI.

*De arcanis ſeu interioribus conſiliis, quibus Ariſtocraticus ſtatus, ille imprimis in quo Patricii ſoli Reipublicæ præſunt, adverſus totius plebis conjurationẽ, & Patriciorum ſingulorum ambitionem confirmatur.*

§. I.

ATque ita de arcanis Optimatum conſiliis eſt dicendum, quibus cavetur imprimis ne aut in populum, aut in unum aliquem vel paucos ex Optimatibus ſuprema Imperii poteſtas devolvatur.

§. 2. Nam niſi hæc imprimis impediantur, plebs avida libertatis, quam in occupâta vi & licentia poteſtatem conſiſtere arbitratur, & ambitio ſumma affectantium, & in ſe omnem autoritatem collegarum transferre conantium collegarum, non diu ſtabit Reſpublica.

§. 3. A.

§. 3. A collegis & optimatibus, ut primo loco dicam, quæ imminere poſſint diſcrimina his ferè rationibus depelluntur.

§. 4. (I.) Sicut optimatum ſenatus immortalis eſt, in eumque ſemel adlectum, quamdiu ſupereſt, neque moveri loco promeruit, haberi oportet, ita publicæ aliæ majorisque momenti dignitates, ad tempus tantùm geſturis deferuntur.

§. 5. Ita enim futurum eſt, ut nemo vi ad invadendam publicam dignitatem autoritate abutatur.

§. 6. (II.) Quod privatam & publicam pompam & alia ejusmodi judicia ſpectat, quibus capiuntur & acquiruntur judicia vulgi, certi eorum modi, ultra quos exorbitare nemini, quamvis majoris, quàm collegæ autoritatis, liceat, immota lege deferuntor.

§. 7. Nam

§. 7. Nam hoc pacto illi fortuna majores, in judicio vulgi haud majores, quàm cæteri, habebuntur.

§. 8. (III.) Arces munitas iis præſertim in locis, in quibus momentum aliquod rerum ſit, privata autoritate nemini optimatum extruere liceto.

§. 9. Sunt enim ſedes ad invadendum Imperium & aliorum inhibendam autoritatem comparata.

§. 10. (IV.) Non ipſi, neque eorum liberi cum Principis liberis matrimonium inire permittuntor.

§. 11. Talibus quippe familiis illigati, in pari cum collegis autoritate nolunt conſeneſcere, & à propinquis impulſi, eorumque robore ſuſtentati ad eadem exempla & ſumma Imperii aut ipſi impelluntur, aut Principes, quibus juncti ſunt, aut ſuos junxerunt, cupiunt promotos.

§. 12. (V.) Tituli & ejusmodi nomina

Digitized by Google

§. 17. Alias quippe ex mutua & pietate expreſſa conſpiratione animorum adverſus præſentem ſtatum Reipublicæ facilè oriri poſſunt perniciosæ conſpirationes.

§. 18. (IIX.) Certus Optimatum numerus, extra quem irrita habeantur decreta, conſulta & leges, pauciorum imprimis definitor.

§. 19. Ita enim fiet, ut pauci nihil facile pro ſe adverſus alios decernant, vel ſi decreverint, nullarum virium decreta ejusmodi habeantur.

§. 20. (IX.) Ubi majoris momenti curæ ſe offerunt, & rerum indoles id permittit, plures potiùs ex optimatibus, qvàm unus ex iis occupantor.

§. 21. Ea enim ratio plurium præſertim optimatum Imperii eſt, ut in eo majora pluribus tutiùs quàm uni committantur.

§. 22

Digitized by Google

§. 22. (X.) Nullarum nobilium familiarum, eorumque, qui in honoribus publicis olim poſiti fuêre, poſteri excluduntor aut opprimuntor, quavis potiùs ratione juvantor, promoventor.

§. 23. Excluſi enim & oppreſſi cupidine vindictæ, plebem adverſus rerum potientes concitaturi ſunt.

§. 24. (XI.) Si cujus unius autoritas apud populum, bonis licet artibus quæſita, nimia jam facta fuerit, & cœteris formidoloſa, non tam indicto Oſtraciſmo, Græcorum olim majoribus laudato, aut aliis ejuſcemodi iniquis modis, ſed eo in poſterum in his, in quibus gerendis, aut acceptam autoritatem augere, aut accepta abuti poſſet, non occupando, cœteri optimates occurrunto.

§. 25. Ut enim nocere nunqvam poſſunt Reipublicæ ſummæ eam admini-

miniſtrantium virtutes, ita facilè nocere poteſt, præſertim in plurium optimatum Imperio, in qvo de ſingulis paria expedit eſſe judicia ſubditorum major fama ex iis reportata.

§. 26. (XII.) Denique ubi ſea placuit Ariſtocratici Imperii forma, in qua penes unum, quaſi Principem, reſidet ſpecies & pompa externa Majeſtatis, accuratis ſingularibusque & ad augendum & ad confirmandum optimatum ſtatum comparatis legibus, veluti vinculis, facilè vincire auſuris, ejus ambitionẽ cæteri conſtringunto.

§. 27. Leges enim & inſtituta, quæ uni alicui in plurium Imperio plurima permittunt, ne quis ea in perniciem convertat libertatis, aliis continuò frænari debent & cohiberi.

§. 28. Atque his quidem ita ſe habentibus inter ſe Patricii ſecuritatem ſibi poſſunt polliceri.

§. 29.

Digitized by Google

§. 29. Quare jam reſtat, ut ea qvoque, quibus plebis adverſus patricios conjurationes præveniri poſſunt, perſequamur, quæ quidem, omiſſis iis, qvæ Ariſtoteli memorata olim politicum uſum habuerunt, præcipua iſta ſeſe offerunt.

§. 30. (I.) Patricii cum plebejis matrimonia non ineunto, aut ſi inierunt, aditus eis ad honores præcluſus eſto.

§. 31. Ejusmodi enim imparibus connubiis fit, ut quæ patriciis ſolis debita ſunt, plebs ſibi etiam deberi arbitretur, & per patricios ad ſummam rerum irrepat, & dignitas ac æſtimatio patriciorum haud parum imminuatur.

§. 32. (II.) Injurias ac contumelias Patriciis à plebejis illatas ſeveriſſimè vindicanto.

§. 33. Ita enim in ſingulis metu

pœnæ

pœnæ omnium autoritas conſervatur.

§. 34. (III.) Injuriæ & contumeliæ à Patricio plebejo illatæ haud minùs ſeverè puniuntor.

§. 35. Quisque enim odit, mutatumque cupit eum Reipublicæ ſtatum, ubi imperantium ſuperba & iniqua ingenia ſubditi experiuntur.

§. 36. (IV.) Patricij, qui jam rerum potiuntur, difficillimis quantumvis temporibus ſedem Imperij & curas non deſerunto.

§. 37. Aliàs enim plebs quaſi vacuam Rempublicam eſt invaſura.

§. 38. (V.) Si quæ patriciæ familiæ imminuantur, atq; ad pudendam paupertatem dilabantur, publica liberalitate ſuſtentantor, & ad tollendos liberos ea ratione invitantor.

§. 39. Sic enim qui Rempublicam gerere posſint, nõ facilè ſunt defuturi.

§. 40. (VI.) In Patriciorum

Y nobi-

Digitized by Google

nobilium, vel eqveſtrē ordinem, nunquam aut rarò ob exquiſitisſima merita plebeji cooptantor, atque ab exteris Principibus cooptati, ſupremorum tamen honorum gerendorum capaces non agnoſcantur.

§. 41. Aliàs enim plebeji emendicato aut empto nobilium titulo circumveſtiti, veris patriciis tandem exclusſis & ſuperatis totam tandem Rempublicam nullo ſibi negotio vindicabunt.

§. 42. (VII.) Prædia nobilium, ex quibus hac ætate nomina & tituli deſumuntur, quocunque tandem titulo plebejis posſidere non liceto.

§. 43. Si enim aliter hoc fiat, progresſu temporis plebejorum poſteri, iisdem nominibus asſumtis, pro Patriciis ſeſe incipient venditare.

§. 44. (IIX.) Sed & nobilium familiarum cenſores, quos Heroldos vulgò nunc

Digitized by Google

nunc vocant, conſtituuntor, hiq; ſingulorum ex iis matrimonia ac poſteros cum cura ac fide annotanto.

§. 45. Ea quippe ratione futurum eſt, ut veri à falſis patriciis nobilibusque ſtatim dignoſcantur.

§. 46. (IX.) Plebejorum invicem conventus non admittuntor, aut ſi admittere ſubinde neceſſum ſit, quidam ex patriciis Magiſtratibus ijs præſunto.

§. 47. Hoc enim pacto multitudinis adverſus patricios conjurationes commodisſimè præveniuntur.

§. 48. (X.) Si quæ patriciorum inter publica conſilia extiterint diſſenſiones, illæ in vulgus non propalantor, ſed inter ea, quæ incognita plebi eſſe oportet diligentisſimè habetor.

§. 49. Enimverò, niſi id fiat, Plebeji in ſtudia abituri, & Imperium ut diviſum invaſuri ſunt.



Digitized by Google

§. 50. (XI.) Ubi id obtineri poteſt armata plebs non eſto, & arma civium ſub patriciorum cuſtodia ſunto.

§. 51. Expedit enim, ut in plebejorum manu non ſint inſtrumenta invadendæ dominationis.

§. 52. (XII.) Quemadmodum Patricios ſingularibus quibusdam privilegiis ſupra plebejos eminere haut abſurdum eſt, ita populo gravibus non gaudento, & in judicio paribus cum plebejis ambulanto.

§. 53. Nam ſi in his quodam jure plebeji cum Patriciis non contineantur, horum imperium immotum ſtabileq; haud eſſe poterit vel diuturnum.

§. 54. (XIII.) Denique ad tributa & vectigalia præſtanda ad plebejorum inſtar patricii tenentor.

§. 55. Cum enim patriciorum agri plerique ſint & majores opes, ægre fert reliqua multitudo ſubditorum, ſuis

tantùm

tantùm iisque tenuioribus fortunis ærarium publicum juvari,

§. 56. Atque hæc potiſſimùm illa capita ſunt, quibus obſervatis, & cum blando Imperio conjunctis, ſuum plebi Imperium maximè probant, & adverſus quaslibet conjurationes tutiores ſemper conſiſtunt.

## *EXPLANATIO.*

AD arcana Ariſtocratiæ nos jam vocat rerum ordo. Horum II. §. 6. eſſe docuimus, ne quis ullâ in re, quę vulgò accepta exorbitet. Aliàs enim unius major fit gratia, cum omnium par eſſe debeat. Ea enim natura humana, ut nemo quicquam gratis agere velit, ne dum ut gratis ſit liberalis, quod in ejusmodi pompis fieri amat. Itaque procul dubio largitor habet ſcopũ ſuæ liberalitatis, & eſt ſemper in hoc liberalitatis uſu corruptor & corruptus, ut ait TAC. *l. 3. A. c. 54.* nec immeritò has largitiones vocat LIVIUS ritamenta temeritatis apud plebem. Non excludimus tamen hanc virtutem, ſed dicimus, liberalitate & magnificentia utendum pro modo honorũ & abundantiæ (ut TAC. in *Agric.* c. 6.) id autẽ eſt nõ excedere præſentem

& communem cum aliis dignitatem, ſed eam tantam quantam habemus declarare & confirmare. Virtus manet, cum ipſa pretium ſui manet; Virtus eadem vitium eſt, ubi aliquid per eam extra virtutem quæritur & affectatur.

§. 8. Dictum eſt, optimates non debere arces extruere in locis opportunis privatâ auctoritate; Sic Romani Valerium Conſulem in ſuſpicionem regni vocarunt, quod in Velia ædificaſſet, apud Liv. *l.2. c.7.* & cautum, ne quis Patricius in Capitolio aut arce habitaret, quia munitum Capitolium, quod apparet ex eo, quod defenſum adverſus Gallos.

§. 10. matrimonia cum Principum familiis prohibentur. Non ſunto itaq; inter patricios, qui originem regiam, & majora optimatibus nomina in republ. poſſint crepare. Cæſar qui Juliæ gentis erat & originem ad primos Albanorum Reges referebat, cœteris par eſſe noluit. Athenienſes & Epheſii tales cives citiſſimè in exilium pellebant, quorum hæc lex erat: Nemo noſtrum ſuper cœteros excellat, vel tales ſi ſint, illi apud cœteros agant. Sic omnes Tarquinii ejecti, ne ſeditionis per gentilitatem, ut ait Varro, ſpeciem haberent.

Dixi-

Diximus §. 16. plures ejusdem familiæ ſupremo ſenatui intereſſe non debere, ne excitetur Reſpubl. in Republ. Impediendæ itaque nimiæ affinitates. Apud Venetos in conſilio Decem-virûm, & conſilio D. Marci, quod ſupremum, nulli cognati reperiuntur. In Batavia quoque ne ſcabini quidem poſſunt eſſe cognati.

§. 24. Diximus, aliquo modo removendos vel minuendos, qui jam nimiæ per rerum feliciter geſtarum gloriam facti ſunt autoritatis. Quod ne quis poſtulet iniquitatis, ſtatuendum hoc in optimatum Rep. juſtum eſſe non reſpectu ad magnitudinem virtutis, eo enim reſpectu eſſet injuſtum, ſed reſpectu conſervandæ publicæ omnium ac paris autoritatis & libertatis. Res enim optimæ etiam peſſimæ ſunt, cum ex illis periculum eſt futurum, ut Reipubl. ſtatus commutetur. Et hæc res tanti periculi exiſtimata eſt, ut multi boni & magni viri ſibi ipſis exilium imponerent, quod Scipio Major fecit; Ut vix permittant res ſuas geſtas pro Rep. Panegyrico celebrari.

Dictum eſt §. 29. Arcana optimatum adverſus plebem eſſe abdita ſeu recondita quædam conſilia, per quæ in Republ. plebs in-

optimatibus, ita per eam remiſſam plebejis ad tractanda publicorum comitiorum negotia Patricii incitantur. Pœna quippe hæc remittenda plebi, ut hac fallacia veluti faſcinata operis domeſticis inq; ſuis ſuſtentandis occupata ad comitia publica non accedat. Plebejorum enim eſt, ut magis ſatagant privatorum quam publicorum negotiorum. Comitia autem ſunt generalis quidam cõſenſus, in quo res imperii pertractantur. Ab initio ergò Rerumpubl. plebs ab iis non eſt removenda, aliàs quot plebejos, tot hoſtes Reſpubl. habet. Itaque aditus ad comitia ab initio plebi permittatur, ſed ita, ut licet abſint, non puniantur. Plebs igitur poſſe debet, ſed ita, ut ſubinde nolit, cum ratione ſocordiæ ob honores non omnino denegatos ſibi movere nihil poſſit. Sic in Republ. Romana antequam plebs ſuum haberet magiſtratum, turbas frequenter ciebat, datis tribunis tacuit, ſicque ei ſocordia ingenerata, quæ, ut ait TAC. *Agric.c.3.* invisa initio, poſtea etiam amatur. Homines quoque plebeji potiſſimum ad ſua attendunt, quod expreſſit TAC. *Hiſt.1.c.90.* ubi de Othonis temporibus ait, privata cuique ſtimulatione vile decus publicum fieri. Quod verò de pœnis nobilium diximus, id in Bataviâ obſervatur,



Digitized by Google

mine nati dimidii ſunt plebis, dimidii patrum *l.4.c.2.* Fitque hac confuſione 1. Confuſio ſanguinis. 2. Minus agunt pro patriciis ex tali connubio orti. 3. Plebs imperium quoque pro ſua parte vult. 4. Polluuntur patricii. Id verò magnum eſt quicquid impollutum, ut ait Cic. Ideoque apud multas gentes nobilitatem perdit, qui quoquo modo cum plebejis conjunctus. Ideo nec permiſſum nobilibus, vilia tractare opificia, ut vel ſic tanto magis Reipubl. curis indulgeant. Agricultura tamen permiſſa ob ejus antiquitatem, & Itali nobiles ob opes mercaturam exercent. Dicat verò quis pauperes nobiles prohibitis opificiis reddi. R. ſubveniri illis publica liberalitate poſſe, juxta §. 22. & 38. Si verò deficiant, familiæ aliæ ſunt ſub rogandæ, ne per penuriam nobilium ad plebejos devolvatur imperium. Sic Cæſares multos in civitatem receperunt exhauſtis plurimis per bella civilia, imo ob eandem cauſam quidam hortati patricios ad procreandos liberos, uti exemplum ſuppetit Auguſti apud Tac. *l. 2. A. c. 37.*

§. 32. Diximus ſeveriſſime vindicandas injurias patriciis illatas. Ut enim Princeps, ſic Optimates deſpectum alterius pro ſuo reputare debent.

§. 36. Cavetur, ne Senatores, Conſules & Patricii urbem deſerant. Benè itaque CICERO reprehendit Pompejum & Pompejanos, quod fugerint Roma, & nullos urbi Magiſtratus reliquerint: Veneti quantum id obſervent, apparuit ante hos 30. circiter annos. Cū enim graviſſima peſtilentia in urbe graſſaretur, & multi nobiles in terram firmam, ut vocant, commigraſſent, publico diplomate juſſi ſunt in urbem redire, hâc pœnâ conſtitutâ, ut aliâs amitterent decus & inſignia nobilitatis. Et multi illorum, dum peſtem metuunt, nobilitatem amiſere.

Privati plebis conventus non debent admitti, juxta §. 46. Nihil enim magis in hoc ſtatu periculoſum. Tales conventus prohibiti ſunt per totum Hiſpanorum Regnum, & hoc eſt quod LIVIUS *l. 2. cap. 28.* dicit: Conſules veluti rem periculoſam ad patres retuliſſe, nocturnos conventus quosdam celebrare.

Arma, armorumque uſum etiam juxta *Ariſt. l. c.* plebi habere aut exercere non liceto in Republ. optimatum, ſi modo obtineri id commodè poteſt, ut diximus §. 50. Patricii niſi habeant exerceantque, puniuntor; ſic enim fit, ut hi metu pœnæ arma tractent, quib9 Majeſtatē ſuam & dominationem poſ-

ſunt

ſunt tueri. Plebeji arma negligant & impuniti, quippe jus omne armorum publicum eſt, non privatum.

Et hoc fundamentum patriciorum poteſtatis, quia qui arma non habent, ſervi eorum ſunt, qui arma habent. Apud Romanos capitale fere erat, ſi homo plebejus arma tractaret, & ita id accurate obſervatū, ut ſeditione ſervili plebē noluerint armare. Veneti etiā id agunt, unde tam celebratum Reipubl. hujus armamentariū, in poteſtate patriciorum eſt; Romani etiā patricios exercitari in armis imprimis volebant, præcipue in equeſtri militia, unde poſtea ex nomine hoc militiæ factum eſt nomen dignitatis & nobilitatis: & ideo illi ipſi Romani minus ſtudiorum liberalium permiſére nobilibus, ut plus temporis & ſtudii ad arma conferrent. Et Cretenſium lex huc facit, qui prohibuerunt, nequis arma ex ſervis tractaret, teſte PLUTARCHO.

## CAP. VII.

### *De vitiis Ariſtocratici ſtatus Oligarchia & Tyrannide, & ejusdem everſione, ſive in Monarchicum aut Democraticum ſtatum converſione.*

§. I.

CUm ea proximè expoſita nobis ſint, quibus recta Optimatum Republi-

publica conſtituitur & confirmatur, morbos quoque ejus, ſive vitia & exceſſus, ſive converſiones videamus.

§. 2. Sunt autem in quibus maximè corruptus ille eſt, vitia imprimis duo, Tyrannis & Oligarchia.

§. 3. Neqve enim tyrannis in unius tantùm, ſed & in plurium Principatu ſubinde invenitur. Eſt autem illa, cùm Optimates evertunt leges, quibus ſunt aſtricti, & cum pernicie ſubditorum proprii tantùm commodi augendi ſtudio feruntur.

§. 4. Oligarchia idem eſt, ac ſi tu dixeris, Imperium paucorum; Eſt autem illa, cum pauci quidam ex proceribus per injuriam, vim, ambitus, aliasq; ſubdolas artes in ſe ac ſuos cõtinuò transferunt Imperij ſummam, cæteris ejusdem conditionis & æquè ac iſti regundæ Reipublicę capacibus cum contumelia præteritis atque excluſis.

§. 5.

§ 5. Ita ut Oligarchia hîc dicatur, nō tam quòd pauciores numero quàm legibus definitum eſt, adminiſtrationi imperii imponantur, quàm quod non admiſſis aliis, quibus id jure etiam debetur, imponantur tantùm, qui aut ejuſdem vel cognatæ familiæ ſunt, aut ejuſdem factionis.

§. 6. Adverſum Tyrannidem magno ſe animo opponit populus, ac Democratiam ferè ſtatim eligit, cumque eo ſibi reddit libertatem.

§. 7. Adverſus Oligarchiam vires, animosq; pariter conjungit populus, & qui à cœteris præteriti ſunt Optimates, ex quo quidem ſæpe fit, ut mixtum aliquod naſcatur Imperium, cui præſunt partim populus, partim Optimates.

§. 8. Sed & aliud etiam nunc ſupereſt, quo hæc Reipublicæ forma evertitur, & in aliam commutatur. Am-

bitio

bitio nimirum unius inter plures, qui cùm pares pati non poſſit; in ſe unum transferre vim omnem contendit. Et cùm populus, progreſſu temporis opibus atque potentiis magis magisq; auctus, idcirco ab Imperii adminiſtratione, diutius ſeſe haud patitur excludi, unde Ariſtocratia in Monarchiam aut Democratiam facillimè tranſire conſvevit.

§. 9. Quomodo ejusmodi ambitioni frænum imponi, & converſiones iſtæ præveniri poſſint, præcedenti capite ita explicatum eſt, ut ea hic denuò repetere non ſit neceſſe.

## Caput VIII.

### *De Democratia ſive Imperio Populi & genuina ejus conſtitutione.*

§. 1.

SEquitur jam ut poſtremam Imperiorum ſpeciem, Democratiam nimirum, id eſt, ſtatum popularem inſpiciamus.

§. 2. Eſt

§. 2. Eſt autem Democratia ejusmodi Reipublicæ forma, in qva omnes, quotquot ſunt, & cujuscunque ſint conditionis, pari æqualitate ſummorũ honorũ participes ſunt, & Reipublicæ gubernationis; in qva manẽte interim penes populum vi Imperii & majeſtate, à paucis idoneo numero, à populo ex populo electis, ex arbitrio populi, (qui per cõvocatas cõciones, collegia, claſſes, centurias, aut tribus, vel pariter de creandis Magiſtratibus & publicis conſiliis, vel de creandis tantum Magiſtratibus ad tempus Rempublicã geſturis conſulitur,) Imperium exercetur, quam quidem æqualitatem Arithmeticam rectiſſimè Ariſtoteles appellavit, utpote in qua non generis aut aliarum ejuscemodi rerum, quibus cives à civibus diſtingvuntur, ſed viritim ſingulorum ratio habetur, non qui pariter in Democratia imperent, quotquot

quot ſunt ex populo (id enim confuſio multitudinis eſſet non Imperium) ſed cum ſuffragio & autoritate totius populi, aut eorum, quibus eam partem populus demandavit, quidam viciſſim imperent. quidã viciſſim obſequantur.

§. 3. Nam in Democratico ſtatu non continuantur Magiſtratus, ſed ambulant, dumque quis deponit publicam perſonam, privatam iterum induit, eſtque quaſi quædam Imperii atque obſequii viciſſitudo.

§. 4. Porro ita ab omnis ævi ſapientibus fuit judicatum, omnium formarum gerundæ Reipublicæ minus idoneam eſſe illam, quam *δημοκρατίαν* appellamus.

§. 5. Eſt enim Democratia detrimentum veluti quoddam publicæ Majeſtatis, quæ tanto minor eſt & apparet in populi multitudine, quantò magis elucet, cum non tantum cum paucioribus

ribus ſed cum uno tantùm communicatur.

§. 6. Scatet inſuper Democraticum imperium conſiliorum, quæ pro Republicâ capienda ſunt, difficultate ac varietate. Leves enim & contumaces pariter populi animi ſunt, tàm mutari ſubinde faciles, quàm tenaces aliquando eorum conſiliorum, quæ pro Republica aliquando mutari præſtaret, quod notatū Tacito Annaliū XIV. c. 60. ubi tradit vulgo minus eſſe ſapientiæ & propter privata commoda minus publicæ curæ, & propter tenuitatem, quæ in plerisque eſt fortunæ, non tantam eſſe æſtimationem periculorum Reipublicæ incumbentium.

§. 7. Accedit quod, ubi conſulenda eſt tota populi multitudo, nihil extemplo, nihil pro neceſſitate & occaſione rerum, vix quicquam pro publica

reat aut ſoli divites aut ſoli pauperes imperare, quod neutra pars tolerandum exiſtimabit, quia nunquam alteri ſubjici alteris patiuntur, ſed cupiunt potius cives medios imperare, quàm alteros eorum alteris ſubjici & ſubmitti. Quotquot igitur requiſiverint eam Reipubl. formã, quæ Divitibus & pauperibus ſit accommodata, nullam aliam invenient, quàm hanc mediorum civium in Democratico ſtatu gubernationem. Eſt enim optima Reſpubl. illa, quæ cives habet obedientes rationi, talis autem iſta eſt, quam ex Democratiæ ſpeciebus nunc maximè laudamus. Divites enim ſuperbi ſunt, & contumaces, pauperes ob penuriam ſæpe ad delicta invitantur, à quibus duobus malis in imperio abſunt illi, in quibus mediocritatem cenſus commendamus. Accedit, quod optima ſit illa Reſpubl. quæ ſeditionibus & diſcordiis minime agitatur, ita autem res in illa mediorum civium gubernatione ſeſe habet, cum ex ſententia ARIST. magnæ civitates, quæ majorem partem habent mediocrium civium, minus ſeditionibus ſubjiciantur, quàm parvæ, quæ modicam habent copiam eorũ civium, qui à mediocritate opum hîc laudantur. Eſt igitur finis Democratici imperii omnium libertas, forma ejusdem, aditus & ſpes omnium

ad

Digitized by Google

§. 3. Adverſus conatus eorum, qui excellentioris ſunt fortunæ hæc imprimis ſunt factu neceſſaria.

§. 4. (I.) Mediæ fortunæ ac conditionis homines iique meliores ad curam Reipublicæ promoventor.

§. 5. Illi enim nec ea ſunt potentiâ ut vim rerum ſibi ſolis poſſint vindicare, nec ejus paupertatis, ut ejus diſpellendæ causâ ad mala conſilia animum ſint applicaturi.

§. 6. (II.) Sin verò eminentioris fortunæ homines pacis publicæ causâ ad curam Reipublicæ ſimul cum aliis Reip. admovẽdi videātur, numero eos mediæ fortunæ homines ſuperanto.

§. 7. Ita quippe & illis erit ſatisfactum, & hi ut numero ita vi & autoritate & ſuffragiis futuri ſunt ſuperiores.

§. 8. (III.) Ne verò ambitu & honorum prenſatione plures ex majoribus

bus iſtis irrepant, tota multitudo ubi mutandi ſunt Magiſtratus, aliquot inſigni virtute & gravitate viros eligito; ab his autem à populo electis ſtatim, morâ non interpoſitâ Magiſtratus eliguntor.

§. 9. Sic enim ambitus hîc non inveniet locum, cum ſcire non poſſint ambitioſi, quos populus electores, ut ſic dixerim, Magiſtratuum creaturus ſit.

§. 10. (IV.) Plures prudentiâ & ſanctitate probati viri à populo inſtituuntor, veluti cenſores, hi nomine populi adminiſtratæ Reipublicæ rationes frequenter poſcunto, in vitam Magiſtratuum, acta, conſilia, judicia diligenter inquirunto.

§. 11. Nam qui dependent à judicio & cenſurâ alienâ, quibusque non licet, quicquid libet, & ob malè geſtam Rempublicam parata eſt pœna, quique

quique obtegere jam non poſſunt adverſa ſuæ libertati conſilia, non facile vim rerum ac multitudinis autoritatē invadent.

§. 12. (V.) Leges populares, hoc eſt, maximè publicæ & communes, quæ nimirum totius potiùs multitudinis, quàm paucorum habeant rationem, & auſa paucorum eminentium impediant, eisq; occaſionem invadendæ Reipublicæ eripiant, conduntor atque immotè ſervantor.

§. 13. Legum enim autoritate impediti, intra limites ſuos faciſſimè ſe continebunt, & leges ad inſtar hominum precio aut aliis malis artibus, quibus maximè valent eminentes, non corrumpuntur.

§. 14. (VI.) Civium multitudo tota armorū uſui & meditationibus vacato.

§. 15. Supra quorumvis quippe ambitionem ſemper futuri ſunt armati.

 §. 16. (VII.)

§. 16. (VII.) Magiſtratus in Democratico ſtatu accuſare cuivis è populo conceſſum eſto.

§. 17. Hoc enim pacto futurum eſt, ut malę eorum artes deſtinationesque in apertam lucem continuò producantur.

§. 18. (IIX.) Cuivis denique è populo, qui in ſe ſuisve lædi Rempublicá aut libertatem exiſtimabit, â Magiſtratu ad populum provocare liceto.

§. 19. Ita enim fiet, ut adverſus Magiſtratus injuria aut iniqua uſurpantes omnium libertas in ſingulis & omnibus defenſa maneat intemerata.

§. 20. Ad infimæ ſortis hominum licentiam ambitionemque inhibendam iſta ferè ſunt obſervanda, quæ nunc ſubjungimus.

§. 21. (I.) Ne plebs inferior cum penuria rerum neceſſariarum conflictetur, quin econtra, ut rerum affluentia

Digitized by Google

entia quædam ſit, imprimis Magiſtratus hîc providento.

§. 22. Ea enim afflicta aut ipſa affectat ad clavum Reipublicæ ſedere, melius, ut putat, ſibi proſpectura, aut captat gratiam eorum, qui eminent inter cives, eosque ſpe meliorum ſub his temporum quavis oblatâ occaſione imperio præficere contendit. Unde & facilè fit, ut Democraticus ſtatus in Ariſtocraticum convertatur.

*§.* 23. (II.) Demagogos, quique infimos quosque ad nova conſilia impellunt, eisque inviſos reddunt Magiſtratus conſvetos, & è populo meliores, procul è Republica amovento, aut ut præſentem Magiſtratum magis quàm corruptam multitudinem ament, vi & beneficiis aſtringunto.

*§.* 24. His enim aut amotis aut ita Magiſtratibus obſtrictis autores factionis aut Duces plebs non eſt habitura.

vel enim reperta ſunt adverſum inconſtantiam populi, aut mobilitatem, vel adverſus affectantes novarum rerum & inſidiantes libertati. Contra hos quæ faciant, dictum §. 4. ſeq.

Inter ea loco IV. §. 10. poſuimus rationis per certos cenſores repoſcendæ facultatem. Ad æternitatem Democratiæ plurimum ea facit. (Rationem ſcil. colit, qui ſcit reddendam ſibi eſſe rationem, aliàs prætextibus tantùm vanis res cooperiuntur.) Et eo fit, ut ſi quid mali lateat in Magiſtratuū adminiſtratione, mora interpoſiti longi temporis non fiat valentius remedio malum.

Loco V. §. 12. leges populares commendantur, quales inter alias ſunt, quæ opibus & agris ſingulorum modum præſcribunt. Apud Romanos lata erat lex Licinia, qua cavebatur, ne quis ultra 500. jugera agri poſſideret.

Loco VI. §. 14. poſuimus armorum in plebe ſtudium. Plebs inermis cymbalum eſt inane. Inde in Democratiis ſæpe plebi viritim arma permiſſa. Apud Helvetios & Leodienſes certè etiam opifices armati ad operas accedunt.

Loco VII. §. 16. poſita eſt accuſandi poteſtas. Accuſationes ut in Regio ſtatu ſunt

peſſimæ, ita hîc optimæ. Illæ enim meræ ſunt adulationes; per has fit ne Magiſtratus conſutis dolis agant.

Plebis infimæ licentia prævenitur, ſi neceſſaria iis ſuppetant; ſique cum penuriâ non conflictentur, aliàs ad ditiores inclinat. Sic Sp. Caſſius & Sp. Melius annona populum corrumpere voluerunt. Liv. *l. 2. cap. 41.* & *l. 4. cap. 13.* Et Cæſares eodem ad eam occupandam ſunt uſi artificio. Plebs verò amat illud imperium, in quo ſe benè habet.

§. 23. Conſilium dedimus contra Demagogos, & flabella plebis, per quod futurum exiſtimamus, ut cum commodi ſui cauſa omnia agant, nihil agere velint in gratiam corrupti populi, à quo majora beneficia non poſſent reportare.

Pœnarum ſeveritatem commendavimus §. 25. Hæc enim antiquisſimis temporibus plurimis populis neglecta non unius Democratici imperii ruinam ſecum traxit & exitium. Et ætate noſtra Helvetiorum Reipubl. robur ac firmamentum exiſtimatur immota illa conſtantia, qua in delictis populi proſequendis continuo utuntur.

Hiſce ſequentia præcepta adhuc videntur addenda: 1. Semel ex neceſſitate Reipubl. conſtituta juris jurandi ſanctiſſima religione

con-

confirmanda ſunt, quo adacta & conſtricta populi conſcientia non facilè mutet id, quod ſemper ſervandum teſtes Deos ac vindices invocavit. Quippe apud quos, ut ferè apud populum ratio non valet, in rationis locum neceſſitas ſuccedit, quæ ſumma imponitur beneficio juramenti, adeò ut tam immobilis hîc ſit populi conſcientia in commovendis, quæ non moverit debent, quam fluctuantia & incerta aliâs eſſent judicia populi, in ſubvertendis illis, quorum vis & fructus in conſtantia rerum verſatur. Id à Junio Bruto obſervatum, qui jure jurando populum adſtrinxit, ut nunquam de regibus revocandis ageret; Aliâs populus oblitus regiæ ſuperbiæ & ex propria mobilitate potuiſſet eos revocare. Juramenti verò quanta vis ſit vel ex eo apparet, quod flagitioſi in conjurationibus majus putent ſcelus fallere fidem juramenti, quàm nocere Reipubl.

2. Non prorogare imperia Magiſtratibus eſt prorogare Democratici ſtatus æternitatem. Nam prorogatio Magiſtratuum hîc tollit æqualitatem, & in eo qui gerit Magiſtratum, & in illis, qui jure Democratici imperii adſpirant ad eosdem magiſtratus. Rectè enim Livius *l. 4. c. 24.* inquit: Temporis mo-

dum imponendum illis, quorum Magiſtratui modus juris imponi non poteſt.

3. Ab inteſtinis bellis cavendum imprimis, nam ea nova & magna imperia ut plurimum, & minus libertatis habentia ſolent parturire. Ubi enim factiones, ibi factionum ſunt Duces, & ſinguli vel pauci adſpirant ad Dominationem: quicquid igitur tandem in aliis rebus ſit diſſenſionum: quoad ſummam Reipubl. infractum & immobilem omnium conſenſum flagitamus. Inteſtina bella vocat ARISTOTELES dolores, quales parturientes ſolent experiri; quia ſemper aliquid pariunt. Qvanquam itaque in aliis rebus plebs inter ſe diſſentiat, quoad ſummam Reipubl. conſentire debet. Ita in Veneta Republ. quidam cives ſunt, qui magis Rempubl. curant, quàm Pontificis autoritatem, qui Statiſtæ vocantur, & tamen omnes quoad ſummam rerum conveniunt. In Helvetiorum quoque Republ. quidam Cantones ſunt Pontificii, quidam reformati, & omnium una Respubl.

4. Conducit in tribus diſtribuere omnem plebem; in claſſes; in Decurias, in Collegia ejusdem artis, iisque capita imponere & ſupremos moderatores, ſic enim futurum eſt, ut ſi ex inſtituto Reipubl. de Republ. plebs

conſulenda ſit, unius capitis relatione ſententia magnæ partis populi poſſit obtineri qvo confuſio, ubi omnes conſuluntur viritim, præveniri poteſt, & averti confuſus conſulendi modus, Et ejusmodi tribuum & collegiorum diſtributio fuit in Rep. Romana.

5. Hoc agendum Magiſtratibus, ut non tàm populi quàm publicæ utilitatis habeant rationem. Populi rationem habent, qui in adminiſtratione imperii cœteros, qui divites, aut nobilitate majores ſunt, populo poſtponunt. Publicæ utilitatis habent rationem, qui unius imperii dulcedine ac fructu pacem omnium ſeu divites ſeu pauperes ſeu ignobiles ſeu generoſi complectuntur. Quæ res ad ſtabilitatem in Democratia Magiſtratuum plurimum conferre exiſtimatur.

## Caput X. & ultimum.

### *De vitiis Democratici ſtatus Ochlocratia, ſive Imperio infimæ & corruptæ multitudinis & Anarchia ſive nullo Imperio.*

§. 1.

DEmocratici Imperii haud melius, quàm cœterorum fatum eſt, in qvi-

quibus, quemadmodum vitia in qua degenerant, à nobis jā deſcripta ſunt, ita quoq;corruptam ejus formam proponere aggrediamur.

§. 2. Quantò enim in eo plus eſt libertatis, tantò promtiùs in licentiam deflectit, infimorum imprimis hominum judicio & opinione, qui in licentia quidvis impunè agendi, & melioribus opprimendis vim libertatis ſitam eſſe arbitrantur.

§. 3. Quo fit ut duo imprimis vitia lædant & evertant Democratici ſtatus integritatem, quæ à ſapientibus Græcorum, Ochlocratia & Anarchia dicuntur.

§. 4. Ochlocratia eſt quaſi tu dixeris infimi populi & corruptioris vulgi in meliores Imperium, in quo non tantum ab adminiſtratione Reipublicæ omninò arcentur virtute & fortunis præſtantiores, ſed à peſſimis habenas



Digitized by Google

nas publicas pro libitu moderantibus quavis ratione opprimuntur.

§. 5. Unde quidem abunde patet immane illud, quod inter Democratiam & Ochlocratiam eſt diſcrimen. In Democratia enim cura Imperii eſt penes illos ex populo delectos, qui honeſtatis æqualitatisque maximè obſervantes ſunt & cordati. In Ochlocratia autem penes eos ex infimo populo, qui dignis Imperio virtutibus deſtituuntur. In illa æqualiter ad omnium commoda, in hac verò ad horum tantum augendas fortunas ditioribus oppreſſis contenditur. In illa recta æqualitas iſta creditur in qua æquales civium fortunæ æquali curâ obſervantur; In hac æqualitatis vis in eo creditur verſari, ut qui inæquales ſunt fortunis, per nefas & injurias ditioribus illatas æquales reddantur. In illa denique, ut præclare Ariſtoteles judicat, imperium eſt

quaſi

quaſi penes Dominos, in hac è contra quaſi penes ſervos, per Dominos paribus Reipublicæ gerendæ, per ſervos factis ad obſequium à natura, & fortuna denotatis.

§. 6. Enim verò propter reſpectum meliorum civium, de quibus ſupprimendis continuò laboratur, Ochlocratiam omnium immanisſimam tyrannidem judicamus, cum haud dubio gravius ſit, plurium infimorum iniquã tyrannidẽ experiri, qvàm unius principis aut aliquorum Procerum.

§. 7. Interim cùm in ea omnia furibundè convertantur, ordo omnis ſenſim tollatur, & deſpectui infimis ſint ex infimis delecti Magiſtratus, & cùm peſſimi ſint etiam peſſimis metuendi, tandemque precario imperent, & pro accepta à peſſimis autoritate, reddere & præſtare peſſimis quævis agendi licentiam cogantur, haud illa perſiſtere poteſt,

eſt, & ut per Ochlocratiam Democratia corrumpitur, ita Ochlocratia per Anarchiam tandem tota debellatur.

§. 8. Eſt autem Anarchia quaſi tu dixeris nullũ Imperium, funus ipſum ut ita loqvar, Imperii & cadaver, in qvo peſſimi, quorum major fere eſt multitudo ubique, non jam juſſa diutius ſibi Magiſtratuum ſimilium, ſed veſanæ libidinis ſuæ impetum ſequuntur.

§. 9. Quod omni tyrannide & corrupto Imperio majus malum eſt, cum omnium etiam bonorum interſit, malos potius qvam nullos Rempublicam adminiſtrare.

## *EXPLANATIO.*

OChlocratiæ, cujus à Democratiâ differentiam §. 5. exhibuimus nulla Respubl. illuſtrius documentum exhibuit, quàm illa Athenienſium temporibus nimirum Periclis, qui proculcata ſupremi Areopagitarum ſenatus autoritate promiſcuæ multitudini, & in ea peſſimis aditum fecit ad publicos Magiſtratus, Imo à cœteris Magiſtratibus ad



Digitized by Google

vel enim reperta ſunt adverſum inconſtantiam populi, aut mobilitatem, vel adverſus affectantes novarum rerum & inſidiantes libertati. Contra hos quæ faciant, dictum §. 4. ſeq.

Inter ea loco IV. §. 10. poſuimus rationis per certos cenſores repoſcendæ facultatem. Ad æternitatem Democratiæ plurimum ea facit. (Rationem ſcil. colit, qui ſcit reddendam ſibi eſſe rationem, aliàs prætextibus tantùm vanis res cooperiuntur.) Et eo fit, ut ſi quid mali lateat in Magiſtratuū adminiſtratione, mora interpoſiti longi temporis non fiat valentius remedio malum.

Loco V. §. 12. leges populares commendantur, quales inter alias ſunt, quæ opibus & agris ſingulorum modum præſcribunt. Apud Romanos lata erat lex Licinia, qua cavebatur, ne quis ultra 500. jugera agri poſſideret.

Loco VI. §. 14. poſuimus armorum in plebe ſtudium. Plebs inermis cymbalum eſt inane. Inde in Democratiis ſæpe plebi viritim arma permiſſa. Apud Helvetios & Leodienſes certè etiam opifices armati ad operas accedunt.

Loco VII. §. 16. poſita eſt accuſandi poteſtas. Accuſationes ut in Regio ſtatu ſunt

confirmanda ſunt, quo adacta & conſtricta populi conſcientia non facilè mutet id, quod ſemper ſervandum teſtes Deos ac vindices invocavit. Quippe apud quos, ut ferè apud populum ratio non valet, in rationis locum neceſſitas ſuccedit, quæ ſumma imponitur beneficio juramenti, adeò ut tam immobilis hîc ſit populi conſcientia in commovendis, quæ non moverit debent, quam fluctuantia & incerta aliâs eſſent judicia populi, in ſubvertendis illis, quorum vis & fructus in conſtantia rerum verſatur. Id à Junio Bruto obſervatum, qui jure jurando populum adſtrinxit, ut nunquam de regibus revocandis ageret; Aliâs populus oblitus regiæ ſuperbiæ & ex propria mobilitate potuiſſet eos revocare. Juramenti verò quanta vis ſit vel ex eo apparet, quod flagitioſi in conjurationibus majus putent ſcelus fallere fidem juramenti, quàm nocere Reipubl.

2. Non prorogare imperia Magiſtratibus eſt prorogare Democratici ſtatus æternitatem. Nam prorogatio Magiſtratuum hîc tollit æqualitatem, & in eo qui gerit Magiſtratum, & in illis, qui jure Democratici imperii adſpirant ad eosdem magiſtratus. Rectè enim Livius *l. 4. c. 24.* inquit: Temporis mo-

dum imponendum illis, quorum Magiſtratui modus juris imponi non poteſt.

3. Ab inteſtinis bellis cavendum imprimis, nam ea nova & magna imperia ut plurimum, & minus libertatis habentia ſolent parturire. Ubi enim factiones, ibi factionum ſunt Duces, & ſinguli vel pauci adſpirant ad Dominationem: quicquid igitur tandem in aliis rebus ſit diſſenſionum: quoad ſummam Reipubl. infractum & immobilem omnium conſenſum flagitamus. Inteſtina bella vocat ARISTOTELES dolores, quales parturientes ſolent experiri, quia ſemper aliquid pariunt. Quanquam itaque in aliis rebus plebs inter ſe diſſentiat, quoad ſummam Reipubl. conſentire debet. Ita in Veneta Republ. quidam cives ſunt, qui magis Rempubl. curant, quàm Pontificis autoritatem, qui Statiſtæ vocantur, & tamen omnes quoad ſummam rerum conveniunt. In Helvetiorum quoque Republ. quidam Cantones ſunt Pontificii, quidam reformati, & omnium una Reſpubl.

4. Conducit in tribus diſtribuere omnem plebem; in claſſes; in Decurias; in Collegia ejuſdem artis, iiſque capita imponere & ſupremos moderatores, ſic enim futurum eſt, ut ſi ex inſtituto Reipubl. de Republ. plebs

con-

conſulenda ſit, unius capitis relatione ſententia magnæ partis populi poſſit obtineri qvo confuſio, ubi omnes conſuluntur viritim, præveniri poteſt, & averti confuſus conſulendi modus, Et ejusmodi tribuum & collegiorum diſtributio fuit in Rep. Romana.

5. Hoc agendum Magiſtratibus, ut non tàm populi quàm publicæ utilitatis habeant rationem. Populi rationem habent, qui in adminiſtratione imperii cœteros, qui divites, aut nobilitate majores ſunt, populo poſtponunt. Publicæ utilitatis habent rationem, qui unius imperii dulcedine ac fructu pacem omnium ſeu divites ſeu pauperes ſeu ignobiles ſeu generoſi complectuntur. Quæ res ad ſtabilitatem in Democratia Magiſtratuum plurimum conferre exiſtimatur.

## CAPUT X. & ultimum.

### *De vitiis Democratici ſtatus Ochlocratia, ſive Imperio infimæ & corruptæ multitudinis & Anarchia ſive nullo Imperio.*

§. 1.

DEmocratici Imperii haud melius, quàm cœterorum fatum eſt, in qvi-

quibus, quemadmodum vitia in qua degenerant, à nobis jã deſcripta ſunt, ita quoq; corruptam ejus formam proponere aggrediamur.

§. 2. Quantò enim in eo plus eſt libertatis, tantò promtiùs in licentiam deflectit, infimorum imprimis hominum judicio & opinione, qui in licentia quidvis impunè agendi, & melioribus opprimendis vim libertatis ſitam eſſe arbitrantur.

§. 3. Quo fit ut duo imprimis vitia lædant & evertant Democratici ſtatus integritatem, quæ à ſapientibus Græcorum, Ochlocratia & Anarchia dicuntur.

§. 4. Ochlocratia eſt quaſi tu dixeris infimi populi & corruptioris vulgi in meliores Imperium, in quo non tantum ab adminiſtratione Reipublicæ omninò arceantur virtute & fortunis præſtantiores, ſed à peſſimis habe-

nas

nas publicas pro libitu moderantibus quavis ratione opprimuntur.

§. 5. Unde quidem abunde patet immane illud, quod inter Democratiam & Ochlocratiam eſt diſcrimen. In Democratia enim cura Imperii eſt penes illos ex populo delectos, qui honeſtatis æqualitatisque maximè obſervantes ſunt & cordati. In Ochlocratia autem penes eos ex infimo populo, qui dignis Imperio virtutibus deſtituuntur. In illa æqualiter ad omnium commoda, in hac verò ad horum tantum augendas fortunas ditioribus oppreſſis contenditur. In illa recta æqualitas iſta creditur in qua æquales civium fortunæ æquali curâ obſervantur; In hac æqualitatis vis in eo creditur verſari, ut qui inæquales ſunt fortunis, per nefas & injurias ditioribus illatas æquales reddantur. In illa denique, ut præclare Ariſtoteles judicat, imperium eſt

quaſi

eſt, & ut per Ochlocratiam Democratia corrumpitur, ita Ochlocratia per Anarchiam tandem tota debellatur.

§. 8. Eſt autem Anarchia quaſi tu dixeris nullũ Imperium, funus ipſum ut ita loqvar, Imperii & cadaver, in qvo peſſimi, quorum major fere eſt multitudo ubique, non jam juſſa diutius ſibi Magiſtratuum ſimilium, ſed veſanæ libidinis ſuæ impetum ſequuntur.

§. 9. Quod omni tyrannide & corrupto Imperio majus malum eſt, cum omnium etiam bonorum interſit, malos potius qvam nullos Rempublicam adminiſtrare.

*EXPLANATIO.*

Ochlocratiæ, cujus à Democratiâ differentiam §. 5. exhibuimus nulla Respubl. illuſtrius documentum exhibuit, quàm illa Athenienſium temporibus nimirum Periclis, qui proculcata ſupremi Areopagitarum ſenatus autoritate promiſcuæ multitudini, & in ea peſſimis aditum fecit ad publicos Magiſtratus, Imo à cœteris Magiſtratibus ad

eam tanquam ad ſupremum tribunal voluit provocari, quæ res florentiſſimam Rempubl. exſcidit & evertit, dum nihil eorum geſtum, quæ Reipubl. bono & Majeſtatis debebant.

*FINIS.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

# Errata magis extantia Benevolus Lector ſic corrigat.

## *Ex Lib. I.*

*Pag. 7. l. 4. leg.* resp. Rom. *p. 32. l. 5. leg.* haboat. *p. 34. l. 2. & 3. permuta:* conciones orationes. *p. 35. lin. 7. & 16. leg.* Seſellius. *p. 60. l. 1. leg. C. 4.* Quid maj. quæ Imp. & Reip. *p. 61. l. 1. leg.* Maj. quæ lex Maj. quom. conſerv. Maj. *p. 63. l. 1. leg.* Maj. quæ lex Maj. quom. conſerv. Maj. *p. 65. l. 1. lege:* quam illa ſit div. *p. 68. l. 1. dele:* quàm. *p. 85. l. 1. leg.* conſiſt. *lin. 23. lege:* Civilem. *lin. 24. lege* obligatos, quam Germani. *p. 88. lin. 16. lege:* vacillet. *p. 89. lin. 5. leg.* Italia.

*pag. 100. lin. 20. leg.* quâ *p. 102. lin. 3. leg.* mala non. *p. 106. l. 2. & 3.* judicis. *p. 116. l. 11.* aut non tam. *p. 118. & 119. permutarunt inter ſe ordinem. p. 120. l. 15. leg.* §. 21. *p. 131. lin. 5. Periodus:* imò tempora —*usq;*— mutatam. *alio genere characteris ſcribendus & parentheſi includendus fuerat, ut factum eſt in aliis auctori ſuperadditis. pag. 144. lin. 4. leg.* ſimilitudine. *p. 145. ſupple ſtatim ab initio.* expedierit, ne ejusmodi Magiſtratus privatorum ſint deglubitores.

§. 26. Stipendia verò, quæ à rep. ſolvuntur, aut certa eſſe de-

*pag. 148. lin. 16. leg.* viciſſitudine. *p. 149. lin. pen. leg.* utilitate. *p. 151. lin. 11. leg.* acerbè. *pag. 162. lin. antepenult. leg.* abierat: *p. 169. lin. 11.* receptæ. *p. 173. cuſtos ut typographi vocant.* nis. *p. 185. lin. 17.* conſtabit. *lin. 26.* reportato. *p. 187. lin. penult.* ſufficientes. *p. 189. lin. 10.* oderunt. *p. 196. lin. 1. leg.* c. 10. *p. 201. lin. ult. leg.* facilius. *p. 211. lin. 20. leg.* aliæ. *p. 216. lin. 11. leg.* poteſt. *p. 217. lin. ult. leg.* emendis. *p. 218. l. 5. leg.* reſpiciendum. *p. 220. lin. 19. leg.* ſeveritatem. *p. 222. lin. 5. leg.* facti.

*p. 223. lin. 19. leg.* debent. *ibid. cuſtos:* ordo. *p. 226. lin. 13. leg.* ponere, *lin. 14. leg.* uſus. *p. 228. lin. 16. leg.* cum, *p. 237. lin. 1.* eorumq; *p. 239. lin. 3. leg.* quo. *p. 240. l. 17.*

Digitized by Google

hoſte. *p.247.lin.20.leg.* legibus. *p.248.lin.8. leg.* opera. *p.267.lin.17.leg.* laudabilis. *p.275.lin.ult.dele :* ſi. *p.276. l.2. leg.* expetuntur. *lin.16. leg.* munitiones. *p. 277. lin. 14.leg.* per. *p.279.lin.11.poſt* cauſam *ſupple:* ſuam. *lin.12. dele :* & ſgentem. *lin.13.leg.* etiam. *p.285.l.ult.leg.* præveniatur. *p.286.l.2.leg.* publico. *lin.26.leg.* imputantur. *p.288.lin.19.leg.* prudentiæ.

*p.289.lin.18.leg.* poſſumus. *p.290.l.18.leg.* fixa. *p.308.l.6.l.* reip *p.310.lin.antep.leg.* fœdera. *pag.318.lin.2.leg.* illos. *p.320.lin.16.leg.* profuturis. *p.323.lin.ult.leg.* cubiculum, *p.326.lin.13 leg.* Hordeonium. *p.329.l 12.dele :* in. *p.340. lin.ult.leg.* imprimis. *p.342.lin.6. leg.* Porrò ſimulacra imperii ſunt. *p.344.lin.1.leg.* Arcanis. *p.346. lin.3. leg.* Magiſtratuum. *p.350.lin.21.leg.* ubi. *pag.362. lin. 17. leg.* arbitrio. *p.365.lin.7.leg.* nova.

## *Ex Lib. II.*

*pag.380.lin.17.leg.* illos. *p.383.lin.15.leg.* Agr. *p.403.lin.13. leg.* Principem. *p.413.lin.ult.leg.* l.9.D. de tutel. *p.418. lin.2. leg.* quinquennio. *p.420. l.15.leg.* arcium. *p. 426. lin.7.leg.* libertatem. *ead.leg.* invadunt. *lin. ult.* ſibi. *p.439.lin.4.leg.* periculoſius. *p.445.lin.10.leg.* exhauſtæ. *p.450.lin.10.leg.* potentiæ. *lin.11.leg.* ſervorum. *p. 455. lin.ult.leg.* rationem. *p.458.lin.20.leg.* at ſi præveniant. *p.461.lin antepenult.* habuit. *p.468.lin.1.leg.* c.5. de Polyarchiâ. *p.470.lin.4.leg.* aliæ, in. *p.486.lin.14.leg.* ad vi invad. *p.501.lin.26.leg.* 90. *p.508.lin.6.leg.* potentiâ. *p.523. lin.10.leg.* moveri. *p.526.lin.2.leg.* quæ.

*Hæc fuere præcipua, quæ præcipiti oculo luſtranti occurrebant. Errores interpunctionum, item numerorum paginis impoſitorum, & ſi quæ ſimilia vel volens prætermiſi, quod correctio cuilibet facilis foret, vel nolens prætervidi, communi mortalitatis vitio. Lectorem Benevolum ſalvere & valere jubeo.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Google